ORTAÖĞRETİM

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

11. SINIF

DERS KİTABI

Murat TETİK
Ali Asker OVA

Bu kitap, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının **25 Temmuz 2018** tarih ve **99/19** sayılı kararıyla 2019-2020 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle **ders kitabı** olarak kabul edilmiştir.

GEZEGEN YAYINCILIK

1513. Sok. No: 34 İvogsan – Yenimahalle – Ankara

Tel: (0312) 394 52 32 Faks: (0312) 384 52 03

Dil Uzmanı

Murat TETİK

Görsel Tasarım Uzmanı

Erişcan TÜRK

ISBN

978-625-7968-67-6

Baskı ve Cilt

Baskı Yeri ve Yılı

Ankara, 2022

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

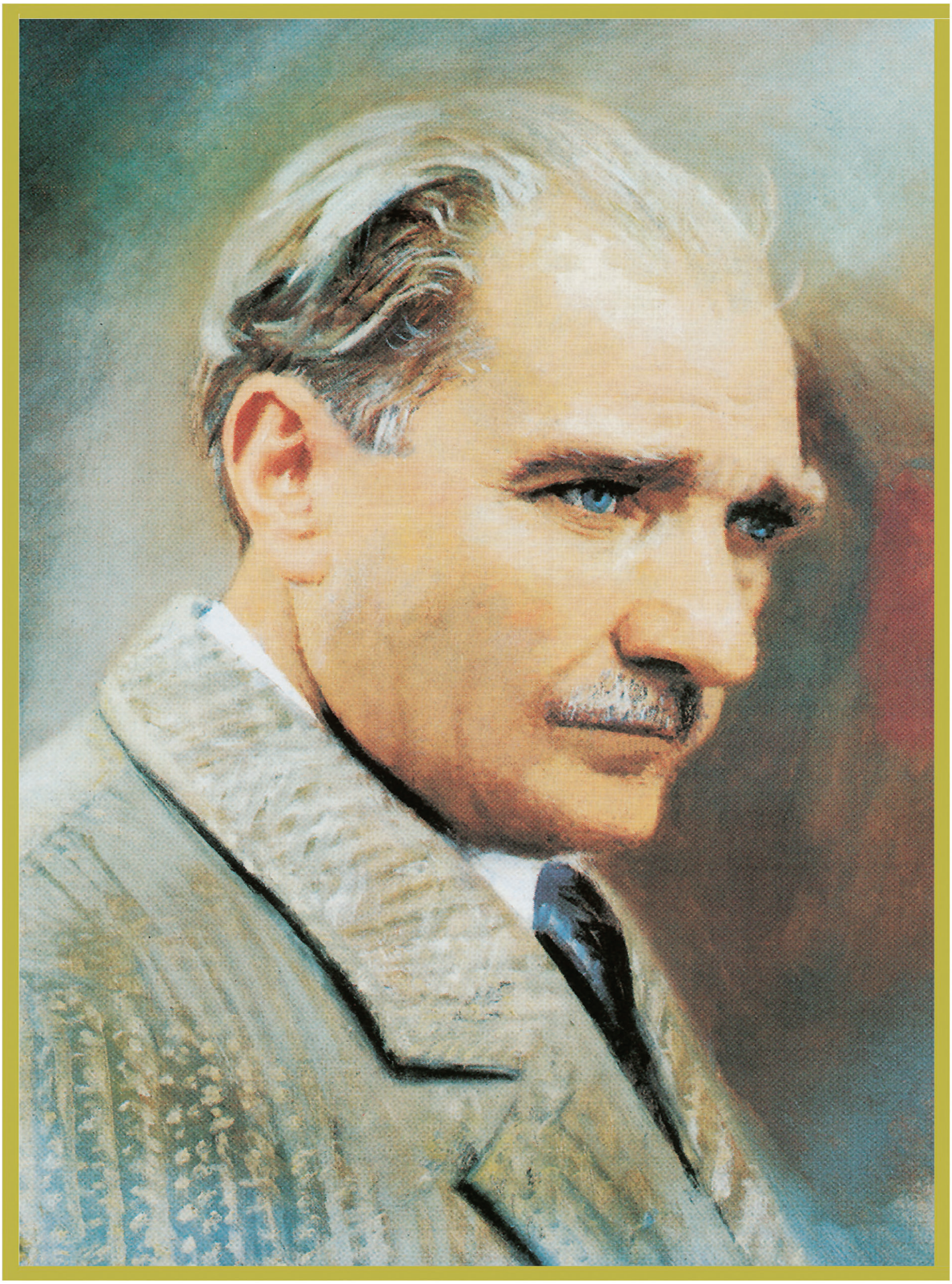
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

4. ÜNİTE: MAKALE

5. ÜNİTE: SOHBET VE FIKRA

KİTABIMIZI TANIYALIM

7. ÜNİTE

TİYATRO

OKUMA
Tiyatro
Dil Bilgisi: Anlatım Bozuklukları - İmla ve Noktalama

YAZMA
İnceleme - Değerlendirme Yazısı

SÖZLÜ İLETİŞİM
Oyun Canlandırma

Ünite kapak sayfasında o ünitenin numarası, adı, ünitede işlenecek konuların ana başlıkları verilmiş ve sayfa ünitede işlenen metinlerden biri ile uyumlu olacak şekilde görselle desteklenmiştir.

Dikkat!

"Sözlü İletişim" çalışması için Osman Seden'in yönettiği "Çalıkuşu" adlı filmi seyrediniz. Filmi seyrettikten sonra Reşat Nuri Güntekin'in aynı adlı romanını okuyunuz.

Bu bölümde, "Sözlü İletişim" çalışmaları için yapılacak hazırlıklar planlanmıştır.

OKUMA

Hazırlık

1. Halide Edip Adıvar "Ateşten Gömlek"te, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ise "Yaban"da Millî Mücadele, Mehmet Âkif "Küfe"de geçim kaygısı temasını işlemiştir. Bu örneklerden hareketle edebiyatla toplum arasında nasıl bir ilişki olduğunu açıklayınız.

Bu bölümde, öğrencilerin metne dikkatini çekecek, onlarda beklenti ve merak oluşturacak çalışmalar yer almaktadır.

1. Metin

Edebiyat ve Toplum İlişkisi

Edebiyat; olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak estetik bir zevkle anlatılması sanatıdır. Duygu ve düşünceleri ortaya çıkaran, onları çeşitli boyutlarıyla irdeleyen edebiyat, kültürün temel ögelerinden biridir. Estetik kaygıyla hareket eden edebiyat ile ortaya çıktığı, beslendiği, varlığını devam ettirdiği kültür arasında sıkı bir ilişki vardır.

Bu bölümde, öğrencilerin "Okuma Kazanımları"nı kavrayacakları metin verilmiştir.

6. Etkinlik

Aşağıdaki metinden günümüzdeki imla kurallarına uygun biçimde yazılmamış olan kelime ve kelime gruplarını tespit ediniz.

"Ne vaktedek gençliğine hakâret,
Bu ayrılık, bu gözyaşı, bu ölüm ?
Ne vaktedek kızlarına esâret;
Bu sert demir, bu ağır yük, bu zulüm?
Yazık, sana ağlamayan şiire;
Yazık, sana titremeyen vicdâna;
Yazık, sana uzanmayan ellere;
Yazık, seni kurtarmayan insana!.."

Bu bölümde, dil bilgisi konuları ile ilgili çeşitli çalışmalar ve etkinlikler yapılmıştır.

YAZMA

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Şiir Yazma

Şiir yazma doğal bir etkinlik olsa da bu etkinlik esnasında kullanılması gereken teknik ve gözetilmesi gereken belli kurallar vardır.

Şiir sonuçta sanatsal bir üretimdir. Her üretim alanında olduğu gibi şiir yazma sürecinde de en başta gelen unsur kararlılık ve sürekli bir çalışma iradesi içinde bulunmaktır.

Birçok şair şiir yazma süreci üzerinde düşünmüş ve bunlardan bazıları düşüncelerini kamuoyu ile paylaşmıştır. Bugün "Şiir nasıl yazılır? Şiir yazarken nelere dikkat etmek gerekir?" gibi sorulara şairlerin verdiği cevapların ortak bileşenlerini tespit edebilecek durumdayız.

Bu bölümde, ünitede verilen bilgilerden hareketle yazma çalışmalarına yer verilmiştir.

Şiir

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

ay	: Ey.	**men**	: Ben.
bala	: Çocuk.	**namaz üste**	: Namaz sonunda.
calamak	: Eklemek.	**sensen**	: Sensin
geçir	: Geçer, geçiyor.	**uca**	: Yüce.
göy	: Gök, gökyüzü.	**verer**	: Verir.

Bu bölüm, metinde geçen bilinmeyen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını açıklamaya yönelik çalışmaları içerir.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesinin de içinde bulunduğu Oğuz Türkçesinin bir koludur. Azerbaycan Türkçesiyle oluşturulan edebiyat, 14. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar İslam kültürü bağlamında Arap ve Fars edebiyatı etkisinde kalmıştır. Bu yüzyıldan sonra ise Azerbaycan edebiyatında Batı, özellikle Rus edebiyatının etkileri görülür.

Kadı Burhanettin, Nesimi ve Fuzuli divan edebiyatı tarzında Azerbaycan Türkçesiyle eser veren şairlerdir. Mirza Fethali Ahundzade, Celil Mehmet Kuluzade, Samet Vurgun, Sabit Rahman öne çıkmış isimlerdir.

Bu bölümde, metin ve tür ile ilgili öğrenilmesi gereken bilgilere yer verilmiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Sizce metinde "annenin duyarlığı" en etkili biçimde hangi dizelerde ifade edilmiştir?
2. Metnin dilini Türkiye Türkçesi ile karşılaştırarak Azerbaycan Türkçesine özgü kelime ve ses özelliklerine metinden örnekler veriniz.
3. Şiirde ahenk hangi unsurlarla sağlanmıştır? Açıklayınız.
4. Metnin içeriğini etkileyen bireysel gerçeklik nedir?
5. Günümüz toplumundaki anne-evlat ilişkisi metinde anlatılanlarla örtüşmekte midir? Neden?

Bu bölümde yapılan çalışmalar, öğrencilerin okuma kazanımlarını edinmeye yöneliktir. İncelenecek metni anlama ve çözümlemeyi sağlayacak sorular bu bölümde verilmiştir.

Şairin Biyografisi

Bahtiyar VAHAPZADE (1925 - 2009)

Azerbaycan'ın Şeki şehrinde doğdu. Azerbaycan Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesini bitirdi. Aynı üniversitede asistan, doktor, profesör olarak çalıştı.

Bahtiyar Vahapzade, çağdaş Azerbaycan şiirinin önde gelen temsilcilerindendir. Şiirlerinde engin bir vatan sevgisiyle birlikte toplumsal eleştirileriyle de dikkat çeker. Kafiye ve ölçüye önem vermiştir. Genç kuşağın millî bilinçle yetişmesinde etkili olmuştur. Manzum hikâye ve oyunlar da

Bu bölümde, yazarın/şairin biyografisi ve eserleri verilmiştir.

SÖZLÜ İLETİŞİM

a. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Konuşma Yapma

Topluluk önünde etkili bir konuşma yapabilmek için aşağıdaki hususlara özen gösterilmelidir:

- Konuşmacı kendine güvenmeli
- Dinleyicilerin dikkati konuşana değil, konuşmaya yönlendirilmeli

Bu bölümde, sözlü iletişim tür ve teknikleriyle ilgili uygulama ve çalışmalara yer verilmiştir.

DEĞERLENDİRME FORMLARI

1. METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME DEĞERLENDİRME FORMU

Bu form, metni anlama ve çözümleme becerilerinin değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Formda verilen maddeleri okuyunuz. Dinleme becerinizle ilgili en uygun dereceye (X) işareti koyunuz.

		EVET	KISMEN	HAYIR
1.	Metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını sözlüklerden ya da metnin bağlamından hareketle belirlediniz mi?			

Bu bölüm, öğrencilerin okuma, yazma ve sözlü iletişim kazanımlarını hangi ölçüde edindiklerini ölçmeye yöneliktir.

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

A

anlatıcı : Bir metinde anlatılanları, olayları, olguları, durumları, hikâye eden kişi.

anlatım tutumu : Anlatmaya bağlı eserlerde yazarın anlattıklarına karşı takındığı, anlatılan olayların akışını yönlendiren mizahi, eleştirel, alaycı, olumlayıcı vb. tavır.

Bu bölümde, ders kitabında yer alan terimler ve bu terimlerin anlamları yer almaktadır.

KAYNAKÇA

Abasıyanık, Sait Faik. *Semaver*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.

Ahmet Hâşim. *Bize Göre*. Haz. M. Fatih Andı ve Nuri Sağlam. İstanbul: Alkım Yayınları, 2006.

----------------. *Piyâle*. Haz. M. Fatih Andı ve Nuri Sağlam. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008.

----------------. Şiirler. Haz. Kenan Akyüz. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, 1973.

Ahmet Rasim Eserlerinden Seçmeler. Haz. M. Emre Karaörs. İstanbul: Morpa Yayınları, 2006.

Bu bölümde, ders kitabının yazımı esnasında yararlanılan kaynaklar belirtilmiştir.

Türkülerimizin Yeri". IX. Büyük Türk Dil Kurultayı Bildiriler Kitabı, Ankara: Bilkent Üniversitesi Yayınları, 2014.

Ünaydın, Ruşen Eşref. *Diyorlar ki*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1972.

Yazım Kılavuzu Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2012.

Yüksel, Süheyla. Yahya Kemal'in Şiirlerinde Bir Duygu İfadesi Olarak 'Yaz' ve 'Geçmiş Yaz' Üzerine. Türklük Bilimi Araştırmaları. 2012. C 31, S 337.

Bu bölüm, genel ağdan yararlanılan kaynakları göstermektedir.

1. ÜNİTE

GİRİŞ

OKUMA

Giriş

Dil Bilgisi: İmla ve Noktalama

YAZMA

Kısa Yazı Yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM

Sunum Yapma

OKUMA

Hazırlık

1. Halide Edip Adıvar "Ateşten Gömlek"te, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ise "Yaban"da Millî Mücadele, Mehmet Âkif "Küfe"de geçim kaygısı temasını işlemiştir. Bu örneklerden hareketle edebiyatla toplum arasında nasıl bir ilişki olduğunu açıklayınız.
2. İçinde yaşadığınız toplumu etkilemek ya da dönüştürmek isteseydiniz hangi yollara başvururdunuz? Niçin?

1. Metin

Edebiyat ve Toplum İlişkisi

Edebiyat; olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak estetik bir zevkle anlatılması sanatıdır. Duygu ve düşünceleri ortaya çıkaran, onları çeşitli boyutlarıyla irdeleyen edebiyat, kültürün temel ögelerinden biridir. Estetik kaygıyla hareket eden edebiyat ile ortaya çıktığı, beslendiği, varlığını devam ettirdiği kültür arasında sıkı bir ilişki vardır.

Temelde toplumun çekirdeği olan insanı anlatan edebiyat, insanla birlikte onun ait olduğu toplumu da yansıtır. Toplumun gündelik hayatı, tarihi, ekonomisi, ahlakı, dini, sanat, spor ve bilim alanlarındaki çabaları edebiyatın konu alanı içindedir. Bir başka deyişle bütün bir toplumsal hayat, yazar ve şairlerin malzemesidir. Diğer yandan doğup büyüdükleri bölge, yetiştikleri ortam, aldıkları eğitim bakımından da yazar ve şairler toplum tarafından biçimlendirilirler.

Edebiyat ve toplum ilişkisi, karşılıklı etkileşim üzerinden yürüyen bir ilişkidir. Toplum, şair ve yazarların yetişip kişilik özelliklerinin oluşmasında etkili olurken şair ve yazarlar da toplumun manevi ve kültürel dünyasının şekillenmesinde önemli roller üstlenir. Bu bakımdan edebiyat, toplum sorunlarını dile getirmede önemli bir araç vazifesi görür. Şair ve yazarlar, toplumsal konulara eğilirken değişim ve dönüşümleri de tetikleyip besleyerek gelecek nesillere taşır.

Ejder Çelik, "Edebiyat Eseri Toplumun Aynasıdır: Edebiyat ve Sosyoloji İlişkisi Üzerine" adlı makalesinde edebiyat ile sosyoloji arasındaki ilişkiyi şöyle açıklamaktadır:

(...)

Her türlü edebî eser, toplumsal bir olguya dayanır. Diliyle, konusuyla, şahıs kadrosu, toplumsal zemini ve mekânıyla, toplumun edebiyat sanatçısının zihnindeki estetik kırılmasıyla oluşan eser, sonuçta toplumsal bir yansıma olarak karşımıza çıkar.

(...)

Edebî eser, mutlaka bir toplumsal yapıyı veya kabuller zincirini yansıtacaktır. Sadece, metinlerde sözü edilen sosyal olayları algılama basitliği dışında, şiirde veya anlatı türündeki eserlerde yer alan karakterlerin ve buna bağlı olarak şair ve yazarların, hayata bakış açıları ve sahip oldukları değerler, eserin sosyal zeminini oluşturur. Her roman, hikâye kahramanı veya şiire konu edilen kişi veya kişiler, birer bireysel ve toplumsal değerler dizisini yansıtır. Bu yüzden onlar, tüm iyi ve kötü yönleriyle, edebiyat sanatçısının belleğindeki toplumsal birikimlerin izlerini taşırlar.

(...)

Ejder Çelik'in de değindiği gibi edebî eserler, tek boyutlu yapılar değil; çok yönlü, birden çok bilimin iç içe olduğu karmaşık yapılardır. Bu yapılar, bir yönüyle sanatçısının duygu ve düşünce dünyasını yansıtırken bir başka yönüyle de ait olduğu ulusun kültür coğrafyasını yansıtır. Bu bakımdan her edebî eser yalnızca toplumsal sorunları dile getirmekle kalmaz, aynı zamanda o sorunların tetiklediği değişim ve dönüşümleri de irdeler. Onlara yön verip onları çeşitli açılardan besler.

Doç. Dr. Nazım Elmas, "Toplum ve Edebiyat Bağlamında Sabahaddin Ali" adlı makalesinde edebiyat-toplum ilişkisini şöyle sorgulamaktadır:

(...)

Sanat eserleri insanlığın hafızası olarak nesilden nesle intikal eden en değerli mirastır. Güzel sanatların hangi türü olursa olsun sanatçı çağlar boyu toplumu dikkate alan bir sunum yapmaktadır. Kimi sanatçıların ne söylemek istedikleri hala çözümlenmeye çalışılırken kimi sanatçıların niyetleri ve anlatmak istedikleri büyük ölçüde anlaşılmıştır.

Sanatçı edebi kurgu içinde bir fikri, bir ideolojiyi, mesleği, bir kişiyi sevimli hale getirebileceği gibi sevimsiz de yapabilir. Edebi eserin şekli somut bir nesne olarak okura sunulurken onun ruhu ve özü yazarın niyetini ve amacını gerçekleştirmek için içinde taşıdığı gizli ya da açık bildirilerle değer kazanır.

(...)

Edebi eserlerin toplumsal olayları hazırladığı hatta başlattığı bilinmektedir. Yazar böylesi bir durumu kestiremezse de insanların onun eserini farklı okumaları ve beklentilerini bulmaları sonucunda edebi eserin başka bir değer kazandığı görülür. Satır aralarında gizli fikirler insanları yavaş yavaş yazarın istediği tarafa doğru çeker.

(...)

Edebi eserin gücüyle belli bir kıvama gelen insan, toplumsal hareketlerin içinde bulur kendini. Bu sebeple sanatçıların etkili konumları her devirde gündemde olmuştur. Kendilerine değer verilmiş, ciddiye alınmış ve istifade edilmek istenmiştir. Yazarın amacı öyle olmasa da bazı edebi eserler toplum içinde beklenmedik uyanışlara vesile olmuştur. "Zamanın en çok satan kitaplarından biri olan Harriet Beecher Stowe'un (Herıt Biçır Sitov) Uncle Toms Cabin (Ankıl Toms Kebın) (Tom Amcanın Kulübesi) Amerikan İç Savaşı'nın çıkmasını sağlayan kölelik karşıtı düşünceye destek sağlamıştır.

Edebi eserin kişileri olayların içindeki sahnelerde hayran olunan, nefret edilen, örnek alınan vasıflarıyla okurun kendileriyle özdeşleşmesine vesile olur. Anlatı kişilerine duyulan hayranlık onlara benzemeyi onlar gibi olmayı sağlar. Bu tercihte edebiyatın telkin gücünün önemi dikkate alınmalıdır. Aynı şekilde tarihi olay ve kahramanlar üzerine inşa edilen romanlar toplumun tarihi temellerinden ve örnek şahsiyetlerinden hareketle geleceğe daha üstün bir moralle yönelmelerini sağlamıştır. İtalyan romancı Manzori'nin yazdığı Nişanlılar adlı roman İspanyol işgali altındaki Milano'nun kurtuluş vesilesi olmuş ve İtalyan kalkınmasında da önemli bir rol oynamıştır.

Edebiyatın gücü her devirde dikkate alınmıştır. Bu önemli vasıta ile insana ulaşmak düşünülmüş, en etkili iletişim aracı olarak görülmüştür. Edebiyat araştırmacıları da sanatın sihirli gücünün mahiyetini çözmeye çalışmışlardır.

(...)

Yazar sahip olduğu dünya görüşüne göre okura gizli veya açık bir mesaj vermeye çalışmaktadır. Heyecan verici ve daha değişik sürükleyici unsurlarla olaylar gelişirken, kişiler bir yandan davranışlarını sergilerken bir yandan da edebi eserin mesajına doğru ilerlemektedir. Bu ilerleyişte sanatçının söylemek istedikleri okura hissettirilir. Yazarın tekliflerinden birini ya da bir kaçını seçmek durumunda kalan okur, farkında olmasa da çoğu zaman yazarın yönlendirdiği tarafta yer alır.

Edebiyat toplum fertlerini telkin gücüyle etkiler. Okurun içten içe alacağı kararların oluşmasını hazırlar. Anlatılarda sunulan sahnelerde okur değişik olaylar, kişi ve tipler ile karşı karşıya kalır. Bu buluşmalarda yazar okuru bir yerlere çekmeye kurgu üzerinden okurda bir kanaat oluşturmaya çalışır. Her metnin bir mesajı, metin içinde yazarın bir niyeti vardır. Okur olayların akışı esnasında kimi zaman tercih yapmak taraf olmak takdir etmek nefretle karşılamak iğrenmek hallere girer ve tespitlere varır.

(...)

Edebi eserler toplumsal bir problemi, insana ait bir zaafı estetik bir şekilde sunarak uyarıcı görevi yapar. Toplumu etkilemede bu estetik seviyenin önemi büyüktür. Edebiyatın sihirli gücü çağlar boyu bu alanın mensuplarını gündemde tutmuştur.

(...)

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metinde edebiyat ve toplum ilişkisi üzerinde durulmuştur. Toplumsal bir işlevi ve sorumluluğu olan edebiyat, telkin gücüyle ortak duygu oluşturmada etkin bir role sahiptir. Toplumla ilgili hemen her sorunun çeşitli yönleriyle irdelendiği edebî eserler, bir yandan çağın tanığı konumundayken bir yandan da gelecek nesillere bırakılan hazine niteliğindeki birikimlerdir. Bu bakımdan edebî eserler; yalnızca sorunları tespit etmekle kalmaz, o sorunların ortak ülküler etrafında nasıl aşılacağına dair ipuçları da verir.

Namık Kemal, Ziya Paşa, Tevfik Fikret, Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp, Mehmet Âkif Ersoy, Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi Türk edebiyatı, sanatı, düşünce hayatı ve sosyolojisine damga vurmuş aydınlar, toplumsal sorunları eserlerine taşımakla kalmamış o sorunların çözüm yolları hakkında somut düşüncelerle de okurlarını yönlendirmişlerdir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Aşağıda verilen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi Güncel Türkçe Sözlük'ten kontrol ediniz.

- telkin
- ideoloji
- kanaat
- vesile olmak
- istifade etmek

2. Kültürün oluşumunda edebiyatın işlevi nedir? Söyleyiniz.

3. Edebiyatla toplum arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

4. Edebî eserlerin toplumsal hareketler üzerinde nasıl bir rolü vardır? Açıklayınız.

Hazırlık

1. Aynı manzaranın farklı ressamlar tarafından farklı tasvirlerle resmedilmesi sanatla ilgili olarak size neler düşündürüyor? Açıklayınız.
2. Çevrenizdeki insanlardan bazılarını kendinize daha yakın hissetmenizin sebebi nedir?
3. Bir düşüncenin, hayat görüşünün insanlar üzerinde etkili olabilmesi için hangi özelliklere sahip olması gerekir?
4. Benimseyebileceğiniz bir sanat akımının hangi özellik ve ilkelere sahip olması gerekir?
5. Edebî eserler toplumun düşünce hayatını nasıl etkiler? Görüşlerinizi açıklayınız.

2. Metin

Edebiyatın Sanat Akımları ile İlişkisi

Sanat akımları, sadece edebiyat sanatına özgü akımlar değildir. Bunlar, genel bir sanat akımı olma özelliğini de taşır. Sanat akımlarının hemen hepsinde, ortaya çıktıkları dönemin toplumsal yapısının, fikir hareketleri ve ideolojilerinin izlerini görmek mümkündür.

Edebiyat açısından sanat akımları şöyle tarif edilebilir: Topluma hâkim olan anlayışın değişip gelişmesine uygun olarak sanat anlayışı ve hayata bakışları birbirine benzeyen sanatçıların eserlerinde ortaya koydukları ilkelerin tümü.

Batı'da ortaya çıkıp zamanla ulus edebiyatlarına yansıyan başlıca sanat akımları klasisizm, romantizm (coşumculuk), realizm (gerçekçilik), natüralizm (doğalcılık), parnasizm, sembolizm (simgecilik), empresyonizm (izlenimcilik), ekspresyonizm (dışavurumculuk), kübizm, fütürizm (gelecekçilik), dadaizm, sürrealizm (gerçeküstücülük) ve egzistansiyalizmdir (varoluşçuluk).

Bu akımlardan klasisizm, 16. yüzyılın sonlarında Fransa'da başlamış ve zamanla tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Klasisizm, eski Yunan ve Latin edebiyatları geleneğine bağlı kalarak anlatımda duruluk ve açıklığa ulaşmayı amaçlayan bir akımdır. Bu akımın doğup gelişmesinde Hümanizm ve Rönesans etkilidir. Seçkin çevrelere hitap eden bu akım, akıl ve sağduyuyu ön plana çıkarmıştır. Klasisizmde zevk vererek eğitmek ve kurallara bağlılık esastır. Millî diller üzerine kurulan bu akımda sanatçılar; eserlerinde kişiliklerini gizlemişler, kahramanlarını halktan kişilerden değil, seçkinler arasından seçmişlerdir. Klasisizm, 18. yüzyılın sonuna dek varlığını sürdürmüştür. Pascal (Peskal), Corneille (Koğnel), Racine (Rasin), Moliere (Molyer), La Fontaine (La Fonten) ve Voltaire (Volter) bu akımın temsilcileridir.

Türk edebiyatı Batı'ya açıldığında klasisizm ömrünü tamamlamıştır. Bu yüzden klasisizm, Türk yazarlar üzerinde doğrudan etkili olmamıştır. Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" adlı tiyatro eseri ile Ahmet Vefik Paşa'nın Moliere'den yaptığı çevirilerde bu akımın tesirleri görülür. Aşağıdaki metin, klasisizm akımının etkisiyle kaleme alınmıştır.

Şair Evlenmesi

(...)

Dördüncü Fıkra

Müştak Bey Zibâ Dudu Habbe Kadın Sâkine Hanım

ZİBÂ DUDU — Evlâdım Gelin Hanım'ı getirdik. Gel koltuğuna gir de köşeye oturt.

MÜŞTAK BEY *(Neşâtından türlü türlü tuhaflıklar ederek Sâkine Hanım'ı Habbe Kadın koltuklamış olduğu hâlde karşılar)* — Vaayy.

ZİBÂ DUDU *(Habbe Kadın'a)* — A dostlar! Damat Bey Gelin Hanım'ı görür görmez sevincinden bayıldı.

MÜŞTAK BEY — Hayır, sevincimden bayılmıyorum, kederimden yüreğime iniyor. Âh!

HABBE KADIN *(Zibâ Dudu'ya)* — A zavallı Gelin Hanım'ı bir titreme aldı Amanın al basmasın *(Sâkine Hanım'ı sandalyeye oturtur)*.

MÜŞTAK BEY — Nedir bu?

ZİBÂ DUDU — İşte, ömrün oldukça sana can yoldaşı olacak olan sevgili ayalin Sâkine Hanım.

MÜŞTAK BEY — O bana can yoldaşı olacağına benim canım çıksa daha canıma minnettir.

ZİBÂ DUDU *(Habbe Kadın'a)* — Adamlar! Damat Bey sayıklamaya başladı. Galiba sâfasından aklını şaşırmış.

HABBE KADIN *(Zibâ Dudu'ya)* — Bîçâre hasretine kavuştuğu için sevinç delisi oldu.

MÜŞTAK BEY *(Hüzn ile)* — Âh âh âh!

ZİBÂ DUDU — Ağlamayındık. Sen ağlayacağına düşmanların ağlasın.

MÜŞTAK BEY — Âh! Düşmanlarım bu hâlimi bilseler nasıl gülerler.

ZİBÂ DUDU — Haydi kuzum! Gelin Hanım'ın duvağını aç da yüzünü gör, biraz gönlün açılsın.

MÜŞTAK BEY — Neye lâzım yüzünü göreyim de bir kat daha yüreğim mi kalksın?

ZİBÂ DUDU — Aç evlâdım aç! Sevgilin olduğuna şüphen kalmasın *(Habbe Kadın ile beraber Sâkine Hanım'ın duvağını Müştak Bey'e açtırmak için cebreder)*.

MÜŞTAK BEY — İstemem *(Elini çekerken Sâkine Hanım'ın duvağı ile iğreti saçı kazâen eline ilişir kalır ve Sâkine Hanım'ın yüzü ve ak saçları açılır)!* Bu ne?

ZİBÂ DUDU — Vây! Zavallı kızcağızın sırma gibi nâzik saçlarını yolup çıkardı.

MÜŞTAK BEY— Eyy vâkıa ak saçları beyaz sırma gibi baksan, a nasıl parıl parıl parlıyor.

ZİBÂ DUDU — Ay o lâkırdı ona değil, Yenge Kadın'la banadır. Ben sana harf atmağı öğretirim *(Habbe Kadın'a)*. Haydi! Yenge Kadın, Gelin Hanım'ı çabuk dışarı çıkar da nikâhını kıyan efendiyi çağırt, yanımızdaki kahvededir. Orada bulunan mahalleliyi alsın da gelsin, şuna bir meram anlatsınlar.

(...)

Şinasi

Şinasî Bütün Eserleri

Romantizm, klasisizme tepki olarak Fransa'da doğmuştur. 19. yüzyılın başlarından son çeyreğine kadar hemen hemen tüm Avrupa'da etkili olmuştur. Duygu, imge ve fanteziye ağırlık veren bu akım; eski edebiyatlara ve mitolojiye değil, halka yönelmeyi savunmuştur. Bu akımdan etkilenen sanatçılar, eserlerinde insanı toplumsal çevresiyle birlikte yansıtırken kendi kişiliklerini gizlememişlerdir. Millî tarih ve günlük yaşantıları ön plana çıkaran sanatçılar, hüzün ve kötümserliği eserlerinde sıkça işlemişlerdir. Jean Jacques Rousseau (Jan Jakt Ruso), Johann Wolfgang von Goethe (Yuhan Volfgang fun Göte), Friedrich Schiller (Firidrığ Şilı), Alphonse de Lamartine (Elfons dö Lamağtin), Aleksandr Sergeevich Pushkın (Aleksandır Sergiyeviç Puşkin) ve Victor Hugo (Viktır Higo) romantizmin temsilcileridir.

Türk edebiyatında 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren romantizmin ilkelerini yansıtan eserler verilmeye başlanmıştır. Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan, Ahmet Mithat Efendi ve Recaizade Mahmut Ekrem bu akımın öncüleridir.

Recaizade Mahmut Ekrem'in aşağıdaki şiiri, romantizm akımının özelliklerini yansıtmaktadır.

Ah Nijad!..

Hasret beni cayır cayır yakarken
Bedenimde buzdan bir el yürüyor.
Hayâline çılgın çılgın bakarken
Kapanası gözümü kan bürüyor.

Dağda kırda rast getirsem bir dere
Gözyaşlarım akıtarak çağlarım.
Yollardaki ufak ufak izlere
Senin sanıp bakar bakar ağlarım.

Güneş güler, kuşlar uçar havada,
Uyanırlar nazlı nazlı çiçekler...
Yalnız mısın o karanlık yuvada?
Yok mu seni bir kayırır, bir bekler?..

Can isterken hasret oduyla yansın
Varlık beni alîl alîl sürüyor.
Bu kaygıya yürek nasıl dayansın?
(...)

Bu ayrılık bana yaman geldi pek,
Rûhum hasta kırık kolum kanadım.
Ya gel bana, ya oraya beni çek,
Gözüm nûru oğulcuğum, Nijâd'ım!

Recaizade Mahmut Ekrem
Nijad Ekrem ve Tefekkür

Realizm, 19. yüzyılın ikinci yarısında romantizme tepki olarak doğmuştur. Realizmi benimseyen sanatçılar, gündelik hayatı tüm gerçekliği ile yansıtmışlardır. Gözlemlerini yalın bir dille aktarmışlar, eser karşısında tarafsız kalarak hem kahramanlara hem de olayların akışına müdahale etmemişlerdir. Roman ve hikâye türlerinde öne çıkan bu akımın temsilcileri Stendhal (Sitendal),

Gustave Flaubert (Güstav Fulube), Honore de Balzac (Honoğe dö Balzak), Ernest Hemingway (Örnıst Hemingvey), Dostoyevski, Çehov ve Tolstoy'dur.

Halit Ziya Uşaklıgil, Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Memduh Şevket Esendal bu akımın Türk edebiyatındaki temsilcileridir.

Aşağıda okuyacağınız metin, bu akıma bağlı kalınarak yazılmıştır.

Çalıkuşu

(...)

Araba, inişli yokuşlu dağ yollarına girmişti; kâh kurumuş sel çukurlarından geçiyor, kâh boş tarlaların, bozulmuş bağların kenarlarını takip ediyordu.

Seyrek fasılalarla tek tük köylülere, yorgunluktan inler gibi sesler çıkaran kağnılara, sırtlarında çalı demetleri taşıyan çıplak ayaklı kadınlara tesadüf ediyorduk.

(...)

Saatler geçtikçe yollara mahzun bir ıssızlık çöküyordu. Bu çekçek arabalarının ince, yanık çıngırakları var. İcat edenler ne iyi düşünmüşler. Yamaçlarda, derelerde uyandırdıkları, uzak akisler insana âdeta bir teselli sesi gibi geliyor. Hele bir kayalığın içinden geçerken öyle sandım ki uzaklarda, şu yanmış gibi görünen kara taş yığının öte tarafında görünmez bir yol var, ince sesli bir kadın, hıçkıra hıçkıra ağlayarak bu yolun içinde arkamızdan koşuyor.

Akşam yaklaşıyor, güneş ağır ağır tepelere çekilirken boğazlara karanlık çökmeye başlıyordu.

Yol, hâlâ bitip tükenmek bilmiyordu. Görünürde ne bir köy, hatta, ne bir ağaçlık...

İçimde yavaş yavaş bir korku uyanmaya başlamıştı. Ya geceden evvel, Zeyniler köyünü tutamazsam. Ya dağ başlarında yalnız kalırsam?

Arabacı, ara sıra durarak hayvanlarını dinlendiriyor, insanla konuşur gibi onlarla konuşuyordu.

Bir taşlığın ortasında, yine böyle bir mola vermesinden istifade ettim:

— Daha çok var mı? diye sordum. O, ağır ağır başını sallayarak cevap verdi:

— Geldik.

Bu adam yaşlı bir insan olmasaydı, benimle eğlendiğini hükmedecektim.

— Nasıl olur? dedim. Allahın kırındayız. Görünürde köy falan yok.

İhtiyar adam, arabadan çantalarımı çıkarmaya çalışarak cevap verdi:

— Na, şu patikadan ineceğiz, Zeyniler, buraya beş dakika çeker. Araba yolu yok.

(...)

Reşat Nuri Güntekin
Çalıkuşu

Natüralizm; 1897'de Fransa'da ortaya çıkmış, gözlemle birlikte bilimselliği de esas alan bir akımdır. Bu akıma göre doğa olaylarını meydana getiren benzer nedenler, benzer sonuçlar doğurur. Toplumsal ve ruhsal olaylarda da aynı kural geçerlidir. Yazar, insan davranışlarını açıklamak için soyaçekimi dikkate almalı ve tıpkı bir bilim adamı gibi davranmalıdır. Natüralistlere göre yazar; bir tutanak yazmanı gibi sadece olanı aktarmalı, esere kendinden bir şeyler katmamalıdır.

Kahramanlarını ait oldukları çevre ile birlikte yansıtan natüralist yazarlar, dil ve üslupta çok seçici davranmazlar. Akımın öncüsü Fransız sanatçı Emile Zola'dır (Emil Zola). Guy de Maupassant (Gi dö Möpasan), Alphonse Daudet (Alfonz Dode) diğer temsilcileridir.

Türk edebiyatının natüralizme en yakın romancısı Hüseyin Rahmi Gürpınar'dır. Yazarın, "Mürebbiye", "Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç", "Ben Deli miyim?" gibi eserleri başta olmak üzere hemen hemen bütün romanlarında natüralist eğilimler oldukça kuvvetlidir.

Aşağıdaki metin, natüralizm akımının etkisiyle kaleme alınmıştır.

Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç

Bedriye Hanım, bahçe üzerindeki küçük odanın penceresinden bitişik komşunun tahta kaplamasına yumruğuyla heyecanlı heyecanlı vurarak haykırıyordu:

— Kardeşim Emine, nerdesin? Pencereye gel, bak, sana ne söyleyeceğim?

(...)

Emine Hanım, yavaşça penceresini açıp başını dışarıya çıkararak:

— Oğlanı yeni uyuttum. Vurma öyle hızlı hızlı. Ev temelinden sallanıyor.

— A, daha neler. Benim yumruğumdan hiç ev mi sallanır?

— A, nasıl sallanmaz. Tavanın aralıklarından pıtır pıtır tozlar dökülüyor. Bir iki gündür çocuk rahatsız. Daha fazla huysuzlanıyor. Uyutuncaya kadar akla karayı seçtim.

— Haberin yok mu?

— Ne var?(...)

— (...) İş fena...

— Ne olmuş canım?

— Ortalık çalkalanıyor... Bursa'da sağır sultan duydu. Senin hâlâ bir şeyden haberin yok. Ah ne felâket...

— Ay, yüreğimi oynatma öyle. Meraklanınca boğazıma bir şey tıkanıyor. Fena oluyorum. Evvelki kadar keder götüremiyorum. Pek acıklı bir şey ise söyleme rica ederim.

— Acıklının acıklısı... Evlere, barklara şenlik... Dostlar başından ırak.

— Etme... Bedriye etme. İşte bak, yüreğim gümbürdemeye başladı. Acaba Hacı Babama felç mi geldi? Söyle bayılacağım.

— Dünyaya kuyruklu yıldız çarpacakmış.

Emine Hanım "tü tü" diye birkaç defa yakasına tükürerek çarpıntısını gidermeye çalıştıktan sonra:

— Aman ben de korkacak bir şey zannettim. Ne kadar telaşçısın kardeş... Çarpacaksa çarpsın. Ne var? Kapımı kapar, evceğizimde otururum. Bir yere çıkmam. Şimdi karılar, "Nasıl çarpacakmış, bakalım?" diye sürü sürü seyre giderler... A, gitmem, gitmem... (...)

Bedriye Hanım, sinirli bir kahkaha ile:

— Emine, (...) Hiç o koca o kocaman, o saçaklı (...) bu dünyaya çarpar da senin evin kalır mı ki kapını kapayıp da içinde oturacaksın?

— Hanım, benim evime bir şeycik olmaz. O helâl para ile yapıldı. (...)

— Emine, sen ne kayıtsız kadınsın! Vallahi korkudan bu gece gözüme uyku girmedi.

— Korkma. Hepsi yalan. (...)

Üst taraftaki komşu Emeti Hanım bahçe duvarının önünde tersine konulmuş eski bir küfenin üstüne çıkarak kınalı saçlarını gösterir:

— Aa çocuklar nedir bu telaşınız? Cır cır gene orada ne ötüşüyorsunuz?

(...)

Hüseyin Rahmi Gürpınar

Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç

Parnasizm, şiire has bir akımdır. 19. yüzyılın ikinci yarısında Fransa'da romantizme tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu akımı benimseyen sanatçılar; "sanat için sanat" görüşünü savunmuş, toplumsal konulara sırt çevirmişlerdir. Biçim ustalığına yönelen şairler, şiirde kişisel duygulardan ziyade Yunan ve Latin kültürüyle mitolojik ögelere önem vermiştir. Eserlerinde kişiliklerini gizleyen şairler, dış dünyayı ve doğal görünümleri nesnel bir üslupla eserlerinde yansıtmışlardır. Theodore de Banville (Tieodoğ dö Banvil), François Coppée (Fığansuva Kupe), Jose Maria de Heredia (Joze Mağiya dö Heğidya) ve Theophile Gautier (Tiefil Gutiye) bu akımın temsilcileridir.

Türk edebiyatında Tevfik Fikret ve Yahya Kemal Beyatlı akımın temsilcileridir. Aşağıdaki şiir, bu akımının özelliklerini yansıtmaktadır.

Sonnet

Eskiden niceleri Burgonya bahçelerinde,
Adlarını kazıdılar ağaçlara sevdiklerinin
Niceleri o canım salonlarında Louvre'ların
Burunları havada gülüp eğlendiler delice.
N'oldu peki? Şimdi kim biliyor onları? kimse,
Hepsi göçüp gittiler ardı sıra birbirinin,
Adlarını bilen yok bakın bugün hiçbirinin
Bunlar da bir zamanlar yaşadı demiyor hiç kimse.
Her şey bu hesap. Marie, Cassandre, siz Helena
(...)
— Bir günlüktür saltanatı zambakların, güllerin —

Gelip Ronsard, Seine'de, o sırrı Loire'larda
Ölümsüz etmeseydi sizi bu dünyada, acaba
Kim ederdi lafını sizin de yaşadığınızın.

Jose Maria de Heredia

çeviren: İlhan Berk

Fransız Şiir Antolojisi

Sembolizm, 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış, şiire özgü bir akımdır. İnsanın iç dünyasına yönelen sembolistler, semboller aracılığıyla dış çevrenin insan üzerindeki etki ve izlenimlerini anlatmışlardır. Sembolistler, kapalı bir anlatımı tercih etmişler ve şiirde müzikaliteye önem vermişlerdir. Bireysel bir anlayışı benimseyen sembolist şairler, lirizmi ön plana çıkararak gündelik hayat ve sosyal meselelerle hiç ilgilenmemişlerdir. Stephan Mallarme (Sitefın Malarm), Baudelaire (Bodler), Arthur Rimbaud (Ağtu Rembo), Paul Verlaine (Pöl Veğlen) bu akımın sanatçılarıdır.

Sembolizmin Türk edebiyatındaki ilk örnekleri Cenap Şahabettin'de görülür. Bu akımın kurallarını benimseyen şairlerimizin başında Ahmet Hâşim gelir. O da sembolistler gibi "Piyale" adlı şiir kitabına yazdığı "Şiir Hakkında Bazı Mülahazalar" adlı ön sözde, şiir hakkındaki görüşlerini açıklamıştır.

Aşağıdaki metin, sembolizm akımının özelliklerini yansıtmaktadır

Belirme

Hüzünleniyordu ay. Ellerinde keman yayı,
Buğulu çiçeklerin dinginliğinde, hülyalı
Taçların mavisinde kayan ak hıçkırıklarla
Gözü yaşlı Melekler çekiyorlardı akşamla
Tellerini inleyen viyolaların, üzgün
(...)
Düşüncelerim bana zulmetmeyi seviyordu,
Kendinden geçiyor, bilgece esrikleşiyordu,
Bir Düş hasatının onu devşiren yüreklere
Bıraktığı hazin, hoş kokular, ıtırlar ile;
Hiçbir pişmanlık, hiçbir nedamet duymadan, heyhat!
Ağzımın içinde ne acılık, ne buruk bir tat.
Gözlerimi dikmiş yaşlı kaldırım taşlarına
Saçlı güneşle akşam, dolaşıyorken sokakta
Göründün bana, tatlı bir yüzle, gülümseyen
(...)

Stephane Mallarme
çeviren: Erdoğan Alkan

Türk edebiyatında "İzlenimcilik" olarak da bilinen empresyonizm 19. yüzyılın sonlarında Fransa'da doğmuştur. Önceleri resim sanatına özgü bir akım olan empresyonizm, zamanla edebiyatta da kendine yer bulmuştur. İzlenimci sanatçılar, realist ve natüralistlerin insan ve çevreyi yansıtma biçimlerini gayet sıradan ve basit bulurlar. Onlara göre sanatın amacı, gözlemleri bire bir aktarmak değil, gözlemlerin kişinin iç dünyasında oluşturduğu izleri yansıtmak olmalıdır. İzlenimcilere göre bir eserde dile getirilenler, dış dünyada görülen varlığın gerçek yönü değil, kişide bıraktığı izlenimlerdir. Bu yüzden "sanat için sanat" ilkesini benimsemiş ve kapalı bir anlatımı tercih etmişlerdir. Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Rainer Maria Rilke (Rayna Mağya Rilkı) akımın Batı edebiyatındaki temsilcileridir.

Türk edebiyatında Ahmet Haşim, Ahmet Muhip Dıranas ve Cahit Sıtkı Tarancı bu akımı benimsemişlerdir.

Aşağıdaki metin, empresyonizm akımının etkisiyle kaleme alınmıştır.

Desem ki...

Desem ki vakitlerden bir Nisan akşamıdır,
Rüzgârların en ferahlatıcısı senden esiyor,
Sende seyrediyorum denizlerin en mavisini,
Ormanların en kuytusunu sende gezmekteyim,
Senden kopardım çiçeklerin en solmazını,
Toprakların en bereketlisini sende sürdüm,
Sende tattım yemişlerin cümlesini.

Desem ki sen benim için,
Hava kadar lâzım,
Ekmek kadar mübarek,
Su gibi aziz bir şeysin;
Nimettensin, nimettensin!
(...)

Cahit Sıtkı Tarancı
Otuz Beş Yaş

Ekspresyonizm, 20. yüzyılın başlarında Almanya'da ortaya çıkmıştır. Politik istikrarsızlık ve ekonomik çöküntü ortamında natüralizm ve empresyonizme tepki olarak doğmuştur. Özellikle resim sanatında etkisini gösteren bu akımda doğa olduğu gibi yansıtılmaz, onun yerine duygular ve iç dünya ön plana çıkarılır. Kişinin en gizli yönlerini açığa çıkarmayı amaçlayan bu akım, iç gözleme çok önem verir. Vincent Van Gogh (Vinsent Van Goh), Herwarth Waiden (Hevalt Vald), Strindberg (Sitrinbeg), Eliot (Elyıt), Franz Kafka (Fırans Kafka) ve James Joyce (Ceyms Coys) temsilcileridir. Bu akımın Türk edebiyatında belirgin bir temsilcisi yoktur.

Aşağıda okuyacağınız metin, bu akıma bağlı kalınarak yazılmıştır.

Her Şeyin Uzaklaştığı Saat

Kanı çekiliyor evlerin,
Eriyip dökülüyor damlar;

Şimdi rüya görür damlarda
Soluk, uzun yüzlü adamlar.

Bir kanat yumuşaklığıyle
Göklerden indi mi akşamlar,

Sonsuzlaşan yollara dalmış
Tasalı gözler olur camlar;

Bekler camların arkasında
Soluk, uzun yüzlü adamlar.

Ahmet Muhip Dıranas
Şiirler

Kübizm, 20. yüzyılın başlarında Fransa'da ortaya çıkmıştır. Önce resim sanatında başlayan kübizm, zamanla diğer sanatlarda etkisini göstermiştir. Bu akımın edebiyattaki temel amacı, anlatımı etkili kılmak ve edebiyatı canlandırmaktır. Bu amaçla düzyazı ile şiiri kaynaştıran kübist sanatçılar, temelde izlenimcilik akımına karşı çıkmışlardır. Akımın temsilcileri Guillaume Apollinaire (Giyom Apolline) ve Blaise Cendrars (Biles Sonğağ)'tır. Bu akımın Türk edebiyatında belirgin bir temsilcisi yoktur.

Aşağıdaki metin, kübizm akımının özelliklerini yansıtmaktadır.

Uyanış

Pencereler açık uyurum hep
Yalnızların uykusuyla uyudum
Buharlı ve hava basınçlı canavar düdükleri
uyandıramadı

Bu sabah pencereden sarktım
Baktım
Gökyüzü
Deniz
1911'de New York'tan geldiğimde indiğim iskele
Pilotaj kulübesi
Ve
Solda
Doğan güne karşı dumanlar bacalar vinçler neonlar

İlk tramvay titriyor buz gibi şafakta
Oysa bana çok sıcak geliyor
Elveda Paris
Merhaba güneş

Blaise Cendrars
çeviren: Sinan Fişek

Fütürizm, 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmıştır. Sanat ve edebiyata makine ve hızı sokan bu akımın öncüsü İtalyan şairi Filippo Tomass Marinetti'dir (Filippo Tamıs Marinet). Fütüristler gündelik hayatın ve geleceğin dinamizmine yönelmiş, bu hareketliliğin sesini şiirlerine yanıtmış, makine ve çark seslerini şiirlerinde bolca kullanmışlardır.

Bu akımın Türk edebiyatındaki öncüsü Nâzım Hikmet Ran'dır. Nâzım Hikmet, Mayakovski'den etkilenmiştir. Aşağıda okuyacağınız metin, bu akıma bağlı kalınarak yazılmıştır.

Makinalaşmak

Trrrum,
trrrum,
trrrrum!
trak tiki tak!
Makinalaşmak
istiyorum!
Beynimden, etimden, iskeletimden
geliyor bu!
Her dinamoyu
altıma almak için
çıldırıyorum!
Tükürüklü dilim bakır telleri yalıyor
damarlarımda kovalıyor
oto direzinler lokomotifleri!

Trrrrum,
trrrrum,
trrrrum!
trak tiki tak!
Makinalaşmak
istiyorum!
Mutlak buna bir çare bulacağım
ve ben ancak bahtiyar olacağım
karnıma bir türbin oturtup
kuyruğuma çift uskuru taktığım gün!

Trrrrum
trrrrum,
trrrrum!
trak tiki tak!
Makinalaşmak
istiyorum!

Nâzım Hikmet Ran
Seçme Şiirler
Hazırlayan: Ülkü Tamer

Dadaizm, 1. Dünya Savaşı sırasında ortaya çıkan karışıklık ve karamsarlığın etkisiyle doğmuş bir akımdır. Akımın kurucusu Tristan Tzara'dır (Tiristan Tara). Dadaizmden etkilenen sanatçılar, alışılmış her şeyi inkâra ve yıkmaya yönelmişlerdir. Kişi ve toplum ahlakının yozlaşması, inançların sarsılması, değer yargılarının bozulması gibi nedenlerle baş gösteren derin bir ümitsizlik ve kuşkudan beslenen dadaistler, kuralsızlığı kural olarak benimsemişlerdir. Akımın temsilcileri Hugo Bale (Higo Beyl), Richard Hülsenbeck (Ricırt Halsenbek), Hans Arp'tır (Ans Ahp). Dadaizm, Türk yazarları üzerinde etkili olmamıştır. Tristan Tzara'nın "Dada Şarkısı" adlı şiiri, bu akımının özelliklerini yansıtmaktadır.

Dada Şarkısı

3

bir bisikletçinin şarkısı
dada yürekliydi kendisi
yani bir dadacıydı o
tıpkı tüm dada yürekliler gibi

bir yılan eldiven takmıştı
çabucak kapattı musluğu
yılan derisi eldivenler takıverip
geldi ve öptü papayı

ne dokunaklı
çiçeklenen göbeği
artık dadasız kalmıştı

kuş sütü iç
çikolatalarını yıka
dada
dada
(...)

Tristan Tzara
çeviren: Deniz Kurt

Sürrealizm; 1924'te Fransa'da ortaya çıkmıştır. Psikanaliz yönteminden yola çıkan sürrealistler, eserlerinde bilinçaltını dışa vuran bir yol izlemişlerdir. Akıl ve mantığı değersiz bulan sürrealist sanatçılar, insanı bilinçaltının yönlendirdiğine inanmışlardır. Akımın temsilcileri Andre Breton (Andrey Biretan), Paul Eluard (Pau Eliyard) ve Luis Aragon'dur (Luiz Aragon).

Türk edebiyatında sürrealizme doğrudan doğruya bağlı sanatçı yoktur. Özellikle Garip şiiri ile İkinci Yeni şiirinde bu akımın etkileri görülür. İkinci Yeniciler serbest çağrışım metodunu bol bol kullanmışlardır. Bu metoda göre eser veren sanatçılar arasında İlhan Berk, Cemal Süreya, Edip Cansever, Turgut Uyar, Sezai Karakoç, Ece Ayhan, Ferit Edgü vb. bulunmaktadır. Ahmet Hamdi

Tanpınar, "Abdullah Efendi'nin Rüyaları" adlı kitabında rüya ve fantaziden geniş olarak faydalanmıştır. Sait Faik Abasıyanık'ın "Alemdağ'da Var Bir Yılan" adlı hikâye kitabı, Türk edebiyatında gerçeküstücülüğün ilk örneklerinden sayılır.

Aşağıdaki metin, sürrealizm akımının etkisiyle kaleme alınmıştır.

Pablo Picasso
(...)
Bir ağaç gördüğü pencerenin
Çiçeğe durdu duracak
Koltuğunki eller saçlar gözler
Eller saçlar gözler bir başına
Kadın bir gökyüzüne bakıyor
Kadın hiç kımıldamıyor hiç konuşmuyor bakıyor
Bakıyor bakmakla bitecek gibi değil gökyüzü diyor
Pencere bir daha böyle durmam diyor
Ne maviler ne karalar bilin ki bir daha böyle durmayız diyorlar
Binde bir bu dünyada beklediğimiz o binde bir söylediği
şairlerin bu işte
Böyle duracağız diyor eller
Bizi hiç kimse bir daha yerimizden oynatayım demeyecek
Saçlar böyle kalacağız diyor
(...)

İlhan Berk
Eşik

Egzistansiyalizm; 20. yüzyılın başlarında Fransa'da ortaya çıkmıştır. İlk olarak Martin Heidegger (Martin Heydiger) tarafından ortaya atılmıştır. Fransız düşünür ve romancı Jean-Paul Sartre (Jan Pal Sart) ile bütün dünyada yayılmıştır. Değerleri ve gelecek tasarımını insanı merkeze alarak kuran bu akım; insanın somut, tarihsel gerçekler yüzünden seçimlerini sınırlayıp kendini koşullandırdığını iddia etmiştir. Akımın temsilcileri Albert Camus (Alber Kamü), Andre Gide (Andre Jid), Samuel Beckett (Samuel Bekıt) ve Franz Kafka'dır.

Türk edebiyatında bu akıma tam anlamıyla bağlı bir sanatçı yoktur ancak Oğuz Atay, Ferit Edgü, Orhan Duru, Bilge Karasu, Turgut Uyar ve Edip Cansever'in eserlerinde bu akımın izlerine rastlamak mümkündür. Aşağıda okuyacağınız metin bu akıma bağlı kalınarak yazılmıştır.

Dönüşüm

I

Gregor Samsa (Gıregoa Samsa) bir sabah bunaltıcı düşlerden uyandığında, kendini yatağında dev bir böceğe dönüşmüş olarak buldu. Zırh gibi sertleşmiş sırtının üstünde yatmaktaydı ve başını biraz kaldırdığında bir kubbe gibi şişmiş, kahverengi, sertleşen kısımların oluşturduğu yay biçimi çizgilerle parsellere ayrılmış karnını görüyordu; karnının tepesindeki yorgan neredeyse tümüyle yere kaymak üzereydi ve tutunabileceği hiçbir nokta kalmamış gibiydi. Gövdesinin çapıyla karşılaştırıldığında acınası incelikteki çok sayıda bacak, gözlerinin önünde çaresizlik içerisinde, parıltılar saçarak sallanıp durmaktaydı.

(...)

Gregor, daha sonra bakışlarını pencereye yöneltti ve kasvetli hava yüzünden –yağmur damlalarının pencerenin çinko pervazına çarptığı duyuluyordu- içini büyük bir hüzün kapladı. “Biraz daha uyusam ve bütün bu saçmalıkları unutsam, nasıl olur,” diye düşündü, gelgelelim bunu gerçekleştirebilmesi tümüyle olanaksızdı, çünkü Gregor Samsa sağ yanına yatıp uyumaya alışkındı, oysa o andaki durumu kendini böyle bir konuma getirmesine izin vermiyordu. Sağına dönmek için ne denli güç harcarsa harcasın, yine sırtüstü konumuna geri dönüyordu.

(...)

Franz Kafka
çeviren: Ahmet Cemal

Edebiyat akımlarının her biri, kendine has ilke ve özellikleri ile sanatçıyı, dolayısı ile eseri etkiler. Bu bağlamda denilebilir ki edebî eserler, belli bir sanat anlayışının doğrultusunda kaleme alınır. Aynı anlayışla kaleme alınan edebî eserler de zamanla sanat akımlarının gelişip yaygınlaşmasını sağlar. Böylelikle edebiyat akımları ile edebî eserler arasında karşılıklı bir ilişki kurulmuş olur.

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

akım : Sanat, siyaset, düşünce hayatında ortaya çıkan bir görüş, yöntem.

akis : Işık veya ses dalgalarının yansıtıcı bir yüzeye çarparak geri dönmesi, yansıma, yankı.

ayal : Eş, hayat arkadaşı.

bîçâre : Çaresiz, çıkar yol bulamayan.

cebretmek : Birine bir şey yaptırmak amacıyla güç kullanmak, boyun eğdirmeye çalışmak, zor kullanmak.

direzi : Dokumacılıkta tezgâha gerilen ip.

esrikleşmek : Herhangi bir nedenle coşmak, kendinden geçercesine bir coşku duymak, coşup kendinden geçmek.

fasıla : Aralık, ara, kesinti.

hümanizm : Eski Yunan ve Latin kültürünü en yüksek kültür örneği olarak alan ve Orta Çağ’ın eski düşünüşüne karşı 14. yüzyılda doğan felsefe, bilim ve sanat görüşü, insancılık.

ıtır : Güzel koku.

ideoloji : Siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan düşünceler bütünü.

iğreti : Belli belirsiz, uyumsuz.

ilke : Temel düşünce, inanç.

imge : Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, hayal, hülya.

lâl : Dili tutulmuş, konuşamaz duruma gelmiş, dilsiz.

nedamet : Pişmanlık.

neon : 1. Havada pek az olarak bulunan, asal gazlar sınıfından bir element. 2. Neon tüpü kullanılarak yapılan bir tür aydınlatma aracı.

neşât : Sevinç, keyif, neşe.

pervaz : Kapı, pencere vb. yerlerin kenarlarına geçirilen ensiz parça.

pilotaj : Bir hava taşıtını yönetme.

Rönesans	: 15. yüzyıldan başlayarak İtalya'da ve daha sonra diğer Avrupa ülkelerinde hümanizmin etkisiyle ortaya çıkan, klasik İlk Çağ kültür ve sanatına dayanarak gelişen bilim ve sanat akımı.
saydam	: İçinden ışığın geçmesine ve arkasındaki şeylerin görülmesine engel olmayan, şeffaf.
soya çekim	: Kalıtım.
vâkıa	: Her ne kadar, gerçi.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metinlerde, sanat ve edebiyat akımları ile ilgili bilgi verilmiştir. Akımların tasnifi yapılmış ve bu akımlar metinler eşliğinde kısaca açıklanmıştır. Akımlar, ortaya çıkış zamanları esas alınarak verilmiştir. Akımların birbirlerini nasıl etkilediğine ve önde gelen sanatçılarına değinilmiştir. Ayrıca edebî akımların Türk edebiyatını nasıl etkilediği üzerinde durulmuştur.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Sanat akımlarını ortaya çıkaran sebepler nelerdir? Açıklayınız.

2. Bir akımın, aynı dönemde birden çok sanat dalına etki etmiş olmasının sebepleri sizce nelerdir?

3. Bir sanat akımı ile o akıma bağlı olarak ortaya konan eserler arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

4. Aşağıda verilen edebî akımların ne zaman ve nerede ortaya çıktığını söyleyiniz.

- Klasisizm
- Romantizm
- Realizm
- Natüralizm
- Parnasizm
- Sembolizm
- Empresyonizm
- Ekspresyonizm
- Kübizm
- Fütürizm
- Dadaizm
- Sürrealizm
- Egzistansiyalizm

5. Türk edebiyatı yazar ve şairleri üzerinde etkisi olan edebî akımlar hangileridir? Söyleyiniz.

Dil Bilgisi

İmla ve Noktalama

Türkçede bağlaç olan *da/de* ayrı yazılırken bulunma durum eki *-da/-de* getirildiği kelimeye bitişik yazılır.

1. Etkinlik

☞ Aşağıda metinde *da/de* bağlacı ve bulunma durum ekinin kullanıldığı cümleleri belirleyiniz.

"Edebiyat akımlarının her biri, kendine has ilke ve özellikleri ile sanatçıyı, dolayısı ile eseri etkiler. Bu bağlamda denilebilir ki edebî eserler, belli bir sanat anlayışının doğrultusunda kaleme alınır. Aynı anlayışla kaleme alınan edebî eserler de zamanla sanat akımlarının gelişip yaygınlaşmasını sağlar. Böylelikle edebiyat akımları ile edebî eserler arasında karşılıklı bir ilişki kurulmuş olur."

2. Etkinlik

☞ *"Gövdesinin çapıyla karşılaştırıldığında acınası incelikteki çok sayıda bacak, gözlerinin önünde çaresizlik içerisinde, parıltılar saçarak sallanıp durmaktaydı."* cümlesinde "ile" edatının yazımında nasıl bir ses olayı gerçekleşmiştir? Açıklayınız.

3. Etkinlik

☞ Aşağıdaki metinde altı çizili kelimelerde bulunma hâl ekinin -de ve -te şeklinde yazılmasının sebebini söyleyiniz.

"Bu akımdan etkilenen sanatçılar, <u>eserlerinde</u> insanı toplumsal çevresiyle <u>birlikte</u> yansıtırken kendi kişiliklerini gizlememişlerdir."

4. Etkinlik

"Sürrealizm; 1924'te Fransa'da ortaya çıkmıştır. Psikanaliz yönteminden yola çıkan sürrealistler, eserlerinde bilinçaltını dışa vuran bir yol izlemişlerdir. Akıl ve mantığı değersiz bulan sürrealist sanatçılar, insanı bilinçaltının yönlendirdiğine inanmışlardır. Akımın temsilcileri Andre Breton (Andrey Biretan), Paul Eluard (Pau Eliyard) ve Luis Aragon'dur (Luiz Aragon)."

☞ Yukarıdaki metinde ne tür isimler büyük harfle başlatılmıştır?

5. Etkinlik

Yazı dilinde Latin harflerini kullanan dillerdeki özel adlar, Türkçe metinlerde özgün biçimleriyle yazılır. Ancak Batı dillerinde kullanılan adların okunuşları ayraç içinde gösterilebilir.

☞ Aşağıdaki metinden bu duruma örnekler veriniz.

"Ekspresyonizm, 20. yüzyılın başlarında Almanya'da ortaya çıkmıştır. Politik istikrarsızlık ve ekonomik çöküntü ortamında natüralizm ve empresyonizme tepki olarak doğmuştur. Özellikle resim sanatında etkisini gösteren bu akımda doğa olduğu gibi yansıtılmaz, onun yerine duygular ve iç dünya ön plana çıkarılır. Kişinin en gizli yönlerini açığa çıkarmayı amaçlayan bu akım, iç gözleme çok önem verir. Vincent Van Gogh (Vinsent Van Goh), Herwarth Waiden (Hevalt Vald), Strindberg (Sitrinbeg), Eliot (Elyıt), Franz Kafka (Fırans Kafka) ve James Joyce (Ceyms Coys) temsilcileridir. Türk edebiyatında Ahmet Hâşim ve Ahmet Muhip Dıranas bu akımından etkilenmişlerdir."

6. Etkinlik

Nokta (.), metinlerde farklı işlevlerde kullanılan bir işarettir. Örneğin *“Realizm, 19. yüzyılın ikinci yarısında romantizme tepki olarak doğmuştur.”* cümlesinde sayıdan sonra sıra bildirmek için kullanılmıştır.

☞ “Edebiyat ve Toplum İlişkisi” adlı metnin ilk iki paragrafında noktanın hangi işlevlerde kullanıldığını belirleyiniz.

7. Etkinlik

☞ Aşağıdaki cümlelerde virgülün (,) hangi amaçlarla kullanıldığını söyleyiniz.

- *Kültür, bir milletin tarih boyunca oluşturduğu maddi ve manevi değerlerin toplamıdır.*
- *Toplumun gündelik hayatı, tarihi, ekonomisi, ahlakı, dini, sanat, spor ve bilim alanlarındaki çabaları edebiyatın konu alanı içindedir.*
- *Sağına dönmek için ne denli güç harcarsa harcasın, yine sırtüstü konumuna geri dönüyordu.*

8. Etkinlik

Tırnak işaretinin (“ ”) kullanıldığı yerler aşağıda belirtilmiştir:

- Başka bir kimseden ya da yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır.
- Özel olarak vurgulanmak istenen sözler tırnak içine alınır.
- Cümle içerisinde eserlerin ve yazarların adları ile bölüm başlıkları tırnak içine alınır.
- Bilimsel çalışmalarda künye verilirken makale adları tırnak içine alınır.

☞ Aşağıdaki cümlede tırnak işaretinin hangi işlevde kullanıldığını söyleyiniz.

(...)

“Biraz daha uyusam ve bütün bu saçmalıkları unutsam, nasıl olur,” diye düşündü, gelgelelim bunu gerçekleştirebilmesi tümüyle olanaksızdı, çünkü Gregor Samsa sağ yanına yatıp uyumaya alışkındı, oysa o andaki durumu kendini böyle bir konuma getirmesine izin vermiyordu.

(...)

YAZMA

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Kısa Yazı Yazma

Yazma, belli bir plan dâhilinde gerçekleşen bir süreçtir. Kaleme alınacak türe göre planlanması gereken yazı, birtakım hukuki ve etik sorumlulukları da taşımalıdır. Yazar, özellikle araştırmaya dayalı bir metinde kaynak kullanma, alıntı yapma, gözlem, izlenim ve deneyimlerine dikkat etmeli; konuyu sınırlandırmaya özen göstermelidir.

Edebiyat; düşünce, duygu, olay ve imgeleri estetik kaygı gözeterek söz veya yazıyla anlatan sanat dalıdır. Toplumsal olgu ve olayları da yansıtan edebiyat, kültür tarihi açısından son derece önemli bir hazine niteliğindedir. Hiç kuşkusuz edebiyat ile toplumsal yapılar arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Bu etkileşim, toplumların tüm birikimlerini gelecek nesillere taşımada edebî eserlerden yararlanma biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Edebî metinler yoluyla tarihsel gerçekliklerin farklı boyutları gözler önüne serilmiştir. Edebî eserler, toplumların inanç, yaşayış tarzı ile duygu ve düşüncelerini yansıtan birer kültür varlıklarıdır.

b. Uygulama

Aşağıdaki aşamaları izleyerek "edebiyat ve toplum ilişkisi" üzerine kısa bir yazı yazınız:

- Yazınızda kullanmak üzere edebiyat ve toplum ilişkisiyle ilgili bilgi, gözlem, düşünce, duygu, izlenim ve deneyimlerinizden yararlanarak kısa notlar çıkarınız.
- Metninizde ortaya koyacağınız ana düşünceyi belirleyiniz.
- Metninizde yer vereceğiniz bilgileri ve ortaya koyacağınız düşünceleri planlayınız.
- Yaptığınız plan doğrultusunda taslak metninizi yazınız.
- Taslak metninizi yazarken düşünceyi geliştirme yollarından yararlanmaya, açıklayıcı ve tartışmacı anlatım biçimlerini kullanmaya özen gösteriniz.
- Metninizi bilgi ve düşüncelerin tutarlılığı açısından gözden geçiriniz.
- Varsa dil bilgisi, imla ve noktalama hatalarını düzeltiniz.

Yazınızı arkadaşlarınızla paylaşınız. Arkadaşlarınızdan yazınızı değerlendirmelerini isteyiniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM

a. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Sunum Yapma

Sunu, her şeyden önce, hedef kitlesine uygun olarak hazırlanmalıdır. İyi bir sunu için konuyla ilgili gözlem, inceleme ve araştırma yapılır. Bunların sonucunda elde edilen bilgilere dayanarak konuşma metni planlanır.

Sunumda kullanılmak üzere metin planına uygun olarak konuşma kartları hazırlanır. Ayrıca iyi bir sunu görsel ve işitsel ögelerle desteklenmiş olmalıdır. Bu amaçla teknolojik araçlardan yararlanmalıdır.

Sunularda anahtar kavram ve önemli bilgiler yansıtılmalı; punto, yazı karakteri, satır sayısı vb. unsurların uygunluğuna dikkat edilmelidir. Yazı, görsel ve zemin ilişkisi uyumlu olmalı; sunumda amaca uygun işitsel ve görsel ögeler tercih edilmelidir. Son olarak sunum öncesinde sunum yapılacak yeri, kullanılacak araçları, konuşmanın içerik ve süresini kontrol etmek amacıyla bir prova yapılmalıdır.

b. Uygulama

Klasisizm, romantizm, natüralizm, sembolizm, fütürizm, dadaizm, sürrealizm ve egzistansiyalizm akımlarının edebiyat, resim, müzik, mimari gibi sanat dallarına nasıl yansıdığı üzerine bir sunu hazırlayınız. Hazırladığınız sunumları sınıfta arkadaşlarınıza sununuz.

Arkadaşlarınızdan sunuyla ilgili ortaya koyduğunuz görüş ve düşünceleri kendi ön bilgileri ile karşılaştırarak sunumunuzu değerlendirmelerini isteyiniz.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin bildirdiği yargılar doğru ise yay ayracın içine "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ( ) Edebî eserler toplumsal değişime etki etmekle kalmaz, zaman zaman yön de verir.

2. ( ) Sanat akımları toplumsal yapıdan bağımsız biçimde sanatçıların özgür iradelerinin sonucu olarak oluşur.

3. ( ) Klasisizm, Fransa'da 18. yüzyılda ortaya çıkmıştır.

4. ( ) Romantizmin öncüleri arasında Victor Hugo, Goethe ve Schiller de bulunur.

5. ( ) Ekspresyonizm, özellikle resim sanatında etkisini göstermiştir.

B. Aşağıdaki cümlelerde noktalı yerlere uygun kelimeleri yazınız.

1. Natüralizm .... yüzyılın sonunda doğmuştur.

2. İlhamını Alman şairlerinden alan sembolizm en büyük kuramcı ve şairini Fransa'da bulmuştur: ....

3. Kübizm akımını benimseyen sanatçılar temelde .... akımına karşı çıkmıştır.

4. Nâzım Hikmet .... akımının Türk edebiyatındaki temsilcisidir.

5. Türk edebiyatında Reşat Nuri Güntekin, Halide Edip Adıvar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu .... yazarlardır.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Edebiyat ve toplum ilişkisiyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

A) Edebiyatla toplum arasında çok boyutlu ve karşılıklı bir ilişki vardır.
B) Toplumun bütün hayatı, edebiyatın konu alanı içindedir.
C) Toplumsal hayat, yazar ve şairlerin malzemesidir.
D) Toplumsal kurumlar, yazar ve ve şairleri etkiler.
E) Yazar ve şairler, yalnızca ait oldukları toplumu etkileyebilir.

2. Sanat akımlarının oluşmasında aşağıdakilerden hangisi etkili olmaz?

A) Yöneticilerin entelektüel düzeyleri
B) Düşünce hareketleri
C) Toplumsal olaylar
D) Sanatsal gelişmeler
E) Siyasi ve ekonomik gelişmeler

3. Aşağıdakilerden hangisi sembolizmi benimseyen şairlerden biri değildir?

A) Rimbaud
B) Verlaine
C) Mallarme
D) Baudelaire
E) Hugo Bale

4. Dadaizmle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

A) Türk edebiyatını derinden etkilemiştir.
B) Kuralsızlığı kural olarak benimsemiştir.
C) Öncüsü Romanyalı şair Tristan Tzara'dır.
D) Amacı "eski" olan her edebî değeri yıkmaktır.
E) Hugo Bale, Richard Hülsenbeck ve Hans Arp temsilcileri arasındadır.

5. Sürrealizm bildirisi aşağıdakilerden hangisi tarafından kaleme alınmıştır?

A) Lamartine
B) Mauppasant
C) Andre Breton
D) Verlaine
E) J. Paul Sartre

6. Aşağıdakilerden hangisi realizmin Türk edebiyatındaki temsilcilerinden biri değildir?

A) Yakup Kadri Karaosmanoğlu
B) Halit Ziya Uşaklıgil
C) Reşat Nuri Güntekin
D) Halide Edip Adıvar
E) Hüseyin Rahmi Gürpınar

7. Doğduğu kenti, Iğdır'ı, çok özlemişti.

Bu cümlede virgülün (,) kullanımı ile ilgili aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

A) Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için kullanılmıştır.
B) Yüklemden uzak düşmüş özneyi belirtmek için kullanılmıştır.
C) Ara sözleri ayırmak için kullanılmıştır.
D) Eş görevli kelimeleri ayırmak için kullanılmıştır.
E) Anlama güç kazandırmak için kelimeler arasında kullanılmıştır.

8. Aşağıdakilerden hangisinde ayrı yazılması gereken "da/de" **birleşik yazılmıştır?**

A) Bu akım Sartre'ın romanlarında en güzel ifadesini bulmuştur.
B) Dadaizmin Türk edebiyatında güçlü bir etkisi olmamıştır.
C) Namık Kemal'de romantizmin etkisinde eserler vermiştir.
D) Romantizmde doğaya ayrı bir önem verilmiştir.
E) Fütürizmin resim sanatı üzerinde kuvvetli tesirleri Fransa'da da görülmüştür.

9. Aşağıdakilerden hangisi yazı yazma aşamalarından biri değildir?

A) Gözlem, deneyim ve düşüncelerle ilgili notlar çıkarmak

B) Ana düşünceyi belirlemek

C) İşlenecek konunun sınırlarını genişletmek

D) Metinde yer verilecek bilgi ve düşünceleri paylaşmak

E) Taslak metin oluşturmak

10. Bir sunumda görsel ve işitsel araçların kullanımıyla ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

A) Punto, yazı karakteri, satır sayısı vb. unsurların uygunluğuna dikkat etmek

B) Amaca uygun görsel ve işitsel araçlar seçmek

C) Sunulacak konuşmayı bütünüyle slayta aktarmak

D) Konuşma süresini ve yerini kontrol etmek

E) Anahtar kavram ve önemli bilgileri yansıtmak

11. (I) Konuyla ilgili gözlem, inceleme ve araştırma yapılır. (II) Kullanılacak metin planına uygun konuşma kartları hazırlanır. (III) Kullanılacak görsel ve işitsel araçlar belirlenir ve hazırlanır. (IV) Konu, amaç ve hedef kitle belirlenir. (V) Konuşmanın içerik ve süresini kontrol etmek için prova yapılır.

Yukarıdaki numaralı cümlelerden hangisi sunum sürecinin akışına aykırılık oluşturmaktadır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

12. Mutluluğun en önemli sırlarından bazıları bence şunlardır( ) ömrümüzün sonuna dek çalışmak( ) yeteneğimiz elverdiği ölçüde yararlı yapıtlar ortaya koymak( ) gücümüz yettiğince ailemize ve çevremize destek olmak( )

Bu parçada yay ayraçlarla ( ) belirtilen yerlere, aşağıdakilerin hangisinde verilen noktalama işaretleri sırasıyla getirilmelidir?

A) (;) (,) (.) (...)

B) (:) (,) (,) (...)

C) (:) (;) (,) (.)

D) (:) (;) (,) (...)

E) (;) (,) (;) (.)

Ç. Aşağıdaki soruyu cevaplayınız.

1. Aşağıda verilen edebî akımların Türk edebiyatındaki temsilcilerini söyleyiniz.

Klasisizm

Romantizm

Realizm

Sembolizm

Parnasizm

2. ÜNİTE

HİKÂYE

OKUMA

Hikâye

Dil Bilgisi: Cümlenin Ögeleri - İmla ve Noktalama

YAZMA

Hikâye Yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM

Hikâye Yorumlama

OKUMA

Hazırlık

1. Bir hikâyede hangi tür bir çatışmanın (fiziksel, psikolojik, toplumsal, kültürel, kavramsal vb.) varlığı sizi daha çok etkiler? Neden?
2. Hayvan sevgisi hakkında neler söyleyebilirsiniz? Hayvanları sevmenin inanç, örf ve âdetler açısından yeri ve değeri nedir? Açıklayınız.

1. Metin

Gamsız'ın Ölümü

O sabah, ana mektebinin bahçesinde fevkalâde bir telâş ve canlılık vardı. Talebe bayramı günüydü. İlk ve orta mektepler, kafile kafile marşlar söyleyerek sokaklardan geçiyor, şehrin uzak mesirelerine dağılıyorlardı.

En ihtiyar talebesi altı yaşında olan bu ana mektebinin o kadar uzaklara götürülmesine imkân yoktu. Onlar bayramlarını -kendi minimini ve paytak adımlarıyle- yirmi dakika çeken bir dere kenarında yapacaklardı.

Hazırlık, dehşetti. Bahçe, renk renk elbiselerle canlı bir çiçek tarlasına dönmüştü. Erkek çocuklar, yeni potinlerini siliyorlar, kızlar birbirlerinin saçlarını düzeltiyorlar, çözülmüş kuşaklarını bağlıyorlar, düğmelerini ilikliyorlardı. Altı yaşında bir kız, taş merdivenin basamağına oturmuş, dört yaşında bir öksüz arkadaşının, sökük gömleğini dikmeye çalışıyordu.

Nihayet hazırlık bitti, kafile yola düzüldü. Bir elleriyle, taburda, arkadaşlarının ellerini tutuyorlar, ötekiyle -renkli paketler, minimini sepetler içinde- yiyecekleri, oyuncaklarını taşıyorlardı.

Sokaklarda fazla gürültü ve intizamsızlık olmasın diye öğretmenler, çocuklara marş söyletmeye başlamışlardı. Büyükler, göğüslerinin bütün kuvveti, kalblerinin bütün sevinciyle bağırıyorlar, küçükler, yürümekte olduğu gibi, şarkı söylemekte de geri kalıyorlar, eğlenceli bir karışıklık oluyordu.

Tabur, sokaklardan geçerken pencereler açılıyor, kadın başları sarkıyor, dükkânlardan satıcılar çıkıyordu.

* * *

Bu ana mektebinin bütün gezintilerde olduğu gibi, alay başını yine "Gamsız" çekiyordu.

Gamsız sarı tüylü ihtiyar bir mahalle köpeğiydi. İnsan gibi anlayışlı, fakat insandan daha vefakâr bir mahlûktu.

Galiba serseri ve kalender meşrebi için ona mahallede "Gamsız" demişlerdi. Fakat hakikatte o, köpeklerin en gamlısı idi, birkaç sene evvel büyük bir mateme uğramıştı. Dört yavrusunun birden zehirlendiğini, gözünün önünde kıvrana kıvrana öldüğünü görmüştü. Onları götüren süprüntü arabasının arkasından uzak mahallelere gitmiş, bir hafta geri dönmemişti.

Onun bir yerde bir kaza eceline uğradığını zannedenler olmuştu. Fakat kalender ve mütevekkil görünüşüne rağmen o, çok gözü açık bir köpekti. Cinsinin düşmanlarını iyi tanır, hatta bazen bir onlara inanıyor, zehirli ekmeklerini yiyor, tuzaklarına düşüyor görünerek alay bile ederdi. Binaenaleyh onun bir yerde ölüp kalmasına imkân yoktu. Nitekim bir hafta sonra tekrar mahalleye gelmişti. Yalnız biraz daha ihtiyar ve düşkün, uzun sarı tüyleri biraz daha çamurlu, bacakları biraz daha berelenmiş olarak…

Bilmem yalan, bilmem doğru, mahalle kadınları onun için bir vaka anlatırlardı. Gamsız, güya çocuklarının ölümünden sonra yaşamak istememiş… Belediye kulübelerinin karşısında durup boynunu bükmüş, yalvarır gibi kesik kesik uluyarak, çocuklarını öldüren yiyecekten istemiş… Hatta bir defasında zehirlenmiş, fakat ölmemiş… Çok ıstırap çektikten, çok süründükten sonra tekrar ayağa kalkmış…

Gamsız, çocuklarının ölümünden sonra mahalleye darılmış, ana mektebinin arkasındaki viraneye çekilmişti. Sokakta hemen hiç dolaşmaz, yalnız zaman zaman mektebin bahçe duvarından içeri atlar, çocuklarla oynar, öğle vakti onların artıklarını yerdi.

Çocuklara, büyüklerden fazla emniyet ettiği, onlardan esaslı bir zarar gelmeyeceğini bildiği için miydi, yoksa onların da –kendi ölmüş küçükleri gibi- masum ve müdafaasız mahlûklar olduğunu hissettiği için mi böyle yapıyordu?

Öğretmenler, bu altın sarısı gözlerinde mahsuz bir vefa ile bakan, çocukların her nazına, her cevrine tahammül eden ihtiyar sokak köpeğini kovmamışlar, bilâkis gizli gizli himaye etmişlerdi. Hasılı, Gamsız, mektebin hademesi, kapıcısı nevinden bir emektar, küçüklerin en sevgili bir arkadaşı olmuştu.

Ana mektepleri, insan cemiyetlerinin küçültülmüş numuneleri gibidir. Orada da fakirlik, kılıksızlık, aileye ait bir leke… gibi sebeplerle sosyete haricinde bırakılan, yahut vakitsiz bir inziva meyliyle evinden kaçan “yalnız”lar vardır. Gamsız, bilhassa bu küçük “yalnız”larla arkadaşlık eder, bahçenin bir köşesinde onlarla ağır ağır dolaşırdı. Küçük kalplerinde söylenilemeyecek dertler ve infialler taşıyanlar, onun çamurlu ayaklarını, elleri içine alarak konuşurlardı.

Gamsız, haline göre hastabakıcılığı bile etmiş, bir gün bahçede koşarken yere yuvarlanan bir miniminin berelenmiş dizini diliyle yalamıştı.

Kafile, artık mahalleden çıkmış, yeşil tarlaların arasından geçen bir ince patikaya düşmüştü. Gamsız, en önde; mağrur ve mütevekkil tavrıyle yürüyordu. Fakat nedense bugün onda bir neşesizlik, anlaşılmaz bir durgunluk vardı.

***

Nihayet, bayram yerine varıldı. Burası, gölgeler içinde serin bir ırmak kenarıydı. Suların içine yeşil söğütler sarkıyordu.

Küçüklerin velvelesinden çayırdaki kuşlar ürküp kaçmıştı. Şimdi gün onlarındı. Koşuşa çağrışa etrafa dağılıyorlar, ağaçlara tırmanıp çimenlerde yuvarlanıyorlardı. Akşama daha dünya kadar zaman olduğunu hesap edemeyince kuvvetlerini, neşelerini israf ediyorlar, hatta yiyeceklerini, yemişlerini yemeye başlıyorlardı.

Gamsız da bir aralık canlanmış, çocuklarla beraber oynamak istemişti. Fakat birdenbire durdu, başını kaldırarak acı acı uludu. Sonra yavaş yavaş çekildi, iki büyük taşın arasında kıvrılıp yattı.

Gamsız, hastaydı. Çocuklar, derhal bunu fark ettiler. Yemek götürdüler. O, verilen yiyecekleri yemiyor, ara sıra titizleşiyor, yalnız bırakmaları için yalvarır gibi dişlerini çıkararak hafif hafif bağırıyordu.

Gamsız'ın ıstırabını ve bakışlarındaki perişanlığı öğretmenler de gördüler.

- Yaklaşmayın çocuklar... Hayvandır bu. Belki kudurmuştur, dediler.

Çocukların aldırmadıklarını görerek hademelerden birini nöbetçi bırakmaya mecbur oldular.

Büyücek öğrencilerden biri, -altı, yedi yaşlarında bir kız- birden bire bir şey hatırlayarak bağırmaya başladı:

- Eyvah, Gamsız'ı zehirlediler... Bu sabah, bir şey almak için bakkala gitmiştim... Köşe başında, süprüntülükte Gamsız'ı gördüm... Öteki köpeklerle beraber bir şey yiyordu... Mutlaka zehirli ekmek yedi.

Öğretmenler, ihtiyar köpekten böyle bir ihtiyatsızlık beklemiyorlardı. Fakat çocuğun dediği doğruydu. Gamsız, bütün zehirlenen köpeklerde görülen ihtilâçlarla kıvranmaya, çırpınmaya başlamıştı.

Çocukların neşesi birdenbire sönmüş, çayıra bir eski mezarlık sükûtu çökmüştü. Bazıları sızıldanıp ağlıyorlardı. Yapılacak bir şey yoktu.

Mektebin pek sevgilisi de olsa, bir köpek yüzünden bir bayramın küçüklere zehir olmasına müsaade edilemezdi. Öğretmenlerden biri:

- Çocuklar, korkmayın... Siz bilmezsiniz... Gamsız, bir kere daha zehirlendi de kurtuldu... Ona bir şey olmaz... Haydi oyununuza! diye bağırdı.

Küçükleri, yarı zorla dağıtmaya başladılar. Bazıları ağlamaya devam ediyor, bazıları hocanın sözleriyle kendilerini teselli ederek: "Gamsız, gayretlidir... Bir şey olmaz!" diyordu. Hatta küçük ellerini açarak onun için dua edenler bile vardı.

Öğretmenler, nihayet başka bir çare düşündüler. Bayram yerini iki üç dakika uzakta bir başka ağaçlığa nakletmek... Battaniyeler, paketler toplandı ve kafile, Gamsız'ı yalnız bırakarak, hareket etti.

* * *

Çocukların arasında derhal gizli bir teşkilât yapılmıştı. Üç beş dakikada bir talebeden ikisi kayboluyor, gizlice Gamsız'ı görmeye giderek ondan haber getiriyordu. Havadis, derhal küçükler arasında yayılıyor, en miniminileri bile bunu öğretmenlerden saklıyordu.

Bir saat sonra yine acı bir haber geldi. Gamsız, ölmek üzere idi. Saklandığı taş kovuğundan çıkmış, mütemadiyen çırpınıyordu. Ağzı, gözü, ayakları kan içindeydi. Artık ne emir, ne tehdit, çocukları zaptedemedi. Hep birden ağlaşıp bağrışarak koşmaya başladılar. Öğretmenler, ikisini, üçünü zorla yakalasa, sekizi, onu kurtulup kaçıyordu.

Mamafih, artık köpeğe yaklaşmadılar. Gamsız'ın çırpınması korkunç bir şeydi. Kâh yerde debeleniyor, ayaklarıyla toprakları kazıyor, kâh kanlı ağzını gökyüzüne kaldırarak, tehdit eder gibi, uğursuz bir sesle uluyordu. Nihayet son bir gayretle toparlandı. İçindeki ateşi teskin için ırmağa doğru koşmaya başladı.

* * *

Irmak kenarındaki ince tahta köprünün yanında, beş yaşında iki minimini kız vardı. Bunlar, köpeğin tozu dumana katarak geldiğini görünce korktular. Tahta köprüden karşıya geçmek istediler. Fakat birisi telâşla ırmağa düştü. Çırpınmaya başladı.

Gamsız, bu kazayı görünce birdenbire durdu. Yolunu değiştirdi. Tahta köprüye koştu. Çocuğun arkasından suya atıldı. Onu ağzıyla eteğinden yakaladı. Öğretmenler yetişinceye kadar onu suyun yüzünde tuttu.

Sonra, artık takati kesilmiş gibi kendini bıraktı. Bir iki kere daldı, etrafındaki suları köpürttü ve öldü. Kaskatı kesilmiş vücudu, suyun hafif akıntısına uyarak yavaş yavaş uzaklaştı.

Leyla ile Mecnun

Reşat Nuri Güntekin

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

binaenaleyh : Bundan dolayı, bundan ötürü, bunun için, bunun üzerine.

cevir : Eziyet, cefa.

ihtilâç : Çırpınma.

infial : Birine içerleme, gücenme.

mahzun : Üzgün.

mamafih : Bununla birlikte.

meşrep : Yaratılış, huy, karakter.

mütemadiyen : Sürekli olarak, ara vermeden.

mütevekkil : Kadere boyun eğmiş.

numune : Örnek.

potin : Ayak bileğini örtecek kadar uzun olan, bağcıklı veya yan tarafı lastikli ayakkabı.

teskin : Acı, öfke, heyecan vb. duyguları yatıştırma, dindirmeye çalışma.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Batı Kültürü Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı'nın 1923'ten başlayarak günümüze kadar devam eden dönemine Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı denmektedir.

1923'te Cumhuriyet'in ilanından 1940'a kadar Türk toplumunun siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel yaşamı Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda Batı medeniyetine ayak uydurma çabaları ile geçti. Bu şartlara bağlı olarak Türk edebiyatında da gerek şekil gerek içerik bakımından büyük değişiklikler gerçekleşti.

Türk edebiyatında görülen bu değişiklikler hikâye türünü de doğal olarak etkiledi. 1923-1940 yıllarında hikâye türünün öncüleri Reşat Nuri Güntekin, Sabahattin Ali, Sadri Ertem, Fahri Celalettin Göktulga, Ercüment Ekrem Talu, Selahattin Enis, Kenan Hulusi Koray, Nahit Sırrı Örik, Bekir Sıtkı Kunt, Sait Faik Abasıyanık ve Hüseyin Rahmi Gürpınar'dır.

Gamsız'ın Ölümü'nde çocuklarla iç içe yaşayan bir köpek vasıtasıyla okuyuculara insanlık dersi verilmeye çalışılmıştır. Çocuksu duyarlılıkla hayvan sevgisini irdeleyen yazar, iyilik ve erdem gibi davranışları yüceltmiştir.

Kötülüğe karşı iyiliği yücelten Reşat Nuri, toplumda kötülerden çok iyi insanların olduğunu vurgulamıştır. İhtiyar bir köpek olan Gamsız; yazar tarafından şahsiyet kazandırılan, karşılaştığı bütün acıların üstesinden gelen bir varlık olarak kurgulanmıştır.

Okuduğunuz hikâye ile ilgili olarak *Gamlı Bir "İnsan"lık Öyküsü veya "Gamsız'ın Ölümü" Üzerine Bir İnceleme* adlı makalede Dr. İlknur Ay'ın hikâye üzerine değerlendirmesi şöyledir:

(...)

GİRİŞ

Hayvanların davranışlarından ve başlarından geçen olaylardan yola çıkarak insanlara ahlâkî dersler vermeyi amaç edinen fabllar, çoğu zaman bu açıdan okuyucu-dinleyici üzerinde önemli tesir gücüne sahip olmuştur. Bu sebeple eserlerinde toplumsal aksaklıklara değinip insanlara birtakım mesajlar vermek isteyen bazı yazarlar da bu türün imkânlarıyla modern anlatıların anlatım tarzını birleştirmiş ve eserlerini bir hayvan türünü merkeze alarak onun etrafında şekillendirmişlerdir. (...) Yazar, hikâyede çocuklarla iç içe yaşayan vefâlı bir köpeğin ince davranışları vasıtasıyla okuyuculara bir insanlık dersi vermeye çalışmıştır.

(...)

Temel kişisi insan olmayan, ancak insandan daha fazla hassas bir varlık olan "Gamsız'ın Ölümü" adlı hikâye, olayın basit tutulmasına rağmen anlamın derin bir şekilde sunulduğu ilginç bir hikâyedir. Hikâyede Gamsız adlı köpek, kendisini ve yavrularını zehirleyen insanların yaptıklarının aksine köprüden düştüğünü gördüğü küçük bir çocuğu bir hamlede boğulmaktan kurtarır. Bu olaydan hemen sonra da yediği zehirli ekmeğin tesiriyle can verir. Dolayısıyla yazar insanlara bu ibretli olay aracılığıyla kötülüğe karşılık her zaman iyilik etmek gerektiğini telkin eder. Yine yazar insanları son anlarında bile faydalı işler yapmak konusunda uyarır. Yazar, kurgudaki süre ayarını da bu doğrultuda kurar.

(...)

Bu açıdan eserin fikri yönü kuvvetli olsa da hikâyeyi etkileyici kılan taraf daha ziyade anlatıdaki duygu yoğunluğu olarak karşımıza çıkar. Gamsız'ın maruz kaldığı akıbet okuyucuda derin bir sevgi ve acıma hissi uyandırır.

(...)

Yazar, niyetini anlatının başından itibaren aşama aşama birtakım göstergelerle ortaya koyar. Anlatı tamamlanıp işlevsel birimler bütünlük kazandığında ise, anlam düzlemi etkili bir şekilde karşımıza çıkar.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Hikâyenin başkahramanı olan Gamsız hakkında neler söyleyebilirsiniz?

2. Gamsız'ın davranışları ile metinde kurgulanan zaman ve mekân arasında nasıl bir ilişki vardır? Buna göre hikâyede zaman ve mekân unsurlarının olayların gelişimindeki işlevi nedir?

3. a. Metindeki olayları üçüncü tekil anlatıcı, gözlemci bir bakış açısı ile anlatmıştır. Bu duruma metinden örnek ifadeler veriniz.

b. Bu hikâye, kahraman anlatıcı bakış açısı üzerine kurgulansaydı metnin anlamında sizce nasıl değişiklikler olurdu? Buna göre hikâyelerde anlatıcı ve bakış açısının işlevini açıklayınız.

4. Hikâyedeki temel çatışma, metnin hangi bölümünde daha belirgin olarak ortaya konmuştur? Bu temel çatışmaya bağlı olarak gelişen metindeki diğer çatışma türlerini söyleyiniz.

5. Yazarın okuyucuyu etkilemek için hikâyenin başkahramanı Gamsız'a yönelik nasıl bir anlatım tutumu tercih ettiğini belirleyiniz.

6. Metinde ağırlıklı olarak başvurulan anlatım biçimi hangisidir? Bu anlatım biçiminin metindeki işlevi nedir?

7. Kendi hayatınızı gözden geçirdiğinizde, hayvanlara karşı tutum ve davranışlarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? Açıklayınız.

8. Diğerkâm ya da diğer adıyla "özgeci", kişisel yarar gözetmeksizin başkasına yararlı olmaya çalışan kimse anlamına gelir. Çevrenizdeki diğerkâm kişilere örnek veriniz. Bu kişilerin hangi tutum ve davranışları sizin böyle düşünmenizi sağlamaktadır?

Yazarın Biyografisi

Reşat Nuri Güntekin (1889 - 1956)

Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatı yazarlarından olan Reşat Nuri; roman, öykü, tiyatro gibi edebiyatın çeşitli sahalarında eserler vermiş, üretken bir yazardır. Yazarlığının yanı sıra müfettişlik de yapan Güntekin; görevi esnasında Anadolu'da birçok yeri gezmiş, Anadolu insanı ve coğrafyası hakkında önemli birikimler elde etmiştir.

Eserlerinde duru bir Türkçe kullanan yazar, kahramanlarının iç dünyalarını yansıtmada oldukça başarılıdır.

Eserleri

Roman: *Çalıkuşu, Gizli El, Damga, Yeşil Gece, Acımak, Yaprak Dökümü vd.*

Öykü: *Tanrı Misafiri, Sönmüş Yıldızlar, Leylâ ile Mecnun, Olağan İşler.*

Tiyatro: *Hülleci, Balıkesir Muhasebecisi, Tanrıdağı Ziyafeti.*

Gezi Yazısı: *Anadolu Notları.*

Hazırlık

1. *"1934'te Varlık'ta yayımlanmaya başlayan öyküleriyle dikkati çeken Sait Faik, asıl 1940'lı yılların öykücüsüdür. Konuları bakımından çocukluk anıları ve Adapazarı-Bursa gözlemleri, Fransa yılları, İstanbul'un kenar semtleri ve yoksul insanlar, Adalar'da geçen günler ve balıkçılar biçiminde dört kümede toplanabilecek öykülerini, bireysel duygulanımların, bilinçaltının, yalnız adam psikolojisinin, kimi zaman gerçeküstü bir anlatımla işlendiği öyküleri izledi. Toplumsal sorunlardan çok, aydın bireyin, küçük adamın dünyasına yönelen duyarlığıyla yeni bir öykü anlayışı geliştirdi. Alışılmış öykü yapısını kırarak olayın gelişimini değil, olayın içindeki insanın durumunu öznel bir tutumla yansıttı.Gözlemden yola çıkmakla birlikte gözlediğini değil, gözlenenin kendisinde bıraktığı izlenimleri anlattı."*

(Atilla Özkırımlı, Tarih İçinde Türk Edebiyatı)

Bu metne göre Sait Faik Abasıyanık'ın hikâyeciliğinin temel özellikleri nelerdir?

2. Ailenizde sabahları gerçekleşen işe gitme ritüellerini anlatınız.

2. Metin

Semaver

— Sabah ezanı okundu. Kalk yavrum, işe geç kalacaksın.

Ali nihayet iş bulmuştu. Bir haftadır fabrikaya gidiyordu. Anası memnundu. Namazını kılmış, duasını yapmıştı. İçindeki Cenabı Hak'la beraber oğlunun odasına girince uzun boyu, geniş vücudu ve çok genç çehresi ile rüyasında makineler, elektrik pilleri, ampuller gören, makine yağları sürünen ve bir dizel motoru homurtusu işiten oğlunu evvela uyandırmaya kıyamadı. Ali işten çıkmış gibi terli ve pembeydi.

Halıcıoğlu'ndaki fabrikanın bacası kafasını kaldırmış, bir horoz vekarıyla sabaha, Kâğıthane sırtlarında beliren fecri-kâzibe bakıyordu. Neredeyse ötecekti.

Ali nihayet uyandı. Anasını kucakladı. Her sabah yaptığı gibi yorganı kafasına büsbütün çekti. Anası yorgandan dışarıda kalan ayaklarını gıdıkladı. Yataktan bir hamlede fırlayan oğluyla beraber tekrar yatağa düştükleri zaman bir genç kız kahkahasıyla gülen kadın mesut sayılabilirdi. Mesutları çok az bir mahallenin çocukları değil miydiler? Anasının çocuğundan, çocuğun anasından

başka gelirleri var mıydı? Yemek odasına kucak kucağa geçtiler. Odanın içini kızarmış bir ekmek kokusu doldurmuştu. Semaver, ne güzel kaynardı. Ali semaveri, içinde ne ıstırap, ne grev, ne de kaza olan bir fabrikaya benzetirdi. Ondan yalnız koku, buhar ve sabahın saadeti istihsal edilirdi.

Sabahleyin Ali'nin bir semaver, bir de fabrikanın önünde bekleyen salep güğümü hoşuna giderdi. Sonra sesler. Halıcıoğlu'ndaki askeri mektebin borazanı, fabrikanın uzun ve bütün Haliç'i çınlatan düdüğü, onda arzular uyandırır, arzular söndürürdü. Demek ki Alimiz biraz şairceydi. Büyük değirmende bir elektrik amelesi için hassasiyet, Haliç'e büyük transatlantikler sokmaya benzerse de biz, Ali, Mehmet, Hasan biraz böyleyizdir. Hepimizin gönlünde bir aslan yatar.

Ali annesinin elini öptü. Sonra şekerli bir şey yemiş gibi dudaklarını yaladı. Annesi gülüyordu. O annesini her öpüşte, böyle bir defa yalanmayı âdet etmişti. Evin küçük bahçesindeki saksıların içinde fesleğenler vardı. Ali birkaç fesleğen yaprağını parmaklarıyla ezerek avuçlarını koklaya koklaya uzaklaştı.

Sabah serin, Haliç sisliydi. Arkadaşlarını sandal iskelesinde buldu; hepsi de dinç delikanlılardı. Beş kişi Halıcıoğlu'na geçtiler.

Ali bütün gün zevkle, hırsla, iştiyakla çalışacak. Fakat arkadaşlarından üstün görünmek istemeden. Onun için dürüst, gösterişsiz işleyecek. Yoksa işinin fiyakasını da öğrenmiştir. Onun ustası İstanbul'da bir tek elektrikçiydi. Bir Almandı. Ali'yi çok severdi. (...) Kendi kadar usta ve becerikli olanlardan daha üstün görünmenin esrarı çeviklikte, acelede, aşağı yukarı sporda, yani gençlikteydi.

Akşama, arkadaşlarına yeni bir dost, yeni bir kafadar, ustalarına sağlam bir işçi kazandırdığına emin ve memnun evine döndü.

Anasını kucakladıktan sonra karşı kahveye, arkadaşlarının yanına koştu. (...) Sonra evinin yolunu tuttu. Anası yatsı namazını kılıyordu. Her zaman yaptığı gibi anacığının önüne çömeldi. Seccadenin üzerinde taklalar attı. Dilini çıkardı. Nihayet kadını güldürmeye muvaffak olduğu zaman, kadıncağız selam vermek üzereydi.

Anası:

— Ali be, günah be yavrum, dedi. Günah yavrucuğum, yapma!

Ali:

— Allah affeder ana, dedi.

(...)

Yemekten sonra Ali, bir Nat Pınkerton (Nat Pinkırtın) romanı okumaya daldı. Anası ona bir kazak örüyordu. Sonra yükün içinden lavanta çiçeği kokan şilteler serip yattılar.

Anası sabah namazı okunurken Ali'yi uyandırdı.

Kızarmış ekmek kokan odada semaver ne güzel kaynardı. Ali semaveri, içinde ne ıstırap, ne grev, ne de patron olan bir fabrikaya benzetirdi. Onda yalnız koku, buhar ve sabahın saadeti istihsal edilirdi.

Ali'nin annesine ölüm, bir misafir, bir başörtülü, namazında niyazında bir komşu hanım gelir gibi geldi. Sabahları oğlunun çayını, akşamları iki kap yemeğini hazırlaya hazırlaya akşamı ediyordu. Fakat yüreğinin kenarında bir sızı hissediyor; buruşuk ve tülbent kokan vücudunda akşamüstleri merdivenleri hızlı hızlı çıktığı zaman bir kesiklik, bir ter, bir yumuşaklık duyuyordu.

Bir sabah, daha Ali uyanmadan, semaverin başında üzerine bir fenalık gelmiş, yakın sandalyeye çöküvermişti. Çöküş, o çöküş.

Ali annesinin kendisini bu sabah niçin uyandırmadığına hayret etmekle beraber uzun zaman vaktin geciktiğini anlayamamıştı. Fabrikanın düdüğü, camların içinden tizliğini, can koparıcılığını terk etmiş ve bir sünger içinden geçmiş gibi yumuşak, kulaklarına geldi. Fırladı. Yemek odasının kapısında durdu. Masaya elleri dayalı uyuklar gibi vaziyetteki ölüyü seyretti. Onu uyuyor sanıyordu. Ağır ağır yürüdü. Omuzlarından tuttu. Dudaklarını soğumaya başlamış yanaklara sürdüğü zaman ürperdi.

Ölümün karşısında, ne yapsak, muvaffak olmuş bir aktörden farkımız olmayacak. O kadar, muvaffak olmuş bir aktör.

Sarıldı. Onu kendi yatağına götürdü. Yorganı üstlerine çekti; soğumaya başlayan vücudu ısıtmaya çalıştı. Vücudunu, hayatiyetini bu soğuk insana aşılamaya uğraştı. Sonra, âciz, onu köşe minderinin üzerine attı. Bütün arzusuna rağmen o gün ağlayamadı. Gözleri yandı, yandı, bir damla yaş çıkarmadı. Aynaya baktı. En büyük kederin karşısında, bir gece uykusuz kalmış insan çehresinden başka bir çehre almak kabil olamayacak mıydı?

Ali birdenbire zayıflamak, birdenbire saçlarını ağarmış görmek, birdenbire belinde müthiş bir ağrıyla iki kat oluvermek, hemen yüz yaşına girmiş kadar ihtiyarlamak istiyordu. Sonra ölüye bir daha baktı. Hiç de korkunç değildi.

Bilakis çehre eskisi kadar müşfik, eskisi kadar mülayimdi. Ölünün yarı kapalı gözlerini metin bir elle kapadı. Sokağa fırladı. Komşu ihtiyar hanıma haber verdi. Komşular koşa koşa eve geldiler. O fabrikaya yollandı. Yolda kayıkla giderken, ölüme alışmış gibiydi.

Yan yana, kucak kucağa, aynı yorganın içinde yatmışlardı. Ölüm munis, anasına girdiği gibi onun bütün hassasiyetini, şefkatini, yumuşaklığını almıştı. Yalnız biraz soğuktu. Ölüm bildiğimiz kadar korkunç bir şey değildi. Yalnız biraz soğuktu o kadar...

Ali, günlerce evin boş odalarında gezindi. Gece ışık yakmadan oturdu. Geceyi dinledi. Anasını düşündü. Fakat ağlayamadı.

Bir sabah yemek odasında karşı karşıya geldiler. O, yemek masasının muşambası üzerinde sakin ve parlaktı. Güneş sarı pirinç maddenin üzerinde donakalmıştı. Onu kulplarından tutarak gözlerinin göremeyeceği bir yere koydu. Kendisi bir sandalyeye çöktü. Bol bol, sessiz bir yağmur gibi ağladı. Ve o evde o, bir daha kaynamadı.

Bundan sonra Ali'nin hayatına bir salep güğümü girer.

Kış Haliç etrafında İstanbul'dakinden daha sert, daha sisli olur. Bozuk kaldırımların üzerinde buz tutmuş çamur parçalarını kırarak erkenden işe gidenler, mektep hocaları, celepler ve kasaplar fabrikanın önünde bir müddet dinlenirler, kocaman bir duvara sırtlarını vererek üstüne zencefil ve tarçın serpilmiş salep içerlerdi.

Yün eldivenlerin içinde saklı kıymettar elleri salep fincanını kucaklayan, burunları nezleli, kafaları grevli, ıstıraplı pirinç bir semaver gibi tüten sarışın ameleler, mektep hocaları, celepler, kasaplar ve bazan fakir mektep talebeleri kocaman fabrika duvarına sırtlarını verirler; üstüne rüyalarının mabadi serpilmiş salepten yudum yudum içerlerdi.

Sait Faik Abasıyanık

Semaver

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Türk edebiyatının usta hikâyecilerinden olan Sait Faik Abasıyanık gözlemci, gerçekçi bir yazardır. Değişik konularda hikâyeler yazmıştır. Bu hikâyelerde alışılagelen "giriş-gelişme-sonuç" bölümleri görülmez. Bu bakımdan klasik hikâye yazma yönteminden ayrılıp Türk edebiyatında Memduh Şevket Esendal'ın başlattığı "durum hikâyesi" tarzını geliştiren bir hikâye yazarı olmuştur.

Rus yazar Anton Çehov tarafından oluşturulan "durum hikâyesi"nde, bir olaydan çok günlük yaşamın herhangi bir kesiti ele alınır. Bu tarz hikâyelerde serim, düğüm, çözüm planına uyulmaz; belli bir sonuca varılmaz. Merak ve heyecandan çok duygu ve hayaller vardır, kişiler kendi doğal ortamlarında aktarılır. Türk edebiyatında durum hikâyesinin öncüleri Sait Faik Abasıyanık, Memduh Şevket Esendal ve Tarık Buğra'dır.

Sait Faik'in "Semaver" adlı hikâyesi bir durum hikâyesidir. Hikâye, başkahraman Ali'nin şahsiyeti etrafında şekillenmiştir. Ancak yazar metnini, Ali'nin yaşadığı bir olaydan çok annesinin ölümü karşısında onun ruh dünyasında oluşan "durum"lar üzerine kurgulamıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. "Vakar, fecri-kâzibe, istihsal, iştiyak, muvaffak olmak, müşfik, mülayim, munis" kelime ve kelime gruplarının anlamlarını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi Türkçe Sözlük'ten kontrol ediniz ve bu kelimeleri birer cümle içerisinde kullanınız.

2. Metnin tema ve konusunu belirleyiniz.

3. Metne, durum hikâyesinin hangi özelliklerinin yansıdığını belirleyiniz.

4. Bir anlatım tekniği olarak **iç çözümleme**; kahramanların iç dünyası, duygu, düşünce ve hayallerinin anlatıcı tarafından okura anlatılmasıdır. İç çözümleme, iç konuşma tekniği ile benzerlikler göstermektedir. Ancak iç konuşmada kahraman ile okuyucu arasında bir aracı yoktur. İç çözümlemede ise kahramanın duygu, düşünce ve hayalleri anlatıcı tarafından okura aktarılır. Metinden iç çözümleme tekniğinin kullanıldığı bölümlere örnekler veriniz.

5. "Semaver" Türk edebiyatında durum hikâyesi tarzında yazılmış ilk örneklerdendir. Durum hikâyesinin Türk edebiyatında görülmesiyle dönemin toplumsal değişim ve etkileşimleri arasında nasıl bir ilişki olabilir? Hikâyenin bu özelliğini dikkate aldığınızda metnin yazıldığı dönem veya sonraki dönemlere bir etkisinin olup olmadığını değerlendiriniz.

6. **a.** Metinde, yazara özgü dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz.

b. Yazarın anlatımını öznellik ve nesnellik açısından değerlendiriniz.

7. Bu metin, ilk olarak 1935'te o dönemin dergilerinden biri olan "Varlık"ta yayımlanmıştır.

a. Metinden hareketle metnin yazıldığı dönemin edebî, sosyal, kültürel gerçekliğiyle ilgili neler söylenebilir? Metinden sözü edilen gerçekliklerden hangileri daha çok yansıtmaktadır? Niçin?

b. Metinden yansıyan gerçekliklerle ilgili düşüncelerinizi açıklayınız.

8. "Ali bütün gün zevkle, hırsla, iştiyakla çalışacak. Fakat arkadaşlarından üstün görünmek istemeden. Onun için dürüst, gösterişsiz işleyecek. Yoksa işinin fiyakasını da severdi. İşinin dalaveresini, numarasını da öğretmişti. Kendi kadar usta ve becerikli olanlardan daha üstün görünmenin esrarı çeviklikte, acelede, aşağı yukarı sporda, yani gençlikteydi.

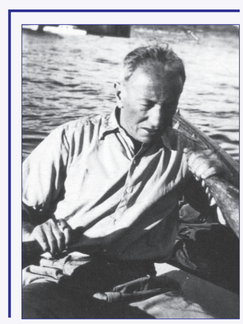
Akşama, arkadaşlarına yeni bir dost, yeni bir kafadar, ustalarına sağlam bir işçi kazandırdığına emin ve memnun evine döndü."

Bu metinde, anlatıcının Ali'yi dürüst olarak nitelendirmesi, bu kavram anılınca akla gelen aşağıdaki değerlerden hangisi ile daha çok ilgilidir? Metinden hareketle açıklayınız.

Yazarın Biyografisi

Sait Faik ABASIYANIK (1906-1954)

Adapazarı'nda doğan yazar, ilkokulu Adapazarı'nda, ortaöğrenimini Bursa Erkek Lisesinde tamamlamış, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine iki yıl devam etmiştir.

Fransa'ya edebiyat öğrenimi için gitmişse de eğitimini tamamlayamamıştır. Türkçe öğretmenliği yapan Abasıyanık, ticareti denemiş, kısa bir süre de gazetecilik yapmıştır.

İstanbul'un kalabalık yerlerinde, kenar mahallelerinde, halk ve balıkçılar arasında dolaşan Sait Faik, bir yandan onların yaşayışını, duygu ve düşüncelerini yansıtmış; bir yandan da kendi "yaşama sevincini ve isteğini" anlatmıştır.

Sait Faik Abasıyanık; hikâyelerinde "konu" ve "olay"dan çok, değişik zaman bölümlerini ve insanları işlemiştir.

Genellikle İstanbul, çaresiz ve avare insanlar, yoksul çevre, balıkçılar, doğa, kır ve deniz, yaşamaya güç veren vazgeçilmez birer öge olarak onun eserlerinde yer almıştır.

Eserleri

Hikâye: *Semaver, Sarnıç, Şahmerdan, Lüzumsuz Adam, Mahalle Kahvesi, Havada Bulut, Kumpanya, Havuz Başı, Son Kuşlar, Alemdağ'da Var Bir Yılan, Az Şekerli, Tüneldeki Çocuk vd.*

Roman: *Medar-ı Maişet Motoru, Kayıp Aranıyor.*

Röportaj: *Mahkeme Kapısı.*

Hazırlık

1. Hikâye kahramanının psikolojik özelliklerini ve ruh hâlini hikâyedeki hangi unsurlar daha çok etkiler? Açıklayınız.
2. Millî ve dinî duyarlılıkla hikâye yazan bir yazarın özen göstermesi gereken hususlar sizce nelerdir?

3. Metin

On Dört Yaşında Bir Adam

Abdullah Meriçdalı'nın "Köy" adlı tablosu

Yolu arabacı da bilmiyor. Kâh sağa, kâh sola sapıyor; kâh tarlaların içine sürüyor; sonra, kafasını bana doğru uzatıp şaşkın gözlerle bakarak:

"Acaba buradan mı gitsek? Acaba şuradan mı gitsek?" diye soruyor.

Ben gittikçe öfkelenmeye başlıyorum:

"Nasıl arabacılık bu!" diyorum; "ne yol bilirsin, ne de..."

"Yol nerede efendi? Yol yok ki bileyim," diyor.

Biçarenin hakkı var. Evet yol yok ki... Bir müddet iyi kötü bir şose üstünde gidiyoruz; birkaç kilometre sonra bakıyorsunuz, altınızdaki bu şose kayboluveriyor. Ya bir derenin kenarındasınız, ya sarp bir tepenin eteğinde...

Bittabi, bu sarp tepeye çıkmak ihtimali olmadığı için derenin çakıl taşları üstünden sarsıla sarsıla gitmeye mecbur oluyorsunuz. Derken, önünüze bir çoban yolu çıkıyor, bir müddet de bunu takip ediyorsunuz; bir de bakıyorsunuz ki, bu yol da bitmiştir. Haydi, tarlaların içine... Lâkin, tarlalar ekseriyetle hendekle çevrilmiştir; bir yaylı arabanın hendekten geçebilmesi kabil değildir. O vakit, bir sağa bir sola başvurmaya başlıyorsunuz; tâ ki daldığınız bu toprak deryası içinden kendinize bir iz bulup çıkasınız! Bin zahmet, bin meşakkatle bu izi bulursunuz. Şimdi, önünüzde bir kağnı arabasının yılankavî çizgileri uzanıyor; arabacı bu çizgiler üstünden "Deha!" diyor. İşte, sabahtan beri bu halde, bir serseri arabanın içinde sarsıla sarsıla gidiyorum. Sabahleyin çıktığımız köyden yolu tarif etmişler ve yedi saatte kasabaya varabileceğimizi söylemişlerdi. Hani yol? Ne yedi saati?..

Şafakla beraber hareket etmiştik; şimdi ise akşam oluyor. Ne yapmalı? Kime sormalı? Etraf o kadar da tenha ki... Birden arabacı bağırıyor:

"Ülen, ülen..."

Başımı arabanın perdeleri arasından dışarıya uzatıyorum; arabacı yirmi otuz metre ötede bizim gittiğimiz istikamette yürüyen birine doğru bağırıyor. Yürüyen durdu: Bu sekiz on yaşlarında tahmin olunabilen cılız bir oğlan çocuğu; kendisinden iki kat daha ağır bir çuval yüklenmiş, eline de pabuçlarını almış bize doğru yaklaştı. Arabacı sordu:

"Ülen, şehir yolu nerede biliyor musun?"

Çocuk, ince, cılız ellerinden birini, boşta duran elini, karşıki yamaçlardan birine doğru uzattı:

"Deha, yol orada ağarıp batıyor," dedi ve sonra ilâve etti: "Ben de şehre gidiyorum."

Küçük çocuğun yüzü çok sevimli idi; üstü başı da oldukça temiz görünüyordu.

"Yol ağarıp batıyor!" tarzında söylenişi pek hoşuma gitti; dedim ki:

"Öyle ise bin arabaya, beraber gidelim."

Çocuk bir tereddüt dakikası geçirdi, sözüme inanmıyor gibi yüzüme baktı; çuvalını yere bıraktı; teklifimi tekrar ettim: "Haydi!" dedim; "o çuvalı arabacının yanına koy, sen de çık!"

Karşımda yer gösterdim. Pabuçlarını yanyana, büyük bir ihtimamla çuvalın üstüne yerleştirdi; kendisi de sırtı arabacıya ve yüzü bana çevrik, ayaklarını altına alıp oturdu. Yavrucağı gittikçe daha sevimli buluyorum; kendine göre saygılı, terbiyeli bir tavrı da var; ve zeki, parlak gözleri ile dikkatli dikkatli beni süzüyor. Bu gözlerin önünde kendimi âdeta mahçup hissediyorum.

Tıpkı bir büyük adam gibi bakıyor.

Zaten, Anadolu çocuklarında bu büyük adam bakışı ve bu olgun erkek tavrı seyrek görünen şeylerden biri değildir.

Bunlar, bazı mahlûkat gibi sanki doğdukları günden itibaren yürümeye, işlemeye ve hayatı anlamaya başlarlar. Hiç oyun devirleri yoktur; sekiz dokuz yaşlarına basar basmaz maişet kaygıları, vaktinden evvel kavrulan kabuk bağlayan fidan vücutlarını şiddetli bir rüzgâr gibi sarsmaya başlar. Bu çocuk da, neden onlardan biri olmasın, soruyorum:

"Sen kaç yaşındasın bakayım?"

"On dört yaşındayım," diyor ve acayip bir vakar ile önüne bakıyor. Mutlaka mübalâğa ediyor, ben ona on ikiden fazla veremiyorum.

"Hangi köydensin?"

"Kara Işık köyündenim."

"Böyle geç vakit şehre ne yapmaya gidiyorsun?"

Başı ile arkasındaki çuvalı işaret etti:

"Azıcık kuru yemiş götürüyorum; yarın sabah pazar var..." dedi. "..."nin pazarı erken olur; yola sabahtan çıkarsam, yetişemiyorum."

Bir müddet o da, ben de sustuk. Çocuk gene dikkatli dikkatli beni tetkik ediyor. Dedim ki:

"Sizin köyden şehre kaç saatte gidilir?"

"Ağır ağır yürürsen tam altı saat," dedi.

"Altı saat!.. Çok uzak değil mi? Yorulmaz mısın?"

Sualimi anlamadı; duruşunda ‘‘Yorulmak mı? O da nedir? Şunun söylediğine bak!” demek istiyor gibi bir hal vardı.

“Her hafta giderim,” dedi; “şehre varır varmaz İsmail Ağa’nın hanına inerim; İsmail Ağa’yı tanırsın değil mi? O benim dayımdır. Öğleye kadar işimi bitiririm, satacağımı satar, alacağımı alırım; vaktim olursa bir de hamama giderim, yahut aşçı Recep Ağa’nın dükkânından bir yoğurtlu kebap yerim; o da para artarsa...”

“Satacağımı satarım, alacağımı alırım, dedin; kazandığın paralarla neler alırsın bakayım?..”

“Ne gerekse alırım,” dedi. “Bazı tuz, bazı şeker lâzım olur; anama yemeni, ablama çorap alırım, bazı kendime zıbınlık alırım.”

Çuvalın üstüne yerleştirdiği pabuçlarını gösterdi: “Bunları, geçen hafta üç kâğıda aldım,” dedi; (Ve gözlerini gözlerimin içine dikerek) “Pahalı mı? Ne dersin?”

“Aferin, ucuz almışsın... (Ve birden büyük bir merakla sordum) Senin baban filân yok mu?”

Başı ile “Hayır!” işareti yaptı. Sonra hiç de mahzun görünmeyen bir tavırla:

“Babam seferberlikte askere gitti. Geçen sene künyesi geldi,” dedi.

(Künyesi geldi, köylü lisanında öldü demektir.)

“Demek ki şimdi babanın yerine eve bakan sensin?” dedim. İki defa başıyla “Evet!” dedi ve karşımda daha rahat bir vaziyet aldı. (...)

(...) işim başımdan aşkın. Anamın ayaklarına hastalık geldiği günden beri davarı güden, tarlaya bakan, odun kesmeye giden hep benim... Ablam yalnız su taşır ve aşa bakar. Hem o bizde misafirdir. Başka köye gidecek! Geçen yıl nişanlandı.” Çok ciddîleşen mükâlememizi biraz değiştirmek için gülerek dedim ki:

“Sen de nişanlansana, bak bu kadar becerikli koskoca bir adam olmuşsun; hem karın da senin işlerine yardım eder, fena mı?”

Mahzun mahzun yüzüme baktı:

“Efendim nişanlanmıştım ama olmadı; olmayacak,” dedi. (...)

(...)

Artık çocuğun yüzüne bakamıyordum. Hayatın en mühim hâdiseleriyle boğuşmuş bu köylü yavrusunun karşısında ben artık hiçbir şey bilmeyen, hiçbir şey anlamayan ve sanki korkunç bir masal dinliyormuş da tüyleri ürpermişçesine bir köşeye sinmiş, otuz dört yaşında toy, ürkek bir küçücük çocuktum.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Millî Savaş Hikâyeleri

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

biçare : Çaresiz.
bittabi : Tabii, elbette.
ihtimam : Özen.
mahzun : Hüzünlü.
maişet : Geçim, geçinme.
meşakkat : Zorluk, çile.
mükâleme : Karşılıklı konuşma.
seferberlik : Bir durumun ilan edildiği veya savaşın sürdüğü durum.
tetkik : İncelemek.
vakar : Ağırbaşlılık.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Millî ve Dinî Duyarlılıkları Yansıtan Hikâyeler

Millî Edebiyat Dönemi edebiyatçıları "halka doğru" ilkesiyle yola çıkarak bir "memleket edebiyatı" çığırı başlatmışlar, bu yönleriyle Cumhuriyet Dönemi edebiyatçılarımıza kaynaklık etmişlerdir. Bu nedenle Cumhuriyet'in kurulmasıyla başlayan yeni dönemde de hikâye türü önceleri Millî Edebiyat'ın devamı niteliğinde ilerlemiş, Cumhuriyet'in ilk dönem ürünlerinde Millî Edebiyat zevk ve anlayışına uygun hikâyeler yazılmıştır. Bu dönemde;

- Millî Edebiyat Dönemi'nde ürün veren birçok yazar, olgunluk dönemi eserlerini Cumhuriyet Dönemi'nde kaleme almıştır.
- Atatürk ilke ve inkılaplarına uygun bir bakışla eserler yazılmıştır.
- Cumhuriyet'le birlikte siyasi, ekonomik ve toplumsal hayattaki değişimler edebiyata da yansımış; Anadolu'ya açılma, Anadolu'yu görüp anlatma ve Anadolu insanını konu edinme öne çıkmıştır.
- Hikâyelerde toplumsal ve kültürel farklılıklar, ülke ve toplum sorunları, I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı, eski-yeni çatışması, köy ve kasaba insanının çelişkileri, halkın sıkıntıları, aydın-halk çatışması, tarihî konular, yanlış Batılılaşma teması sıklıkla işlenmiştir.
- Batıl inançlar ve hurafeler eleştirilmiştir.
- Eskiye ve İstanbul'a karşı, yeni değerlerin ve Ankara'nın yüceltilmesi ve Ankara'daki hayat işlenen konular arasındadır.
- Realizm akımından etkilenilmiştir.
- Millî Edebiyat zevk ve anlayışını sürdüren hikâyelerde Maupassant tarzının (olay hikâyesi) özellikleri görülür.
- Toplumsal faydayı esas alan eserler yazılmıştır.
- Anlaşılır bir dil kullanılmıştır.
- Kahramanlar Anadolu'dan seçilmiştir. Bir yandan yakın dönemin tarihiyle bir hesaplaşma içine girilir, diğer yandan da yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin çeşitli sorunlarına eğilinir. Bu yüzden çoğu yapıtta eski dönemin tipleri ile yeni dönemin idealist tipleri yan yana bulunur.
- Cumhuriyet Dönemi'nde Millî Edebiyat'ın zevk ve anlayışını sürdüren hikâyelerde yazı dili konuşma diline yaklaştırılmıştır.
- Cumhuriyet Dönemi'nde, Millî Edebiyat Dönemi hikâyeleriyle Anadolu coğrafyasını ve halkını anlatma bakımından bir ortaklık olmakla birlikte Atatürk ilke ve inkılaplarını konu edinme, savaş sonrasında halkın hayatını anlatma bakımından farklılıklar söz konusudur.
- Halide Edip Adıvar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin, Refik Halit Karay bu anlayışla eser veren yazarlardır.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Millî Mücadele Dönemi'nde cephede ve cephe gerisinde yaşananlara da tanık olmuş bir yazardır. O dönemle ilgili hikâye ve romanlarını bu tanıklıklara dayanarak kaleme almıştır.

Okuduğunuz metin konusunu Millî Mücadele Dönemi'nden almış, Millî Edebiyat anlayışıyla yazılmış bir metindir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metnin tema ve konusunu söyleyiniz.

2. Metnin oluşmasında hangi olaylar etkili olmuştur? Bu olaylar arasında nasıl bir ilişki vardır?

3. Metnin olayları hangi zaman diliminde kurgulanmıştır? Metnin kurgu zamanı ile konu edindiği tarihsel dönem arasında nasıl bir ilişki vardır?

4. Metinde anlatıcı bakış açılarından hangisi kullanılmıştır? Seçilen bakış açısı anlamı nasıl etkilemiştir?

5. Metinden yazara özgü dil ve anlatım özellikleri taşıyan ifadelere örnekler veriniz.

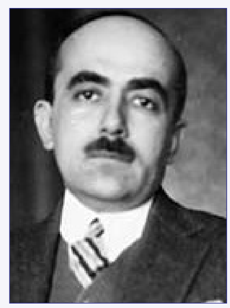
6. Metin hangi hikâye tarzının özeliklerini taşımaktadır? Bu özellikler nelerdir?

7. Metnin içeriği Millî Mücadele Dönemi ile ilgilidir. Buna göre metnin içeriği ile söz konusu dönemin toplumsal gerçekliği arasında nasıl bir ilişki olduğunu belirleyiniz.

8. Olaylar karşısında metnin başkahramanının sergilediği tutum ve davranışları değerlendirdiğinizde neler söyleyebilirsiniz?

Yazarın Biyografisi

Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU (1889 - 1974)

Kahire'de doğan yazar, milletvekilliği yapmış ve elçilik görevlerinde bulunmuştur.

Yazı hayatına Fecriati Topluluğu'nda başlayan Yakup Kadri, bu dönemde topluluğun özelliklerini benimsemiş ve bireyci sanat anlayışına sahip olmuştur. Topluluk dağıldıktan sonra Millî Edebiyat içinde yer almıştır.

Asıl şöhretini romanlarıyla kazanmıştır. Eserlerindeki teknik mükemmeldir. Yazar, karakterlerini başarıyla canlandırmıştır.

İlk eserlerinde mistik bir hava sezilen sanatçı, 1916'dan sonra yurt gerçeklerini ve millî duyguları işleyen eserler yazmıştır.

Tarih ve toplum olaylarından her birini bir romanına aktararak Tanzimat Dönemi'yle Atatürk Türkiye'si arasındaki dönem ve kuşakların geçirdikleri sosyal değişim ve bunalımları, yaşayış ve görüş farklılıklarını işlemiş, düşünceye ve teze dayanan eserler vermiştir.

Eserleri

Roman: *Kiralık Konak, Yaban, Nur Baba, Hüküm Gecesi, Bir Sürgün, Ankara, Panorama I, Panorama II, Sodom ve Gomore, Hep O Şarkı.*

Hikâye: *Bir Serencam, Rahmet, Millî Savaş Hikâyeleri.*

Mensur Şiir: *Erenlerin Bağından, Okun Ucundan.*

Anı: *Vatan Yolunda, Zoraki Diplomat, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları, Politikada 45 Yıl.*

Tiyatro: *Nirvana, Veda, Sağanak, Mağara.*

Monografi: *Ahmet Hâşim, Atatürk.*

Hazırlık

1. Bir birey olduğunuz gerçeğinden hareketle "bireyin iç dünyası" ifadesinden ne anladığınızı açıklayınız.
2. Sizce anne, baba ve çocuk ilişkisi çocukluktan ergenliğe, ergenlikten gençliğe evrilme süreçlerinde ne gibi değişimler gösterir?

4. Metin

Oğlumuz

Karım, belirmeğe başlıyan pencerenin önünde oturuyordu: Bütün geceyi orada geçirmişti.

— Sen hâlâ yatmayacak mısın, dedim.

Doğruldu. Kül rengi pencerenin önünde sadece bir gölgeden ibaretti. Fakat bu gölgede, beraber geçirdiğimiz yirmi küsur yılın her gününden bir şey vardı.

— Ezan okunuyor, diye mırıldandı.

Sesi bana hüzün verdi. Odamız bu dünyadan, duyguların erişemeyeceği kadar ötede gibiydi (...)

Hareketlerinde ve yürüyüşünde, kabul edilmiş bir mağlûbiyetin hazin sükûneti vardı. Mutfağa geçti; onu sanki rüyada görüyordum: Mangala ve semavere kömür koydu; abdest aldı, sonra seccadesini sofaya sererek namaza durdu.

Pencere iyiden iyi aydınlanmıştı.

Renksiz, sessiz ve serin kuşluk vakti: Yatağın ılıklığı, belirsiz duygular, düşünceden kaçış... dalmışım.

— Yahu...

— Ne var?

— Geldi...

— İyi ya işte...

Fakat mesele bu değildi: Karım beni kayıtsız buluyor ve üzülüyordu:

— Bir şey söylemeyecek misin; bu üçüncü oluyor... ha yahu: Ne yapacağız?

Bilir miyim ben. Fakat ona:

— Yarın bir şeyler yaparım, diyorum.

Hangi yarın? Gökyüzü tatlı maviliğini bulmuştu bile. Gün, katılmağa mecbur olduğumuz gün, başlıyordu. Karım haklı. Bunun üzerinde durmak lâzım. Oğlum yatağına daha yeni giriyordu. Ona, bu yaptığının ümitsiz bir isyan olduğunu anlatmalıydım. Yataktan, birdenbire fırladım. Karım telâşlandı:

— Fazla sert davranma. Ne de olsa artık...

Devam edemedi. Ona baktım: Gözlerindeki mâna allak bullaktı. Ah benim saz benizli, kır saçlı bebeğim.

Çıkarken, omuzlarıma hırkamı koydu.

...

Odası gündoğdu tarafındaydı. Pencereleri büyükçe bir bahçeye bakardı. Karşı evden kurtulmak üzere olan güneş duvarları hafifçe pembeleştirmişti.

Ve o, uyumuştu.

Elbiselerini masanın üzerine atıvermiş, pijamasının ceketini giymemişti. Yatağının yanındaki sandalyeye iliştim. İçim bir tuhaftı. Ona bakamıyordum; fakat onunla doluydum: Tıpkı, çok eskiden bir defa daha olduğu gibi. O zaman daha küçüktü, tifoya tutulmuştu, ateşi vardı, sayıklıyordu. O, şimdi bunu hatırlamaz ki...

...

Karlı bir şubat gecesi doğmuştu. Babamın kucağına verirken bir tuhaftım... isim ararken kamus bana ne kadar boş gelmişti. Ona, ışıl ışıl, kâinat gibi mânalı bir kelime bulmak istiyordum. Sonunda Ömer dedik. Bu da ona yakışmıştı. Onu, tarihe girmiş bütün Ömerlerin ikbaline lâyık görüyordum.

İlk gülüş.. ilk diş.. ilk kelime.. annesine doğru, genç, güzel ve mutlu annesine doğru ilk adım.

Sonra yedinci yaş.. Mektebe götürdüğüm gün ne kadar ağlamıştı: Sanki varlığına evden başka bir ortak kabul etmek istemiyordu. Fakat bu mukadderdi: O da her oğul gibi sokak, mektep ve çarşı arasında, güne kat'îleşen bir bölünmeye mahkûmdu.

Ve on dördüncü yaş: Hırçınlıklar, iştahsızlıklar... bize yeni bir ortak daha, ortakların en yenilmezi... karımın mağrur telâşları ve benim ilk endişem.

Liseyi, daha sonra fakülteyi bitirdi. Bu arada, onu biraz daha iyi yaşatabilmek için, karım düğününden kalma üç beşibirliğini bozdurdu... ve o, ilk aşkın bahtsızlığı ile sarsıldı, bizi de perişan etti.

Böylece biz ona bütün bütün bağlanırken, dünyamız artık tamamen onunla hudutlanırken...

"Sen bizden ayrılıverdin. Sevgimiz arttıkça sen biraz daha fazla rahatsız oluyordun. Ben bunu anlıyordum: Sen bunda biraz da hürriyetine tecavüz buluyordun. Fakat annen...

Ben biliyorum: Sen, artık odaların bu döşeniş tarzını, hattâ bu evi beğenmiyorsun. Uçmayı öğrenmiş bir serçe yavrusu gibi, gözün başka dallarda. Senin düşündüğün, kimbilir ne cici şeydir. Bizi misafir edeceğin odayı da unutmamışsındır; buna eminim. Bu kadarı da bize... bana yeter. Fakat annen. Bunu sen de seziyor, arada sırada, hattâ sık sık kardeşlerini nasıl okutacağından, bizim için neler tasavvur ettiğinden bahsediyorsun. Fakat birbirimizden niçin gizleyelim; sen böyle konuşurken sesini titreten şeyde biraz vicdan burkulması ve daha çok çaresizliğin azabı yok mu? Ama sen bunun için üzülme, senin elinden ne gelir; hayat böyle işte, yapamazsın ki...

(...)

Sonra ben senin dışarıda ne aradığını, evden niçin kaçtığını da biliyorum...

(...)

Fakat bütün bunlara ne lüzûm var; sen sanki bunları bilmiyor musun? Ben sanki bütün bu şeylerin senin kalbini nasıl sızlattığını bilmiyor muyum? Annen, ben... sen bize bakma. Bütün budalalık bizde. Biraz hasta olmanı bekler gibiyiz. Hâlâ bize en çok ait olduğun günlerdeki gibi kalmanı istiyoruz. Değişebileceğini aklımız almıyor. İşte, gözlerimi bir türlü yüzüne çeviremiyorum, sana bakamıyorum. Annen de böyle. Şimdi biz, seni uyandıramayız. Çünkü, düşünmeğe cesaret edemeden biliyoruz ki, artık senin uykun da değişti. Eskiden bizi bekler gibi uyurdun. Evet, artık uykun da değişti. Hatta asıl değişiklik uykularında oldu; sen uykularında da bizden uzaklaştın..."

Başımı çevirdim: Ona baktım. Bunu yaparken romatizmalı kolumu kullanır gibiydim. Fakat içim birdenbire ferahladı: Sanki yıllardır aradığım bir arkadaşımı bulmuştum. Islık çalmak istiyordum. Perdeleri indirdim; güneş onu rahatsız edecekti. Benimkilere benziyen sert ve siyah sakallı yüzünü hafifçe öperek dışarı çıktım.

Çayımızı içerken karım biraz dalgındı. Ben, küçük oğlumun çayını gizlice, hiç sevmediği limonla doldurdum.

Tarık Buğra
Öyküler 1

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda bazı yazarlar psikoloji ve psikiyatri biliminden de yararlanarak bireyin iç dünyasını esas alan eserler vermişlerdir. Bu tür hikâyelerde yabancılaşma, yalnızlık, sıkıntı, bilinçaltı gibi konular işlenmiştir. Bu tarz eserlerde insana özgü gerçeklikler ön plandadır ve bireysel çözümlemeler önemli yer tutar. Bu anlayış ile yazan hikâye yazarları eserlerini durum hikâyesi tarzı ile oluşturmuşlardır.

Bireyin İç Dünyasını Esas Alan Hikâyelerin Genel Özellikleri

- Olaylar ve insanlardan hareketle bireyin iç dünyası anlatılmıştır.
- Bu hikâyelerde iç gözlem, psikoloji ve empati esastır.
- Bireyin iç dünyasını esas alan yazarlar modern hayatın insan üzerindeki etkilerini tespit etmek için psikoloji, psikiyatri gibi bilimlerden faydalanmışlardır.

- Yazarlar; düş analizi (bireyin gördüğü rüyayı içerik olarak çözümlemek), bilinç akışı (insanın zihninden geçirdiklerini, çağrışımları, sınır koymadan, doğrudan peş peşe anlatmak) ve özellikle iç konuşma (monolog) tekniklerine başvurmuşlardır.
- Bireyin iç dünyasını anlatan hikâyede yazarın dikkati, bireyin iç dönüşümlerine ve manevi olarak yeniden doğuşuna yönelmiştir. Bu yüzden olay örgüsüne bağlı merak unsuru ikinci planda kalmış (Çehov tarzı hikâye), bireyin ruh hâli ve iç çatışmaları psikolojik tasvirlerle verilmiştir.
- Eserlerde çağrışımlara açık sanatsal bir üslupla ruh tahlilleri dikkat çekici bir yoğunluktadır.
- Metinlerin gelişim çizgisi genellikle dıştan içe, yani eşya ve olaylardan kişilerin iç dünyasına yönelmek biçimindedir.
- Bireyin iç dünyasını esas alan yazarlar; yabancılaşma, bireyin toplumla hesaplaşması, zaman, psikolojik sorunlar, hastalık, bireysel bunalım, yalnızlık, sıkıntı, bilinçaltı, bireysel sorgulamalar, Doğu-Batı sorunsalı, kaçış, geçmiş-şimdi, birey-toplum çatışması, tedirginlik gibi temaları ele almışlardır.
- Mekân, olay ve zaman bireyin iç dünyasını esas alan eserlerde birey üzerindeki etkisiyle birlikte verilir.
- Yazarlar, metin kişilerindeki değişimi maddi plandan manevi plana doğru çizerler.
- Türk edebiyatında Füruzan, Tezer Özlü, Demir Özlü, Bilge Karasu, Ferit Edgü gibi yazarlar bireyin iç dünyasını esas alan eserler yazmışlardır.

Tarık Buğra, okuduğunuz metinle katıldığı bir hikâye yarışmasında ikincilik ödülünü almıştır. Bu ödül onun edebiyat çevrelerinde tanınmasını sağlamış, bu alanda yeni eserler vermesi için hevesini artırmıştır.

Metinde, bir gencin ergenlikten gençliğe geçiş sürecindeki tutum ve davranışları karşısında anne ve babanın iç dünyasında yaşadıkları yansıtılmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metinde geçen bazı kelime grupları aşağıda verilmiştir. Bu kelime gruplarının anlamlarını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi Türkçe Sözlük'ten kontrol ediniz.

- namaza durmak
- kuşluk vakti
- iç burkmak
- kamus
- mağrur

2. a. Metnin temasını belirleyiniz.

b. Metnin temasını kişi, zaman ve mekân unsurlarıyla ilişkilendirerek metnin konusunu söyleyiniz.

3. *“Sen bizden ayrılıverdin. Sevgimiz arttıkça biraz daha tedirgin oluyordun. Ben bunu anlıyordum: Sen bunda biraz da hürriyetine tecavüz buluyordun. Fakat annen...”*

Metinden alınan bu parçada, hikâyenin kahramanı sanki karşısında biri varmış gibi belli bir düzen dâhilinde konuşmaktadır. Edebî metinlerde bu yöntemin uygulandığı bölümlerde yazar, kahramanla okuyucu arasından çekildiği için anlatım doğal bir boyut kazanır ve gerçeklik, net olarak kendini gösterir. **İç konuşma** adı verilen bu anlatım tekniği; kahramanın psikolojisini, iç dünyasını, aklından geçenleri anlatmak için kullanılır.

Metinde iç konuşmanın kullanıldığı bölümlere örnekler veriniz.

4. Metinden anne, baba ve çocuk ilişkisi açısından nasıl bir tablo yansımaktadır?

5. a. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

b. Küçüklüğünüzden bugüne kadar başta anne ve babanız olmak üzere büyüklerinizle olan ilişkilerinizde ne gibi değişiklikler oldu? Metni kendi hayatınızdaki olay ve durumlar açısından değerlendiriniz.

6. Metinden yazara özgü üslup özelliklerini yansıtan ifadelere örnekler veriniz.

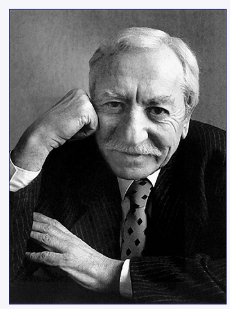
7. Metinde hangi anlatım biçimi / biçimleri belirgin olarak kullanılmıştır. Söyleyiniz.

8. a. Metinde yazıldığı dönemin toplumsal gerçekliğini yansıtan hangi unsurlar vardır?

b. Metni tutarlılık ve konu akışındaki uyum açısından değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

Tarık BUĞRA (1918-1994)

Akşehir’de doğdu. Orta öğrenimini Konya Lisesinde tamamladı. İstanbul Üniversitesi Tıp, Hukuk ve Edebiyat fakültelerine bir süre devam ettikten sonra gazeteciliğe başladı. Çeşitli gazetelerde fıkra yazarlığı yaptı. “Oğlumuz” adlı hikâyesiyle dikkatleri üzerine çekti.

Hikâye, roman, gezi, tiyatro ve fıkra türlerinde birçok eser verdi. İnsanın iç dünyasını yansıtan eserler yazdı. Olayları çözümlerken, şiirsel anlatımı yakalamaya çalıştı.

Romanlarında Türk toplumunun belli dönemlerini değişik boyutlarda işledi. İnsanların günlük yaşayışlarını, olayları hiç yorum yapmadan yazdı. Ayrıntılara girmeden gözleme önem verdi. “Küçük Ağa” romanıyla geniş kitlelere ulaştı.

Eserleri

Hikâye: *Oğlumuz, Yarın Diye Bir Şey Yoktur, İki Uyku Arasında, Günaydın.*

Roman: *Siyah Kehribar, Küçük Ağa, Küçük Ağa Ankara’da, İbiş’in Rüyası, Firavun İmanı, Osmancık vd.*

Oyun: *Ayakta Durmak İstiyorum, Üç Oyun, Güneş ve Arslan vd.*

Hazırlık

1. Toplumsal faydayı sanat anlayışının merkezine koyan bir edebî tutumla ilgili düşünceleriniz nelerdir?
2. Günümüz toplumlarında hâlâ varlığını sürdüren "çocuk işçi" sorununun çözümlenmesi için size göre neler yapılmalıdır?

5. Metin

Harika Çocuk

Bisküvi, çikolata, kâğıtlı şeker, zeytinyağı, sabun yapımevleriyle küçük tamir atölyelerinin yan yana odalarda bulunduğu, sefertasına benzeyen hanlardan birinin genzi tıkayan pis havası içinde ekmeğini küçücük pedalıyla kazanmaya çalışan bir arkadaşı görmeye gitmiştim. Bulamadım. Dönecektim ki kapı yanında duran büyükçe bir tahta sandığın içinde onu gördüm: Peynir ekmekle domates yiyordu. Kirli, kıvır kıvır sarı saçları vardı. Makine yağıyla kararmış yüzü, içlerinden aydınlanan harikulade yeşil gözleri...

"Matbaacı ağbiyi mi aradınız?"

"Evet."

"Az evvel kâğıt kestirmeye gitti. Gelecek."

Yanındaki boş bir tahta sandığı ters çevirip ikram etti:

"Buyurun, oturun!"

Öyle tatlı bakıyordu ki. Oturdum. Ekmeğini bölerek uzattı. Aç olmadığımı söyledim.

"Yoksa ellerim kirli diye mi?"

"Yok canım."

"Bizim işte temiz de kalınmıyor ki..."

Tamir atölyelerinden birinde çıraklık ettiğini sanarak sordum:

"Ne iş görüyorsun?"

"Torna, tesviye..."

"Ha?"

Katıla katıla güldü.

"Kim duysa şaşıyor. Bu eylülde on ikiyi bitiriyorum halbuki..."

"Yani torna, tesviyeye ait her işi yapabilir misin?"

"Ne var yapamayacak? Babamın atölyesi vardı eskiden. Sabahları okula giderdim, öğleden sonra da atölyeye."

"Kaç kadar okudun?"

"İlkin dördüne kadar."

"Sonra?"

"Sonra annem öldü. İki kardeşimle ortada kaldık. Babam da (...) bir kadının peşine takılınca..."

"Okulu bıraktın. Sever miydin okulu?"

İçini çekti:

"Hem de nasıl!"

"Ne olmak isterdin?"

"Kaptan. Büyük denizlerde, dalgalı, korkunç denizlerde dolaşmak. Avrupa'ya, Amerika'ya gitmek. Ekvatoru geçerken vapurda eğlence gırla gidermiş. Doğru mu?"

"Doğru."

"Sonra, New York limanındaki Hürriyet Heykeli. Boyu kaç metre onun? Büyük mü?"

"Bilmem."

"Robenson Kruzoe'yi okudunuz mu siz?"

"Okudum."

"Issız adada nasıl da yaşayabilmiş? Değil mi? Böyle şey olur mu?"

"Olmasa daha iyi değil mi?"

"İyi ama oluyor. Yahut da yazarı öyle düşünmüş. Ama iyi düşünmüş. Ne olursa olsun, aferin Robenson'a. Issız adada elini kolunu bağlayıp durmamış, hemen işe girişmiş. Marifet ölmemek değil mi? Yaşamak!"

Makine yağlarıyla kirlenmiş mendilini çıkarırken, gözlerim tulumunun geniş cebindeki cam misketlere ilişti. O da bunun farkındaydı. Çıkardı, avucunda şıkırdatarak, "Ne yapalım," dedi. "İş, iş, iş... Bunalıyor insan. Paydoslarda Ateş Ali'yle oynuyoruz."

"Ateş Ali kim?"

"Alt kattaki bisküvi yapımevinde çalışıyor. Bizim mahalleli. Her sabah işe birlikte geliriz. Benim annem yok, onun babası. Maça, sinemaya filan da beraber gideriz."

"Misketi mi çok seviyorsun, sinemayı mı yoksa maçı mı?

"En çok maçı ama hava alıyoruz."

"Niye?"

"Numaralı tribün bize göre değil. Tekliği toka ettik mi, Teksas'a bırakıyorlar. Teksas'ta da boyumuz yetişmiyor. Stadyumu yaparken çocukları düşünmemişler!"

"Siz de?"

"Biz de sinemaya gidiyoruz Ali'yle çokluk... Tabii pazarları. Babam evdeyse sabahleyin erkenden tüyerim. Doğru Şehzadebaşı'na."

"Değilse?"

"Değilse tüymek olmaz. Su ısıtmak, yıkanmak, kardeşlerimi yıkamak vazifesi bana düşer."

"Kaç para kazanıyorsun tesviyecilikten?"

"On lira haftada."

"Yetiyor mu?"

"Bu pahalılıkta yeter mi? Başka atölyelerden yirmi beş lira veriyorlar ama gidemiyorum."

"Niye?"

"Usta babamın arkadaşı!"

"İşte de bir dalavere olmasın?"

"Benim de aklıma gelmiyor değil ama ne de olsa baba. Kötü şeyler düşünmek istemiyorum."

Dereden tepeden uzun uzun konuştuk. Bu arada her gün, sabahın beşinde çalar saatin sesiyle uyandığını, gazocağına çaydanlığı oturttuğunu, bulaşıkları yıkadığını, çarşıdan ekmek peynir aldığını, altıya doğru kardeşlerinin karnını doyurup pek pek altı buçukta omuz omuza işçi kalabalığıyla vapura binip yedide köprüye geldiğini, yediyi çeyrek geçe de atölyede işbaşı yaptığını öğrendim.

"Peki, ne olacak bunun sonu?"

"Ne gibi amıca?"

"Mesela, bir imkân çıksa karşına. Tekrardan okula girip sonunda da kaptan olmak ister miydin?"

İlkin gözleri sevinçle parladı. Sonra sönükleşerek bir noktaya takıldı kaldı.

"Ha? İster miydin?"

"İsterdim ama..."

"Ama?"

"Kardeşlerim... Babama güvenilmez ki. Düşer gene bir (...) kadının peşine..."

İçimde bir damar sızladı.

"... Benden geçti. Kardeşim okuyor. Öteki küçük daha. Büyüyünce onu da okula vereceğim. Haftalığım elli olur o zaman herhalde..."

Birden sordu:

"Amıca?"

"Ha?"

"Benim boyum hep böyle kısa mı kalacak?"

"Niçin? Büyümüyor mu?"

"Annem ölmeden evvel duvara kurşunkalemiyle çizmiştim, ölçüyorum. Hâlâ aynı yerde. (...)"

Dudaklarımdan çıkacak cevabı heyecanla bekliyordu ki, makine şakırtıları yüklü sıcak koridorun kirli aydınlığında iriyarı biri belirdi:

"Ayhan!"

Onun da üstü başı, eli yüzü kir pas içindeydi. Çocuk sandıktan fırladı:

"Buyur usta!"

"Hâlâ karnını doyurmadın mı?"

"Doyurdum."

"Doyurduysan git de o borulara diş aç!"

"Peki usta..."

Beni unutmuştu bile. Koridorun kirli aydınlığında koşarak uzaklaştı. Dipteki atölyeden içeri girdi. Peşinden gittim. Atölye penceresinin kenarından heyecanla seyrettim: Boyu yetişmediği için ters çevrilmiş bir tahta sandığın üzerinden idare ediyordu makineyi. Makineyse çocuğun emri altında munis bir hayvan kadar uysal, yere kıvrım kıvrım, pırıl pırıl demir yongalar döküyordu.

Orhan Kemal
Grev

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

munis : Uysal.

tesviye : Düz duruma getirme, düzleme.

yonga : Kesilen, yontulan veya rendelenen bir şeyden çıkan parça.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Toplumcu Gerçekçi Hikâyelerin Genel Özellikleri

- 1930'larda Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde güçlenen toplumcu gerçekçilik akımı 1930 - 40 yıllarında Türk edebiyatında da taraftar bulmuş; şiirde, romanda ve öyküde bu anlayış doğrultusunda eserler verilmiştir.

- Sabahattin Ali ve Sadri Ertem'in eserleriyle ortaya çıkan ve esasen Anadolu köy ve kasabalarının sorunlarını anlatan toplumcu gerçekçi hikâye, 1930'ların sonunda Kemal Bilbaşar ve Samim Kocagöz gibi yazarlarla alanını genişletmiş, eserlerin temaları çeşitlenmeye başlamıştır.
- 1950'lerde toplumcu gerçekçi anlayışla yazan Fakir Baykurt ve Talip Apaydın gibi yazarların eserleriyle köye ve köy hayatına ilgi daha da artmıştır.
- Bu yıllarda köy olgusu eserlerde daha farklı bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. Köy Enstitülerinde yetişen köy kökenli yazarlar konularını daha çok toprağa bağlı insanların hayatlarından alan eserler yazmışlardır. Anadolu köy ve kasabalarına yönelmişlerdir.
- Toplumcu gerçekçi yazarlar realizm ve natüralizm akımlarının etkisinde kalmışlardır.
- Bu sanat anlayışında yazarlar, okuyucuyu kendi düşünceleri doğrultusunda yönlendirmek isterler. Yani sanat eseri, belli görüşleri ifade etmek için araç olarak kullanılır. Olaylar ve kişiler, bir düşünceyi doğrulamak veya haklı göstermek üzere düzenlenip anlatılır.
- Eserler konuşma diliyle yazılır, kahramanlar bölgesel ağızlara göre konuşturulur.
- Bu anlayışa sahip yazarlar gözleme dayalı betimlemelerde ve ayrıntıları yerinde kullanmada oldukça başarılı olmuşlardır.
- Toplumsal gerçekçiler, eserlerinde toplumsal çatışmayı ve toplumsal çatışmaların insan üzerindeki etkilerini yansıtmaya çalışırlar. Özellikle köylü, işçi ve yoksul kesimin sorunları üzerine yoğunlaşırlar.

İlk örneklerini Sabahattin Ali ile Sadri Ertem'in verdiği toplumcu gerçekçi hikâye ve romanın simalarından biri de Orhan Kemal'dir. Eserlerinde ırgatların, işçilerin, köyden kente göç eden yoksulların hayatlarını işleyen Orhan Kemal, okuduğunuz metinde "çocuk işçi" sorununu ele almıştır.

Sözü edilen hikâye anlayışlarının yanı sıra Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda modernist hikâye de öne çıkar. Modernist hikâyelerin genel özellikleri şunlardır:

- Dil ve anlatımda geleneksel tekniklerin dışında arayışlar söz konusudur.
- Yazarlar, yalın anlatımdan kaçınırlar.
- Olayın birey üzerindeki etkisini anlatmak esastır.
- Yalnızlık, değerlere başkaldırı gibi konular işlenir.
- Yazarlar, varoluşçuluk akımından etkilenmiştir.
- Alegorik anlatım önemlidir.
- Yusuf Atılgan, Oğuz Atay, Orhan Pamuk, Sait Faik Abasıyanık, Bilge Karasu, Nezihe Meriç, Vüsat O. Bener, Haldun Taner, Tahsin Yücel, Füruzan, Adalet Ağaoğlu, Memduh Şevket Esendal, Rasim Özdenören, Selim İleri, Buket Uzuner, Oya Baydar, İhsan Oktay Anar, Leyla Erbil, Latife Tekin temsilcileridir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. a. Metinde yazarın okuyucuya vermek istediği açık iletiler nelerdir?

b. Edebî metinlerde bazı iletiler açıkça ortaya konmaz. Okuyucunun sezgisine ve yorumuna bırakılır. Bu iletilere **örtük ileti** denir.

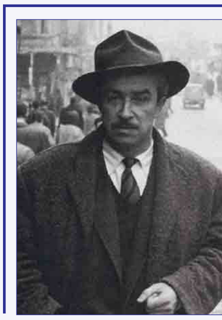
Metindeki açık iletilerden yararlanarak hikâyede örtük iletilerin de olup olmadığını değerlendiriniz. Ulaştığınız sonuçları arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. Metnin kahramanı Ayhan'ın içinde bulunduğu ruh hâli zaman ve mekân unsurlarına uygun mudur? Buna göre olayların gelişmesinde zaman ve mekân unsurlarının işlevlerini söyleyiniz.

3. Diyalogların metindeki işlevini açıklayınız.
4. Metinde anlatıcı, "çocuk işçi sorununu" ortaya koyarken okucuyu kendi düşüncesi doğrultusunda yönlendirmeye çalışmakta mıdır? Anlatıcının tutumu yazarın düşünceleri ve kişiliği ile örtüşmekte midir? Yazar bunu yaparken sizce hikâyenin yapı unsurlarından hangisini öne çıkarmıştır? Niçin?
5. Toplumcu gerçekçi sanat anlayışının okuduğunuz metne nasıl yansıdığını değerlendiriniz. Metni "Oğlumuz" adlı metinle üslup ve içerik açısından karşılaştırınız.

Yazarın Biyografisi

Orhan KEMAL (1914-1970)

Ceyhan'da doğdu. Ortaokulu birinci sınıfa dek okuyabildi. Sürgüne gönderilen babasıyla birlikte Suriye ve Lübnan'da bir yıl yaşadı. 18 yaşında Adana'ya döndü. Pamuk fabrikalarında işçi ve kâtip olarak çalıştı. İlk eserlerinin yayımlanmasından sonra İstanbul'a geldi. Geçimini kalemiyle sağlamaya başladı. Sofya'da yaşamını yitirdi.

Eserlerinde, genellikle kendi yaşayışını, toplumsal sorunları ve düzensizlikleri anlatmıştır. Çoğunlukla çalışan insanlar arasından seçtiği kahramanlarının konuşmalarındaki yerel ve doğal dil özellikleriyle öykülemesinde görülen yalın anlatımı, onun hikâyeciliğinin temel özelliklerindendir. Kırkı aşkın öykü, roman ve oyun türünde eseri vardır.

Eserleri

Öykü: *Ekmek Kavgası, Mahalle Kavgası, Önce Ekmek, 72. Koğuş vd.*

Romanları: *Baba Evi, Avare Yıllar, Murtaza, Bereketli Topraklar Üzerinde, Hanımın Çiftliği, Gurbet Kuşları, Arkadaş Islıkları vd.*

Oyun: *İspinozlar, 72. Koğuş, Bekçi Murtaza vd.*

Dil Bilgisi

Cümlenin Ögeleri

1. Etkinlik

☞ Aşağıdaki cümlelerin yüklemlerini bulunuz.

"Bir sabah yemek odasında karşı karşıya geldiler. O, yemek masasının muşambası üzerinde sakin ve parlaktı. Güneş sarı pirinç maddenin üzerinde donakalmıştı."

2. Etkinlik

☞ Yüklemler yardımcı fiillerden, tamlamalardan, deyimlerden de oluşabilir. Aşağıdaki metindeki yüklemleri bu açıdan değerlendiriniz.

"Anasını kucakladıktan sonra karşı kahveye, arkadaşlarının yanına koştu. (...) Sonra evinin yolunu tuttu. Anası yatsı namazını kılıyordu. Her zaman yaptığı gibi anacığının önüne çömeldi. Seccadenin üzerinde taklalar attı. Dilini çıkardı. Nihayet kadını güldürmeye muvaffak olduğu zaman, kadıncağız selam vermek üzereydi."

3. Etkinlik

☞ Aşağıdaki metindeki özneleri bulunuz. Bu öznelerin türünü (gizli, açık) söyleyiniz.

“Karım, belirmeğe başlıyan pencerenin önünde oturuyordu: Bütün geceyi orada geçirmişti.

— Sen hâlâ yatmayacak mısın? dedim.

Doğruldu. Kül rengi pencerenin önünde sadece bir gölgeden ibaretti. Fakat bu gölgede, beraber geçirdiğimiz yirmi küsur yılın her gününden bir şey vardı.”

4. Etkinlik

☞ Aşağıdaki metinde kelime grubu hâlinde bulunan özneleri belirleyiniz.

“Dudaklarımdan çıkacak cevabı heyecanla bekliyordu ki, makine şakırtıları yüklü sıcak koridorun kirli aydınlığında iri yarı biri belirdi:

— Ayhan!

Onun da üstü başı, eli yüzü kir pas içindeydi.”

İmla ve Noktalama

5. Etkinlik

☞ Kişi adlarından önce ve sonra gelen unvanlar, saygı sözleri, rütbe adları ve lakaplar büyük harfle başlar. Aşağıdaki metinde bu durumu örnekleyen kullanımları bulunuz.

“Her hafta giderim,” dedi; “şehre varır varmaz İsmail Ağa’nın hanına inerim; İsmail Ağa’yı tanırsın değil mi? O benim dayımdır. Öğleye kadar işimi bitiririm, satacağımı satar, alacağımı alırım; vaktim olursa bir de hamama giderim, yahut aşçı Recep Ağa’nın dükkânından bir yoğurtlu kebap yerim; o da para artarsa...”

6. Etkinlik

☞ Ek fiilin çekimli biçimleri (idi, imiş, ise) ayrı yazılabileceği gibi bitişik olarak da yazılabilir. Aşağıdaki metinde kullanılan ek fiilleri belirleyiniz. Ek fiiller bitişik yazıldığında meydana gelen ses olaylarını söyleyiniz.

“Sabah serin, Haliç sisliydi. Arkadaşlarını sandal iskelesinde buldu; hepsi de dinç delikanlılardı. Beş kişi Halıcıoğlu’na geçtiler.

Ali bütün gün zevkle, hırsla, iştiyakla çalışacak. Fakat arkadaşlarından üstün görunmek istemeden. Onun için dürüst, gösterişsiz işleyecek. Yoksa işinin fiyakasını da öğrenmiştir. Onun ustası İstanbul’da bir tek elektrikçiydi. Bir Almandı. Ali’yi çok severdi. İşinin dalaveresini, numarasını da öğretmişti.”

7. Etkinlik

☞ Aşağıdaki metinde kullanılan üç noktaların (...) işlevlerini belirleyiniz.

“İlk gülüş.. ilk diş.. ilk kelime.. annesine doğru, genç, güzel ve mutlu annesine doğru ilk adım.

Sonra yedinci yaş... Mektebe götürdüğüm gün ne kadar ağlamıştı: Sanki varlığına evden başka bir ortak kabul etmek istemiyordu. Fakat bu mukadderdi. O da her oğul gibi sokak, mektep ve çarşı arasında, güne kat’îleşen bir bölünmeye mahkûmdu.

Ve on dördüncü yaş: Hırçınlıklar, iştahsızlıklar... bize yeni bir ortak daha, ortakların en yenilmezi.. karımın mağrur telâşları ve benim ilk endişem.”

8. Etkinlik

☞ Aşağıdaki metinde kullanılan soru ekini bulunuz. Bu ekin ünlülerinin farklı şekilde yazılmasının sebebini açıklayınız.

"Kaptan. Büyük denizlerde, dalgalı, korkunç denizlerde dolaşmak. Avrupa'ya, Amerika'ya gitmek. Ekvator'u geçerken vapurda eğlence gırla gidermiş. Doğru mu?"

"Doğru."

"Sonra, New York limanındaki Hürriyet Heykeli. Boyu kaç metre onun? Büyük mü?"

"Bilmem."

"Robenson Kruzoe'yi okudunuz mu siz?"

"Okudum."

"Issız adada nasıl da yaşayabilmiş? Değil mi? Böyle şey olur mu?"

YAZMA

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Hikâye Yazma

Seyit Kemal Karaalioğlu'nun "Türk Hikâye Antolojisi" adlı kitabından alınan aşağıdaki metni okunuz.

(...)

"Hikâyenin kuruluşunda; olay anlatan, yazılarda olduğu gibi serim, düğüm, sonuç bölümleri vardır. Roman, tiyatro, masal, hatıra, mektup, seyahat ve başka birçok yazı türleri bu hikâye planından faydalanır. Bu üç bölüm şöyle uygulanır çoğunlukla: **Serim Bölümü:** Bu bölüme giriş bölümü de denilir. Olayın geçtiği yer yani dekor, bellibaşlı nitelikleri söylenerek bu bölümde tasvir edilir. Olayın şahısları, kahramanı en canlı iç ve dış görünüşleriyle belirtilerek tanıtılır; kısaca portre çizilir. Olayın ne olduğunu biz bu bölümde anlarız. **Düğüm Bölümü:** Bu bölüme gelişme bölümü de denir. Olayın başlayıp açılması, okuyanın ilgisini, merakını arttıracak bir durum alması; olayın düğümü, kişilerin konuşmaları bu bölümdedir. İsim ve fiil cümleleri kullanarak, farklı yapıda cümlelere yer vererek, konu ile ilgili örnekler alınarak bu bölümde çeşitlilik sağlanmalıdır. **Çözüm Bölümü:** Bu bölüme sonuç bölümü de denilir. Olayın ne şekilde sona erdiği, olayın kişiler ve görenler üzerindeki etkisi burada anlatılır. Aristoteles diyor ki: Hikâye; birlikli bir bütün, canlı bir varlık gibi kendi özüne uygun, bir başı, bir ortası, bir sonu olan bir hareket çevresinde geçmelidir. Hikâyenin çözümü, karakterlerden kendiliğinden doğmalıdır.' Çözüm bölümü, okuyanları memnun edecek şekilde planlanır. Hikâyenin sonu bazen bir cümle, bazen de bir paragraf ilâvesiyle yapılır. Nasıl diyalog hikâyenin önemli noktalarını belirtmeye yardım ederse hikâyenin sonu da asıl üzerinde durulan fikri belirtir. Bir hikâyede, olay, çevre, kişiler ve zaman olmak üzere dört temel öge vardır. Bu temel ögeler, hikâyenin serim, düğüm ve çözüm bölümlerine ustalıkla yerleştirilmelidir."

(...)

b. Uygulama

Bu ünitede "Okuma" bölümünde incelediğiniz bireyin iç dünyasını esas alan, toplumcu gerçekçi, millî ve dinî duyarlılıkları yansıtan hikâyelerden birine uygun bir hikâye de siz yazınız. Hikâyenizde farklı cümle yapılarını ve türlerini kullanınız.

Hikâyenize dikkat çekici bir ad veriniz.

Metninizin içeriğini ve üslubunu hikâye türünün özelliklerine uygunluğu bakımından gözden geçiriniz.

Güncel hikâye yarışmalarını takip ederek yazdığınız metinle bunlardan birine katılınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM

a. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Hikâye Yorumlama

Aşağıda verilen dinleme tekniklerini kullanarak öğretmeniniz tarafından sınıfa getirilen seslendirilmiş hikâyeyi dinleyiniz.

Not alarak dinleme: Dinlenenlerin unutulmamasını önlemeye yönelik bir dinleme tekniğidir. Kısa notlar alınarak bütünün hatırlanması amaçlanır.

Yaratıcı dinleme: Dinlenilenlerden yeni düşünce ve hayaller üretilmesine yönelik bir dinleme tekniğidir.

Eleştirel dinleme: Dinlenenlerin çok yönlü bir bakış açısı ile sorgulanıp değerlendirildiği bir dinleme tekniğidir.

Empati kurarak dinleme: Dinleyenlerin kendilerini konuşmacının yerine koyarak onun duygu ve düşüncelerini anlamaya çalıştıkları bir dinleme tekniğidir.

Seçici dinleme: Dinleyicinin ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik şeyleri seçip dinlediği bir dinleme tekniğidir.

Hikâyeyi aşağıdaki soruları göz önünde bulundurarak dinleyiniz.

- Hikâyenin konu ve teması nedir?
- Hikâyenin olay örgüsünü oluşturan olaylar nelerdir?
- Hikâyedeki kişiler kimlerdir? Bunlar hangi zaman ve mekânda bulunmaktadır?
- Hikâyedeki açık ve örtük iletiler nelerdir?

b. Uygulama

Dinlediğiniz hikâyeyi özetleyerek hikâye ile ilgili yorumlarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin bildirdiği yargılar doğru ise yay ayraç içine "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ( ) Cumhuriyet Dönemi'nde hikâye yazarları ülkenin geçirdiği siyasi ve toplumsal değişimlerle yakından ilgilenirler.

2. ( ) Millî duyarlılıkları yansıtan hikâyelerde durum hikâyesi özellikleri görülür.

3. ( ) Millî duyarlılıkları yansıtan hikâyelere Kurtuluş Savaşı'nda yaşananlar da kaynaklık etmiştir.

4. ( ) Toplumcu gerçekçi anlayışla yazılan hikâyelerde süslü, ağır bir dil kullanılmıştır.

5. ( ) Bireyin iç dünyasını esas alan hikâyelerde topluma özgü gerçeklik ön plandadır.

B. Aşağıdaki cümlelerde noktalı yerlere uygun kelimeleri yazınız.

1. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda hikâyelerde kullanılan dil ....

2. Cumhuriyet Dönemi'nde toplumsal sorunları ideolojik bir yaklaşımla işleyen hikâyeler .... anlayışla yazılan hikâyelerdir.

3. Bireyin iç dünyasını esas alan yazarlar daha çok .... tarzı hikâyeler yazmıştır.

4. Bireyin iç dünyasını esas alan yazarlar hikâyelerinde özellikle .... ve .... bilimlerinden yararlanmışlardır.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Bu dönemde yazarlar eserlerinde Anadolu'nun her yönünün bilinçli bir şekilde işlenmesine özen göstermişlerdir. Anadolu'ya yönelmeyi kendilerine ilke edinmişlerdir. Aynı zamanda köyden kente göç, gecekondu hayatı, tarımda makineleşmenin doğurduğu sonuçlar, toprak kavgaları, ağa-ırgat, işçi-patron çatışmaları da önemli bir yer tutar eserlerde.

Bu parçada hangi edebî dönemden söz edilmektedir?

A) Cumhuriyet Dönemi
B) Millî Edebiyat Dönemi
C) Fecriati Dönemi
D) Servetifünun Dönemi
E) Tanzimat Dönemi

2. Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nın özellikleri arasında <u>yer almaz</u>?

A) Millî Edebiyat'la başlayan halka yönelme, Anadolu'yu tanıma çabası bu dönemin en önemli ilkesidir.
B) Toplumsal sorunlar, gerçekçi anlayışla işlenmiştir.
C) İlk yıllarda hikâye ve romanlarda Kurtuluş Savaşı konu edilmiştir.
D) Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda Atatürk ilke ve inkılaplarının edebî eserlere yansıdığı açıkça görülmektedir.
E) Dil ve zevkte eski gelenek devam etmiştir.

3. Bu dönem Türk romanı ve öyküsü, Anadolu insanının gerçeklerine, sorunlarına yöneldi. Türk toplumunun geçirdiği siyasal, toplumsal, kültürel değişiklikler, bu değişikliklerin insan üzerindeki etkileri, yabancılaşma, aydınların edilgenliği ve bunalımı, kentleşme olgusunun yarattığı bunalımlar, yurt dışına çalışmaya giden işçiler gibi geniş bir konu yelpazesi ortaya kondu.

Bu metinde özellikleri verilen dönem aşağıdakilerden hangisidir?

A) Cumhuriyet Dönemi
B) Servetifünun Dönemi
C) Fecriati Dönemi
D) Millî Edebiyat Dönemi
E) Tanzimat Dönemi

4. Cumhuriyet Dönemi sanatçılarımızdandır. Toplumcu gerçekçi anlayışla yazdı eserlerini. "Baba Evi" adlı romanı ile üne kavuşmuştur. Yaşadıklarını, gözlemlediklerini son derece yalın bir dille anlattı. Ancak acıları, çaresizlikleri, yoksulluğu anlatırken bile satırlarının arasında daima yaşama sevinci, hiç örselenmeyen bir umut vardı.

Bu metinde tanıtılan sanatçı aşağıdakilerin hangisidir?

A) Sait Faik Abasıyanık
B) Halikarnas Balıkçısı
C) Orhan Kemal
D) Cahit Sıtkı Tarancı
E) Reşat Nuri Güntekin

5. Yüzü, hiç tanımadığı, görmediği cinsten bir saadet içindeydi. Sanki birden tek bir çiçek oluvermişti. Ve bu saadet, bazı akşam saatlerinde görülen aydınlıklara benziyordu. Eşyayı başka şekilde içimize sindiren yaşadığımız "an"ı bir uçurtma, bir türkü gibi havalandıran bir şeydi bu. Sevinç denen şeyin asıl manası bu olmalıydı: Maddesini böyle eriten, yok eden, hiç olmazsa kendi aydınlığında onu inkâr eden bir hâl... Çünkü şu anda genç kadını görenler onda bu parıltıdan başka bir şey seçemezlerdi. Birdenbire ürktü. Bu kadar derin bir şekilde sevinebilmek için bir insanın nasıl bir ıstırap içinde yaşaması gerektiğini düşündü.

Bu metinden aşağıdakilerden hangisi <u>çıkarılamaz</u>?

A) Dil, göndergesel işlevde kullanılmıştır.
B) İlahi bakış açısıyla yazılmıştır.
C) Bireyin iç dünyasını esas alan bir eserden alınmıştır.
D) Kahramanın psikolojik çözümlemesi yapılmıştır.
E) Mecazlı anlatıma başvurulmuştur.

6. **Aşağıdakilerden hangisi Türk edebiyatında bireyin iç dünyasını esas alan hikâye yazarlarından biri <u>değildir</u>?**

A) Tezer Özlü
B) Ferit Edgü
C) Füruzan
D) Bilge Karasu
E) Yakup Kadri Karaosmanoğlu

7. (1) Orhan Kemal, romanlarında yaşadığı yöreyi başarılı bir şekilde yansıtmıştır. (2) Baba Evi, Avare Yıllar, Cemile romanları, büyük ölçüde yazarın yaşamından çizgilerle oluşmuştur. (3) Daha çok geçim sıkıntısı çeken yoksul insanların yaşayışına eğilen yazarın "Gurbet Kuşları, Bereketli Topraklar Üzerinde, Murtaza" bu konuyu ele aldığı romanlarıdır. (4) Toplumcu gerçekçi sanat anlayışını eserlerine yansıtan Orhan Kemal, insan-toplum ilişkilerini gerçekçi bir dille yansıtmıştır. (5) Romanlarının yanında öykü kitapları da vardır: Oğlumuz, Yarın Diye Bir Şey Yoktur öykülerinden bazılarıdır.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bilgi <u>yanlışı</u> söz konusudur?

A) 1 B) 2 C) 3 D) 4 E) 5

8. Bu çığlıkların acılığıyla kulakları yırtılan bir ihtiyar birkaç lâhavle çekerek başını salladı ve şöyle mırıldanarak cemaate karıştı.

Bu cümlenin öznesi aşağıdakilerin hangisinde verilmiştir?

A) bir ihtiyar

B) kulakları

C) Bu çığlıkların acılığıyla kulakları yırtılan bir ihtiyar

D) kulakları yırtılan bir ihtiyar

E) bir lâhavle

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi ad soylu kelimelerden oluşmuştur?

A) Ali, günlerce evin boş odalarında gezindi.

B) Ali, işten çıkmış gibi terli ve pembeydi.

C) Kızarmış ekmek kokan odada semaver ne güzel kaynardı.

D) Anasını kucakladı.

E) Ali be, günah be yavrum, dedi.

10. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi kelime türü bakımından ötekilerden farklıdır?

A) Karşıdan gelen köyün sürüsüydü.

B) Ben, küçük oğlumun çayını gizlice, hiç sevmediği limonla doldurdum.

C) Fakat içim birdenbire ferahladı.

D) Sanki yıllardır aradığım bir arkadaşımı bulmuştum.

E) Sabah erkenden yola çıkmıştık.

11. "-yor" eki ve "y" sesi kendinden önce gelen "a, e" seslerini daraltarak "ı, i, u, ü"ye dönüştürür.

Aşağıdakilerin hangisinde bu açıklamayı örnekleyecek ses olayı olmamıştır?

A) Gelecek konukları heyecanla bekliyorduk.

B) Evde yiyecek hiçbir şey kalmadı.

C) Benimle aynı sırada oturmasını istemiyorum.

D) Yemeği kokmasın diye dolaba koydum.

E) Umudu yeni sevgilerde buluyordu.

12. Gök bilimi ve coğrafya ile ilgili konuların anlatımında, dünya ile öteki gezegen adları, güneş ve ay sözcükleri büyük harfle yazılır.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu kuralı örnekleyen bir kullanım vardır?

A) Ay, Dünya'nın etrafındaki dönüşünü bir günde tamamlar.

B) Bu ay, maaşımızı çok geç ödediler.

C) Bu oda, akşama kadar güneş alıyor.

D) Ondan, dünyaları verseler de vazgeçmem.

E) Tanıştırayım, en samimi arkadaşım Yıldız.

Ç. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Bireyin iç dünyasını esas alan hikâyelerin özellikleri nelerdir?

2. Toplumcu gerçekçi anlayışla yazılan hikâyelerin özellikleri nelerdir?

3. Millî ve dinî duyarlılıkları yansıtan hikâyelerin özellikleri nelerdir?

4. Aşağıda verilen metindeki noktalama yanlışlarını bulunuz.

Sevgili Zevcem,

Bu hafta 22, 23 Teşrinievvel tarihli iki mektubunu aldım. Üç kızımdan da 22 tarihli birer mektup geldi. Mektuplarınız böyle çok geldikçe ne kadar sevindiğimi bilemezsin. (...) İki haftadır mektupların çok ümitli, çok meserretli! İşte benim de istediğim, ruhunun daima böyle kuvvetli olması idi. Bütün mektuplarımda hep senden bunu istiyordum. İnsana ruhun bu kuvveti nereden gelir? Allah manevî bir güneştir ki nuru, vecd dediğimiz tatlı duygulardır. Göğün güneşi doğunca nasıl gözler nur içinde kalırsa, gönlümüzün güneşi doğunca da kalbimiz vecitlere, meserretlere gark olur. Biz Allah'ı gözümüzle görmeyiz; fakat, kalbimizde duyduğumuz meserretler onun nurudur. Demek ki gözümüz onu görmüyor fakat kalbimiz duyuyor.

Ziya Gökalp

3. ÜNİTE

ŞİİR

OKUMA

Şiir

Dil Bilgisi: Cümlenin Ögeleri - İmla ve Noktalama

YAZMA

Şiir Yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM

Konuşma Yapma

OKUMA

Hazırlık

1. Tanzimat Dönemi'nde, Türk edebiyatında şiirin içeriğinin değişmesi; roman, hikâye, tiyatro, makale ve eleştiri alanında ilk örneklerin verilmesi ile Batılılaşma hareketi arasında sizce nasıl bir ilişki vardır?

2. "Vatan şairi" olarak adlandırılan Namık Kemal, değişen edebiyat anlayışının ilk öncülerindendir. Avrupa'da ortaya çıkan yeni düşünceleri takip etmiş ve eserlerine yansıtmıştır.

İçinde yaşadığı toplumun sorunlarını dile getirmek ve çözüm yolları önermek sizce bir edebiyatçının görevi midir? Görüşlerinizi açıklayınız.

1. Metin

Hürriyet Kasidesi

1. Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetten
Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-ı hükûmetten

2. Usanmaz kendini insan bilenler halka hizmetten
Mürüvvet-mend olan mazlûma el çekmez i'ânetten

3. Hakîr olduysa millet şânına noksan gelir sanma
Yere düşmekle cevher sâkıt olmaz kadr ü kıymetten
(...)
15. Biz ol nesl-i kerîm-i dûde-i Osmâniyânız kim
Muhammerdir serâpâ mâyemiz hûn-ı şehâdetten

16. Biz ol âlî-himem erbâb-ı cidd ü içtihâdız kim
Cihângîrâne bir devlet çıkardık bir aşîretten

17. Biz ol ulvî-nihâdânız ki meydân-ı hamiyyette
Bize hâk-i mezar ehven gelir hâk-i mezelletten

18. Ne gam pür-âteş-i hevl olsa da gavga-yı hürriyet
Kaçar mı merd olan bir cân için meydân-ı gayretten
(...)
25. Ne mümkün zulm ile bîdâd ile imhâ-yı hürriyyet
Çalış idrâki kaldır muktedirsen âdemiyyetten

26. Gönülde cevher-i elmâsa benzer cevher-i gayret
Ezilmez şiddet-i tazyîkten te'sîr-i sıkletten

27. Ne efsûnkâr imişsin âh ey dîdâr-ı hürriyyet
Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esâretten

28. Senindir şimdi cezb-i kalbe kudret setr-i hüsn etme
Cemâlin tâ ebed dûr olmasın enzâr-ı ümmetten

29. Ne yâr-ı cân imişsin âh ey ümmîd-i istikbâl
Cihânı sensin âzâd eyleyen bin ye's ü mihnetten

30. Senindir devr-i devlet hükmünü dünyâya infâz et
Hudâ ikbâlini hıfzeylesin her türlü âfetten

31. Kilâb-ı zulme kaldı gezdiğin nâzende sahrâlar
Uyan ey yâreli şîr-i jeyân bu hâb-ı gafletten

Namık Kemal

Ölçü: Mefâ'îlün/Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün

Şiir Tahlilleri 1
Mehmet KAPLAN

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

âdemiyet : İnsanlık.
ahkâm-ı asr : Zamanın değer yargıları.
âlî-himem : Yüce değerlere bağlı.
bâb-ı hükûmet : Hükûmet (devlet) kapısı.
bîdâd : Zulüm, işkence.
cevher-i elmâs : Elmas madeni.
cevher-i gayret : Gayret cevheri.
cezb-i kalb : Gönül alma.
dîdâr-ı hürriyet : Hürriyetin güzel yüzü.
dûr : İnci.
ebed : Sonsuz.
efsûnkâr : Büyüleyici.
ehven : Daha iyi.
enzâr-ı ümmet : Toplumsal anlayış.
erbâb-ı cidd ü içtihâd : Güçlü ve çalışkan kişiler.
esbâb-ı cefa : Cefa sebepleri.
esîr-i aşk : Aşkın esiri.
hâb-ı gaflet : Gaflet uykusu.
hâk-i mezellet : Alçaklık toprağı.
hâk-i mezâr : Mezar toprağı.
hakîr : Değersiz, hor, kıymetsiz.
hıfz eylemek : Ezberlemek.
hûn-ı şehâdet : Şehit kanı.
i'anet : Yardım.
izzet ü ikbal : Şan, şeref, onur.
kilâb-ı zulm : Zulüm köpekleri.
mâye : Esas, temel.
meydân-ı hamiyyet: Hamiyet meydanı.
muhammer : Yoğrulmuş.
münharif : Sapmış, doğru gitmeyen.
mürüvvet-mend : İyiliksever.
nesl-i kerîm-i dûde-i Osmâniyâ : Osmanlıların ulu soyu.
sâkıt : Düşen, düşüş.
serâp : Şaşkın hâle gelmek.
setr-i hüsn : Güzelliği saklama.
sıdk u selâmet : Doğruluk ve dürüstlük.
şiddet-i tazyik : Baskının şiddeti.
şir-i jiyân : Kükremiş aslan.
te'sîr-i sıklet : Ağırlığın tesiri.
ulvî-nihâdân : Yüce yaradılışlı.
ümmîd-i istikbâl : Gelecek umudu.
ye's ü mihnet : Üzüntü ve sıkıntı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Tanzimat Edebiyatı

1839 Tanzimat Fermanı (Gülhane Hatt-ı Hümayunu) ve 1856 Islahat Fermanı ile Batılılaşma hareketi resmiyet kazanmıştır. Bu hareket bir ön hazırlık döneminden sonra edebiyatta da kendini gösterdi. İbrahim Şinasi ile Agâh Efendi'nin Tercüman-ı Ahval gazetesini çıkarmış oldukları 1860 yılı, Tanzimat Dönemi Edebiyatı'nın başlangıç tarihi kabul edilir.

1860'tan 1896'ya kadar süren Tanzimat edebiyatı kendi içinde iki döneme ayrılır. Fakat bu edebiyatın bir de hazırlık dönemi vardır.

Tanzimat Fermanı'nın okunduğu 1839'dan 1860'a kadar süren hazırlık döneminin temel özelliği Batı edebiyatından çeviriler yapılmış olmasıdır. Âkif Paşa, Sadullah Paşa, Münif Paşa, Ethem Pertev Paşa, Yusuf Kâmil Paşa, Mütercim Asım ve İbrahim Şinasi özellikle Fransız edebiyatından yaptıkları çevirilerle Tanzimat edebiyatının hazırlayıcısı oldular.

Tanzimat edebiyatının 1860-1876 yılları arasını kapsayan ilk döneminde "Sanat toplum içindir." anlayışı benimsenmiştir. Bu anlayış doğrultusunda dilde sadeleşme savunulmuş fakat uygulamada bu gerçekleştirilememiştir.

Fransız İhtilali'nin etkisiyle "hürriyet, adalet, eşitlik, vatan, millet" gibi kavramlar Türk edebiyatına girmiştir.

Divan şiirinin "parça güzelliği" anlayışına karşı çıkılmış, "konu bütünlüğü" ve "bütünün güzelliği" anlayışı benimsenmiştir.

Halk edebiyatı ile yakınlaşma denemeleri yapılmış, az da olsa hece ile şiir yazılmıştır. Şiirin içeriği değiştirilmekle birlikte divan şiirinin nazım biçimleri kullanılmaya devam edilmiştir.

I. Dönem, Batı'dan yapılan çeviriler örnek alınarak değişik türlerde ilk yerli ürünlerin verildiği dönemdir.

I. Dönem İlk Yerli Eserler		
İlk özel gazete	Tercüman-ı Ahval	Agâh Efendi, İbrahim Şinasi
İlk makale	Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi	İbrahim Şinasi
İlk atasözleri derlemesi	Durub-ı Emsal-i Osmaniye	İbrahim Şinasi
İlk tiyatro eseri	Şair Evlenmesi	İbrahim Şinasi
İlk roman	Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat	Şemsettin Sami
İlk edebî roman	İntibah	Namık Kemal
İlk tarihî roman	Cezmi	Namık Kemal
İlk eleştiri	Tahrib-i Harabat	Namık Kemal
İlk hikâye	Letaif-i Rivayat	Ahmet Mithat Efendi
İlk mizahi dergi	Diyojen	Teodor Kasap
İlk Türkçe sözlük	Kamus-ı Türki	Şemsettin Sami
İlk günlük	Seyahat Jurnali	Direktör Ali Bey

I.Dönem'in başlıca yazar ve şairleri İbrahim Şinasi, Ziya Paşa, Şemsettin Sami, Ahmet Mithat Efendi, Direktör Ali Bey, Ahmet Vefik Paşa ve Namık Kemal'dir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metni oluşturan birimler hangi tema etrafında bir araya gelmiştir? Metni oluşturan birimlerde farklı temalar da işlenmekte midir?

2. "Millet", "vatan", "hürriyet" kelimelerine şair nasıl bir anlam yüklemiştir? Bu kelimelere şairin yüklediği anlamlar dönemin genel anlayışıyla mı yoksa kişisel tutumuyla mı ilgilidir? Açıklayınız.

3. Metinde ahenk hangi unsurlarla sağlanmıştır? Metinden örnekler vererek açıklayınız. Bu unsurların şiire nasıl bir katkı sağladığını söyleyiniz.

4. *Ne efsunkâr imişsin âh ey didâr-ı hürriyyet*
   Esîr-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esâretten
   (...)
   Kilâb-ı zulme kaldı gezdiğin nâzende sahrâlar
   Uyan ey yâreli şîr-i jiyân bu hâb-ı gafletten

   Bu beyitlerde "tezat" ve "istiare" sanatlarının nasıl yapıldığını açıklayınız.

5. Metinde şair divan şiirinin nazım biçimlerinden olan kasidede kendine özgü hangi yenilikleri gerçekleştirmiştir?

6. Şiirde konuşan kişi şair değil, kurgusal bir kişiliktir. Anlatmaya bağlı edebî metinlerde anlatıcının karşılığı olan bu kurgusal kişiye **söyleyici** denir. Metinde söyleyicinin muhatabı kim ya da nedir? Söyleyici ile hitap edilen kişi arasında nasıl bir ilişki vardır?

7. Tanzimat edebiyatının birinci dönem sanatçıları içinde Namık Kemal ile Ziya Paşa, diğer yazı türlerinde de eser vermekle birlikte şiir alanında öne çıkmış isimlerdir. Özellikle Namık Kemal'in görüş ve düşünceleri Tanzimat şiir anlayışının oluşmasında önemli rol oynamıştır.

   Tanzimat'ın I. Dönemi'nde şairler divan şiiri nazım şekillerinden gazel, kaside, murabba, şarkı, terkibibent gibi nazım şekillerini kullanmaya devam ettiler. Ancak şiirin içeriğini değiştirdiler. Şiire "adalet, eşitlik, halk, millet, vatan" gibi toplumsal karşılığı olan kavramlar ilk kez bu şairlerle birlikte girdi.

   Tanzimat şairleri, kasidenin divan şiirindeki "nesip, girizgâh, methiye" gibi bölümlere ayrılması kuralını terk ettiler.

   Gazellerde ve diğer şiirlerde mahlas kullanmayı bıraktılar. Şiirlere konularına göre ad koymaya başladılar. Yeni şekil denemelerinde bulundular. Divan şiirinin "parça güzelliği" anlayışına karşılık "bütün güzelliği"ne yöneldiler.

   Okuduğunuz metni Tanzimat şiirindeki yenilikler açısından değerlendiriniz.

8. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın aşağıda verilen Namık Kemal'le ilgili değerlendirmesinden de yararlanarak "Hürriyet Kasidesi" metnine yazıldığı dönemin edebî, siyasi ve kültürel şartlarının etkileri ile bu metnin daha sonraki dönemlere etkilerini değerlendiriniz.

"Namık Kemal, hürriyet kelimesinde tıpkı Arşimed'in manivelası gibi yaşayışımızı alt üst edecek bir esas bulur. Başka hiçbir meziyeti olmasa, sırf bu kelimeyi ilk defa olarak bu cemiyetin içinde bu kadar aşkla, bu kadar gür sesle ve bu kadar sık olarak kullanmış olması onu tarihimizin en büyük ve en istisnaî hadiselerinden biri yapmağa kifayet eder.

Bütün beşerî faziletler hürriyet'ten gelir. İnsanlığın biricik asalet kaynağı odur; asıl büyük yapıcı, ibdaa giden altın kapı hürriyettir. Hürriyet, mesuliyetin başlangıcıdır ve insan, kendi kendisine idrak ettiği mesuliyetler sayesinde şerafetini kazanır.

Bu, gülünç olmaktan hiçbir zaman çekinmeyen, konuşacağı yerde her ağzını açtıkça gürleyen adam, bugün tenkidin mânasız bir ısrarla yakasına sarılıp pazar pazar dolaştırmağa çalıştığı bu büyük muharrir, ilk defa olarak bütün şarkta esir ordularına hükümranlık etmenin ve esir sürüsü yetiştirmenin bir meziyet olmadığını, hakiki faziletin mütekabil mesuliyetlerle birbirine bağlanmış fertlerden müteşekkil bir cemiyet uğrunda yaşamak olduğunu söyledi."

(Edebiyat Üzerine Makaleler)

9. "Hürriyet Kasidesi"nden sonra Namık Kemal'e "Vatan ve Hürriyet Şairi" vasfı verilmiştir.

Şairin hangi özelliklerinden dolayı Namık Kemal'e bu vasıf verilmiştir? Açıklayınız.

10. Metinden aşağıda verilen değerlerden hangilerine ulaşılabilir?

- Toplumu önemseme
- Dayanışma
- Çalışkan olma
- Kurallara ve kanunlara uyma

Şairin Biyografisi

Namık KEMAL (1840 - 1888)

Tekirdağ'da doğan Namık Kemal, küçük yaşta şiir yazmaya başlar. Zamanla dönemin şairleri arasında tanınır. Encümen-i Şuarâ'ya girer. Bu sıralarda tamamıyla klasik tarzda şiirler yazar. 1862 yılında Şinasi ile tanışması hayatında dönüm noktası olur. Tasvir-i Efkâr'da yazı yazmaya başlar. Edebiyattan siyasete kadar çeşitli konulardaki coşkulu yazıları ile büyük şöhret yapar. Şinasi Paris'e giderken Tasvir-i Efkâr'ın idaresini ona bırakır. Hürriyet, Hadika, İbret gazetelerinde yazılar yazar.

"Vatan yahut Silistre" piyesinin temsili sırasında meydana gelen olaylar yüzünden 5 Nisan 1873'te Magosa'ya sürgün edilir. Af çıkarılması üzerine İstanbul'a döner. Namık Kemal biçim olarak eski, içerik olarak yeni şiirler yazar. Daha sonra hem şekil hem konu bakımından yeni şiirler yazar. "Vaveyla", "Hilâl-i Osmani" bu dönem şiirlerinin örnekleridir. Şiirlerini aruzla yazar. Hece ile yazdığı şiirleri sayılıdır. Eserlerinde vatan, özgürlük, adalet, meşrutiyet, bağımsızlık gibi konuları işleyen Namık Kemal; "Sanat toplum içindir." görüşünü savunur. Roman ve piyeslerinde romantizm akımına bağlı kalır.

Edebiyatın her türünde yazdığı eserlerle öncü olmuştur.

Eserleri

Roman: *İntibah, Cezmi.*

Tiyatro: *Vatan yahut Silistre, Zavallı Çocuk, Akif Bey, Gülnihal, Celaleddin Harzemşah, Kara Bela.*

Tarih: *Devr-i İstila, Barika-i Zafer, Evrâk-ı Perişân, Kanije, Osmanlı Tarihi.*

Eleştiri: *Tahrib-i Harabat, Takip, İrfan Paşa'ya Mektup, Celal Mukaddimesi, Rüya.*

Hazırlık

1. Dünya edebiyatında olduğu gibi Türk edebiyatında da aşk, yaşama sevinci ve ölüm temalarının sıkça işlenmesinin nedeni nedir?

2. “*Recaizade’de sadece sızlanmadan ibaret olan ölüm, Hamit’te hayatın karşıtı olarak hayatı büsbütün cazip kılan, kurcalanacak bir sırra dönüştür.*” (İnci Enginün) sözünden ne anladığınızı söyleyiniz.

2. Metin

Makber

Eyvâh!. Ne yer ne yâr kaldı,
Gönlüm dolu âh u zâr kaldı.

Şimdi buradaydı gitti elden,
Gitti ebede gelip ezelden.

Ben gittim, o hâksâr kaldı,
Bir gûşede târmâr kaldı;

Bâki o enîs-i dilden, eyvâh!.
Beyrut’ta bir mezar kaldı.

Nerde arayım o dilrübâyı?...
Kimden sorayım o bî-nevâyı?...

Bildir bana nerde, nerde Yarab?..
Kim attı beni bu derde Yarab?..

Derler ki: “Unut o âşnâyı.
Gitti tutarak reh-i bekayı...”

Sığsın mı hayale bu hakîkat?...
Görsün mü gözüm bu mâcerâyı?...

Süratle nasıl değişti hâlim?..
Almaz bunu, havsalam, hayalim.

Bir şey görürüm, mezâra benzer,
Baktıkça alır, o yâra benzer.

Şeklerle güzâr eder leyâlim,
Artar yine mâtemim, melâlim,

Bir sadme-i inkılâbdır bu.
Bilmem ki yakın mıdır zevâlim?

Çık Fatıma lahddan kıyâm et,
Yâdımdaki hâline devam et,

Ketmetme bu râzı, söyle bir söz,
Ben isterim âh, öyle bir söz...

Güller gibi meyl-i ibtisâm et,
Dağ-ı dile çare bul, merâm et:

Bir tatlı bakışla, bir gülüşle,
Eyyâm-ı hayatımı tamam et.
(...)

Ölçü: Mef'ûlü/Mefâilün/Feûlün

Abdülhak Hâmid Tarhan,
Bütün Şiirler - 2

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

âh u z'ar : İnleyip, sızlama.
âşnâ (aşinâ) : Bildik, tanıdık.
bahr ü ber : Deniz ve kara.
bâki : Sonsuz.
bi-nevâ : Nasipsiz, zavallı.
dağ-ı dil : Dil yarası.
dilrübâ : Gönül çeken, sevgili.
enis-i dil : Gönül arkadaşı.
eşkbâr : Gözyaşı döken, ağlayan.
eyyam-ı hayat : Hayatın dönemleri.
güzâr etmek : Geçmek.
gûşe : Köşe.
hâksâr : Toz toprak içinde kalmış, yerle bir olmuş.
kıyâm etmek : Ayakta durmak.
leyâl : Geceler.
melâl : Üzüntü, keder.
merâm : Amaç, gaye.
meyl-i ibtisâm etmek : Tebessüm etmek.
nevbâhâr : İlkbahar.
raz : Gizli şey.
reh-i beka : Beka yolu, ahiret yolu.
sadme-i inkılab: Değişime uğrama.
şek : Şüphe.
târmâr : Darmadağın.
yâd : Hatıra.
zevâl : Sona erme.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

II. Abdülhamit'in tahta çıktığı 1876 yılından 1896 yılına dek süren dönem Tanzimat Dönemi Edebiyatı'nın II. Dönemi'dir. Bu dönemde "toplum için sanat" anlayışı terk edilmiş, "sanat için sanat" anlayışı benimsenmiştir.

Bu dönemde şiirin konusu daha da genişlemiş, "her güzel şeyin şiirin konusu olabileceği" görüşü kabul edilmiştir. Şiirde bireysel konuların yanında ölüm, yokluk, hiçlik gibi temalar da işlenmiştir. Divan şiiri nazım biçimlerinin yanında yeni nazım biçimleri denenmiştir. Bu dönemde dil daha ağırlaşmıştır.

Tanzimat edebiyatının ikinci döneminde farklı alanlarda ilk örneklerine rastladığımız eserler verilir.

II. Dönem İlk Yerli Eserler		
İlk realist roman	Araba Sevdası	Recaizade Mahmut Ekrem
Batılı anlamda ilk hikâye	Küçük Şeyler	Samipaşazade Sezai
Köylüyü konu alan ilk roman	Karabibik	Nabizade Nazım
İlk naturalist roman	Zehra	Nabizade Nazım
Aruzla yazılan ilk tiyatro	Eşber	Abdulhak Hamit Tarhan
Heceyle yazılan ilk tiyatro	Nesteren	Abdulhak Hamit Tarhan
İlk kafiyesiz şiir	Validem	Abdulhak Hamit Tarhan

Bu dönemin başlıca şair ve yazarları Recaizade Mahmut Ekrem, Samipaşazade Sezai, Nabizade Nazım, Muallim Naci ve Abdülhak Hamid Tarhan'dır. Abdülhak Hamid'in "Makber" adlı şiiri bir mersiyedir. Şair bu şiirinde yeni bir şekil denemiştir. Divan edebiyatında mersiyeler kaside şeklinde yazılmaktaydı oysa bu şiirde kasidenin bütün özellikleri görülmemektedir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metne hâkim olan duygu nedir? Metindeki söyleyici nasıl bir ruh hâli içindedir?

2. Metinde söyleyici metnin içeriğine ve yansıttığı ruh hâline göre bir karakter ve ses kazanmış mıdır? Metinden örnekler vererek açıklayınız.

3. Söyleyicinin hitap ettiği kişi/varlık kimdir? Metnin üslubu, söyleyici ile hitap edilen kişi/varlık arasındaki ilişkiye uygun mudur?

4. a. Metnin nazım birimi nedir?

b. Metindeki kafiye ve redifleri bulunuz.

c. Metnin kafiye şemasını gösteriniz.

5. Metin divan şiiri nazım biçimlerinden kasidenin hangi özelliklerini taşımaktadır?

6. Metin; lirik, pastoral, didaktik, satirik ve epik şiir türlerinden hangisine uygundur? Niçin?

7. a. Aşağıdaki metni okuyunuz.

"Abdülhak Hamid (2 Ocak 1852-13 Nisan 1937), Tanzimat'ın ikinci neslindendir. Uzun ömrü, cüretkâr teşebbüsleri ile çok uzun zaman kendisinden söz ettirmiş ve çevresini etkilemiştir. Hamid'in hem şekil hem de tema ve kullandığı kelimeler bakımından çağdaşlarını ne kadar etkilediği herhangi bir antolojiye bile bakmakla anlaşılır.

Hamid'in eseri ile biyografisi arasında yakın bir ilişki vardır. Meslek ve aile hayatı, onun eserlerine geniş ölçüde yansımıştır. (...)

İlk eşi Fatma Hanım'ın ölümünden sonra, Hamid'de daha önceden görülen metafizik sorular artar. Bu durum onun eserlerinde bir coşkunluk, isyan ve teslimiyet arasında gidiş gelişlere yol açar. Recaizade'de sadece sızlanmadan ibaret olan ölüm, Hamid'de hayatın karşıtı olarak hayatı büsbütün cazip kılan, kurcalanacak bir sırra dönüştür. (...)

Ferde, ferdin toplum içindeki durumuna ve psikolojik özelliklerine ağırlık veren Hamid, bir ulema ailesine mensuptur. Dedesi Abdülhak Molla (1786-1853), babası tarihçi Hayrullah Efendi'dir (1820-1867). Babası Hayrullah Efendi'nin çok eski ve bilinen soyuna karşılık, Hamid'in annesi Kafkasya'dan kaçırılarak bir konağa satılmış, sonra da komşu konağın oğlu ile evlendirilmiş Münteha Hanım'dır. Hamid'in eserlerinde görülen tarih ve efsaneye düşkünlük sadece romantizmin etkisiyle değildir, o bu zıtlıkları kendi hayatının gerçekleri olarak yaşamıştı.

(İnci Enginün, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatı)

b. Edebiyat tarihçisi İnci Enginün'ün Abdülhak Hamid'le ilgili değerlendirmesinde sözünü ettiği hangi özellikleri "Makber" metninde de bulunmaktadır? Belirleyiniz.

8. Tanzimat edebiyatının II. Dönemi'nde şiirin konusu daha da genişlemiş, "yaşamdaki her güzel şeyin şiirin konusu olabileceği" görüşü benimsenmiştir. Kişisel konuların yanında ölüm, yokluk, hiçlik gibi metafizik temalar da işlenmiştir. Divan şiirinin nazım biçimlerinin yanı sıra yeni biçimler kullanılmıştır. "Sanat sanat içindir." ilkesinin benimsendiği bu dönemin öne çıkan şairleri Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamid Tarhan ve Muallim Naci olmuştur.

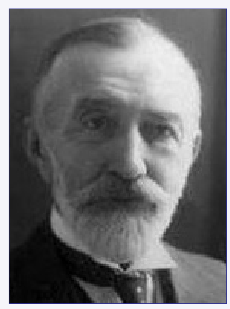
"Makber" metni, Tanzimat'ın II. Dönemi'nde Türk şiirine kazandırılan hangi özelliklere sahiptir?

9. a. Metnin içeriği ile bireysel gerçeklik arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

b. Söyleyicinin içinde bulunduğu ruh hâlinin sebebi nedir?

Şairin Biyografisi

Abdülhak Hamid TARHAN (1852 - 1937)

Şair-i Azam (büyük şair) diye de bilinen Abdülhak Hamid, İstanbul'da doğar. Robert Kolejini bitirmiştir. Babasının Tahran büyükelçisi olması dolayısıyla İran'a giden Abdülhak Hamid, dönüşünde devlet memuriyetine girmiş; kâtiplik, elçilik, büyükelçilik görevlerinde bulunmuştur.

Tanzimat edebiyatının ikinci kuşağı içinde yer alan Hamid, klasik şiir geleneğinin dışına çıkar. Fransız şiirinin de etkisiyle yeni biçimler kullanır. Birinci Dönem Tanzimat edebiyatçılarının içerikte yaptıkları yeniliklere, Hâmid biçimde yaptığı yenilikleri ekler.

Aşk, doğa, ölüm ve metafizik konularda lirik, epik ve felsefi şiirler yazar.

Kırka yakın eserinin yarısı tiyatro türündedir. Kimini şiir, kimini düzyazı, kimini de şiir düzyazı karışımı yazdığı tiyatroları sahne tekniği bakımından zayıftır. Eserlerini oynanmak için değil, okunmak için yazmıştır.

Eserleri

Şiir: *Sahra, Divaneliklerim (Belde), Makber, Ölü, Bunlar Odur, Hacle vd.*

Tiyatro: *Macerâ-yı Aşk, Sabr u Sebat, İçli Kız, Duhter-i Hindu, Eşber, Finten vd.*

Hazırlık

1. a) Aşağıdaki metni okuyunuz.

"Onlar için san'at bir vasıta değildir; bir gayedir. San'at ancak san'at içindir. Onlar, yalnız bu noktada kalmamışlar, san'atta aristokrasiyi kabul ederek okuyucuların ancak yüksek kısmını aramışlar ve yalnız onlar tarafından anlaşılmayı kâfi görmüşlerdir.

Servetifünuncular mevzu itibarıyla çok dar bir çerçeve içinde kaldılar. Bunun başlıca sebebi, o zamanki cemiyet hayatının müsaadesizliğidir. Hayat dar, muhit kapalı ve görgü kıttı. O zaman kadının kapalı bulunması, dış hayatın içinde yeri ve rolü olmaması, romanlardaki aşkın çok defa basit hattâ çocukça olmasını zaruri kılmıştır.

Taassup yüzünden cemiyet hayatını alâkalandıran birçok mevzulara yanaşmak mümkün olmadığı gibi istibdadın zoru karşısında vatan ve hürriyet duygusuyla memleket düşüncesini eserlerde aksettirmek de kabil değildi. Bu asil duygular, ancak birer remizle gizli ve kapalı olarak ifade edilebilirdi. Bu edebiyat, işte bu yüzden, o neslin mahrumluğunun ve aczinin en doğru bir ifadesidir. Bu edebiyatın biraz içli olması, biraz her şeyi karanlık görmesi de yine bu yüzdendir. Onlar, bu zor karşısında sinmiş ve korkmuş gibidirler. Bu memlekette de bir gün sabah olacağını çok zayıf bir ümit ve çok uzak bir ihtimal olarak görüyorlardı. Ümitlerini büsbütün kaybettikleri de oluyordu. O zaman muhayyel âlemleri ve bu âlemlerin muhayyel saadetlerini düşünüyorlardı. Yahut garp eserlerinde yaşatılan hayatı özlüyorlardı. Sevilecek ve yaşanacak hayat o idi. O da ancak tahayyül edilebilir, nihayet benzetilebilirdi."

(Agâh Sırrı Levend, Edebiyat Tarihi Dersleri)

b) Metne dayalı olarak Servetifünun edebiyatçılarını, içinde bulundukları toplumsal ve kültürel şartların hangi bakımlardan etkilediğini maddeler hâlinde söyleyiniz.

2. Bir toplumun geleceği açısından gençlik ne ifade eder? Konu ile ilgili düşüncelerinizi açıklayınız.

3. Metin

Ferdâ

— Bugünün gençlerine —

Ferdâ senin; senin bu teceddüd, bu inkılâb...
Her şey senin değil mi ki zâten?.. Sen, ey şebâb,
(...)
Alnında bir sitâre-i nev, yok, bir âf-tâb,
Âfâka doğ, önünde şu mâzî-i pür-mihen
Sönsün mü'ebbeden.

Sönsün mü'ebbeden o cehennem; senin bugün
Cennet kadar güzel vatanın var; şu gördüğün

Zümrüt bakışlı, inci şetâretli kızcağız
Kimdir, bilir misin? Vatanın... Şimdi saygısız
Bir göz bu nâzlı çehreye — Allah esirgesin,—
Kem bir nazarla baksa tahammül eder misin?
İster misin, şu ak sakalın pâk ü muhteşem
Pîşâni-yi vakarına, bir kirli el demem,
Hattâ yabancı bir el uzansın? Şu makberi,
Râzı olur musun, taşa tutsun şu serseri?
Elbet hayır; o makber, o pîşâni-yi vakûr
Kudsî birer misâl-i vatandır... Vatan gayûr
İnsanların omuzları üstünde yükselir.
Gençler, bütün ümîd-i vatan şimdi sizdedir.
(...)
"Ferdâ senin" dedim, beni alkışladın; hayır,
Bir şey senin değil, sana ferdâ vedî'adır;
Her şey vedî'adır sana, ey genç, unutma ki
Senden de bir hesâb arar âtî-yi müştekî.
Mâzîye şimdi sen bakıyorsun pür-intibâh.
Âtî de senden eyleyecek böyle iştibâh.
Her uzvu gird-bâd-ı havâyicle sarsılan
Bir neslin oğlusun; bunu yâd et zamân zamân.
Asrın, unutma, bârikalar asr-ı feyzidir;
Her yıldırımda bir gece, bir gölge devrilir,
Bir ufk-ı i'tilâ açılır, yükselir hayât;
Yükselmeyen düşer: ya terakkî, ya inhitât!

Yükselmeli, dokunmalı alnın semâlara;
Doymaz beşer dedikleri kuş, i'tilâlara...
Uğraş, didin, düşün, ara, bul, koş, atıl, bağır;
Durmak zamânı geçti, çalışmak zamânıdır!

Tevfik Fikret
Bütün Şiirleri

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

âfâk	: Ufuklar.	**misâl-i vatan**	: Vatan örneği.
âf-tâb	: Güneş.	**müebbeden**	: Ebedi olarak.
asr-ı feyz	: İlim, irfan çağı.	**pâk**	: Temiz.
âtî	: Gelecek.	**pîşâni-yi vakar**	: Onurlu alın.
âtî-yi müştekî	: Şikayetçi gelecek.	**pişâni-yi vakûr**	: Nurlu alın.
bârika	: Yıldırım, şimşek.	**pür-intibâh**	: Kuşku dolu, kuşkuyla.
ferdâ	: Yarın.	**şebâb**	: Gençlik.
gayûr	: Çalışkan, gayretli.	**sitâre-i nev**	: Yeni yıldız.
girdi-bad-ı		**şetâret**	: Neşeli, şen.
hâvayic	: İhtiyaç kasırgaları.	**terakki**	: İlerleme.
inhitât	: Düşme, çökme.	**teceddüd**	: Yenilik.
i'tilâ	: Yükselme.	**ufk-ı i'tilâ**	: Yükseliş ufku.
iştibâh	: Şüphe.	**ümîd-i vatan**	: Vatanın ümidi.
makber	: Mezar.	**vedîa**	: Emanet.
mâzî-i pür-mihen	: Çileli mazi.		

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Servetifünun Edebiyatı (Edebiyat-ı Cedide)

Servetifünun edebiyatı, Servet-i Fünun dergisi etrafında toplanan yenilikçi yazar ve şairlerin 1896-1901 yılları arasında oluşturduğu bir edebiyattır.

- Servetifünuncular "sanat için sanat" anlayışıyla sanatlı ve ağır bir dille edebiyat yapmışlardır.
- Seçkin tabakayı esas almış, eserlerinde mekân olarak İstanbul dışına pek çıkmamışlardır.
- Romanda realizm ve natüralizm, şiirde sembolizm ve parnasizmin etkisi görülür.
- Avrupa'dan alınan sone, terzarima ve triyole nazım biçimleri kullanılmış, divan şiirindeki müstezat geliştirilerek serbest müstezat nazım biçimi oluşturulmuştur.
- Servetifünun edebiyatında tiyatro türü arka planda kalmıştır.
- Kulak için kafiye anlayışı esas alınmıştır.
- Hece ölçüsü sınırlı düzeyde kalmış, esas olarak aruz ölçüsü kullanılmıştır.
- Dize hâkimiyetine son verilmiş, anlamın diğer dizilerde tamamlanması anlayışı benimsenmiştir.

Topluluğun roman türündeki öncü yazarı Halit Ziya'dır. Mehmet Rauf, edebiyatımızın ilk psikolojik romanı sayılan "Eylül"ü bu dönemde yazmıştır. Topluluğun diğer sanatçıları Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Ali Ekrem Bolayır, Süleyman Nazif, Faik Ali, Hüseyin Cahit gibi isimlerdir.

"Ferdâ", "Halûk'un Defteri"adlı eserden alınmış bir şiirdir. Şiirde, gençlikten beklenenler dile getirilmiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metinde "ferdâ" kelimesine yüklenen anlam nedir?

2. Metindeki söyleyici kime seslenmektedir? Metindeki söyleyicinin seslendiği kişi/varlıktan istediği nedir?

3. Metnin temasını söyleyiniz.

4. *"Sönsün müebbeden o cehennem; senin bugün*

Cennet kadar güzel vatanın var; şu gördüğün

Zümrüt bakışlı, inci şetâretli kızcağız

Kimdir bilir misin? Vatanın ..."

Bu dizelerdeki teşbihin unsurlarını belirleyiniz.

5. Şiirde cümlelerin bir dize ya da beyitte bitmeyip diğer dize, beyit veya bentlere uzanmasına **anjambman** denir. Türk edebiyatına Fransız edebiyatından geçen ve şiiri düzyazıya yaklaştıran bu teknik Servetifünün şairleri tarafından sıkça kullanılmıştır.

Şiir dilinin düzyazı diline yaklaştığı dizelere metinden örnekler veriniz.

6. Şair, anlatımında doğal çevre ve varlıkların hangi unsur ve özelliklerinden yararlanmıştır? Bu unsur ve özelliklerin metne nasıl bir katkısı olmuştur?

7. Aşağıda verilen "parnasizm"le ilgili metni okuyunuz. "Ferda" adlı metne parnasizm akımının hangi özelliklerinin yansıdığını belirleyiniz.

"1850 yılında Fransa'da kimi ozanlarca Romantik akımın aşırı duyarlığına bir tepki olarak başlatılan, şiirde kişisel duygulara değil, ustalığa ve ölçülü oluşa önem veren okul.

Parnasçılar, "sanat için sanat" görüşünü temel almıştır. Bunun için de toplumsal sorunlara sırt çevirmiş, biçim ustalığına yönelmişlerdir, özellikle salt güzele ulaşmayı amaçlamışlardır. Çünkü güzellik ancak güzel biçimlerle elde edilir. Öte yandan şiirde ozanın kişiliği özellikle gizlenmiştir. Dış dünyayı, doğa görünümlerini nesnel bir tutumla yansıtım istenmiştir.

Yunan-Latin kültürüne, bu kültür içinde yer alan mitolojik ögelere yeniden bir dönüş başlatmışlar, bu kültüre özgü güzelliklerin yitip gitmesi karşısında duydukları üzüntüyü dile getirmişlerdir. Şimdiki zaman, bir yana bırakılmış geçmiş dönemler, uzak ve yabanıl kültürler (Hind, Mısır, Filistin vb.), doğa görünümleri işlenerek şiire egzotik bir hava getirmişlerdir.

Théodore de Banville François Coppée, José María de Heredia gibi adların yanı sıra asıl bu okulun doğmasına ve yerleşmesine öncülük eden Théophile Gautier'nin adını anmak gerekir. Türk edebiyatında Tevfik Fikret ve Yahya Kemal Beyatlı üzerinde Parnas şiirinin etkileri olmuştur."

(Emin Özdemir, Edebiyat Bilgileri Sözlüğü)

8. Ferdâ'nın (lirik, pastoral, satirik vb.) hangi şiir türüne daha uygun olduğunu söyleyiniz.

9. Okuduğunuz metinde aşağıda verilen ahenk unsurlarından hangileri bulunmaktadır?

- Ölçü
- Kafiye
- Redif
- Ses tekrarı

10. Metinde kullanılan imge ve edebî sanatları belirleyiniz.

11. **a.** Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

b. Metinle ilgili tespit, eleştiri, güncelleme ve beğenilerinizi söyleyiniz.

12.
- Çalışkan olma
- Dayanışma
- Kurallara ve kanunlara uyma
- Tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma
- Toplumu önemseme

Metinde bu değerlerden hangileri "gençlik"le ilişkilendirilmiştir?

Şairin Biyografisi

Tevfik FİKRET (1867 - 1915)

İstanbul'da doğmuş, Robert Kolejinde Türkçe öğretmenliği, Galatasaray Lisesinde müdürlük yapmıştır.

Tevfik Fikret, 1896 yılında Servet-i Fünun dergisinin şiir bölümünün sorumluluğunu üstlenerek Servetifünun Topluluğu'na öncülük etti. Başlangıçta bireysel konuları işleyen şair, 1896'dan itibaren ise sosyal konulara yönelik şiirler yazdı. "Balıkçılar," "Sezâ", "Verin Zavallılara", "Ramazan Sadakası" adlı şiirleri sosyal içerikli şiirlere örnektir.

Oğlu Halûk üzerine yazdığı şiirlerde onu, Türk gençliğinin gelecekteki temsilcisi olarak görmüştür. Çalışkan, vatanını seven, ahlaklı ve bilim yolunda ilerleyecek gençlerin ülkeyi kurtarabileceklerini ümit etmiştir. Fikret'in şiirleri biçim bakımından olduğu gibi duygu, düşünce, hayal bakımından tamamen Batı şiiri tarzındandır. Aruz ölçüsünü kullanmış, çocuklar için yazdığı "Şermin"de ise heceyi tercih etmiştir. Ölçüyü kullanırken dizeleri istediği yerde keserek konuya uygun ölçü kullanmıştır. Tasvire önem veren şair resimle şiiri birleştirmiştir. Üslupçu ve biçimcidir. Parnasizm akımının etkisindedir.

Eserleri

Şiir: *Rubâb-ı Şikeste, Halûk'un Defteri, Rübâbın Cevabı, Tarlh-i Kadim, 95'e Doğru, Şermin.*

Hazırlık

1. Edebiyatçılar bazı duygu, düşünce, olay ve durumların anlatımında neden sembollere başvurma ihtiyacı duyarlar? Sembollerin anlatımdaki işlevi sizce nedir?
2. *“Cenap şüphesiz sanatkâr bir ruha sahiptir. Şiiri modern telakkisiyle kavrayış ve yaratış bakımından muasırlarından üstündür. Renk ve ahenk onun şiirlerinin iki galip vasfıdır. O, şiirin muhtaç olduğu deruni ahengi bulmuş, mısraları vücuda getiren kelimeler arasındaki ritmi kavrayabilmiştir.*

   (...)

   O, şiirleri için, mevzua uygun şekiller ve vezinler seçebilmek kudretini göstermiştir. Mesela, “Elhan-ı Şita” manzumesinde karların serseri ve perişan uçuşunu “fâilâtün mefâilün fâilün” gibi hafif ve oynak bir vezinle tasvir ediyor.

   (...)

   Tabiat, onun şiirlerinin en zengin bir dekorudur. O, zekâsının mütenevvi cilvelerini bu dekor içinde bize gösterir. Bazı kere tabiatı realist bir ifade ile tasvir eder.

   (...)

   Cenap, şiirlerinde daima ferdî kalmış, cemiyetle, içtimaî dertler ve elemlerle alâkalanmamıştır. (...) İnsan zihnini meşgul eden sosyal endişelere karşı daima kayıtsız ve müstehzidir. İstihzayı zekânın tabiî haklarından sayar.”

   (...)

   (Agâh Sırrı Levend, Edebiyat Tarihi Dersleri)

   Bu metne göre Cenap Şahabettin’in belirgin özellikleri nelerdir? Söyleyiniz.

4. Metin

Elhân-ı Şitâ

Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş;
Eşini gâib eyleyen bir kuş
gibi kar
Geçen eyyâm-ı nevbahârı arar...
Ey kulûbun sürûd-ı şeydâsı,
Ey kebûterlerin neşîdeleri,
O bahârın bu işte ferdâsı:
Kapladı bir derin sükûta yeri
karlar
Ki hamûşâne dem-be-dem ağlar!
Ey uçarken düşüp ölen kelebek,
Bir beyaz rîşe-i cenâh-ı melek
gibi kar
Seni solgun hadîkalarda arar;
Sen açarken çiçekler üstünde
Ufacık bir çiçekli yelpâze,
Na’şın üstünde şimdi ey mürde
Başladı parça parça pervâze
karlar
Ki semâdan düşer, düşer ağlar!
Uçtunuz, gittiniz siz ey kuşlar;
Küçücük, ser-sefîd baykuşlar
gibi kar
Sizi dallarda, lânelerde arar.
Gittiniz, gittiniz siz ey mürgān,
Şimdi boş kaldı ser-te-ser yuvalar;
Yuvalarda -yetîm-i bî-efgān! -
Son kalan mâî tüyleri kovalar
karlar
Ki havada uçar uçar ağlar!

Destinde ey semâ-yı şitâ tûde tûdedir
Berg-i semen, cenâh-ı kebûter, sehâb-ı ter...
Dök ey semâ -revân-ı tabîat gunûdedir;
Hâk-i siyâhın üstüne sâfî şükûfeler!

Her şâhsâr şimdi –ne yaprak, ne bir çiçek!-
Bir tûde-i zılâl ü siyeh-reng ü nâ-ümîd...
Ey dest-i âsmân-i şitâ, durma, durma çek
Her şâhsârın üstüne bir sütre-i sefîd!

Göklerden emeller gibi rîzân oluyor kar,
Her sûda hayâlîm gibi pûyân oluyor kar.

Bir bâd-ı hamûşun per-i sâfında uyuklar
Tarzında durur bir aralık, sonra uçarlar.

Soldan sağa, sağdan sola lerzân ü girîzân,
Gâh uçmada tüyler gibi, gâh olmada rîzân,

Karlar... bütün elhânı mezâmîr-i sükûtun,
Karlar... bütün ezhâr-ı riyâz-ı melekûtun...

Dök hâk-i siyâh üstüne, ey dest-i semâ dök;
Ey dest-i semâ, dest-i kerem, dest-i şitâ dök:

Ezhâr-ı bahârın yerine berf-i sefîdi;
Elhân-ı tuyûrun yerine samt-ı ümîdi!..
(...)

Ölçü:
1. Feilâtün/Mefâilün/Feilün (Fâilâtün) (Fâ'ilün)
2. Mef'ûlü/Fâilâtü/Mefâilü/Fâilün
3. Mef'ûlü/Mefâîlü/Mefâîlü/Feûlün

Cenap Şahabettin
Bütün Şiirleri

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

âsmân	: Gökyüzü.
bâd-ı hamûş	: Sessiz rüzgâr.
berf-i sefîd	: Beyaz kar.
berg-i semen	: Yasemin yaprağı.
bî-efgan	: Sessiz, sesi çıkmayan.
cenâh-ı kebûter	: Güvercin kanadı.
dem-be-dem	: Her an, sık sık.
dest-i sema	: Gökyüzünün eli.
elhân-ı mezâmîr-i sükût	: Sessizlik ilahilerinin ezgisi.
elhân-ı şitâ	: Kış nağmeleri.
elhân-ı tuyûr	: Kış ezgileri.
eyyâm-ı nevbahâr	: İlkbahar günleri.
ezhâr-ı bahar	: Bahar çiçekleri.
ezhâr-ı riyâz-ı melekût	: Melek bahçelerinin çiçekleri.
ferdâ	: Ertesi gün, yarın, aydınlık.
gâib	: Kayıp.
gunûde	: Uyuklamış, uyumuş.
hadîka	: Bahçe.
hâk-i siyah	: Kara toprak.
hamûşâne	: Susmuş, sessizce.
kebûter	: Güvercin.
kulûb	: Kalpler.
lâne	: Yuva.
lerzân ü girîzân	: Titreyerek ve kaçarak.
lerze	: Titreyiş.
mâî	: Mavi.
mürde	: Ölü.
mürgan	: Kuşlar.
nâ-ümîd	: Ümitsiz.
na'ş	: Cansız gövde.
neşîde	: Dillerde dolaşan, tanınmış şiir.
pervâz	: Uçma.
pûyân	: Koşmak.
revân-ı tabîat	: Tabiatın ruhu.
rîşe-i cenâh-ı melek	: Melek kanadının tüyleri.
rîzân	: Yağmak.
sâfi	: Bembeyaz.
samt-ı ümîd	: Ümit sessizliği.
sehâb-ı ter	: Sabah bulutu.
semâ-yı şitâ	: Kış günlerinin göğü.
ser-sefîd	: Beyaz başlı.
ser-te-ser	: Baştan başa.
sürûd-ı şeydâ	: Çılgın aşk şarkıları.
şâhsâr	: Ağaçlık.
şükûfe	: Çiçek.
tûde-i zılâl	: Gölgeler yığını.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Cenap Şahabettin Servetifünun Dönemi'nin önemli şairlerindendir. Şairin okuduğunuz "Elhan-ı Şita" adlı şiiriyle ilgili Mehmet Kaplan'ın değerlendirmesi şöyledir:

"Bu manzumede ilk dikkati çeken şey, şekil ve üslûbun son derece işlenmiş olmasıdır. Muhteva pek o kadar ehemmiyetli değildir: Bir kış manzarasının tasvirinden ibarettir. Kış, Divân şiirinde de anlatılmıştır. Fakat eskiler kışı daima statik olarak ele almışlardır. Cenab onu hareketli bir manzume haline getiriyor; karların yağışını tasvir ediyor. İntibaları, klişe beyazlık ve soğukluk vasıflarında kalmıyor, çok yeni şekillere bürünüyor. Cenab, karların yağış hareketinde evvelâ müzikal bir hususiyet buluyor. Bundan dolayı şiirine Elhân-ı Şitâ: Kış mûsikisi adını veriyor. Manzumesiyle bu mûsikiyi taklide çalışıyor. Şiirin en mühim tarafı, şekil, vezin ve çeşitli âhenk unsurlarıyla bir mûsiki vücuda getirmesidir. Karların yağışı, Cenab'ın muhayyilesinde mûsiki intibaından başka, çeşitli imajlar yaratıyor. Bu imajlar silsilesi şiire bir resim karakteri veriyor. Müzikal ve pitoresk intibalara, psikolojik intibalar da refakat etmektedir. Şiire kaybolan bir saadetin hüznü hâkimdir. Düşen karlara, bahara ait sevimli unsurların zavallı hâtırası karışıyor. Kaybolan bahar ile bir kader gibi çökmekte olan kış arasında âdetâ bir trajedi cereyan ediyor.

(...)

(Mehmet Kaplan, Şiir Tahlilleri 1)

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metnin nazım birimi nedir? Metnin birimleri hangi tema etrafında bir araya gelmiştir?
2. Dizelerin düzenlenişi ile metnin içeriği arasında nasıl bir ilişki vardır?
3. Metinde "kar" nelere benzetilmiştir, hangi varlıklar kişileştirilmiştir? Bu sanatların metnin anlamına katkısını değerlendiriniz.
4. Betimlenen kış görüntüsü ile söyleyici arasında nasıl bir ilişki vardır? Uçuşan karlar, söyleyicide nasıl bir ruh hâli oluşturmuş ve hangi çağrışımları uyandırmıştır?
5. Metinden anjambman tekniğinin kullanıldığı dizelere örnekler veriniz.
6. Metnin nazım birimi, kafiye düzeni ve ölçüsünü dikkate alarak nazım biçimiyle ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisinin doğru olduğunu söyleyiniz.

	Divan şiirinin kaside nazım biçimiyle yazılmıştır.
	Dizelerin kümelenişi itibarıyla karışık düzenli serbest bir biçime sahiptir.
	Metin koşma nazım biçimine göre düzenlenmiştir.

7. a. Aşağıdaki metni okuyunuz.

"Tesir mihrakları ve kaynakları Alman felsefesine (Schopenhauer Hartmann), Alman musikisine (Wagner), Fransız şiirine (Baudelaire, Verlaine, Rimbaud) kadar uzanan Sembolizm, daha ziyade Fransa'da ve diğer Avrupa memleketlerinde, ondokuzuncu asrın ikinci yarısından beri bâzı genç grupları etrafında toplayan sanat cereyanıdır. Bu sanatçılar arasında Puis de Chavannes (Puji dö Şeven) gibi Fransız, Burne Jones (Börn Cens) gibi İngiliz ressamları da vardır. Aralarında çeşitli ihtilâf ve mücadelelerde bulunan bu grupların birleştikleri nokta, daha ziyade gelenekle. Ve nihayet bu telkinci, sırlı, sembolik şiir, her şeyin fevkinde, musikili (müzikal) olacaktır.

Fakat sembolcü şairlerin aradığı musiki, bizim aruz vezninin ritmik ve surî ahengi değil, kelimelerin sesleri vasıtasıyle ruhta musikinin uyandırdığı heyecanları yaratmaktır.

Sembolizmin tesirleri XX. asrın ortalarına (zamanımıza) kadar devam etmiştir. Almanya'da Stephan George (Şitefan Corç), İngiltere'de T. S. Eliot (Elyıt), Fransa'da Paul Valèry (Pol Valeği), Türkiye'de Ahmet Hâşim bu çığırı asrımızda derece derece şeref ve şaşaa ile devam ettirmişlerdir.

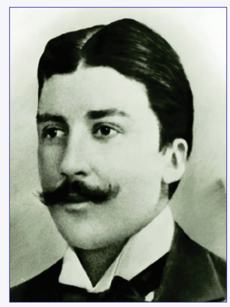
Klâsik şiirin aklî unsurlarını tasfiye eden sembolizm yirminci asırda öncü sanatların şuursuzluğu müdafaa ve ifadeye çalışan teorilerine zemin hazırlamıştır. Genç şiir nesilleri üzerinde tesiri devam etmektedir."

(Peyami Safa, Sanat Edebiyat Tenkit)

b. Cenap Şahabettin Türk edebiyatında sembolizmin etkilerini eserlerine yansıtan ilk şairlerdendir. Peyami Sefa'nın sembolizmle ilgili değerlendirmelerinden de yararlanarak "Elhân-ı Şitâ" metninde sembolizmin hangi özelliklerinin etkilerinin bulunduğunu belirleyiniz.

Şairin Biyografisi

Cenap Şahabettin (1870 - 1934)

Manastır'da doğan şair, babasının Plevne'de şehit düşmesinden sonra ailesiyle İstanbul'a gelmiştir. Askerî Tıbbiyeden mezun olmuştur. Paris'te 4 yıl cilt hastalıkları ihtisası yapmış, Darülfününda Türk Edebiyatı Tarihi dersleri okutmuştur.

Betimlemeye verdiği önem bakımından parnasizm, istiare ve müzikaliteye verdiği önem bakımından da sembolizmden etkilenmiştir.

Kullandığı istiarelerle şiirimize yeni imgeler getirmiş, ancak alışılmadık bağdaştırmalanyla yadırganmış; özellikle Servetifünun karşıtlarının tepkisine neden olmuştur.

Şiirlerinde aşk ve doğa temalarını işlemiş, "Şiirde güzellikten başka gaye aramam." diyerek toplumsal konulara hiçbir şiirinde yer vermemiştir. Tüm şiirlerinde aruz ölçüsünü kullanmış, aruz-hece tartışmasında aruzu savunarak heceye karşı çıkmıştır.

"Evrak-ı Leyal" adı altında toplayacağı şiirlerini kitaplaştıramadan yaşamını İstanbul'da yitirmiştir.

En ünlü şiiri, kar yağışını betimlediği "Elhân-ı Şitâ" dır. Özellikle Meşrutiyet'ten sonra yazdığı eleştiri, deneme, gezi türündeki yazılarla düzyazıda büyük bir ustalık göstermiştir.

Eserleri

Şiir: *Tâmât, Evrak-ı Leyal (Vefatından sonra yayımlanmıştır.)*

Özdeyiş: *Tiryaki Sözleri.*

Gezi: *Avrupa Mektupları, Hac Yolunda, Afak-ı Irak.*

Deneme-Sohbet: *Evrak-ı Eyyam, Nesr-i Harb, Nesr-i Sulh.*

Tiyatro: *Yalan, Körebe, Küçük Beyler*

Hazırlık

1. 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet ilan edilince ülkede bir özgürlük havası esmeye başlar. 1901 yılında Servet-i Fünun dergisinin kapatılmasından sonra edebiyat dünyasına egemen olan yaklaşık yedi yıllık suskunluğun ardından edebiyat sevdalısı gençler bir araya gelmeye başlar. Bu gençler, edebî görüşlerini 20 Mart 1909'da bir bildiriyle kamuoyuna açıklar. Fecriati Topluluğu'nun bildirisi edebiyat tarihimizde yayımlanan ilk bildiri olma özelliğine de sahiptir.

Fecr-i Âti Encümen-i Edebîsi Beyannamesi

Şimdiye kadar memleketimizde edebiyat kelimesinin haiz olduğu ehemmiyeti halka ifham eden (anlatabilen), tereddüt etmeden söyleyebiliriz ki, pek az kimse gelmiştir. Tarih-i edebîmizi (edebiyat tarihimizi) tetkik edersek en parlak devirlerde bile edebiyatın bütün ihata-i manasıyla (geniş anlamıyla) anlaşılıp anlatılmadığını görürüz. Onun için bizde sanat ve edebiyat, daima boş vakitlerin bir hemdem-i latifi (güzel bir arkadaşı) olmaktan fazla bir ehemmiyet almamış ve bunların nasıl terbiye-i hissiyenin tekâmülüne (duygu terbiyesinin gelişimine) hizmet etmek tarikiyle (yoluyla) bir milletin pişvâ-yı terekkiyâtı (gelişmesinin önderi) olduğu takdir edilmemiştir. Edvar-ı kadimden (en eski devirlerden) ayrılıp asr-ı hazıra (günümüze) doğru gelince yavaş yavaş suret-i telkinin (telkin şeklinin) bir istihaleye (değişime) uğradığını görüyoruz. ***Kemal Bey*** *ve hem-zamanları (çağdaşları) birçok münasebetle bu hustaki fikirlerini söylemişlerdir. Kemal Bey'in "Edebiyatsız millet, dilsiz insan kabilindendir" sözü meşhurdur. Fakat efkâr-ı umumiyenin (kamuoyunun) anlamaktan ve anlamak için hiç bir rehber-i hayırkâr ve ciddi (hayırlı ve ciddi bir rehber) bulamamaktan mütehassıl (doğan) lakâydîsine (umursamazlığına) böyle bir cümlenin devâsâz (çare) olması elbette mümkün değildir.*

Bu zamana mahsus edebiyatların da bu hususta hidemâtı (hizmetleri) görülmekle beraber Osmanlı efkâr-ı umumiyesinin (kamuoyunun) bu rehberi kat'i surette bulduğu tarih, itiraf etmeli ki, ***Edebiyat-ı Cedide****'nin genç ve faâl zekâlarının Servet-i Fünûn sahifelerinde ilk tesis-i meslek ettikleri zamana tesadüf eder. Bu heyet-i edebiyenin (edebî heyetin) erkânı, o mecmuanın sahifelerinde muhitini tenvir eden bir manzume-i muzîe (ışık veren, parlayan manzume/beraberlik) vazifesini görüyordu. Fakat hükümetin gittikçe artan zulmü onların kalemlerine ilk darbe-i anif ü kahhârı (sert ve kahredici darbeyi) indirdi. Ve bunlar ilerde tekrar toplanmak ümidi ile dağılıp gittiler. Hürriyetin ilanıyla yeniden ziyalarına intizar edildiği (ışıkları beklenildiği) zaman ise pek az istisnaî ile artık onlar eski melike-i hayalleri (hayallerinin melikesi) olan sanat ve edebiyata karşı bir sehâb-ı lâkaydîye (umursamazlık bulutuna) bürünmüştür. Bunu söylemekle bizden evvel gelenlere itiraz arzusunda değiliz. Zira onların edebiyatımıza ettikleri hizmeti takdir etmemek herhalde kadir-şikenlik (kadirbilmezlik) olur. Biz onlara mazi-i meslekleri için teşekkür ile hal ve istikbale atf-ı nazar edeceğiz (bakacağız).*

İşte bu istikbale bakmak azim ve niyetiyle Fecr-i Âtî teşekkül ediyor. Fecr-i Âtî azası kendilerine herkesten ziyade edebiyat-perest ve azim-perver olmaktan fazla bir kıymet ve ehemmiyet atfetmek cesaretini almamakla beraber temelini attıkları müessesenin bu beyâbân-ı ilim ve edep (ilim ve edebiyat çölü) içinde bir sâye-zâr-ı zümürridîn (yemyeşil bir gölgelik) olmasına intizâren (bekleyerek) şimdilik Avrupa'daki emsâlinin (benzerlerinin) küçük bir numunesini temsil ve irae etmesine (göstermesine) çalışacaklardır. Lisanın, edebiyatın ulûm-ı edebiye ve içtimaiyenin (edebiyat ve toplum bilimlerinin) terakkisine (ilerlemesine) hizmet etmek, ayrı ayrı şurada burada tenemmüv eden (gelişip büyüyen) istidatları sinesinde cem ederek (toplayarak) İttihat ve içtimaın (beraberliğin ve bir araya gelmenin) hasıl edeceği (doğuracağı) kuvvetle tekemmüle (olgunlaşmaya), müsademe-i efkârın (fikirlerin çarpışmasının) parlatacağı barika-i hakikatle tenvir-i efkâra (hakikat şimşeği ile fikirleri aydınlatmaya) çalışmak: İşte Fecr-i Âtî'nin gaye-i azim ve meramı (gayretinin gayesi ve istediği)!

Fecr-i Âti azasının semerat-ı mesaisini (çalışmasının meyvesini) ihtiva edecek bir kütüphane, teessüs etmek (kurulmak) üzeredir. Edebiyat-ı Cedide'nin parlak zekâlarına da matla-ı envar (nurların doğacağı yer) olma meziyetini haiz olan Servet-i Fünûn mecmuası nâşir-i âsârıdır (eserlerinin yayımcısıdır/yayın organıdır).

Bundan başka memleketimizin terekkiyât-ı fikriye ve hissiyesini (fikrî ve hissî yükselmesini) temin edecek âsâr-ı mühimme-i Garbiyeyi (Batı'nın mühim eserlerini) kendi azasına ve mükâfâtlı müsâbakalarla (ödüllü yarışmalarla) hariçten intihap olunacak (seçilecek) zevata (kimselere) tercüme ve neşrettirmek, umûmî konferanslar vererek halkın seviye-i zevk-i edebîsinin i'lâsına (edebî zevk seviyesinin yükselmesine), hudûd-ı malûmâtının tevsiine (bilgi hudutlarının genişlemesine) çalışmak, memâlik-i Garbiyedeki müessese-i mümâsile (Batı ülkelerindeki benzer kuruluşlar) ile tesis-i revâbıt ve münasebât ederek (ilişki ve bağları geliştirerek) memleketimizin tenemmüvât-ı edebiyesini (edebî gelişmesini) Garb'a, Garb'ın envarını âfak-ı Şark'a nakledecek metin ve ulvî bir nâkil vazifesini görmek, Fecr-i Âtî'nin cümle-i âmâlindendir (emellerindendir).

Tanzim ve hükümete ita olunan (sunulan) nizamnamenin bir sureti yakında neşrolunacaktır.

Efkâr-ı münevvere ashabının (aydınlık fikir sahiplerinin) bu teşebbüs-i hayrı (hayırlı teşebbüsü) bir nidâ-yı teşçî ve takdir (beğenme ve gayretlendirme ünlemesiyle) ile karşılayacağına eminiz. Çünkü acı bir itiraf olmakla beraber söylemekten çekinmeyiz ki, memleketimizin ilme, sanata ihtiyacı pek şedittir (çok şiddetlidir). Bu ihtiyacı telâfi için atılacak en küçük adım, rehâya, i'tilâya doğru atılmış demektir; ve bundan mahrum olmak muazzez (çok sevgili) vatan için elîm (elem verici) bir öksüzlüktür."

Fecr-i Âti Encümeni Edebîsi namına kâtibi
Müfit Ratip

(...)

(Servet-i Fünûn 1910: 227).
Hazırlayan: Prof. Dr. Nâzım Hikmet Polat

2. *Fecriati Topluluğu'nun hedeflerinin neler olduğunu maddeler hâlinde söyleyiniz.*

3. Fecriaticilerin bir slogan hâline gelen "Sanat şahsi ve muhteremdir." sözünden ne anladığınızı açıklayınız.

5. Metin

Merdiven

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden,
Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak,
Ve bir zaman bakacaksın semâya ağlayarak...

Sular sarardı, yüzün perde perde solmakta,
Kızıl havâları seyret ki akşam olmakta...

Eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller,
Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller,
Sular mı yandı? Neden tunca benziyor mermer?

Bu bir lisân-ı hafîdir ki rûha dolmakta,
Kızıl havâları seyret ki akşam olmakta...

Ölçü: Mefâîlün / feilâtün / mefâîlün / feilün (fâ'lün)

Ahmet Hâşim
Piyale

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

arz : Yeryüzü.
lisân-ı hafi : Gizli dil.
muttasıl : Sürekli.
semâ : Gök, gökyüzü.
tunç : Bakır, çinko ve kalay karışımı olan ve pirince benzeyen sarı bir alaşım, bronz.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Fecriati Edebiyatı

1901'de Servetifünun dergisi kapatılmış, topluluk dağılmıştır. 1908 II. Meşrutiyet hareketinden sonra, 1909'da bazı genç edebiyatçılar bir bildiri yayımlayarak Servetifünun ilkeleriyle edebiyat yapacaklarını ilan etmişlerdir. Ancak bu hareketin ömrü kısa olmuş, Fecriati Topluluğu 1911'de dağılmıştır. Fecriati'nin şiirdeki öncü ismi Ahmet Hâşim'dir. Diğer sanatçılar arasında Yakup Kadri, Emin Bülent, Ali Canip, Tahsin Nahit, Refik Halit gibi isimler yer alır.

Saf şiir anlayışında şiir yalnızca güzellik amacıyla yazılır. Bu amacı gerçekleştirmede dil yetkinliği ve biçim önemlidir. Saf şiir anlayışında anlatımda sembollerden ve edebî sanatlardan sıklıkla yararlanılır. Önemli olan anlatılanlar değil, onların hissettirdikleridir.

Ahmet Hâşim görüneni olduğu gibi yansıtmaya değil; onu görünmeyen hâliyle sezdirmeye, duyurmaya çalışmıştır. Dış dünyayı semboller üzerinden betimleyen şair, dış dünyaya ait gerçekliğin kendisinde bıraktığı izlenimleri yansıtmıştır. Okuduğunuz metin Ahmet Hâşim'in şiir anlayışına uygun olarak kapalı bir metindir. Duygu ve düşünceler birtakım sembollerle yansıtılmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Aşağıdaki kelime ve kelime gruplarının anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerini Türkçe Sözlük'ten kontrol ediniz.
   - merdiven
   - güneş renkli yapraklar
   - akşam
   - güller
   - bülbüller
   - ruha dolan gizli dil
2. Metnin belli bir nazım birimi var mıdır? Metni oluşturan birimler hangi tema etrafında bir araya gelmiştir?
3. Metnin kafiye ve rediflerini bularak kafiye şemasını gösteriniz.
4. Metnin ilk bölümünün açık ve kapalı hecelerini belirleyiniz.
5. Kullanılan ölçü ve yapılan kafiyelerin metindeki işlevini söyleyiniz.
6. Söyleyicinin üslubu metnin içeriğine ve yansıttığı ruh hâline uygun mudur?
7. *"Sular mı yandı? Neden tunca benziyor mermer?"* dizesinde hangi söz sanatı vardır? Açıklayınız.
8. Ahmet Hâşim'in yanda verilen şiir hakkındaki görüşleri ile "Merdiven" metni arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

“Hâlbuki şâir ne bir hakîkat habercisi, ne bir belâgatli insan, ne de bir kanun yapıcıdır. Şâirin lisânı; ‘nesir’ gibi anlaşılmak için değil fakat duyulmak üzere vücûd bulmuş, mûsikî ile söz arasında, sözden ziyâde mûsikîye yakın, ortaklaşa bir dildir.

(...)

‘Mânâ’ araştırmak için şiiri deşmek, terennümü yaz gecelerinin yıldızlarını ürperten zavallı bir kuşu eti için öldürmekten farklı olmasa gerek. Et zerresi, susturulan o sihirli sesi telâfîye kâfi midir?”

(Ahmet Hâşim, Şiirler, Hazırlayan: Kenan Akyüz)

9. Metin sizin hayalinizde nasıl bir tablo canlandırdı? Bu tabloya hâkim olan renkler nelerdir?

10. Empresyonizm (izlenimcilik) 20. yüzyıl başlarında Fransa’da doğmuş bir sanat akımıdır. Birçok bakımdan sembolizmin devamı niteliğindedir. Yaşanan ya da gözlemlenen gerçeği değil, gerçeğin uyandırdığı izlenimleri yansıtmayı amaç edinir.

Metni empresyonist akımının etkileri açısından değerlendiriniz.

Şairin Biyografisi

Ahmet Hâşim (1887 - 1933)

1887’te Bağdat’ta doğmuş, annesi ölünce babasıyla İstanbul’a gelmiştir. 1907’de Galatasaray Sultanisinden mezun olmuş, Reji idaresinde memurken Mekteb-i Hukuka devam etmiştir. İzmir’de Fransızca ve edebiyat öğretmenliği yapmış, I. Dünya Savaşı sırasında askerliğini yaparken Anadolu’yu tanıma fırsatı bulmuştur. Askerlikten sonra çeşitli görevlerde bulunan Hâşim, son olarak Mülkiye Mektebinde Fransızca öğretmenliği yapmış, yaşamını İstanbul’da yitirmiştir.

Ahmet Hâşim, Galatasaray Lisesinde okurken Fransız şiirine ve sembolistlere ilgi duymaya başlamıştır.

İlk şiirlerinde Muallim Naci, Abdülhak Hâmid ve daha çok da Tevfik Fikret’le Cenap Şahabettin’in etkileri görülür. Şiirde kendi kişiliğini bulması ve ünlenmesi “Şiir-i Kamer” adını verdiği bir dizi şiirle olur.

Hâşim’in şiirleri, yoruma açık, sözden çok musikiye yakındır. Şiirlerinde sembolizm ve empresyonizmin etkileri görünür. Şiirlerinin hemen hepsinde melankoli, uzak diyarlara duyulan özlem söz konusudur. Onun şiirlerinde çok defa psikolojik yorumlara imkân veren renkler ve musiki ön plandadır.

Şiirlerinde çocukluğuna ait anılar, anne sevgisi, güneşten kaçıp çöle hayat veren geceye sığınma, hastalık, ölüm gibi bilinçaltında gizlenmiş duyguların izlerini bulmak mümkündür.

Hâşim, aruz ölçüsünü kullanmıştır. Şiirlerindeki dil, Servetifünun diline benzemektedir. 1921 yılından sonra yazdıklarında konuşma diline yaklaşmıştır.

Hâşim’in nesirleri son derece açık, sade ve nüktelidir.

Eserleri

Şiir: *Göl Saatleri, Piyale.*

Nesir: *Bize Göre (fıkra), Gurabahane-i Laklakan (fıkra), Frankfurt Seyahatnamesi (gezi yazısı).*

Hazırlık

1. *"1920'lerde Yahya Kemal'in başını çektiği etkinlik kuşkusuz önemlidir fakat bu çaba daha çok şiirin ufuklarını genişletmek, şiiri divan ve Tanzimat edebiyatlarının kalıplarından Baudelaireci bir duyuma çıkarmak ve daha ötelere taşımak içindir. Aslında Y. Kemal'in çabalarına gelinceye değin Tanzimat şiiri belli çıkışlar yapmış, şiirsel söylemin sınırlarını belli ölçülerde genişletmiştir. Yahya Kemal şiire, şiirsel dilin ve söylemin işlevini ve önemini getirmeye çalışmaktadır."*

   (Hasan Bülent Kahraman, Türk Şiiri, Modernizm, Şiir)

   Bu metne göre Yahya Kemal Beyatlı'nın hangi bakımdan Türk şiirine yenilik getirme çabası içinde olduğunu söyleyiniz.

2. Mevsimler insanların iç dünyaları, ruh hâlleri üzerinde farklı etkiler bırakır mı? Bu açıdan yaz mevsimi ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?

6. Metin

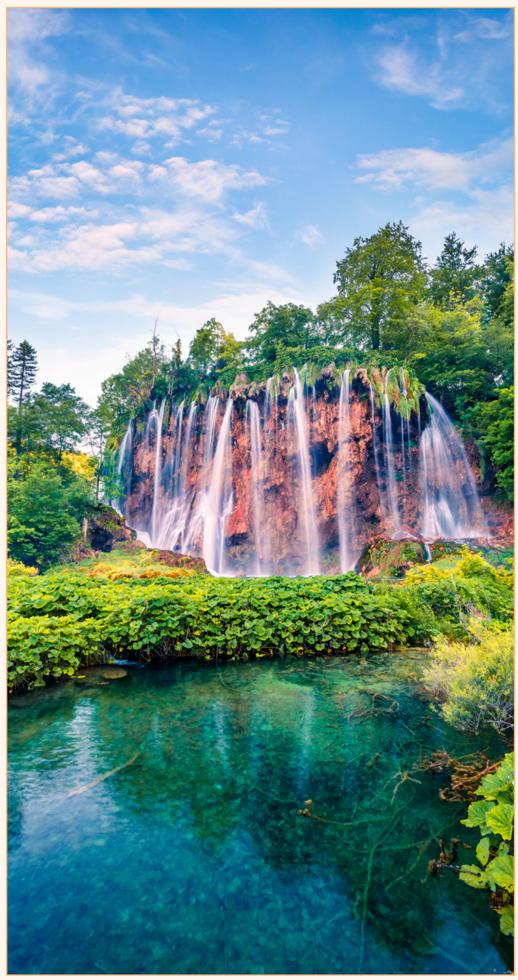
Geçmiş Yaz

Rü'yâ gibi bir yazdı. Yarattın hevesinle,
Her ânını, her rengini, her şi'rini hazdan
Hâlâ doludur bahçeler en tatlı sesinle;
Bir gün, bir uzak hâtıra özlersen o yazdan.

Körfezdeki dalgın suya bir bak, göreceksin:
Geçmiş gecelerden biri durmakta derinde:
Mehtâb... iri güller... ve senin en güzel aksin...
Velhâsıl o rü'yâ duruyor yerli yerinde!

Ölçü: Mef'ûlü/Mefâîlü/Mefâîlü/Feûlün

Yahya Kemal Beyatlı
Kendi Gök Kubbemiz

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

"Geçmiş Yaz" lirik bir şiirdir. Şiirde, yaşanmış güzel bir günün anısı ve ona duyulan özlem dile getirilmiştir. Yahya Kemal'in şiirleri üzerine incelemelerde bulunan Süheyla Yüksel, "Yahya Kemal'n Şiirinde Bir Duygu İfadesi Olarak 'Yaz' ve 'Geçmiş Yaz' Üzerine" başlıklı çalışmasında metinle ilgili olarak şöyle bir değerlendirme bulunur:

"Şiirdeki 'aşk', 'sevgili', 'Körfez', 'dalgın su' gibi yorumlanmaya elverişli birçok unsur son derece sade benzetmelerle bir araya getirilmiştir.

Şiirin kısa bir cümle ile başlaması, ilk dörtlükteki tekrarlar ve kullanılan noktalama işaretleri bu dörtlüğü duraklayarak okumayı gerektirir. Bu tercih okuyucuda, şairin zamanı durdurmak istediği, duygusunu uyandırır. Bu dörtlükteki 'hâlâ' edatı 'Geçmiş Yaz'ın şairde bıraktığı tesirin devamlılığını ifade eder ve bu duyumu okuyucuya da yansıtır.

İkinci dörtlüğün ilk dizesi bir nefeste okunmak için yazılmış, sanki 'dalgın su'yun daldığı hülyadan uyanmasına engel olunmak istenmiştir. Bu dörtlüğün son iki dizesinde aynı ilk dörtlükteki gibi noktalamalarla şair, 'duran rüya'nın devamlılığını sağlamaya çalışmıştır. 'Velhâsıl' gibi konuşma diline mal olmuş bir kelime 'Geçmiş Yaz'ın şiiriyetini sağlamada önemli bir rol üstlenmiştir. Bu kelime şiire hem doğallık vermiş hem biten fakat unutulmayan 'yaz'ın arkasından duyulan kederi hissettirmiştir. Geçmiş Yaz'ın hatıraların arkasında anlatılması da eserin lirizmini artırmıştır."

(Süheyla Yüksel, Türklük Bilimi Araştırmaları)

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Aşağıdaki kelimelerin anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi sözlükten kontrol ediniz.

- ân
- şi'r (şiir)
- haz
- mehtâb
- akis
- velhâsıl

2. "Yazın rüya gibi olması" ne anlama gelmektedir?

3. Metnin teması nedir?

4. "Velhâsıl" kelimesi metne nasıl bir anlam katmıştır?

5. "Rüya gibi bir yazdı." ifadesindeki benzetmenin ögelerini belirleyiniz. Benzetmenin metindeki işlevini söyleyiniz.

6. a. Metnin nazım birimi nedir?

b. Metnin kafiyelerini bulunuz, kafiye şemasını gösteriniz.

7. Yahya Kemal Beyatlı Millî Edebiyat Dönemi'nin bağımsız isimlerindendir. Bu dönemin diğer önde gelen şairleri kimlerdir?

8. Saf (öz) şiirin özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Bireysel duyarlılıklar ön planda yer alır.
- Soyut güzellikler, tarihî olaylar, zaman, doğa olaylarının albenisi ve insana etkisi gibi konular işlenir.
- Ritme ve duyguya ağırlık verilir, söyleyiş güzelliği ve ahenk gözetilir.
- İmge, söz sanatı ve ses akışı saf şiirin temel özelliklerindendir.

Yahya Kemal, kısa bir dönem klasisizm akımına bağlı sanatçılar gibi Eski Yunan edebiyatının temel alınması düşüncesini benimsemiş ve neo-klasik denen akıma yakın durmuştur. Bunun dışında şiirlerini saf şiir anlayışıyla yazmıştır.

Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dranas, Cahit Sıtkı Tarancı bu anlayışla eserler vermiştir.

Metni "Merdiven" adlı metinle karşılaştırarak her iki metnin saf şiirin hangi özelliklerini taşıdığını belirleyiniz.

Şairin Biyografisi

Yahya Kemal BEYATLI (1884 - 1958)

Üsküp'te doğdu. Orta öğrenimini Selanik'te yaptı. Paris'te Siyasal Bilgiler Okulunda okudu. İstanbul Üniversitesinde Medeniyet Tarihi, Batı ve Türk Edebiyatı okuttu.

Milletvekilliği ve büyükelçilik yaptı. Yaşamını İstanbul'da yitirdi.

Şiirlerinde tarih şuuru ve İstanbul sevgisi önemli yer tutar. Osmanlı-Türk medeniyeti eserlerine hayranlık duyan şair, şiirlerinde tarihî zaferlerden duyduğu sevinci, sonsuzluk özlemini, aşk ve ölüm temalarını işler.

Ahenge ve musikiye önem veren Yahya Kemal hem klasik şiir geleneğine uyarak eserler vermiş hem de sade bir dille modern şiirler yazmıştır.

Aynı zamanda usta bir nesir yazarı ve iyi bir düşünür olan Yahya Kemal, Kurtuluş Savaşı yıllarında Anadolu'daki kurtuluş hareketini destekleyen yazılar kaleme aldı ve bunları "Eğil Dağlar" isimli bir kitapta topladı.

Eserleri

Şiir: *Kendi Gök Kubbemiz, Eski Şiirin Rüzgârıyla, Rübâîler ve Hayyam Rubâîlerini Türkçe Söyleyiş, Bitmemiş Şiirler.*

Nesir: *Aziz İstanbul (Deneme), Eğil Dağlar (Deneme), Siyasi ve Edebî Portreler (Biyografi), Edebiyata Dair (Deneme); Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebî Hatıralarım (Anı).*

Hazırlık

1. Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ, Romanya ve Arnavutluk'un Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmasıyla Türkçülük akımının doğması, şairlerin eserlerinde Anadolu'yu konu etmeye ve halk şiiri geleneğinden yararlanmaya başlamaları arasında bir ilişki var mıdır? Niçin?

2. *"Ruşen Eşref:*

— Peki efendim; millî edebiyatın dil, vezin ve mevzudaki gayesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Mehmet Emin:

— Evvelâ size Rus şairlerinden Mayekov'un bir levhasını hatırlatacağım: Mayekov, bir gün bir izbeye gitmiş. Ocakta çam kütükleri yanıyormuş. Alevleri odayı aydınlatıyormuş. Bu ocağın önünde bir küçük çocuk, eline bir kitap almış, parmaklarını satırların üzerinde yürüterek heceleye heceleye okuyormuş. Bunun karşısında uzun saçlı, uzun sakallı Rus köylüleri, kucaklarında çocukları uyuyan Rus kadınları, can kulağıyla bu kızı dinliyorlar ve başlarını sallıyorlarmış. Şair diyor ki: 'Bu kitap, halkın diliyle yazılmış, onun yurdunun güzelliklerini, büyüklerini, ecdadının efsanelerini, hatıralarını, kalplerinin aşklarını, elemlerini, hayatlarının ümitlerini ve rüyalarını söylüyor. Bu kitabın, isterse hecelene hecelene bir kız çocuğu tarafından okunsun, kulübelere girmesi ve halkın karanlıkta kalmış ruhlarına bir ışık, heyecansız yüreklerine bir titreme vermesi, Rusya'nın istikbâlinin ufuklarında büyük ve ilâhî bir güneş doğacağını müjdeliyor..."

(...)

(Ruşen Eşref Ünaydın, Diyorlar ki)

Kendisiyle röportaj yapan Ruşen Eşref'e, Mehmet Emin'in bir Rus şairinin anısını aktararak verdiği cevaba göre bir edebiyata millîlik niteliği kazandıran özellikler nelerdir?

7. Metin

Anadolu

Yürüyordum : Ağlıyordu ırmaklar;
Yürüyordum : Düşüyordu yapraklar;
Yürüyordum : Sararmıştı yaylalar;
Yürüyordum : Ekilmişti tarlalar.
Bir ses duydum, dönüp baktım, bir kadın :
Gözler dönük, kaşlar çatık, yüz azgın;
Derileri çatlak bağrı kapkara;
Sağ elinin nasırında bir yara;
Başında bir eski-püskü peştemal;
Koltuğunda bir yamalı boş çuval!..
"Ne o bacı?"
"Ot yiyoruz, n'olacak!.."

"Tarlan yok mu?"
          "Ne öküz var, ne toprak.
"Bu güne dek ırgat gibi didindim;
"Çifte gittim; ekin biçtim, geçindim.
"Bundan sonra..."
          "Kocan nerede?"
                    "Ben dulum;
"Kocam şehid, bir ninem var, bir oğlum."
"Soyun, sopun?"
          "Onlar dahî hep yoksul!
"Âh, efendi, bize karşı İstanbul
"Neden böyle bir sert, yalçın taş gibi?
(...)
Ey mübârek Anadolu toprağı!
Hani senin bahtiyarlık hukukun,
Hür düşüncen, millî duygun, kanûnun?
Hani senin yeni ruhlu çocuğun,
Sevgin, neş'en, çalgın, türkü'n, oyunun?
          Ey dertliler yatağı,
Ne vaktedek gençliğine hakaret,
Bu ayrılık, bu gözyaşı, bu ölüm?
Ne vaktedek kızlarına esâret,
Bu sert demir, bu ağır yük, bu zulüm?
Yazık, sana ağlamayan şiire;
Yazık, sana titremeyen vicdâna;
Yazık, sana uzanmayan ellere;
Yazık, seni kurtarmayan insana!..
          (...)
          Yazık, sana ağlamayan şiire;
          Yazık, sana titremeyen vicdâna
          Yazık, sana uzanmayan ellere;
          Yazık, seni kurtarmayan insana!..

(Metindeki standart dışı kullanımlar, metnin yazıldığı döneme özgüdür.)

Mehmet Emin Yurdakul
Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri - 1, Şiirler
Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Mehmet Emin Yurdakul, şiirlerini sade bir dille ve hece ölçüsüyle yazmıştır. Okuduğunuz metinde olduğu gibi eserlerinde milletin dertlerini, sosyal konuları işlemiş; sanatta fayda ilkesine bağlı kalmıştır. "Anadolu" şiiri, benlik algısıyla kimlik kurgusu üzerine bina edilmiştir. Şiirde romantik bir duyarlılık söz konusudur. Şair, yaşadığı dönemin sorunlarından uzak kalmamıştır. 1897 yılında Türk-Yunan Savaşı üzerine kaleme aldığı "Cenge Giderken" adlı şiiri onun yayımlanan ilk şiiridir. 1911 yılında edebiyat sahnesine çıkan Millî Edebiyatçılar onun benimsediği ilkeler etrafında bir sanat ve düşünce akımı geliştirdiler.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Aşağıda verilen dizelerdeki altı çizili kelimelerin kullanıldıkları bağlamdaki anlamlarını söyleyiniz. İfade ettiğiniz anlamların doğru olup olmadığını kaynaklardan kontrol ediniz.

- *"Başında bir eski püskü peştemal;"*
- *"Hani senin bahtiyarlık hukukun,"*
- *"Ey dertliler yatağı,"*
- *"Yazık, sana ağlamayan şiire;"*
- *"Yazık, seni kurtarmayan insana!.."*

2. a. Metnin her bölümünde anlatılanları birer cümleyle ifade ediniz.

b. Metnin bölümlerinde dile getirilen gözlem, duygu ve düşünceler hangi tema etrafında bütünleşmiştir?

3. Şairin sesini emanet ettiği söyleyici ile kadının konuşmasının metindeki işlevi nedir?

4. Metinde, Anadolu betimlemesi gerçekçi ve inandırıcı mıdır? Niçin?

5. Metindeki mecazımürsel sanatlarını bulunuz. Bunların hangi yollarla yapıldığını açıklayınız.

6. a. Metnin ölçüsünü belirleyiniz.

b. Metnin ilk on dizesinin kafiyelerini bularak kafiye şemasını gösteriniz.

c. Ölçü ve kafiye dışında metinde başka hangi ahenk unsurları bulunmaktadır?

7. Metni, "Merdiven" adlı metinle biçim, içerik ve üslup bakımlarından karşılaştırarak metnin Türk şiir geleneği içindeki yerini değerlendiriniz.

8. ***a.*** *Aşağıdaki metni okuyunuz.*

(...)

Mehmet Emin Yurdakul'un çıkışı ancak Meşrutiyet'te bilinçli bir çizgiye oturtulur ve bir akım niteliği kazanır. Millî Edebiyat adıyla anılan bu akımı başlatanlarsa Selanik'te çıkardıkları Genç Kalemler dergisiyle Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp'tır.

Nisan 1911'de yayımlanan Genç Kalemler, daha önce çıkarılan Hüsn ve Şiir (Güzellik ve Şiir) adlı derginin süreğidir.

(...)

Genç Kalemler'in ilk sayısında yer alan "Yeni Lisan" başlıklı imzasız yazı Ömer Seyfettin'ce yazılmıştır Dilde özleşmenin savunulduğu yazıda, ulusal bir edebiyat oluşturabilmek için önce ulusal bir dilin gerekliliği üzerinde durulur.

(...)

Başlangıçta Ömer Seyfetttin ve Ali Canip Yöntem'in çabalarıyla çıkarılan derginin etkinliği Ziya Gökalp'ın da katılmasından sonra artar.

(...)

Türk edebiyatı tarihinde 'Genç Kalemler' ya da 'Yeni Lisan Hareketi' adlarıyla anılan bu girişim Millî Edebiyat akımını hazırlamış, konuşulan İstanbul Türkçesinin kullanıldığı, ulusal kaynaklara yönelik yeni bir edebiyat anlayışının başlangıcı olmuştur.

Millî Edebiyat yolundaki ilk örnekler, kuşkusuz akımı başlatanlarca verilir. İlkeler bellidir: Dilde yalınlık, halk edebiyatı şiir biçimlerinden yararlanma ve hece ölçüsü, konu seçiminde yerlilik. Çok önemli bir yenilik de daha yüzyılın başında Mehmet Emin Yurdakul'un gerçekleştirdiği şiirin İstanbul dışına çıkması, Anadolu'ya açılması olgusudur. Nâbizâde Nâzım, bunu gerçekçi bir ürün ortaya koyabilmek amacıyla "Karabibik"te yapmış, ama bu deneme orada kalmıştır. Türkçülerdeyse bu seçiş, bilinçli bir tutumun ürünüdür.

(Atilla Özkırımlı, Tarih İçinde Türk Edebiyatı)

b. Millî Edebiyat hakkında edindiğiniz bilgiler ışığında, "Anadolu" metninin bu akımın hangi özelliklerini taşıdığını belirleyiniz.

9. **a.** Metnin açık ve örtük iletilerini belirleyiniz.

b. Metinle ilgili görüş ve düşüncelerinizi açıklayınız.

10. Metinde hangi toplumsal ve insani değerlerin eksikliğinden yakınılmıştır?

Şairin Biyografisi

Mehmet Emin YURDAKUL (1869 - 1944)

İstanbul'da doğan Mehmet Emin Yurdakul, Beşiktaş Askerî Rüştiyesinden (ortaokul) sonra idadiye (lise) gider, daha sonra girdiği Mülkiye ve Hukuk Mekteplerini bitiremeden ayrılır.

Çeşitli illerde valilik ve daha sonra milletvekilliği yapmıştır.

1897 yılında çıkan Türk-Yunan Savaşı üzerine, askere moral vermek için kaleme aldığı "Cenge Giderken" isimli ilk şiirini Asır gazetesinde yayımlamıştır.

Millet ve vatan sevgisini esas alan bir milliyetçiliği benimseyen şair, ilk şiirlerini "Türkçe Şiirler" adıyla yayımlamıştır. Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hâmit, Şemsettin Sami gibi birçok ünlünün övdüğü kitap, büyük yankılar uyandırmış ve millî uyanışın sembolü olmuştur.

Servetifünuncularla aynı dönemde yaşamış olmasına rağmen hece ölçüsü ve sade Türkçeyle sosyal temalı şiirler yazan şair, kendisinden sonra gelen birçok şaire öncülük etmiştir.

Eserleri

Şiir: *Türk Sazı, Ey Türk Uyan, Ordunun Destanı, Dicle Önünde, Turana Doğru, Zafer Yolunda, İsyan ve Dua, Türk'ün Hukuku vd.*

Hazırlık

1. Hikâye konusu olan olay ve durumlar Türk edebiyatında zaman zaman ölçülü ve kafiyeli olarak anlatılmıştır. Mesnevi, manzum hikâye gibi nazım biçimleri ve türleri bu anlatım ihtiyacından doğmuştur.

   Eski dönemlerde hikâye ve roman konularını ölçülü ve kafiyeli biçimde anlatmaya şairler niçin ihtiyaç duymuştur? Görüşlerinizi açıklayınız.

2. Attarlık, hallaçlık, nalbantlık, çerçilik, terzilik gibi mesleklerin günümüz toplumunda öneminin azalmasının ya da el emeğine dayalı böyle mesleklerin bazılarının bütünüyle yok olmasının sebebi nedir? Görüşlerinizi açıklayınız.

8. Metin

Hasır

Yıldız Moran'ın bir fotoğrafı

Geçende, yayla civârında bir ufak cevelân
Bahânesiyle, bizim eski âşinâlardan
Bir attârın azıcık gitmek istedim yanına,
Ki her zaman beni da'vet ederdi dükkânına.
Biraz musâhabeden sonra söktü müşteriler:
— Ver ordan on paralık zencefil, çöroğtu, biber.
Geçenki beş para borcumla on beş etmedi mi?
— Silik bu yirmilik almam...
                                        — Uzatma gör işimi!
— Oğul, çabuk... Bana tîrak... Okunmuş olmalı ha!
Bizim çocuk, adı batsın, Yılancık olmuş...
                                                          — Ya?
— Sübek kadar yüzü hütdâğ kesildi!
                                                  — Vah vah vah!

— Hanım, geçer, nefes ettir...
— Geçer mi? İnşallah.
(...)
— Efendi amca, sakız ver... Biraz da balmumu kes.
— Kızım, parayla olur ha! Peşinci bak herkes.

Beşer onar paralar hepsi yaklaşıp deliğe,
Süzüldüler oradan bir kilitli çekmeceye.
Epeyce fâsıladan sonra geldi başka biri:
— Genişçe bir hasırın var mı? Neyse hem değeri.
Cenâze sarmak içindir, eziyyet etme sakın!
Mahallemizde beş aydır yatan o hasta kadın
Bugün, sabahleyin artık cihandan el çekmiş...
— Ne çâre! Kısmeti bir böyle günde ölmekmiş.
— Yanında kimse de yokmuş... Aman bırak neyse...
Ecel gelince ha olmuş, ha olmamış kimse!
— Dokuz kuruş bu hasır, siz, sekiz verin haydi...
Pazarlık etmeyelim bir kuruş için şimdi!

Hasır büküldü, omuzlandı, daldı bir sokağa;
Sokuldu kimbilir ordan da hangi bir bucağa.
Açıldı bir ölü saklanmak üzre sînesine;
Kapandı ketm-i adem heybetiyle sonra yine!
(...)
Bu hâtırat ile kalbimde başlayınca melâl,
Oturmak istemez oldum, kıyâm edip derhâl;
— Yüzümde âleme nefrin, içimde şevk-i memât;
Gözümde içyüzü dehrin: Yığın yığın zulümât!-
Bulunduğum o mukassî mahalden ayrıldım.
Bu perde bitti mi? Heyhât! Atmadım bir adım,
Ki rûhu eylemesin böyle bin fecîa harâb!
Hayât nâmına, yâ Rab, nedir bu devr-i azâb?

Ölçü: Mefâilün/Feilâtün/Mefâilün/Feilün (Fâ'ül)

Mehmet Âkif Ersoy
Safahat

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

attâr : Eskiden bir nevi eczacılık yapan, bu gün ise baharat, şifalı otlar ve kurutulmuş gıdalar satan kimse.
cevelân : Gezinti, gezinme, dolaşma.
civâr : Etraf, yakında olan.
dehr : Devir, zaman, çağ.
devr-i azâb : Azap devri.
hütdâğ : Çok şişmek, kabarmak anlamında kullanılan "Hüt Dağı gibi şişmek" deyiminde geçen bir söz.
ketm-i adem : Yokluğun sırrı.
kıyâm : Ayağa kalkma.
melâl : Üzüntü, hüzün.
mukassî : Kasvet verici.
musâhabe : Sohbet etme, konuşma.
nefrîn : Lanet, beddua.
sîne : Göğüs, bağır.
sübek : Beşikteki çocukların idrarını oturağı akıtmaya yarayan boru veya şişe.
şevk-i memât : Ölüm hevesi.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Ölçülü ve kafiyeli yazılmış, şiirsel değeri daha arka planda olan eserlere **manzume**, bunların kişi, olay, mekân ve zaman unsurları üzerine kurulmuş olanlarına ise **manzum hikâye** denir.

Hikâyede olduğu gibi manzum hikâyede de aynı yapı unsurları bulunur. Manzum hikâyenin hikâyeden farkı, biçiminin nazma, şiire uygun olmasıdır.

Türk edebiyatında bu türün ilk örnekleri Tevfik Fikret tarafından verilmiştir. Mehmet Âkif, manzum hikâye türünü geliştiren isim olmuştur. Mehmet Âkif, manzum hikâyelerinde halkın hayatını aruz kalıpları içinde ve gerçekçi biçimde yansıtmıştır. Okuduğunuz "Hasır" adlı metin bir manzum hikâye örneğidir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Aşağıda verilen dizelerdeki altı çizili kelimelerin anlamlarını söyleyiniz.

- *"Biraz musâhabeden sonra söktü müşteriler:"*
- *"— Silik bu yirmilik almam..."*
- *"— Genişçe bir hasırın var mı? Neyse hem değeri."*
- *"Bulunduğum o mukassî mahalden ayrıldım."*

2. Metnin kişileri kimlerdir? Bu kişilerin, konuşmaları üzerinden, ön plana çıkan özelliklerini belirleyiniz.

3. Metindeki kişilerin konuşmaları üzerinden sezdirilen nelerdir?

4. Metindeki olaylar, olay kişileri ve mekân günlük hayattaki gerçekliğe uygun mudur? Niçin?

5. Bir attar dükkânındaki günlük hayat dekorundan yola çıkarak şair nasıl bir toplumsal gerçekliğe işaret etmektedir?

6. Metnin nazım birimi nedir? Bu birimler hangi tema etrafında bir araya gelmiştir?

7. Metnin ilk bölümünün kafiyelerini bularak defterinize kafiye şemasını çiziniz. Metnin kafiye düzeni, divan şiiri nazım biçimlerinden hangisine uygun düşmektedir?

8. **a.** Metindeki açık ve örtülü iletileri belirleyiniz.

   b. Metinle ilgili tespit, eleştiri ve beğenilerinizi gerekçelerinizle birlikte söyleyiniz.

9. Metni "Anadolu" metni ile biçim, içerik, dil ve üslup bakımından karşılaştırınız. Benzerlik ve farklılıklarını belirleyiniz.

10. Mehmet Âkif Ersoy, Millî Edebiyat Dönemi'nde eserler vermesine rağmen bu akıma katılmamış, bağımsız kalmayı tercih etmiştir. "Hasırcılar" metninden yola çıkarak Mehmet Âkif'in hangi edebî özelliklerinin Milli Edebiyat'ın ilkeleriyle örtüştüğünü belirleyiniz.

11. **a.** Metnin içeriğini etkileyen doğal gerçeklik nedir?

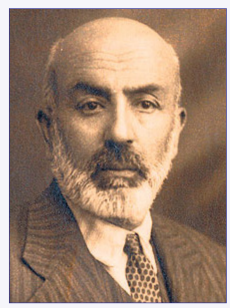
    b. Size göre komşuluk ilişkileri nasıl olmalıdır?

12. Metni, "Ferdâ" adlı metinle karşılaştırarak iki metnin benzer ve farklı yönlerini söyleyiniz.

13. Mehmet Âkif Ersoy'la aynı dönemde yazan şairlere örnekler veriniz. Bunların eserlerini söyleyiniz.

Şairin Biyografisi

Mehmet Âkif ERSOY (1873 - 1936)

İstanbul'da doğan Mehmet Âkif, Fatih Rüştiyesinden sonra Mülkiye İdadisine devam etti. Halkalı Baytar Mektebini bitirdi.

1908 yılına kadar memurluk yaptı. Meşrutiyet'in ilanından sonra Sırat-ı Müstakim ve Sebil-ür-Reşat dergilerini çıkardı. İstiklal Savaşı yıllarında Anadolu'ya geçerek halkı uyandırmak için konuşmalar yaptı. Burdur milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisinde bulundu. Yaşamını İstanbul'da yitirdi.

Âkif, söylemek istediği her şeyi manzum olarak ifade edebilen bir şairdir. Türkçeyi aruza uydurmada büyük bir başarı sağlayan şair, Türk şiirine yepyeni bir ruh getirmiştir. Âkif'in şiirinde içerik her zaman ön planda oldu. Bununla birlikte şair, şiirlerinin biçimini ve estetiğini de ihmal etmedi.

Mahalle konuşmalarından, bilim, sanat, eğitim, medeniyet, çalışma, kalkınma, ahlak ve din temalarına kadar her konuyu şiirleştirebilmiştir. Mehmet Âkif'in şiirlerinde gözlem ve kompozisyon önemli yer tutar.

Eserleri

Şiir: *Safahat*

Hazırlık

1. Bir metne şiirsellik özelliği kazandıran ögeler nelerdir?

2. Bireyin iç dünyası ile yetişme şartları arasında nasıl bir ilişki vardır? Görüşlerinizi açıklayınız.

9. Metin

Sanat

Yalnız senin gezdiğin bahçede açmaz çiçek,
Bizim diyarımız da bin bir baharı saklar!
Kolumuzdan tutarak sen istersen bizi çek,
İncinir düz caddede dağda gezen ayaklar.

Sen kubbesinde ince bir mozayik arar da
Gezersin kırk asırlık bir mabedin içini,
Bizi sarsar bir sülüs yazı görsek duvarda,
Bize heyecan verir bir parça yeşil çini...

Sen raksına dalarken için titrer derinden
Çiçekli bir sahnede bir beyaz kelebeğin,
Bizim de kalbimizi kımıldatır yerinden
Toprağa diz vuruşu dağ gibi zeybeğin.

Fırtınayı andıran orkestra sesleri
Bir ürperiş getirir senin sinirlerine,
Istırap çekenlerin acıklı nefesleri
Bizde geçer en hazin bir musiki yerine!

Sen anlayan bir gözle süzersin uzun uzun
Yabancı bir şehirde bir kadın heykelini,
Biz duyarız en büyük zevkini ruhumuzun
Görünce bir köylünün kıvrılmayan belini...

Başka sanat bilmeyiz, karşımızda dururken
Yazılmamış bir destan gibi Anadolumuz.
Arkadaş, biz bu yolda türküler tuttururken
Sana uğurlar olsun... Ayrılıyor yolumuz!

Faruk Nafiz Çamlıbel
Han Duvarları

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

diyâr	: Memleket, ülke.	**raks**	: Oyun, dans.
mâbet	: İbadet yeri.	**sülüs**	: Arap harfleriyle yazılan bir tür süslü yazı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılma sürecinde aydınlar arasında birtakım düşünce akımları oluşmuştur. Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük akımları etrafında toplanan aydınlar imparatorluğun dağılma sürecini durdurmak için kendi düşünceleri doğrultusunda faaliyetler içine girmişlerdir.

Söz konusu akımlar içinde en güçlüsü Türkçülük olmuştur.

Kültürel ve siyasal alanda ortaya çıkan Türkçülük hareketinin bir ürünü olan Millî Edebiyat akımı Selanik'te 1911 yılında çıkarılan Genç Kalemler dergisi ile başlamış, 1923'te Cumhuriyet'in kuruluşuna dek sürmüştür.

Millî Edebiyat akımının temel ilkelerini şöyle sıralayabiliriz:

- Dil sade olmalıdır.
- Şiirde aruz yerine hece ölçüsü kullanılmalıdır.
- Ülke sorunları işlenmeli, Anadolu'nun gerçekliği ve millî konular öne çıkarılmalıdır.
- Dilde, işte, fikirde birlik sağlanmalıdır.

Genç Kalemler dergisini çıkaran Ömer Seyfettin, Ali Canip ve Ziya Gökalp bu akımın öncüleridir. 1911'den çok daha önce hece ölçüsüyle ulusal coşkuyu dile getiren şiirler yazan Mehmet Emin de bu akımın hazırlayıcılarındandır.

Akımın diğer önemli mensupları arasında Hamdullah Suphi Tanrıöver, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Halide Edip Adıvar, Aka Gündüz gibi isimler vardır.

Bu akım, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nı da etkiler. Hecenin beş şairi olarak bilinen Faruk Nafiz Çamlıbel, Halit Fahri Ozansoy, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Enis Behiç Koryürek akımın şiirdeki ilkelerini Cumhuriyet Dönemi'ne de taşırlar. Memleketçi edebiyat anlayışıyla eserler verirler. 1923-40 yıllarında kişiliğini bulmuş şairlerin birçoğu memleketçi edebiyat anlayışı içindedir. Eserlerinde yurdu sevme, yurt güzelliklerini tanıtma, bilgisizliği yenme, kalkınma vb. temalarını işlerler. Ahmet Kutsi Tecer, Kemalettin Kamu, Behçet Kemal Çağlar, Ömer Bedrettin Uşaklı, Necmettin Halil Onan, Zeki Ömer Defne, Şükufe Nihal Başar, Halide Nusret Zorlutuna, Arif Nihat Asya bu şairlerdendir.

Faruk Nafiz Çamlıbel memleketçi edebiyatın en tanınmış şairidir. "San'at" şiirinde sanat anlayışını açıklamaktadır. Bu anlayış Millî Edebiyat'ın sanat anlayışına uygun bir anlayıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metnin nazım birimi nedir? Bu birimler arasında tematik bir bütünlük var mıdır yoksa her birimde başka bir tema mı işlenmiştir? Metni bu açıdan inceleyiniz.
2. Metnin söyleyicisi kimdir? Bu söyleyici “sen” diye kime seslenmektedir?
3. Söyleyici hangi duygular içindedir ve nasıl bir ruh hâline sahiptir? Metinde bu ruh hâline uygun karakter ve ses özelliği kazanmış mıdır?
4. Metinde yer yer ana çizgileri verilen dış dünya ile söyleyicinin iç dünyası arasında bir etkileşimden söz edilebilir mi? Görüşlerinizi metinden örnekler vererek açıklayınız.
5. Metinde Türk ve Batı sanatlarından hangileri karşılaştırılmıştır?
6. Metinde ahengi sağlamak için hangi unsurlara başvurulmuştur? Metni bu açıdan inceleyiniz.
7. Metnin birinci dörtlüğünde tenasüp, üçüncü dörtlüğünde mübağala sanatının nasıl yapıldığını ve bu sanatların metnin anlamına nasıl bir katkı sağladığını söyleyiniz.
8. **a.** Metinden yansıyan millî ve manevi değerler nelerdir?

   b. Bu değerlerle sanat arasında nasıl bir ilişki kurulmuştur?
9. Memleketçi edebiyatın önemli temsilcilerini ve bu sanatçıların bildiğiniz eserlerini söyleyiniz.

Şairin Biyografisi

Faruk Nafiz ÇAMLIBEL (1898 - 1973)

İstanbul’da doğdu. Tıp Fakültesindeki öğrenimini yarıda bırakıp yazı hayatına atıldı. Kayseri, Ankara ve İstanbul’da edebiyat öğretmenliği yaptı. İstanbul milletvekili oldu.

İlk şiirlerinde aruzu kullanan Çamlıbel, 1919’da çıkan “Dinle Neyden” adlı kitabında heceye geçti. Millî Edebiyat anlayışını sürdüren “Beş Hececiler” topluluğunun içinde yer aldı. Halk edebiyatı nazım biçimlerine yeni özellikler kazandırdı.

1922’de Kayseri’ye edebiyat öğretmeni olarak gidince Anadolu’nun gerçeklerini, acılarını, sıkıntılarını yerinde gördü. Anadolu’ya yapılan bir yolculuğun ürünü olan “Han Duvarları” şiiriyle büyük bir ün kazandı.

Anadolu insanının kaderini, acılarını, yoksulluğunu, duygu ve düşüncelerini, tutum, davranış ve inançlarını dile getirdi. Çok yalın bir dille yazan şair, bu tutumuyla memleketçi edebiyatın öncülerinden biri oldu.

Eserleri

Şiir: *Şarkın Sultanları, Gönülden Gönüle, Çoban Çeşmesi, Suda Halkalar, Bir Ömür Böyle Geçti, Han Duvarları, Akıncı Türküleri vd.*

Tiyatro: *Canavar, Akın vd.*

Hazırlık

1. Türkiye dışındaki bağımsız Türk devletleri hangileridir?

2. Türk toplumunda “anne”nin rolü ve değeri nedir? Açıklayınız.

10. Metin

Ana Hediyesi

Anam namaz üste el açıp göye
Allah’a yalvarır “ya Rabbim” diye:
–Sensen halk eyleyen bu göyü, yeri,
Candan şirin olur bala, ay Allah,
Sen menim ömrümden kesip illeri,
Balamın ömrüne cala, ay Allah!

Bu nedir? Arzuya, dileğe bir bak,
Gör bir neler geçir ana kalbinden?
Çokdur bu dünyada hediye, ancak...
Ömürden hediye görmemişem men.

İsterem bir ana, bir bala sözü,
Lügatde sözlerin önünde gide.
Uca olduğundan ananın özü,
Ucadır, böyükdür hediyesi de.

Çokdur hediyeler insan adına:
Kıymetli ziynetler, kıymetli taşlar,
Ana hayat verer öz evlâdına,
Hem de öz ömründen ömür bağışlar.

Bahtiyar Vahapzade

Çağdaş Azerî Şiiri Antolojisi

Hazırlayan: Fethi Gedikli - Yusuf Gedikli

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

ay	: Ey.	**men**	: Ben.
bala	: Çocuk.	**namaz üste**	: Namaz sonunda.
calamak	: Eklemek.	**sensen**	: Sensin
geçir	: Geçer, geçiyor.	**uca**	: Yüce.
göy	: Gök, gökyüzü.	**verer**	: Verir.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Azerbaycan Türkçesi, Türkiye Türkçesinin de içinde bulunduğu Oğuz Türkçesinin bir koludur. Azerbaycan Türkçesiyle oluşturulan edebiyat, 14. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar İslam kültürü bağlamında Arap ve Fars edebiyatı etkisinde kalmıştır. Bu yüzyıldan sonra ise Azerbaycan edebiyatında Batı, özellikle Rus edebiyatının etkileri görülür.

Kadı Burhanettin, Nesimi ve Fuzuli divan edebiyatı tarzında Azerbaycan Türkçesiyle eser veren şairlerdir. Mirza Fethali Ahundzade, Celil Mehmet Kuluzade, Samet Vurgun, Sabit Rahman öne çıkmış isimlerdir.

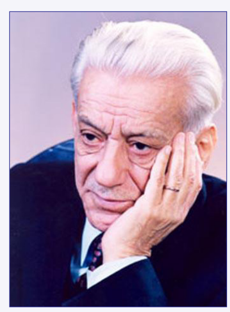
Bahtiyar Vahapzade modern Azerbaycan şiirinin temsilcilerinden biridir. Okuduğunuz metinde Vahapzade "anne duyarlılığı" temasını işlemiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Sizce metinde "annenin duyarlığı" en etkili biçimde hangi dizelerde ifade edilmiştir?
2. Metnin dilini Türkiye Türkçesi ile karşılaştırarak Azerbaycan Türkçesine özgü kelime ve ses özelliklerine metinden örnekler veriniz.
3. Şiirde ahenk hangi unsurlarla sağlanmıştır? Açıklayınız.
4. Metnin içeriğini etkileyen bireysel gerçeklik nedir?
5. Günümüz toplumundaki anne-evlat ilişkisi metinde anlatılanlarla örtüşmekte midir? Neden?

Şairin Biyografisi

Bahtiyar VAHAPZADE (1925 - 2009)

Azerbaycan'ın Şeki şehrinde doğdu. Azerbaycan Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesini bitirdi. Aynı üniversitede asistan, doktor, profesör olarak çalıştı.

Bahtiyar Vahapzade, çağdaş Azerbaycan şiirinin önde gelen temsilcilerindendir. Şiirlerinde engin bir vatan sevgisiyle birlikte toplumsal eleştirileriyle de dikkat çeker. Kafiye ve ölçüye önem vermiştir. Genç kuşağın millî bilinçle yetişmesinde etkili olmuştur. Manzum hikâye ve oyunlar da yazmıştır.

Eserleri

Şiir: *Benim Dostlarım, Bahar, Çınar, Sade Adamlar, Ceylan, Bir Ürekte Dört Fasıl, Kökler - Budaklar, Tan Yeri, Açılan Seherlere Selam, Özümle Sohbet vd.*

Hazırlık

1. Bir sanatçının yaşadığı yerin coğrafi özellikleri, eserlerini hangi bakımlardan etkiler? Açıklayınız.

2. Bir toplumun yazı dilinin oluşması hangi koşullara bağlıdır?

3. Yazar ve şairlerin "yazı dili"nin oluşmasındaki katkıları nelerdir?

11. Metin

Heyder Baba'ya Selâm

1
Heyder Baba, ildırımlar şahanda,
Seller, sular şakgıldıyup ahanda.
Gızlar ona sef bağlıyup bahanda,
Selâm olsun şovketüze elüze,
Menim de bir adım gelsün dilüze.

2
Heyder Baba, kehlik'lerün uçanda,
Kol dibinnen dovşan galbup gaçanda,
Bahçalarun çiçek'lenüp açanda,
Bizden de bir mümkün olsa yad ele,
Açılmayan ürek'leri şad ele.

3
Bayram yeli çardahları yıhanda
Novruz güli, gar çiçeği çıhanda
Ağ bulutlar köynek'lerin sıhanda,
Bizden de bir yad eliyen sağ olsun,
Derdlerimiz goy dikkelsün dağ olsun.

4
Heyder Baba, gün daluvı dağlasın,
Üzün gülsün, balahlarun ağlasın,
Uşahlarun bir deste gül bağlasın,
Yel gelende ver getirsin bu yana,
Belke menim yatmış behtim oyana.

5
Heyder Baba, senün üzün ağ olsun,
Dört bir yanun bulağ olsun bağ olsun,
Bizden sora senün başun sağ olsun,
Dünya gazov - geder ölüm itimdi,
Dünya boyı oğulsuzdı, yetimdi.

6
Heyder Baba, yolum sennen kec oldı,
Ömrüm geçdi, gelemmedim gec oldı,
Heç bilmedim gözellerün nec' oldı,
Bilmezidim döngeler var, dönüm var,
İtginlik' var, ayrılıh var, ölüm var.

7
Heyder Baba iğit emek' itirmez,
Ömür geçer, efsus bere bitirmez,
Nâmerd olan ömri başa yetirmez,
Biz de vallah unutmarıh sizleri,
Göremmesek' helal edün bizleri.

8
Heyder Baba Mir Ejder seslenende,
Kend içine sesden küyden düşende,
Âşıh Rüstem sazın dillendirende,
Yadundadı ne hövlesek' gaçardım,
Guşlar tekin ganad çalup uçardım.

(...)

Şehriyar
Azeri Türkçesi
Prof. Dr. Muharrem ERGİN

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

ağ	: Ak, beyaz.	**keçer**	: Geçer.
bağlıyub	: Bağlayıp.	**kec oldu**	: Ayrıldı.
bere bitirmez	: Fayda sağlamaz.	**köynek**	: Gömlek.
çardah	: Çardak.	**menim**	: Benim.
çıhanda	: Çıktığında.	**namerd**	: Korkak, alçak, mert olmayan.
dikkelsün	: Büyüsün.	**nec'oldı**	: Nice oldu.
dilüze	: Dilinize.	**novruz**	: Nevruz, ilkbahar.
döngeler	: Dönemeyen.	**sıhanda**	: Sıktığında.
edün	: Edin.	**şahanda**	: Çaktığında.
efsus	: Esef, ah vah.	**şakkıldıyup**	: Çağıldayıp.
elüze	: İlinize, kabilenize.	**şevketüze**	: Şevketinize, büyüklüğünüze.
ıldırımlar	: Yıldırımlar.	**unutmarık**	: Unutmayız.
igit	: Yiğit	**yâd elemek**	: Yâd etmek, anmak.
itginlik	: Yitiş, kayboluş.		

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Metin İran'da Şahlık Dönemi'nde yazılmıştır. Bu dönemde İran'da Türkçe kitap yayımlamak yasak olduğu hâlde Şehriyar'ın bu şiiri defalarca basılmıştır.

Şiir 125 bentten oluşan uzun bir metindir. Heyder Baba, Tebriz yakınlarındaki bir dağın ve şairin bu dağın eteğine kurulmuş köyünün adıdır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Şairin okuduğunuz metni yazmasına sebep olan durum nedir? Metinden hareket ederek açıklayınız.
2. Şairin özlem duyduğu memleketinin özellikleri nelerdir? Metinden örnekler veriniz.
3. Metinde kullanılan ahenk unsurları nelerdir? Örnekler vererek açıklayınız.
4. Metnin ilk iki bölümündeki söyleyiş özelliklerini İstanbul Türkçesiyle karşılaştırarak farklılıkları belirleyiniz.
5. Şair "vatan sevgisi"ni vatanının hangi özellikleri üzerinden yansıtmaktadır?

Şairin Biyografisi

Muhammet Hüseyin ŞEHRİYAR (1906 -1988)

Günümüzde İran sınırları içinde yer alan Güney Azerbaycan'ın Tebriz şehri, Hoşgenab kasabası, Hêyder Baba köyünde doğdu. İlköğrenimini Tebriz'de yaptı. Tahran'da başladığı yüksek öğrenimini yarıda bıraktı. Çeşitli şehirlerde memur olarak çalıştıktan sonra emekli oldu. Şehriyar, eserlerinin çoğunu Farsça, bir kısmını da Türkçe yazmıştır. "Hêyder Baba'ya Selâm" adlı şiiriyle adını bütün Türk dünyasına duyurmuştur. Bu şiirde, çocukluk günlerine ve baba ocağına duyulan özlem, Güney Azerbaycan'ın doğal güzellikleri, halkın gelenek ve görenekleri içten ve yalın bir dille anlatılmıştır.

Eserleri

Şiir: *Heyder Baba'ya Selâm, Usdi Ez Heyder Baba, Seçilmiş Eserleri, Divan-ı Türki, Yalan Dünya.*

Dil Bilgisi

Cümlenin Ögeleri

1. Etkinlik

☞ Aşağıda metinlerdeki nesneleri bulunuz. Bunların özelliklerini belirleyiniz.

“Senindir devr-i devlet hükmünü dünyâya infâz et
Hudâ ikbâlini hıfz eylesin her türlü âfetten”

* * *

“Ferdâ senin”, dedim, beni alkışladın; hayır,
Bir şey senin değil, sana ferdâ vedîadır,
Her şey vediadır sana, ey genç, unutma ki
Senden de bir hesâb arar âtî-i müştekî.

* * *

Rü’yâ gibi bir yazdı. Yarattın hevesinle,
Her ânını, her rengini, her şi’rini hazdan.
Hâlâ doludur bahçeler en tatlı sesinle!
Bir gün, bir uzak hâtıra özlersen o yazdan.”

İmla ve Noktalama

2. Etkinlik

“Eyvâh!. Ne yer, ne yâr kaldı,
Gönlüm dolu âh u zâr kaldı.”

☞ Bu beyitte kullanılan düzeltme işaretlerinin işlevini söyleyiniz. Düzeltme işareti kullanılan kelimelerin bugünkü yazımında değişiklik olup olmadığını Türk Dil Kurumunun “Yazım Kılavuzu”ndan kontrol ediniz.

3. Etkinlik

“Sular sarardı... yüzün perde perde solmakta,
Kızıl havaları seyr et ki akşam olmakta...”

☞ Okuduğunuz dizelerde “ki” niçin ayrı yazılmıştır? Açıklayınız.

4. Etkinlik

☞ Aşağıda verilen kelimelerden Türkiye Türkçesindeki kullanışlarına göre ses değişikliklerine uğramış olanları tespit ediniz. Sizce bu değişikliklerin sebebi nedir?

“Heyder Baba ıldırımlar şahanda
Seller, sular şakkıldıyup ahanda
Kızlar ona saf bağlıyub bahanda

Selâm olsun şevketüze elüze
Menim de bir adım gelsin dilüze”

5. Etkinlik

"Geçende, yayla civârında bir ufak cevelân
Bahânesiyle, bizim eski âşinâlardan
Bir attârın azıcık gitmek istedim yanına,
Ki her zaman beni dâvet ederdi dükkânına.
Biraz musâhabeden sonra söktü müşteriler:
— Ver ordan on paralık zencefil, çörö'tu, biber.
Geçenki beş para borcumla on beş etmedi mi?
— Silik bu yirmilik almam...
— Uzatma gör işimi!
— Oğul, çabuk... Bana tîrak... Okunmuş olmalı ha!"

☞ Metinde her satırın büyük harfle başlaması hangi imla kuralı ile ilgilidir?

☞ Metinde kullanılan konuşma çizgisinin (—) işlevi nedir?

6. Etkinlik

Aşağıdaki metinden günümüzdeki imla kurallarına uygun biçimde yazılmamış olan kelime ve kelime gruplarını tespit ediniz.

"Ne vaktedek gençliğine hakâret,
Bu ayrılık, bu gözyaşı, bu ölüm ?
Ne vaktedek kızlarına esâret;
Bu sert demir, bu ağır yük, bu zulüm?
Yazık, sana ağlamayan şiire;
Yazık, sana titremeyen vicdâna;
Yazık, sana uzanmayan ellere;
Yazık, seni kurtarmayan insana!.."

YAZMA

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Şiir Yazma

Şiir yazma doğal bir etkinlik olsa da bu etkinlik esnasında kullanılması gereken teknik ve gözetilmesi gereken belli kurallar vardır.

Şiir sonuçta sanatsal bir üretimdir. Her üretim alanında olduğu gibi şiir yazma sürecinde de en başta gelen unsur kararlılık ve sürekli bir çalışma iradesi içinde bulunmaktır.

Birçok şair şiir yazma süreci üzerinde düşünmüş ve bunlardan bazıları düşüncelerini kamuoyu ile paylaşmıştır. Bugün "Şiir nasıl yazılır? Şiir yazarken nelere dikkat etmek gerekir?" gibi sorulara şairlerin verdiği cevapların ortak bileşenlerini tespit edebilecek durumdayız.

Her şeyden önce şiir yazan kişi kalemine, bir şeyi şiirden başka yolla ifade edemeyeceği zaman sarılmalıdır.

Bu durumda şair adayı kendinden önce yazılmış bütün şiir geleneklerine eğilmelidir.

Söyleyeceklerini ancak şiir yoluyla söyleyebileceğini hisseden ve bu hisle ait olduğu toplumun şairlerinin eserlerini okuyan kişinin yolun başında olduğunu bilmesi gerekir. Çünkü bu kişinin şiir yolunda ilerlemesi ve kendisini göstermesi için yeni malzemeler ve yeni yöntemler kullanması gerekir. Eğer kişi şiir yolunda ustalaşmak istiyorsa öncelikle kendisine ait bir şiir dili kurmalıdır. Şiir dili ise imgelere dayanır.

Emin Özdemir imgeyi, “algıladığımız varlıkların, durumların zihnimizdeki görüntüleri, bunların şiire yansımış biçimleri” olarak tanımlamaktadır. Yazara göre her imge düşünsel bir resimdir ve imgeleri oluşturan ayrıntılar duyular yoluyla seçilir.

Şiir dilinin bir başka önemli özelliği de kelimelerin duygu ve çağrışım değerinden yararlanılmasıdır.

Şairler; toplumun belleğinde yer etmiş, belli bir anlamı yansıtan kelimeleri kullanarak ya da alışılmamış bağdaştırmalara başvurarak kelimelerin duygu değerinden yararlanabilirler.

Şiir dili bir müzikaliteye sahip olması bakımından da düzyazı dilinden farklılık gösterir.

Ölçü ve ses tekrarı, şiir dilinde yer alan önemli müzik ögelerindendir. Kafiye ve redif de aslında bir ses tekrarıdır. Kafiyenin ve redifin dışında aliterasyon, asonans da şiirde ahengin sağlanmasında işlev sahibi olan ses tekrarlarıdır. Ayrıca kelime tekrarları da ses ve anlamı pekiştirici bir öge olarak şiir dilinin bir ahenk unsurudur. Erzurumlu Emrah’ın şiirinden alınan aşağıdaki dörtlükte bu unsurların sağladığı müzikaliteye ve akıcılığa dikkat ediniz:

Aliterasyon

Kaşına çekilmiş kudret kalem-i
Görmemiş dünyada derdi elem-i
Her sabah her sabah verir selam-ı
Almasam incinir alsam incinir.

Aliterasyon

Kafiye

ı ve i harfleri rediftir.

Kelime tekrarı

11’li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

Şiir dilinde etkileyiciliği sağlayan ögelerden biri de söz sanatlarıdır. Kavram karşıtlığı sağlamak, benzetme yoluyla bir kavramı belirginleştirmek, varlıklardan birinin özelliğini diğerine aktararak etkileyicilik sağlamak için şairler şiirin içeriğine uygun söz sanatlarına başvururlar.

Esritti aşka düşürdü.
Ben aşk idüm ışk bişürdü
Aklımı başa düşürdü
Hayrı şerden seçer oldum

Yunus Emre

Bu dörtlükte “ham” ile “pişmek”, “hayır” ile “şer” kavramları arasındaki karşıtlıktan yararlanılarak anlatım çarpıcı hâle getirilmiştir.

Han Duvarları

(..)
Önde uzun bir kışın soldurduğu etekler,
Sonra dönen, dönerken inleyen tekerlekler...
Ellerim takılırken rüzgârların saçına
Asıldı arabamız bir dağın yamacına

Faruk Nafiz Çamlıbel

Bu metinde şair, "inleyen tekerlekler" ve "rüzgârların saçına" ifadeleriyle insandan doğaya aktarma yapmıştır.

Şiir dilini düzyazı dilinden farklılaştıran edebî sanatlar verdiğimiz örneklerde yer alanlarla sınırlı değildir. Hüsnütalil, tecahüliarif, tenasüp, istifham, nida, telmih bunlardan bazılarıdır.

Her dilin belli yapıda bir söz dizimi vardır. Türkçenin söz dizimi, özne + tümleç + yüklem sıralamasına uygundur. Şiir dili, şiirin yazıldığı dilin söz dizimine dayanmakla birlikte şair bu söz dizimine bire bir uymak durumunda değildir. Söz dizimi şiir dilinde büyük oranda değişime uğrar. T. S. Eliot'un (Elyıt) aşağıda verilen şiir dilinde kelimelerin kullanılışıyla ilgili belirlemesi bu durumu açıklayıcı niteliktedir:

"Her kelime şiirin diğer kelimelerine anlam kazandıracak şekilde yerini bulmuştur. Şiirde kelimeler ne hak ettiklerinden daha az ne de hak ettiklerinden çok yer işgal ederler. Yeni ve eski kelimeler hiçbir zorlama olmaksızın birbiriyle anlam alışverişindedirler. Günlük kelimeler kabalaşmadan, resmî kelimeler ise ukalalaşmadan, eksiksiz bir şekilde anlamlarını bulurlar ve tam bir uyum içinde ortak bir musikinin temposuna ayak uydururlar."

Tabii ki her şaiirin kendine özgü bir şiir dili kurmasının da koşulu şiir alanında çalışmasını aralıksız sürdürmesine bağlıdır. Bu nedenle şair adayı iyi bir çalışma defteri tutmalıdır. Bu defteri sürekli olarak yanında taşımalıdır. Herhangi bir yerde ve zamanda aklına gelen sözleri, kendini etkileyen gözlemlerini not etmeli; yazacağı şiirin malzemesini toplamalıdır.

Doğan Aksan, "Şiir Dili ve Türk Şiir Dili" adlı eserinde kalıcı olan şiirleri incelemesi sonucunda birtakım özellikler belirlediğini belirtmektedir. Doğan Aksan'ın kalıcı şiirlerle ilgili aşağıda verilen belirlemeleri her şair adayı ve şiir yazan herkes için yol gösterici niteliktedir:

"Bizce, her ulusun sevilmiş, unutulmamış, iyi şiirlerinde aşağıdaki özelliklerden çoğu kez birkaçı, kimi zaman da birçoğu bulunmaktadır. Şiirin içeriği, özü açısından bakılınca;

1. Özgün duygu, düşünce ve imgeler,
2. İçtenlik, içten anlatıma yönelme,
3. Her dönemde geçerli, çok özel olmayan konulara değinme,
4. Belli bir konuyu, düşünce ya da duyguyu bir bütünlük içinde aktaran bir metin oluşturma gibi özellikler ortaya çıkmaktadır.

Sunuluş, söyleyiş açısından bakılınca da;

1. Kolay, rahat söyleyiş eğilimi, konuşulan dilden yararlanma,
2. Kısa anlatım, göstergelerin anlam çerçevesinin bütün ögelerinden gereğince yararlanarak az sözle çok şeyi dile getirme,

3. Alışılmamış bağdaştırmalara başvurma,
4. Aktarmalardan, özellikle deyim aktarmalarından yararlanma,
5. Uyak, ölçü, ritim, ses yinelemesi gibi ses, müzik ağırlıklı ögelerden yararlanma,
6. Sapmalar ve özgün türetmelere başvurma,
7. Hem ses hem de anlam bakımından güçlendirici, pekiştirici bir görev gören yinelemelerden yararlanma gibi nitelikler beliriyor. Burada anılan nitelikler içinden anlama ilişkin olan deyim aktarmaları ve alışılmamış bağdaştırmalar; sesle ilgili bulunan uyak ve yineleme, her ülkenin şiirinde, her dönemde özellikle önem taşıyan nitelikler olarak kendini belli ediyor."

b. Uygulama

Bu ünitede incelediğiniz şiirlerden birini seçerek onun özelliklerine uygun bir şiir yazınız. Çalışmanız esnasında "Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma" bölümünde verilen bilgilerden yararlanmaya özen gösteriniz.

Şiirlerinizi duygu atmosferine uygun olarak ve herkesin duyabileceği şekilde sınıfta arkadaşlarınıza okuyunuz.

SÖZLÜ İLETİŞİM

a. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Konuşma Yapma

Topluluk önünde etkili bir konuşma yapabilmek için aşağıdaki hususlara özen gösterilmelidir:

- Konuşmacı kendine güvenmeli
- Dinleyicilerin dikkati konuşana değil, konuşmaya yönlendirilmeli
- Dinleyicilerle göz teması kurulmalı
- Ses tonu konuşmanın amacına, içeriğine, ortama ve hedef kitleye göre ayarlanmalı
- Kelime ve cümle vurgusu anlatılanlarla uyumlu olmalı
- Konuşmanın içeriğine ve hitap edilen kitleye uygun jest ve mimikler kullanılmalı
- Konuşma ilgi çekici ve inandırıcı bir şekilde bitirilmeli, genel ileti konuşmanın sonunda vurgulanmalı

b. Uygulama

Sınıfınızda kendinize yakın bulduğunuz şiir anlayışı ile ilgili bir konuşma yapmak için prova yapınız. Konuşmanıza etkili bir biçimde başlayınız. Konuşmanızı ana düşünceyi belirginleştirerek etkili bir şekilde tamamlayınız. Arkadaşlarınızdan konuşmanızı konu akışındaki uyum, verdiğiniz bilgiler ve ortaya koyduğunuz düşünceler arasındaki tutarlılık, öne sürdüğünüz düşüncelerin dayanaklarının geçerliliği açısından değerlendirmelerini isteyiniz.

- Öz şiir anlayışı
- Toplumcu gerçekçi şiir anlayışı
- Memleketçi şiir anlayışı

ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin bildirdiği yargılar doğru ise yay ayraç içine "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ( ) Tanzimat Dönemi'nde gazete, yeni edebî türlerin tanınmasını sağlamıştır.

2. ( ) Tanzimat edebiyatçıları vatan, hürriyet, adalet gibi kavramları ilk kez kullanmışlardır.

3. ( ) Tanzimat edebiyatçıları edebiyatı, toplumu eğitmenin bir aracı olarak görmüşlerdir.

4. ( ) Tanzimat edebiyatçıları dilde sadeleşme görüşünü benimsemişlerdir.

5. ( ) Tanzimat şiirinde hem içerik hem de biçim bakımından eskiye bağlı kalınmıştır.

6. ( ) Servetifünun Dönemi'nde Batı edebiyatı örnek alınmıştır.

7. ( ) Servetifünun Dönemi'nde Tanzimat edebiyatıyla başlayan dilde sadeleşme çabaları yavaşlamıştır.

8. ( ) Servetifünun Dönemi'nde ölçü olarak hece ölçüsü kullanılmıştır.

9. ( ) Servetifünun Dönemi'nde roman ve hikâyede başarı sağlanamamıştır.

10. ( ) Servetifünun Dönemi'nde "Sanat, sanat içindir." anlayışıyla eser verilmiştir.

11. ( ) Servet- i Fünun dergisi etrafında oluşan Avrupai Türk edebiyatını ifade etmek için "Edebiyatıcedide" terimi kullanılmıştır.

12. ( ) Türk edebiyatında, 1860'tan beri devam eden Doğu-Batı mücadelesi, Edebiyatıcedide Topluluğuyla birlikte Batılılaşma yönünde hız kazanmıştır.

13. ( ) Servetifünun şiiri; dil, şekil ve anlayış bakımından Tanzimat şiirinin bir devamı niteliğindedir.

14. ( ) Servetifünun şiirinde güçlü bir musiki vardır.

15. ( ) Servetifünun şairleri kulak için kafiye anlayışını benimsemişlerdir.

16. ( ) Servetifünun Topluluğu içinde Tevfik Fikret, eserlerinde sade bir dil kullanmıştır.

17. ( ) Manzumelerde anlatım olaya dayanır.

18. ( ) Manzumelerde öğreticilik ön plandadır.

19. ( ) Manzumelerde ölçü ve uyak kullanmak zorunlu değildir.

20. ( ) Manzumelerde yaşanmış ya da yaşanabilecek olaylar anlatılır.

21. ( ) Fecriati şiiri ölçü, tema, duyuş, hayal ve dil bakımından Servetifünun şiirinden farklı özellikler gösterir.

22. ( ) Fecriati Topluluğu'nun üyeleri daha çok Tanzimat Dönemi edebiyatçılarından etkilenmiştir.

23. ( ) Millî Edebiyat şairleri, şiirlerinde halk şiirine özgü söyleyiş ile modern şiire özgü söyleyişten birlikte yararlanmışlardır.

24. ( ) Millî Edebiyat şairlerinin temaları eski; ses, söyleyiş ve dili yenidir.

25. ( ) Millî Edebiyat şairleri ses ve söyleyişte olduğu gibi imgelerde de yalınlığı tercih etmişlerdir.

26. ( ) Millî Edebiyat Dönemi'nde konular daha çok yerli hayattan ve tarihten alınmıştır.

27. ( ) Millî Edebiyat şiirinde ölçü olarak aruz kullanılmıştır.

28. ( ) Millî Edebiyatçıların en etkili yayın organı "Genç Kalemler" dergisi olmuştur.

29. ( ) Millî Edebiyat Dönemi'nde, eserlerde halk dili tercih edilmiştir.

B. Aşağıdaki cümlelerde noktalı yerlere uygun kelimeleri yazınız.

1. Tanzimat Fermanı .... diye de anılır.

2. Tanzimat edebiyatının ilk şairleri, ... ve ....

3. Tanzimat edebiyatının ilk temsilcileri .... anlayışıyla eser vermişlerdir.

4. Servetifünun Dönemi'nde şiirde .... ve .... öne çıkan şairler olmuştur.

5. Servetifünun şairleri .... ve .... akımından etkilenmiştir.

6. Servetifünun şairleri Batı edebiyatından ....ve .... nazım şekillerini almışlardır.

7. Servetifünun şiirinde nazım biçimi olarak .... kullanılmış, anlam mısradan mısraya taşırılmıştır.

8. Servetifünun şairleri, şiirde .... bütünlüğünü sağlamıştır.

9. Fecriati Topluluğu'nun üyeleri sanat .... ve .... görüşüyle hareket etti.

10. Ahmet Hâşim ve .... Millî Edebiyat Dönemi'nde saf şiir anlayışı ile şiir yazan şairlerdendir.

11. Millî Edebiyatçıların başlıca amaçlarından biri şiirde .... kullanılmasıdır.

12. Servetifünuncuların "Hece ölçüsüyle şiir yazılamaz." dedikleri bir dönemde şiirlerini hece ölçüsüyle yazarak "Türkçe Şiirler" adıyla yayımlayan Millî Edebiyatçı şair .... 'dur.

13. Dilde sadeleşme hareketi "Yeni Lisan" adıyla .... Dönemi'nde başlamıştır.

14. Yeni Lisan hareketinin temsilcileri ...., ..., ...'tir.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplandırınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi Tanzimat Dönemi şiirinin temaları arasında yer almaz?

A) Vatan sevgisi
B) Özgürlük
C) Karamsarlık
D) Haksızlıklarla mücadele
E) Yasalar önünde eşitlik

2. Aşağıdakilerden hangisi Tanzimat Edebiyatı Birinci Dönem özelliklerinden biri değildir?

A) Özgürlük ve adalet gibi kavramlar ilk kez edebiyata girdi.
B) Toplum için sanat anlayışı bu dönemde benimsendi.
C) Halkın anlayacağı bir dille yazmanın gerekliliği benimsendi.
D) Şiir, şekil bakımından eskiye bağlılığını korudu.
E) Şairler, konu ve tema bakımından kendinden önceki şairleri taklit ederek yazdılar.

3. Aşağıdakilerden hangisi Namık Kemal için söylenemez?

A) İlk tarihî romanımız olan "Cezmi"yi yazmıştır.
B) Sanatkârane bir üslubu vardır.
C) Eserlerinde toplumla ilgili konulara değinmiştir.
D) "Sanat sanat içindir" anlayışına bağlı kalmıştır.
E) "Vatan, hürriyet, adalet" gibi kavramları Türk şiirinde ilk kez o kullanmıştır.

4. Hâmid, şiirin konusunu genişletmiş; çeşitli duygu ve düşünceleri, günlük hayatın izlenimlerine, basit ve önemsiz görünen hadiselere, geçici zevklere varıncaya kadar şiire sokmuştur. Pastoral, lirik, didaktik, dramatik türlerin hepsinin Hamid'le beraber edebiyatımızda, edebî bir nevi olarak meydana geldiğini görüyoruz. O, yalnız bununla da kalmamış, eski nazım şekillerini bırakarak Batı edebiyatında gördüğü şekilleri almış, aruz ölçüsünü istediği şekilde uygulayarak bunları, o zamana kadar görülmemiş bir tarzda, konunun gereğine göre kullanmış, hatta bir manzumede çeşitli ölçüler kullanmış, uyakları kendi zevkine ve konunun icabına göre düzenlemiş, kısacası kuralların hiçbirine uymaya lüzum görmemiştir.

Bu metinden Abdülhak Hâmid Tarhan ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Yerleşik nazım kurallarına uymamıştır.
B) Şiirin konusunu genişletmiştir.
C) Batı edebiyatının etkilerine karşı durmuştur.
D) Edebiyatımızda yeni şiir türlerinin oluşmasına katkıda bulunmuştur.
E) Edebiyatta yeniliklere açık bir kişiliğe sahiptir.

5. Türk edebiyat gelenekleriyle ilgili kronolojik sıra aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

A) Divan Edebiyatı - Fecriati Edebiyatı- Tanzimat Dönemi Edebiyatı - Servetifünun Edebiyatı

B) Divan Edebiyatı - Tanzimat Edebiyatı - Servetifünun Edebiyatı - Fecriati Edebiyatı

C) Tanzimat Edebiyatı - Divan Edebiyatı - Servetifünun Edebiyatı - Fecriati Edebiyatı

D) Divan Edebiyatı - Servetifünun Edebiyatı - Tanzimat Edebiyatı - Fecriati Edebiyatı

E) Tanzimat Edebiyatı - Servetifünun Edebiyatı - Divan Edebiyatı - Fecriati Edebiyatı

6. Aşağıdakilerden hangisi Servetifünun şiirinin özelliklerinden biri değildir?

A) Ses akışına önem verme

B) Konu birliğine ve bütün güzelliğine önem verme

C) Nazmı nesre yaklaştırma

D) Konuyla vezin arasında bir ahenk ilgisi arama

E) Herkesin anlayabileceği bir dil kullanma

7. Aşağıda Servetifünun Dönemi ve şairleri ile ilgili verilenlerden hangisi doğru değildir?

A) Tevfik Fikret ile Cenap Şehabettin aruzu başarıyla kullanmışlardır.

B) Cenap Şehabettin şiir ile doğa arasında başarılı bir denge kurmuştur.

C) Servetifünun şairleri duygu ve hayal unsurlarını kullanmada başarısız olmuşlardır.

D) Tevfik Fikret, 1901'den sonra Servetifünun'un genel çizgisi dışına çıkarak özgürlük, barış, adalet, ülke sevgisi gibi temaları işlemiştir.

E) Servetifünun Dönemi'nde şairler Arapça ve Farsçadan yeni kelimeler almışlardır.

8. Aşağıdakilerden hangisi sembolizmin ilkelerinden değildir?

A) Şiir, müzikle söz arasında, sözden çok müziğe yakın bir dildir.

B) Güzellik anlam açıklığında değil, anlam kapalılığındadır.

C) Önemli olan gerçek değil, gerçeğin kişide bıraktığı izlenimdir.

D) Şiir zekânın değil, duyarlığın ifadesidir.

E) Şiir topluma yönelik bir mesaj içermelidir.

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

A) Cenap Şehabettin müzikaliteye önem vermiştir.

B) Tevfik Fikret, çocuklar için de şiirler yazmıştır.

C) Cenap Şehabettin, kafiye göz içindir anlayışını benimsemiştir.

D) Tevfik Fikret aruzu Türkçeye başarılı bir biçimde uygulamıştır.

E) Cenap Şehabettin, sanat sanat içindir anlayışını benimsemiştir.

10. Aşağıdakilerden hangisi sadece şiirle ilgili bir akımdır?

A) Klasisizm
B) Realizm
C) Romantizm
D) Parnasizm
E) Natüralizm

11. Aşağıdakilerden hangisi Tevfik Fikret'in eserlerinden biri değildir?

A) Şermin
B) Halûk'un Defteri
C) Tâmât
D) Rubâb-ı Şikeste
E) 95'e Doğru

12. Aşağıdakilerden hangisi Tevfik Fikret'in edebî kişiliğiyle ilgili değildir?

A) Nazmı nesre yaklaştırmıştır.
B) Ağır ve zor anlaşılır bir dil kullanmıştır.
C) Şiirlerinde parnasizmin etkisi görülür.
D) Şiirlerinde özellikle toplumsal konulara yer vermiştir.
E) Çocuklar için yazdığı şiirlerde hece ölçüsü kullanmıştır.

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

A) Servetifünun sanatçıları hikâye ve romanda realizm ve natüralizm, şiirde parnasizm ve sembolizm akımlarının etkisinde kalmışlardır.
B) Tanzimat edebiyatının ilk dönemlerinde eser veren romancılarımızda romantizm akımının etkileri görülür.
C) Servetifünun sanatçıları şiir, hikâye, roman, fıkra, makale türlerinde eser vermişlerdir.
D) Ömer Seyfettin, hikâyelerinin konularını günlük hayattaki gözlemlerinden, çocukluk anılarından ve tarihten almıştır.
E) Türk edebiyatında ilk realist roman, Namık Kemal'in "İntibah"ıdır.

14. Aşağıdakilerden hangisi Fecriati Topluluğu'nun uzun ömürlü olmayışının nedenleri arasında gösterilemez?

A) Güçlü eserler verilememesi
B) Servetifünuncuların etkisinden kurtulunamaması
C) Güçlü bir Millî Edebiyat akımının başlaması
D) Verilen eserlerin bireyselliğin dar kalıplarını aşamaması
E) Siyasi otoritenin topluluk üyeleri arasında güvensizlik yaratması

15. Aşağıdakilerden hangisi Fecriati şiirinin özelliklerinden değildir?

A) Aşk ve doğa ile ilgili temalar işlenmiştir.

B) Aruz ölçüsü kullanılmıştır.

C) Nazım şekli olarak serbest müstezat tercih edilmiştir.

D) Şiir dili konuşma diline yaklaştırılmıştır.

E) Arapça ve Farsçadan yeni kelimeler alınmıştır.

16. Aşağıdakilerden hangisi Fecriati şairlerinden biridir?

A) Cenap Şehabettin

B) Tahsin Nahit

C) Namık Kemal

D) Recaizade Mahmut Ekrem

E) Abdülhak Hâmid Tarhan

17. 1909'da Fecriati Topluluğu'na katıldı. Bu topluluğun dağılmasından sonra da şiirler yazmayı sürdürdü. Şiirlerinin tümü aruzla yazılmıştır. Aşk ve doğa temasını işlediği, sembolizm akımının anlayışına uygun olarak yazdığı şiirlerinde hayale ve müziğe büyük önem verdi.

Bu parçada sözü edilen şair aşağıdakilerden hangisidir?

A) Faruk Nafiz Çamlıbel

B) Cenap Şehabettin

C) Ahmet Hâşim

D) Yahya Kemal Beyatlı

E) Süleyman Nazif

18. Çağdaş Batı şiiri ile eski Türk şiirinin bileşimini gerçekleştirerek aruz ölçüsünü yaşayan Türkçeye uygulamış, geçmiş değerlere bağlı, kendine özgü bir şiir geliştirmiştir. Hece-aruz tartışmalarının en güçlü dönemlerinde, hece ölçüsünden uzak durmuş, biri dışındaki bütün şiirlerini aruz ile yazmıştır.

Paragrafta sözü edilen şair aşağıdakilerden hangisidir?

A) Abdülhak Şinasi Hisar

B) Muallim Naci

C) Yahya Kemal Beyatlı

D) Ahmet Hâşim

E) Mehmet Âkif Ersoy

19. Aşağıdakilerden hangisi Fecriati Topluluğu'nun yayımladığı bildiride yer almaz?

A) Yerli edebiyat eserlerinin Batı dillerine çevrilmesi

B) Edebiyat yoluyla siyasi ortamın etkilenmesi

C) Bir yayınevi kurulması

D) Batı'da yayımlanan edebî eserlerin Türkçeye çevrilmesi

E) Konferans türü etkinliklerle halkın zevkinin yükseltilmesi

20. Aşağıdakilerden hangisi Fecriati edebiyatının özellikleri arasında değildir?

A) “Sanat, güzellik yaratmak için yapılır.” anlayışı benimsenmiştir.

B) Ölçü olarak aruz ölçüsü kullanılmıştır.

C) Saf şiir anlayışı benimsenmiştir.

D) Şiirde daha çok roman ve hikâye türünde eserler verilmiştir.

E) Şiirde sembolizm ve empresyonizm akımlarından etkilenilmiştir.

21. Ahmet Hâşim’in edebî yönü ile ilgili aşağıda verilenlerden hangisi doğru değildir?

A) Fransız sembolistlerinden etkilenmiştir.

B) Düşünsel ağırlığı olan şiirler yazmıştır.

C) Şiirlerinde ahengi ön planda tutmuştur.

D) Şiirlerinde ağır, düzyazılarında ise yalın bir dil kullanmıştır.

E) Fecriati Topluluğu’nun sanat anlayışına sonuna dek bağlı kalmıştır.

22. (I) 1860-1885 yılları arasında Fransa’da sanatçıların etkisi altında kaldıkları parnasizm, sadece roman sanatına özgü bir akımdır. (II) Romantizme tepki olarak doğmuştur. (III) Parnasçıları romantiklerden ayıran önemli fark “Sanat, sanat içindir.” ilkesine sımsıkı bağlanmalarıdır. (IV) Türk edebiyatında ilk izleri Servetifünun şairlerinde görülür. (V) Bu akımı bizde ilk tanıtan ve temsil eden Cenap Şahabettin olmuştur.

Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

23. Millî Edebiyatçılarla ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Arapça ve Farsça sözcükler Türkçede söylendiği gibi yazılmalıdır.

B) Şiirde hece ölçüsü kullanılmalıdır.

C) Arapça ve Farsça tamlamalar dilimizden atılmalıdır.

D) Şiirde imgeye ağırlık verilmelidir.

E) Dil sade olmalıdır.

24. Aşağıdakilerden hangisi Millî Edebiyatçıların başlıca amaçlarından biridir?

A) Yeni nazım biçimleri oluşturmak

B) Fikir tartışmaları ile kamuoyunu aydınlatmak

C) Batı’daki kuruluşlar ile sürekli ilişkiler kurmak

D) Sanatta ve edebiyatta yerli ve millî konuları işlemek

E) Sanat için sanat yapmak

25. Türk şiirinde millî, dinî, ahlaki bir çığır açmıştır. İleri sürdüğü düşüncelere uygun bir yaşam sürmüştür. Toplumcu bir sanat anlayışına bağlıdır. Sömürgeci Avrupa'ya ve mazlum milletleri ezmek için kullanılan "medeniyet"e karşı durmuştur. Şiirlerini, "Safahat" adlı yedi bölümlük bir kitapta toplamıştır.

Bu parçada sözü edilen sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Necip Fazıl Kısakürek
B) Mehmet Âkif Ersoy
C) Yahya Kemal Beyatlı
D) Ahmet Hamdi Tanpınar
E) Arif Nihat Asya

26. Aşağıdaki cümlelerin hangisi yapıca ötekilerden farklıdır?

A) Geçen toplantıya Orhan Bey de katılmıştı.
B) Senin için çok güzel şeyler aldı.
C) Beni oraya varmadan arayabilirsiniz.
D) Gittiği yerde birkaç gün kalacakmış.
E) Kuşlar, dağın etrafında hiç durmadan dönüyor.

27. Aşağıdaki cümlelerin hangisi yükleminin yeri bakımından ötekilerden farklıdır?

A) En sevdiğim romanlardan biriydi Yaban.
B) Geçen hafta yaş gününü kutladık.
C) Bu yıl yapılan seçimi kim kazandı?
D) Evleri mahallenin arka sokaklarından birindeydi.
E) Ülkemizden de bu olay izlenecekmiş.

28. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük harflerin kullanımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?

A) Galatasaray Lisesi bugüne kadar nice ünlü isimleri ağırlamıştı.
B) Ağır adımlarla Van Gölü'nün yanından geçiyorduk.
C) İstanbul'a ya da Ankara'ya yerleşmeyi düşünüyor.
D) Halit Ziya'nın romanlarında Realizm akımının izleri görülür.
E) Doğu Karadeniz, ülkemizin en fazla yağış alan bölgelerinden biridir.

29. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kesme işareti (’) yanlış kullanılmıştır?

A) Metin Bey’i akşam yemeğine davet ettik.

B) TRT’deki beste yarışmasını ilgiyle takip ediyorum.

C) Bu iş yerinde 1989’dan beri çalışıyorum.

D) Bu davaya Av. Ali Bey’mi bakıyor?

E) İzmir’in dağlarında çiçekler açmıştı.

30. Aşağıdaki cümlelerin hangisi yapıca ötekilerden farklıdır?

A) Bu öyküde hayvan sevgisi irdelenmiş.

B) Çocuk, birkaç adım daha attı.

C) Sevgi, tüm kapıları açan sihirli bir anahtardır.

D) Sen de erkenden gitmelisin.

E) Bu konuyu tartışacağız.

31. I. Ayten, aynada göz göze geldi çocukla.

II. O anda hiçbir zaman istemediğim kadar uzun yaşamak istedim.

III. Bu oyunu tek başıma daha kolay oynuyordum ben.

IV. Hasan, evden çıkmıyordu ders çalışmak için.

Numaralandırılmış cümlelerden hangi ikisi, ögeleri ve ögelerin sıralanışı yönünden aynıdır?

A) I ve II
B) I ve III
C) I ve IV
D) II ve III
E) III ve IV

32. Doğaya ve bireye tutkun olan romancılarımız, her gün kullandığımız sözcüklerle yalın bir anlatıma varmaya çalışıyorlar.

Bu cümlede aşağıdaki ögelerden hangisi yoktur?

A) Yüklem

B) Belirtili Nesne

C) Zarf Tümleci

D) Özne

E) Dolaylı Tümleç

Ç. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Noktalama işaretleri ilk kez Tanzimat Edebiyatı Dönemi'nde kullanılmaya başlanmıştır. Noktalama işaretlerinin yazı dilindeki yeri ve önemi nedir? Düşüncelerinizi açıklayınız.

2. Aşağıda verilen metinlerin Türk şiirinin hangi dönemine ait olduğunu belirleyiniz.

a. — Fırtına var...
— Varsın olsun, kıyametler koparsın.
Sen yoluna bir büyük dev adımıyla ilerle.
Durma, yürü; ayakların yürümekten kabarsın;
Ölümlerden kurtulunur ileriye gitmekle!

Mehmet Emin Yurdakul

b. Yârin dudağından getirilmiş
Bir katre alevdir bu karanfil,
Ruhum acısından bunu bildi!

Ahmet Hâşim

c. Eriyen ruhumu yorgun bakışın doldursun,
Kumlar üstünde deniz neşeli kız, yok mu yuvan?
Sen ki sahilde gezen kızların en solgunusun,
Uhrevi beldene son yolcu dönerken beni an!

Faruk Nafiz Çamlıbel

ç. Geçende, yayla civarında bir ufak cevelan
Bahanesiyle, bizim eski aşinalardan
Bir attarın azıcık gitmek istedim yanına,
Ki her zaman beni davet ederdi dükkânına...

Mehmet Akif Ersoy

d. Baban diyor ki "Meserret çocukların, yalnız
Çocukların payıdır!" Ey güzel çocuk dinle,
Fakat sevincinle.

Tevfik Fikret

3. Aşağıda verilen metindeki cümlelerin ögelerini bulunuz.

Altın Destanı

"Sürüden koyunlar hep takım takım
Ayrılmış, sürüde kalmamış bakım;
Asmanın üzümü dağılmış; salkım
Olmak ister, fakat bağban nerede?
Gideyim, arayım: çoban nerede?

Yüce dağlar çökmüş, belleri kalmış;
Coşkun ırmakların selleri kalmış,
Hanlar yok meydanda, illeri kalmış.
Düşenler çok ama, kalkan nerede?
Gideyim arayım: Hakan nerede?

Ziya Gökalp

4. ÜNİTE

MAKALE

OKUMA

Makale

Dil Bilgisi: Cümlenin Ögeleri - İmla ve Noktalama

YAZMA

Araştırmaya Dayalı Metin Yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM

Münazara Sunma

OKUMA

Hazırlık

1. Dergi ve gazetelerde yayımlanan bilimsel makalelerin toplumsal kültüre sizce nasıl bir katkısı vardır?
2. Çocuklar için düzenlenmiş oyun mekânlarında, onlara doğa bilinci kazandırılabilir mi? Görüşlerinizi açıklayınız.

1. Metin

DOĞU ANADOLU'DA İLK TÜRK İZLERİ

Alpaslan CEYLAN*

[XV. Türk Tarih Kongresi-11-15 Eylül 2006 Ankara]

Giriş

Doğu Anadolu Bölgesi coğrafi sınırları doğuda İran ve Ermenistan, Gürcistan, Nahçivan, batıda Erzincan ile Sivas arasındaki dağlık bölge (Kızıldağ), kuzeyde Kızıldağ'dan başlayarak Çoruh-Kelkit sıradağları, kuzeydoğu Anadolu dağ kavisinin doruğundan geçen hat, güneyde Malatya'nın güneyinden doğuya doğru uzanarak Cudi Dağı ile Irak sınırına ulaşmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi Ağrı, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van, Şırnak, Ardahan, Iğdır illerinden oluşmaktadır.[1]

(...)

Anadolu'daki Türk varlığının tarihi ile ilgili bilgilerimizi ele aldığımızda görüyoruz ki genel anlamda 26 Ağustos 1071 Malazgirt Zaferi Anadolu'nun Türkleşmesinde ilk adım olarak kabul edilmektedir. Bu zafer Anadolu kapılarını Türkler açmış ve Anadolu yeni bir Türk yurdu olmuştur. Ancak bu; Türklerin Anadolu'ya ne ile gelişleri ve ne de ilk yerleşmeleridir. Anadolu'nun Eski Çağ tarihi ile ilgili bilimsel çalışmalar yürüten Memiş[2] M.Ö.2350–2150 yılları arasında Mezopotamya'da büyük bir devlet kurmuş olan Akad devleti krallarından Naram-Sin'e ait bir belgeye dikkat çekmiştir. Güterbock (Gütebok) tarafından yayınlanmış olan bu belgeye göre; Naram-Sin 17 Anadolu kralının oluşturduğu bir koalisyona karşı savaşmış ve onları mağlup etmiştir. Mağlup ettiği kralların isimlerinin de verildiği bu belgenin 15. satırda geçen "Turkî" kralı "İlşu-Nail" adı dikkat çekicidir. Memiş[3] burada geçen Turki kelimesinin Türk olduğuna şüphe olmadığını belirtmektedir. Yine Anadolu'nun Eski Çağı'nı aydınlatan önemli bilim adamlarından birisi de hiç şüphesiz Tarhan'dır[4]. Tarhan, Kimmer ve İskitler üzerine yaptığı çalışmalarda İskit ve Kimmerler'in Türklüğünden şüphe duymamaktadır. Değerli bilim adamının yazdığı son makalelerden biri de "Ön Asya Dünyasında İlk Türkler Kimmerler ve İskitler"dir[5]. Bu çalışmalara önemli katkı sağlayan bilim adamlarından biri

---

* Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

(1) Saraçoğlu 1989: 1 vdd., Tarkan 1974: 7 vdd.

(2) Memiş 2005: 56 vd.; Memiş 1996: 5 vd., Memiş 1998: 46, Memiş 2002:69 vd.

(3) Metnin transkripsiyonu ve Türkçe tercümesi için bak.; Memiş 2005a: 60vd

(4) Tarhan 1969:147vd., Tarhan 1970:17 vd., Tarhan 1972:1 vd., Tarhan 1976: 355 vdd, Tarhan 1983: 295 vd.,

(5) Tarhan 2002: 597 vd.

de Durmuş[6]'tur. Bilim adamı yazdığı kitap ve makalelerde İskit ve Kimmerler'in tarihi ve kültürlerini ele almış ve bu milletlerin Anadolu'daki varlıklarını ve Türklüklerini açıklamıştır. Bu çalışmalara bir katkıda Dönmez[7]'den gelmiş ve Dönmez Anadolu'da yapılan arkeolojik kazılarda çıkarılan İskit eserlerini incelemiştir. Milattan sonraki yıllarda Anadolu'daki Türk varlıkları ile ilgili araştırmalar yapan Sevim'dir.[8] 12 Avrupa Hunları'nın 378'de Tuna'yı aşarak Bizans İmparatorluğu topraklarını istilaya başladıklarını diğer taraftan ise Batı Hunları'nın doğu bölümünün 395'te Kafkasları aşarak Anadolu'yu egemenlikleri altına almaya başladıklarını bilinmektedir. Hunların bu seferlerini Kursik ve Barsık adında iki başbuğun yönetmiştir. (…)

1998 yılından itibaren başta Doğu Anadolu Bölgesi olmak üzere yakın çevresinde yürütmekte olduğumuz "Doğu Anadolu Yüzey Araştırmaları (Dyap)" ve "Doğu-Kuzeydoğu ve Kafkaslarda En Erken Türk İskan İzlerinin Tespiti (Turkyap)" projeleri kapsamında bölgede tespit ettiğimiz yeni bulguları ile bölgede bulunan diğer bulguları ana hatları bu makalede değerlendirilmiştir.

Erzurum Bölgesi

Erzurum, coğrafi konumuna bağlı olarak büyük ve köklü bir yerleşim gören bölgedeki önemli bir geçit şehri olmasının yanı sıra, şimdiye kadar yeterince araştırılmamış olan erken dönem Türk İzlerinin zenginliği ile de önemli bir merkez olduğunu göstermektedir. Çalışmalarımız ışığında Erzurum'un il ve ilçelerinden Karayazı'da tespitlerde bulunulmuştur.

Karayazı

Erzurum'un güneydoğu ilçelerinden Karayazı'nın Salyamaç Köyüne 6 km. uzaklıkta bulunan Cunni Mağarası; Türk iskân İzlerinin tespiti noktasında önemli bir merkez olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cunni Mağarası: Cunni Mağarası, Salyamaç Köyünün kuzeydoğusunda bulunan kalkerli kayalıklarda yer alan çok sayıda mağaradan birisidir[9]. Cunni Mağarasında yapmış olduğumuz incelemede mağaranın erken dönemlerden itibaren kullanılmış olduğunu gözlemlenmiştir. Mağaranın iki bölümünün ilkinde apsisli bir Ortaçağ kilisesi, doğuya bakan büyük bölümde ise erken dönemde kullanılan ve damgalarla tasvirlerin yer aldığı bölüm kullanılmaktadır. Bu bölümde yer alan 50 adet damga, işaret ve tasvirlerde Oğuz Boylarından 12 boyun, 29 çeşit damgası, runik harfler ile süvari, dağ keçisi motifleri belirlenmiştir.[10]

Cunni Mağarasında tespit edilen bu Oğuz boyları şunlardır.

Üç Oklardan

Gök-Han'a bağlı; Peçenek- Çuvaldır / Çuvaldar- Çepni

Dağ-Han'a bağlı; Saldur- Eymur Ula-Yundlu (Alayuntlu)

Demir-Han'a bağlı; İğdir (Yigdir)- Bügdüz

Boz Oklardan

Yıldız-Han'a bağlı; Afşar (Avşar) Ay-Han'a bağlı; Yigır (Yazır) Gün-Han'a bağlı; Bayat- Kayı

(6) Durmuş 1993: 1 vd.
(7) Dönmez 2002: 33 vd.
(8) Sevim 1988: 1 vd.
(9) Ceylan; 2002, 425 vd.
(10) Ceylan; 2002, 426 vd., Bingöl, 2002, 173 vd.

Oltu: Oltu, konumu ile tarihte ve günümüzde merkez olma özelliğini korumaktadır.[11] Oltu'yu önemli kılan özelliklerinden biri Anadolu'yu Kafkaslara bağlayan Erzurum-Tortum- Narman yolu ile Ardahan-Doğu Karadeniz-Kars yolunun üzerinde bulunmasıdır. Oltu bölgesi eski Türk yerleşmelerinin yoğun olarak tespit edildiği bir merkez olması bakımından ayrıca önemlidir.

Koyun Koç-At Mezar Taşları: Türk izlerinden özellikle mezar taşları Oltu bölgesinde büyük bir yoğunluk kazanmaktadır. Oltu'nun köylerinden ilçe merkezindeki Oltu Kütüphanesi'nin bahçesine getirilen çok sayıda koyun, koç ve at mezar taşları, Gökçedere Köyü'ndeki at mezar taşı, Tortum'un Pehlivanlı Köyü'nde bulunan ve büyük bir tahribata uğrayan, köy yapılarının duvarlarında kullanılan çok sayıdaki koyun, koç mezar taşları, Olur'dan Erzurum Müzesi'ne getirilen koyun, koç mezar taşları tespit edilmiştir. Bu mezar taşlarının şimdiye kadar tam olarak bilinmemesi veya herhangi bir korunma olmadan kaderin terk edilmesi bölgede yapılan tarihi ve arkeolojik araştırmaların sayıca yetersizliğini göstermektedir.[12]

Oltu Taş Heykel: Oltu koyun, koç ve at şekilli mezar taşlarının yanı sıra 1995 Yolboyu Köyü'nde yapılan kaçak kazılar sonucu ortaya çıkarılan ve ilk kez Tahsin Parlak tarafından tespit edilen insan biçimli taş heykel, bölgedeki en önemli erken dönem Türk izlerinden birini oluşturmaktadır. Taş heykel; 2002 tarihinde Tahsin Parlak ve Oltu Garnizon Komutanlığı'nın girişimiyle Oltu Meslek Lisesi'nin bahçesine getirilmiştir.[13] (...)

Erzurum'un Hınıs, İspir, Narman, Tortum ve Uzundere İlçelerinde de çok sayıda koç şekilli mezar taşları belirlenmiş bulunmaktayız.

Kars Bölgesi:

Resim-4 Geyiklitepe Panoları (Kars/Kağızman)

Geyiklitepe kaya Resimleri ve Runik Harfler: Kars İli, Kağızman İlçesi, Şaban Köyü'nün 5 km. güneydoğusunda Çallı Köyü'nün 3 km kuzeyinde ve Seksen Mahallesi'nin 2 km kuzeydoğusunda yer almaktadır. Kaya resimlerine ve Runik Harflerin bulunduğu bu bölgeyi panolardaki geyiklerden dolayı ilk kez isimlendirirken "Geyiklitepe" olarak kullanmayı uygun gördük.[14] Kaya panoları deniz seviyesinden 2247 m. yükseklikte sarp andezit bir kayalık üzerinde yer almaktadır. İki kısımdan

(11) Koşay; 1984, 10 vd., Koşay-Turfan; 1959, 351 vd.

(12) Ceylan; 2000, s.277-291., Ceylan; 2000, s.181-192.,Ceylan;2001, s.71-82.,Ceylan; 2002, s.165-178, Ceylan; 2005

(13) Gündoğdu; 2002, 122-125.

(14) Geyiklitepe ilk kez Sait Küçük tarafından tespit edilmiş ve ilk bilimsel tespit tarafımızdan 2004 yılında gerçekleştirilmiştir. Ceylan 2005b: 21-50, Ceylan 2007: 1 vd..

oluşan panoları "Küçük Pano" ve "Büyük Pano" diye isimlendirdik. Panolarda dağ keçisi, ceylan, geyik, at, deve, köpek, tilki ve kuşlar bulunmaktadır. Bu panolarda ayrıca tuzak sahneleri ile hayat ağacı ve Türk Tarihi açısından çok önemli olan runik harfler bulunmaktadır. (...)

Dereiçi Kaya Panoları: Kars İli'nin kuzeyinde eski Kars-Ardahan karayolunun doğusunda yer almaktadır. Panolar kayalık tepenin alt kısmında bulunmaktadır. Denizden yüksekliği 1798 m.dir. Kağızman Geyiklitepe Panoları ile aynı teknikte yani çizgi tekniğinde yapılmıştır. 2,10x2 m. boyutlarındaki panoda toplam 9 hayvanın resimleri yanında tuzak sahnesi de yer almaktadır. Dağ keçisi, geyik, köpek tasvirlerinin olduğunu söyleyebiliriz. Panodan 13 m. uzaklıkta doğal olmasına karşın daha sonra kullanılmış olduğu anlaşılan bir mağarada bulunmaktadır.(15) Bu panoların çeşitli benzerlikleri dolayısıyla Kağızman Geyiklitepe ile aynı dönemde yapıldığını düşünmekteyiz. Kars Bölgesinde Orta Asya Türk geleneğinin yaşatıldığı en önemli belgelerden birisi de hiç şüphesiz mezar taşlarıdır. Bu mezar taş örnekleri aynı zamanda Orta Asya'da karşımıza çıkan insan heykellerinin bir benzeridir. Kars ili Arpaçay ilçesi Tomarlı Köyü'nün eski mezarlığında bulunan mezar taşları bu özelliğin en iyi örneklerindendir.(16)

Kars ili ve çevresinden getirilen koyun, koç şekilli mezar taşları Kars Müzesi'nde sergilenmektedir.

Erzincan:

Erzincan çevresindeki birçok ilçe ve köy mezarlığında Erken Dönem Türk mezar geleneğinin devamı olan koyun-koç heykelli ve bezemeli mezar taşları yer almaktadır. Hunlardan başlayıp günümüze kadar devam eden bu kültür günümüzde de yaşamaktadır.

Koyun Koç-At Mezar Taşları: Erzincan Çayırlı İlçesi Başköy, Sarıgüney, Çamurdere, Ozanlı, Çaykent köylerinde tespit edilmiştir(17). Erzincan Çayırlı İlçesi Yeşilyaka Köyü ve Sarıgüney Köyü Mezarlığında ise insan heykelli mezar taşları bulunmuştur. Bu mezar taşları Orta Asya Türk kültürünün Anadolu'daki güzel örnekleri olması son derece önemlidir.(18) Ayrıca Erzincan Kültür Turizm Müdürlüğü Bahçesinde bulunan Erzincan'ın muhtelif köylerinden getirilen koyun-koç şekilli mezar taşları bulunmaktadır.

Hakkâri

Hakkâri'deki en önemli veriler hiç şüphesiz "Hakkâri Taşları"dır. 1998 yılında kent merkezinde bir rastlantı sonucu 13 adet taş (dikilitaş) stel bulunmuştur.(19)

(...)

Hakkâri stellerinin en çarpıcı özelliği göğüs üzerinde tutulan merkezi konumlu kaptır. Güney Rusya ve Ukrayna'daki İskit yontu-menhirleri ile Orta Asya taşlarının vazgeçilmez özelliğidir. İskit anıtları da M.Ö. VII. Yüzyıla değin örnekleri bilinmektedir. Bu gelenek VI yüzyıldan başlayarak Göktürklerde XI. Yüzyılda Asya'dan Ukrayna'ya göçen Kıpçak-Kumanlar arasında yaşadığı bilinmektedir. Orta Asya'da bu stellerin çoğu kez "Türk Taşları" adı verilmektedir. Hakkâri taşları incelendiğinde görülmüştür ki, Orta Asya ile Güney Rusya, Hakkâri- Azerbaycan yöreleri arasında çok eski bir ilişki olmalıdır. Bu da Anadolu'da Türklerin varlığını erken döneme götürmektedir.(20)

---

(15) Ceylan 2008: Baskıda

(16) Kırzıoğlu 1995: 229 vdd.

(17) Ceylan 2000: 184, Özkan 2000:31 vd.

(18) Geniş bilgi için bak; Özkan 2002: 61 vd., Ceylan 2000: 184

(19) Sevin 1999: 70 vd., Sevin 2001:79 vd., Sevin 2003: 42 vd., Sevin 2005: 1 vdd.

(20) Sevin 2005: 112 vd.

Artvin Bölgesi

Artvin bölgesinde erken dönem Türk İzlerine rastlanması bölgedeki Türkmenlerin dağılımı açısından önem taşımaktadır. Çoruh havzası içerisinde yer alan Yusufeli İlçesi Kılıçkaya beldesi'nden Çoruh Havzası içerisinde yer alan Bakırtepe Mağarasında yer alan runik harflerdir. 1995 yılında Aytekin tarafından yapılan bilimsel bir araştırmada tespit edilmiştir.(21) Mağara girişinin üstünde, yaklaşık 7 m. yükseklikte 0.50 x 0.35 m'lik bir çerçeve içerisinde dört satırdan oluşmaktadır. İs sebebiyle yer yer silinmiş olsa da yapılan ilk tespitlerde çeşitli hayvan figürlerinin varlığı belirlenmiştir. Bu hayvanlardan geyik resimleri belirgindir. Tarihlemesi yapılmamış merkezin değerlendirilmesinde Kağızman Geyiklitepe önemli bir örnek teşkil edecektir.

Ardahan:

Resim 9: Hanak Koyunpınarı ve Çıldır/Kenardere Köyü Mezar Taşları

İnsan Şekilli Mezar Taşları: Ardahan İli Hanak, Damal ve Çıldır İlçelerinde Orta Asya Türk Geleneği olan insan şekilli mezar taşları belirlemiş bulunmaktayız. Erzincan Çayırlı Bölgesi'nden sonra Ardahan Bölgesinde aynı geleneğin izlerini bulmak bizi son derece mutlu etmiştir. Ardahan Bölgesi insan heykelli mezar taşları Türk geleneğinin güçlü şekilde geçmişten günümüze ulaşmasının belgeleri olma özelliğini taşımaktadır.(22)

Ardahan İli'nin Çıldır İlçesi'nde bilimsel kazı çalışmaları tarafımızdan yürütülen Akçakale Kazısı bölgedeki Orta Asya Türk geleneğinin devamına ışık tutacak özelliktedir. Çıldır İlçesi'nde yer alan Aktaş Gölü içinde bulunan adalarda yaptığımız incelemede ise at şekilli mezar taşı bulunmuştur. Adada çok sayıda at, koyun ve koç şekilli mezar taşının bulunduğu ancak bunlardan günümüze sadece bir tanesinin ulaştığı bilirkişiler tarafından ifade edilmiştir. Yine Çıldır İlçesi Kakaç Köyü'nde bulunan bir diğer koyun şekilli mezar taşı ise ekibimiz tarafından parçalanmış bir durumda tespit edilmiştir.

Yine Çıldır İlçesi'nin Kenardere Köyü ile Hanak ve Damal İlçelerinde ise insan heykelli mezar taşları belirlenmiştir.

Tespit edilen Mezar Taşlarının yanı sıra Ardahan Bölgesi kurganları ve insan, at ve köpeğin aynı mezarda gömülü olarak bulunduğu Cinnik Nekropolu ile Türk Tarihi konusunda ayrı bir önemi bulunmaktadır.

---

(21) Ardahan Bölgesi insan heykelli mezar taşları ekip üyelerimizden Doç. Dr. H.Özkan tarafından yayına hazırlanmaktadır.

(22) Aytekin 1999: 70 vd.,

Van Bölgesi:

Demir Çağı'nda Urartulara başkentlik yapmış olan Van Bölgesinde yapılan Urartu kazılarında İskitlere ait çok sayıda arkeolojik materyal ortaya çıkarılmıştır Bu merkezlerden Çavuştepe[(23)] / Sardurihinili surları önünde kale içinde ele geçirilen İskit tipi ok uçları, kemikten koçbaşlı iki at koşum parçası ayrıca Toprakkale[(24)] / Rusahinili, Yukarı Anzaf[(25)], Ayanis[(26)] Kalelerinde İskit ok uçları yapılan kazılarda ortaya çıkarılmıştır. Bu veriler İskitlerin Van Bölgesini egemenlikleri altına alabilmek için bölgeye yapmış oldukları seferleri göstermektedir. Van Bölgesinde koyun-koç mezar taşları Orta Asya Türk geleneğinin devamını göstermektedir. Bölgedeki koç, koyun ve at mezar taşlarının sayısı 35 civarındadır. Bunlardan ikisi at şekilli mezar taşlarını oluşturmaktadır.

Tunceli Bölgesi:

Doğu Anadolu Bölgesinde koyun-koç ve at şekilli mezar taşlarının çeşitlilik ve sayısal yoğunluğuna Tunceli bölgesinde rastlanmaktadır. Belirlenen eser sayısı 133 adettir. Bunlardan 21 tanesini at şekli mezar taşı oluşturmaktadır. Nadir önekler dışında 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın ilk yarısında yapılmıştır. Orta Asya Türk kültürünü devam ettirmesi açısından bölge önem taşımaktadır.[(27)]

Iğdır Bölgesi

2000 yılından itibaren Iğdır Bölgesi'nde yürüttüğümüz yüzey araştırmalarında Iğdır İli ve çevresinde çok sayıda koyun, koç şekilli mezar taşı belirlenmiştir. Iğdır'da halen Karakoyunlu mezarlığında ve Yaycı mezarlığında çok sayıda mezar taşı insi tu durumdadır. Bu mezar taşlarından en güzel ve en ilginç örneği aynı mezar taşında hem insan suliyeti hem de koç şekilli mezar taşıdır. Bu örnek şimdilik Doğu Anadolu'daki tek örnektir.

Bitlis Bölgesi

Ahlât mezar taşları hiç şüphesiz Orta Asya Türk kültürünün Anadolu'daki en önemli şaheserleridir. Ahlât mezar taşları bazı örnekleri ile Kültiğin, Bilge Kağan ve Orhon Vadisi'ndeki anıtlarla büyük bir benzerlik göstermektedir. Bu durum Orta Asya'dan gelen Türk oymaklarının inanç ve adetlerini sanata dönüştürerek Anadolu'ya taşıdıklarının bir göstergesidir.[(28)] Bölgede ayrıca koyun-koç şekilli mezar taşları da tespit edilmiş 12 âdet olarak belirlenen mezar taşlarından 5 âdeti Ahlât Müzesi'nde sergilenmektedir.[(29)]

Ahlât'ın 5 km. batsında yer alan Arkın Çayı'nın kaynağının da bulunan iki kitabe bulunmuştur.[(30)] Bu kitabelerde yer alan damgalar ve yazıların bir kısmının Bayındır Boyu damgaları ve Göktürk yazısı (runik harfler) olduğu Kafesoğlu tarafından ifade edilmiştir.[(31)]

(23) Sandalgian 1900: 34, Payne 1995: 105 vdd., Belli 2000: 210-216

(24) Barnett 1950: 1-43, Frankel 1979, Erzen 1967: 53-64, Belli 1982: 140-208, König 1955-57:, Melikishvili 1960:, Tarhan-Sevin 1975: 390 vdd

(25) Belli 2000: 203-209

(26) Çilingiroğlu 2005: 98-99, Çilingiroğlu 1993: 431-439

(27) Koyun, koç ve at şekilli mezar taşlarının genel dağılımı için bak; Danık 2004: 19 vd.

(28) Karamağaralı 1992: 1 vdd.

(29) Danık 2004: 26

(30) Kafesoğlu 1949: 167

(31) Bölgedeki tarihi veriler başkanlığını yaptığım bir ekip tarafından Doğu Anadolu'da Erken Dönem Türk İzleri Projesi çerçevesinde incelenmektedir.

Sonuç:

Doğu Anadolu Bölgesi Türk Kültürünün Erken Dönemden günümüze kadar varlığının kuvvetle hissedildiği bölgedir. Bu bölgedeki Türk İnanç sisteminin yansımaları, kaya resimleri, runik harfler, insan biçimli heykeller ve mezar taşlarında elde edilen veriler burada değerlendirilmiştir. Bölgenin zenginliği çalışmalarımızda bize daha çok şevk vermektedir. Stratejik gelişmeler bölgeyi daha önemli konuma getirdiği tartışılmaz bir gerçektir. Bölgedeki Türk kültür varlıkları yok olamadan belirlemeye, kayıt altına almaya gayret etmekteyiz. Hiç şüphesiz kaydedilmesi kadar korunup gelecek kuşaklara en azından şimdiki durumları ile ulaştırmak milli bir görevdir.

Kaynakça

Aytekin O. 1999: “Tarih Mağaradan Aydınlanacak”, Tarih ve Medeniyet-61, 70-72

Barnett R.D.1950: The Excavations of the British Museum at Toprakkale near Van, Iraq XII, 1-43, London

Belli O. 1982, “Urartular”, Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi,

Belli O. 2000: Aşağı ve Yukarı Anzaf Urartu Kaleleri Kazısı, Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi, Ankara

Bingöl A. 2002, Karayazı’da Tarihi ve Arkeolojik Araştırmalar / Historical and Archaeological Researches in Karayazı, Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi–2, Sayı: 28-29, Erzurum

Ceylan A. 2000: ”1998 Yılı Erzincan Yüzey Araştırması”, XVII. Araştırma Sonuçları Toplantısı – II, 181-193, Ankara

Ceylan A. 2000b: “Çayırlı’da Tarihi ve Arkeolojik Araştırmalar”, Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi – XV, s. 277-291, Erzurum

Ceylan A. 2001: 1999 Yılı Erzincan ve Erzurum Yüzey Araştırmaları, 18. Araştırma Sonuçları Toplantısı – 2, 71-82, Ankara

Ceylan A. 2002: 2000 Yılı Erzincan ve Erzurum Yüzey Araştırmaları, 19. Araştırma Sonuçları Toplantısı – 2, 165-178, Ankara

Ceylan A. 2005: 2003 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırmaları, 22. Araştırma Sonuçları Toplantısı – 2, 189-200, Ankara

Ceylan A. 2005b: “Erzurum ve Çevresinde Erken Dönem Türk İzleri”, Türk Kültürü Paneli, (Ed.A.Ceylan,) Erzurum.

Ceylan A. 2007: 2005 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırmaları, 24. Araştırma Sonuçları Toplantısı-I, 163-182, Ankara

Ceylan A. 2008: 2006 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırmaları, 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı-I, Baskıda, Ankara

Çilingiroğlu 1993: Van Ayanis (Ağartı) Kalesi Kazıları, 1990-1991, XIV. Kazı Sonuçları Toplantısı – I, Ankara

Çilingiroğlu 2005: Ayanis Kalesi Haldi Tapınağı, Arkeoatlas 4, s. 98-99, İstanbul

Danık E. 2004: “Koyun ve At Şeklindeki Anadolu Mezar Taşlarının Dağılımı” Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi–4, 19-28

Dönmez Ş.2002: Ön asya’da İskitler, Türkler Ansiklopedisi–4, 33-44 Durmuş İ. 1993: İskitler(-Sakalar), Ankara.

Erzen 1967: 1959-1961 Yılları Arasında Toprakkale Araştırmaları, VI. Türk Tarih Kongresi, 53-64, Ankara
Erzen 1992: Doğu Anadolu ve Urartular, Ankara. Frankel 1979: The Ancient Kingdom of Urartu, London
Gündoğdu H. 2002, Tarihi ve Kültürel Yönleri ile Oltu, Ankara
Kafesoğlu İ. 1949: "Ahlât ve Çevresinde 1945'de Yapılan Tarihi ve Arkeolojik Tetkik Seyahati Raporu" Tarih Dergisi-I, 167-190
Karamağaralı B. 1992: Ahlat Mezar Taşları, Ankara.
Ketin İ.1983, Türkiye Jeolojisine Genel Bir Bakış, 1983, İstanbul.
Kırzıoğlu F. 1995: "Khazarlar'ın Borçalı ve Kazak Boyları'ndan Karapapaklar'da Çağımızda İnsan-Heykelli Kabir Taşı Yapma Geleneği" Türk Kültürü Araştırmaları (ayrı basım), 229-235
Koşay H.Z.; 1984, Erzurum ve Çevresinin Dip Tarihi, Ankara, 1984.
Koşay H.Z.-K.Turfan; "Erzurum - Karaz Kazısı Raporu", Belleten XXIII/91, 349-413
König 1955-57: Handbuch der Chaldischen Inschriften, Archiv für Orientforschung herausgegeben von Ernst Weidner, Beiheft 8, Graz
Melikishvili 1960: Urartskiye klinoobraznıye Nadpisi, Moskova Memiş E.1996: Tarih Metodolojisi, İstanbul
Memiş E. 1998: Türk Kültür Tarihi, Konya Memiş E. 2002:Eskiçağ'da Türkler, Konya. Memiş E.2005: İskitlerin Tarihi, Konya
Memiş E. 2005a: "Eski Anadolu Tarihinde Türkler / Turks in History of Ancient Anatolia", Türk Kültürü, (ed. A. Ceylan), Erzurum Özgür E.M. 2001, Türkiye Coğrafyası, Ankara
Özkan H. 2000: "Erzincan ve Çevresinde, Orta Asya Türk Geleneğini Sürdüren Bezemeli Mezar Taşları", Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:15, Erzurum, 2000, s,31–47.
Özkan H. 2002: "Çayırlı ve Çevresinde Heykel Biçimli Mezar Taşlarından Birkaç Örnek",VI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Kayseri, 2002, s.611–621.
Payne M.R. 1995: Urartu Yazılı Belgeler Katalogu, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılamamış Doktora Tezi, İstanbul.
Sandalgian J.1900: Les Inscriptions cuneiformes urartiques: Transcrites avec une triple Traduction interlineaire en Armenien classique, en Latin et en Française, Suives d'un glassaiere et d'une Grammaire, Venedik
Saraçoğlu H. 1989, Doğu Anadolu Bölgesi, İstanbul. Sevim 1988: Anadolu'nun Fethi, Ankara
Sevin V. 2005: Hakkâri Taşları, İstanbul
Sevin V. 2003: "Hakkâri Taşları, Türkler'in Ana Yurdu Orta Asya mıydı?", Toplumsal Tarih- 120, 42-45
Sevin V.2001:"Hakkâri Stelleri: Zap Irmağı Kıyısında Bozkır Göçebeleri" Tüba-Ar-Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi-4, 79-88
Sevin V. 1999: "Hakkari'nin Çıplak Kralları", Atlas–79, 70-86.
Tarhan M.T. 1969: "İskitlerin Dini İnanç ve Adetleri" Tarih Dergisi-23, 147-170 Tarhan M.T. 1970: "Bozkır medeniyetlerinin Kısa Kronolojisi" Tarih Dergisi-24, 17-32
Tarhan M.T. 1972: Eskiçağ'da Kimmerler Problemi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Tarihi Kürsüsü Doktora Tezi, İstanbul
Tarkan T.1974, Ana Çizgileriyle Doğu Anadolu Bölgesi, Atatürk Üniversitesi 50. Yıl Armağanı, Erzurum ve Çevresi, 1974, Erzurum.

Tarhan M.T. 1976: "Eskiçağ'da Kimmerler Problemi" VIII. Türk Tarih Kongresi, 355-369. Tarhan M.T. 1983: "The Structure of the Urartian State", Anadolu Araştırmaları-IX, 295-310 Tarhan M.T. 1984: "Anadolu Tarihinde Kimmerler", Araştırma Sonuçları Toplantısı-I, 109-120
Tarhan M.T. 2002: "Ön Asya Dünyasında İlk Türkler Kimmer ve İskitler" Türkler Ansiklopedisi-1, 597-610.
Tarhan M.T. -V.Sevin 1975: Urartu Tapınak Kapıları ile Anıtsal Kaya Nişleri Arasındaki Bağıntı, Belleten 39/155, 389-412

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

apsis : Bir eksen üzerinde bir noktanın, başlangıç noktasına olan uzaklığının cebirsel değeri.

damga : Bir araçla basılan nişan, işaret.

arkeoloji : Kazı bilimi.

andezit : Ankara taşı.

stel : Dikili taş.

menhir : 10-12 metre yüksekliğinde dev taşlar.

kurgan : İlk Çağ'da mezar üzerine toprak yığılarak yapılan küçük tepe.

Nekropol : Arkeolojik şehirlerde mezarlıkların bulunduğu bölge.

runik : 3-13. yüzyıllarda İngiliz ve İskandinav dillerinde kullanılan alfabe.

suliyet (silüet) : Karaltı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Sosyal, siyasi, ekonomik, sanatsal vb. konularda bilgi vermek, bir düşünceyi savunmak, açıklama yapmak veya bir tezi kanıtlamak amacıyla yazılan yazılara **makale** denir.

Makale Türünün Özellikleri

- Makale teze dayalı, araştırma verileriyle desteklenen, yararlanılan kaynakların gösterildiği ve nesnel bir anlatıma dayanan bir türdür.
- Temel ögesi düşüncedir.
- Giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşan planlı bir yazı türüdür. Giriş bölümünde ele alınacak konuyla ilgili olarak genel bilgiler verilir; gelişme bölümünde savunulan görüş ve düşünce bilimsel veriler, bilgi ve belgelerle ispatlanmaya çalışılır; sonuç bölümünde ise kesin bir yargıya varılır.
- Makalede dil göndergesel işlevde kullanılır.
- Öne sürülen görüşler ortaya konurken açıklama, tartışma gibi anlatım biçimleri ve tanık gösterme, örnekleme, sayısal verilerden yararlanma, karşılaştırma gibi düşünceyi geliştirme yollarına başvurulur.
- Makalede bilimsel ve ciddi bir üslup kullanılır.
- Üçüncü tekil kişili anlatımın tercih edildiği bu türde dil açık, anlaşılır ve yalındır; gereksiz söz oyunlarından kaçınılır.
- Doğrudan anlatım tercih edilir.
- Makale yazarı tarafsız olmalı, yazısında geniş bir bilgiye ve güvenilir verilere yer vermelidir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metnin hedef kitlesini kimler oluşturmaktadır?
2. Metinde savunulan tez nedir?
3. **a.** Metinde aşağıda verilen anlatım biçimlerinden hangisi/hangilerinden yararlanılmıştır.
   - Tartışma
   - Betimleme
   - Açıklama
   - Öyküleme

   b. Metinde; sayısal verilerden yararlanma, karşılaştırma, tanımlama, tanık gösterme ve örnekleme gibi düşünceyi geliştirme yollarının hangilerinden yararlanılmıştır? Bunların metindeki işlevlerini belirleyiniz.
4. Metinden doğrudan ve dolaylı anlatıma örnekler veriniz.
5. Metnin özet bölümünde nelerden söz edilmiştir? Bu bölümde sözü edilenlerle metnin bütünü arasında nasıl bir ilişki vardır?
6. Metinde kimlerin eserlerine atıfta bulunulmuştur? Bu kişilerin eserlerine atıfta bulunmaya niçin gerek duyulmuştur?
7. Metnin içinde kullanılan fotoğraflar metne nasıl bir katkı sağlamıştır?
8. Metnin sonundaki kaynakça bölümünün metne olan katkısı nedir?
9. Metinde ortaya konulan açık ve örtük iletileri belirleyiniz. Bunların kendi hayatınız ve içinde yaşadığınız toplumda bir karşılığı var mıdır? Niçin?
10. Metinde dile getirilen bilgi, tespit, görüş ve düşünceleri gerekçelendirme, kanıtlama, tutarlılık, geçerlilik ve doğruluk açısından değerlendiriniz?
11. Bu makale, yazarın kime karşı "sorumluluk" ile hareket ettiğini göstermektedir?

Yazarın Biyografisi

Alparslan CEYLAN (1959)

Erzurum'da doğdu. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünü bitirdi. Aynı bölümde araştırma görevlisi olarak göreve başladı. 1995 yılında yardımcı doçent, 2002 yılında doçent, 2009 yılında da profesör oldu.

Alparslan Ceylan Eskiçağ Tarihi, Türk Kültürü, Tarihî Coğrafya ve Strateji uzmanıdır. Özellikle son 20 yıllık süre içerisinde Doğu Anadolu, Kuzeydoğu Anadolu, Kafkaslar ve Orta Asya İlk Çağ Tarihi'ne yönelik uluslararası bilimsel yüzey araştırmaları, kazılar ve projeler gerçekleştirmiştir.

Ceylan, 16 yüksek lisans ve doktora tez danışmanlığı yürüttü. Hâlen yürütmekte olduğu 9 doktora ve 6 yüksek lisans tez çalışması bulunmaktadır. 300'ü aşkın konferans ve panele katılan Ceylan'ın birçok bilimsel dernek ve organizasyonda üyeliği bulunmaktadır. Ayrıca Ceylan bölge ile ilgili birçok bilimsel çalışma gerçekleştirmiştir. 2004-2005 yılları arasında iki sezon "Ardahan, Çıldır, Akçakale Adası Kazısı" bilimsel başkanlığını yürütmüştür.

Hazırlık

1. Makale türü ile bilim arasında nasıl bir ilişki vardır?

2. Deney ve gözlemin bilim için önemi sizce nedir?

2. Metin

Avrasya Su Samuru Lutra Lutra (Limnaeus 1758)'nın Türkiye'deki Yayılış Kayıtları

Kubilay Toyram, İrfan Albayrak

(...)

Anahtar Kelimeler: Lutra lutra, Yayılış, Biyoekoloji, Türkiye

Özet

Memeli sınıfının Carnivora takımına ait *Lutra (Lukra)* cinsi dünyada 13 türle temsil edilmektedir. Bu türlerden Avrasya su samuru *(Lutra lutra)* Palearktik bölgede geniş bir yayılış alanına sahiptir. Avrasya su samurunun Türkiye'deki durumu ile ilgili yapılan ilk üç sempozyumun sonucuna göre Lutra lutra'nın Türkiye'nin her yerinde yayılış gösterdiği belirlenmiştir. Lutra lutra dere, çay, nehir, göl ve akarsuların denize döküldüğü yerlerde kaydedilmiştir. Yapılan dışkı analizlerine göre Avrasya su samurunun yayılış gösterdiği bölgelerde besin tercih oranlarının değişmesine karşın, genel olarak başta balık olmak üzere midye, tatlı su yengeci ve kerevit gibi omurgasız hayvanlar ile iki yaşamlı, sürüngen, küçük yapılı kuş ve memeli gibi omurgalı türlerini besin olarak tercih etmektedir. Su samurunu tehdit eden başlıca faktörler arasında yaşam alanının tahrip edilmesi, araç çarpması, çevre kirliliği, pestisit, çiftlik sahipleri tarafından balık havuzlarını koruma amaçlı öldürme ve kısmen avcılık gelmektedir. Lutra lutra'nın uluslararası koruma statüsü 2000'li yılların başında IUCN kriterlerine göre "Vulnerable (Valnırıbıl)" iken, 2004'ten bu yana "Near Threatened (Nıyır Tiretınt)" olarak değişmiştir. Türkiye'de de bu tür "Near Threatened" kategorisinde yer almaktadır. Türkiye'nin değişik bölgelerinde rastlanan su samuruna yönelik tehditlerin boyutlarına göre koruma önlemleri alınabilir. Bunun için su samurunun yaşam alanlarının ve ekolojik tercihlerinin tam olarak bilinmesi gerekmektedir.

(...)

1. Giriş

Su samurları Mustelidae (Musteliday) familyasına ait Lutrinae (Lutrinay) alt familyasının bir üyesidir. Lutrinae alt familyası dünyada 13 tür ile temsil edilmektedir. Ülkemizde ise tek tür Lutra lutra bulunmaktadır.

Avrasya su samuru akarsu, nehir, göl, bataklık ve deniz kıyısı gibi çok çeşitli sucul habitatlarda yayılış gösteren yarı sucul bir türdür.[1] Dünyada Avrupa, Asya ve Kuzey Afrika'yı içine alan Palearktik bölgede yayılış göstermektedir. [2,4] Avrasya su samurunu olumsuz yönde etkileyen faktörlerden en önemlileri endüstriyel kirlenme ve habitatının daralmasıdır.[5,6,7] Bunun yanında nehirler üzerine kurulan baraj gibi su projeleri su samuru habitatının kalitesini olumsuz etkilemektedir. [8]

Sucul ekosistemlerde besin zincirinin zirvesinde yer alan su samuru, varlığını sürdürdüğü nehir, akarsu ve göl gibi habitatların sağlıklı olup olmadığına işaret eden indikatör bir türdür. Bu çalışma ile su samurunun Türkiye'deki mevcut yayılış durumunun ortaya konması ve türü tehdit eden tehlikelere karşı muhtemel koruma önlemlerinin belirtilmesi amaçlanmaktadır.

2. Materyal ve Metot

Bu çalışma 1995-2014 yılları arasında Türkiye'nin çeşitli yerlerinde yapılmış olan arazi çalışmaları sonucunda elde edilen verilere dayanmaktadır. Türün varlığı doğrudan gözlem ile birlikte dışkı, ayak izi, kürk varlığına dayalı dolaylı gözlemler yoluyla tespit edilmiştir. Ayrıca ilgili bölgelerde yerel halkın bilgilerinden de faydalanılmıştır. Daha önce çeşitli araştırıcılar tarafından verilmiş su samuru yayılış kayıtlarına bu araştırma ile tespit edilen kayıtlar dahil edilmiştir. Bütün kayıtlar örnekli ve örneksiz olarak ele alınmıştır.

3. Bulgular

Türkiye'den bugüne kadar verilen yayılış kayıtları aşağıda sıralanmıştır.

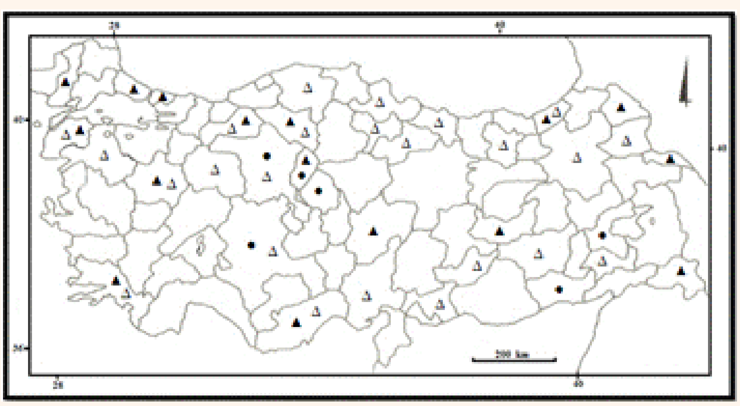
Su Samurunun Önceki Kayıtları

Türkiye'den ilk su samuru kaydı Danford (Denfırd) ve Alston (Olstın) [9] tarafından örneğe dayalı olarak Tarsus'tan verilmiştir. Yine Çağlar [10] Fethiye'den örneğe dayalı kayıt vermiştir. Misonne (Misiney) [11] türün Aras ve Kura nehirlerinden kaydını vermiştir. Örneğe dayalı olmaksızın türün Adana, Adıyaman, Amasya, Ankara, Balıkesir, Çanakkale, Diyarbakır, Eskişehir, Gaziantep, Kars, Kütahya, Samsun, Siirt, Tokat'tan varlığı tespit edilmiştir. [12, 13, 14, 15] Eroğlu [16] Rize'nin Pazar ve Çamlıhemşin ilçeleri yakınlarındaki Hemşin ve Fırtına derelerinden kayıt vermiştir. Yerli ve Güven [17] Köyceğiz Dalyan Özel Çevre Koruma Bölgesi'nde su samurunun varlığını bildirmiştir. Kayaöz [18] İstanbul Istranca ormanlarından su samurunu fotoğraflı olarak tespit etmiştir. Pamukoğlu [19] Kayseri Kızılırmak'tan örnekli kayıt vermiştir. Özen [20] Kütahya ili Porsuk Baraj Gölü'nden örneğe dayalı kayıt vermiştir. Tunçer [21] Çanakkale Sarıçay'dan türe ait yuva kayıtları sunmuştur. Barlas vd. [22]

Dalaman ilçesine yaklaşık 6 km mesafedeki Kocagöl'den örneğe dayalı kayıt vermişlerdir. İliker vd. [23] Iğdır ili Karacasu'da (...) biri dişi biri erkek olmak üzere iki su samurunun kaydını vermiştir. Kesim vd. [24] Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesi'nde su samurunu fotoğrafla kaydetmişlerdir. Özen [25] Kütahya ilinden iki su samuru örneğinin kaydını vermiştir. Ayrıca Adana, Ankara, Bolu, Çankırı, Edirne, Elazığ, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Kastamonu, Kırıkkale, Konya, Ordu, Muğla, Rize illerinden örnekli ve örneksiz su samuru kayıtları verilmiştir.

Yeni Su Samuru Kayıtları

Bu çalışma ile ilk defa Ankara (Sarıyar Barajı), Bitlis (Merkez ve Hizan), Kırıkkale (Delice Irmağı), Kırşehir (Hirfanlı), Konya (Taşkent) ve Mardin'de (Midyat) yeni lokalitelerde su samuru tespit edilmiştir. (Şekil 1)

4. Tartışma ve Sonuç

Avrasya su samuru *(Lutra lutra)* uluslararası çeşitli sözleşmeler ile koruma altına alınmış olup CITES Ek I, Bern Sözleşmesi Ek II, Avrupa Birliği (EU) Habitatlar ve Tür Direktifleri Ek II, Ek IV ve bu türün korunmasını öngören Bonn Sözleşmesi (Göçmen Türlerin ve Yabani Hayvanların Korunması Sözleşmesi) Ek I'de listelenmiştir. Avrasya su samuru dünya genelinde 1996 yılı dikkate alındığında düşük risk veya en az ilgi, 2000 yılı itibari ile hassas duyarlı [32,33], 2004 ve 2008 yıllarında ise yakın tehdit altında tür olarak kaydedilmiştir. Bununla birlikte uluslararası sözleşmelere rağmen Foster-Turley vd. bilgi eksikliğini gerekçe göstererek IUCN Kırmızı Liste'de Avrasya su samurunun Türkiye'deki durumu hakkında bir değerlendirmenin yapılamadığını ifade etmişlerdir.

Türkiye'de geniş bir yayılış gösteren Avrasya su samuru için bu çalışma ile 6 ilden örnekli kayıt verilmiştir. Şu an itibari ile ülkemizde Yakın tehdit (NT) tür kategorisinde yer alan Avrasya su samurunu tehdit eden unsurların başında yaşam alanlarının daralması, balık çiftliklerine zarar verdiği gerekçesiyle avlama, trafik kazası, su ortamlarının kirlenmesi, habitattaki kıyı bitki örtüsünün tahribi gelmektedir. Ayrıca küresel ısınmanın bir sonucu olarak su kaynaklarının azalması, akarsu ve nehirlerin kuruması sonucu temel besin kaynağı olan balık populasyonlarının azalması Avrasya su samurunu olumsuz etkilemektedir.

Ülkemizde Türkiye Tabiatını Koruma Derneği, 1998 yılını "Su Samurunu Koruma Yılı" olarak ilan etmiştir. Daha sonra 19-20 Kasım 1999'de Antalya'da, 21-22 Eylül 2002'de Beymelek'te (Antalya), 23-24 Ekim 2008'de Kırıkkale'de ve 9-10 Ekim 2015'de Bursa'da olmak üzere "Su Samurunun Türkiye'deki Durumu" konulu dört sempozyum yapılmış ve Avrasya su samuru hakkında biyoekolojik ve yayılış bilgileri sağlanmıştır.

Avrasya su samuru hakkında yapılan çalışmalar incelendiğinde dışkı analizine dayanan besin diyetinin balık türlerine dayandığı görülmüştür. Bütün bu çalışmalara ek olarak populasyon büyüklüğü ile ilgili bilgiye ihtiyaç vardır. Planlı çalışmalarla bir koruma planının ortaya konulması ve türün populasyon durumunun daha iyi anlaşılması projeli araştırmalarla mümkün olacaktır.

Kaynakça

[1] Kruuk, H. 1995. Wild otters: predation and populations. Oxford University Press, New York, USA, 290 s.

[2] Kruuk, H. 2006. Otters Ecology, Behaviour and Conservation. Oxford Universty Press, New York, USA 265 s.

[3] Albayrak, İ. Pamukoğlu, N., Aşan, N. 1997. Bibliography of Turkish Carnivores (Mammalia: Carnivore). Communication Fas. des. Scien. de L univ. d-Ankara. Series C, 15: 1-20.

[4] Wilson, D. E., Reeder, D. M. 2005. Mammal Species of the World. A Taxonomic and Geographic Reference. Third Edition, Johns Hopkins University Press, Baltimore, USA, 2000 s.

[5] Mason, C. F., Wren, C. D. 2001. Carnivora. In: Ecotoxicology of Wild Mammals). John Wiley and Sons, Chichester, UK, 315-370.

[6] Ross, A., Greyerz, E., Olsson, M., Sandegren, F. 2001. The Otter (Lutra lutra) in Sweden-population trends in relation to ΣDDT and total PCP concentrations during 1968-99. Environmental Pollution, 111: 457-469.

[7] Tüzün, İ., Albayrak, İ., 2005. The effect of disturbances to habitat quality on otter (Lutra lutra) activity in the river Kızılırmak (Turkey): a Case Study. Turk. J. Zool., 29: 327-335.

[8] Armitage, P. D, Blackburn, J. H. 1990. Environmental stability and communities of Chrinomi-

dae (Diptera) in a regulated river. Regulated Rivers; Res. Manage., 5: 319-328.

[9] Danford, C. G, Alston, E. R. 1877. On The Mammals of Asia Minor. Proc. Zool. Soc., London, 270-282.

[10] Çağlar, M. 1957. Fethiye Civarının Bazı Memeli Hayvanları Hakkında. Biologi, 7 (3): 72-76.

[11] Misonne, X. 1959. Analyse Zoogeographique des Mammife'res de Iran-Me'm. Inst. Sci. Natur. Belg., Bruvelles, 2 (59): 1-157.

[12] Alkan, B. 1965. Türkiye'nin Etçil Hayvanları (Mammalia: Carnivora) Faunası Üzerine İlk Araştırmalar. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yıllığı, 15: 18-36.

[13] Kumerloeve, H. 1975. Die Saeugetiere (Mammalia) der Türkei. Veroff. Zool. Staatssammlung. München, 18: 69-158.

[14] Huş, S., Göksel, E. 1981. Türkiye Av Hayvanlarının Yayılış Yerleri. İ. Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, 31 (2): 68-81.

[15] Turan, N. 1984. Türkiye'nin Av ve Yaban Hayvanları Memeliler. Olgun Kardeşler Matbaacılık Sanayi, Ankara,177 s.

[16] Eroğlu, M. 1994. The Status and Habitat Destruction of the Eastern Black Sea Region of Turkey. Seminar on the Conservation of European Otter (Lutra lutra), 7-11 June, Leeuwarden, 81-83.

[17] Yerli, S. V., Güven, N. 1998. Köyceğiz-Dalaman Özel Çevre Koruma Bölgesinde Su Samuru (Lutra lutra) Koruma Stratejileri. Ö.Ç.K.K.B. Yayını, Ankara, 21 s.

[18] Kayaöz, E. 2002. Türkiye'deki Su Samuru (Lutra lutra L.)'nun Korunmasının Önemi ve Yaşama Alanlarını Saptama Çalışmaları. Su Samurunun Türkiye'deki Durumu II. Sempozyum, 21-22 Eylül, Beymelek, Antalya, 31-38.

[19] Pamukoğlu, N. 2002. Kayseri Kızılırmak Su Samuru (Lutra lutra L., 1758) Populasyonunun Bazı Ekolojik Özellikleri. Su Samurunun Türkiye'deki Durumu II. Sempozyum, 21-22 Eylül, Beymelek, Antalya, 39-42.

[20] Özen, A. S. 2002. Su Samuru (Lutra lutra L., 1758)'nun Bazı Biyolojik Özellikleri (Mammalia: Carnivora). Su Samurunun Türkiye'deki Durumu II. Sempozyum, 21-22 Eylül, Beymelek, Antalya, 51-58. 577

K. Toyran, İ. Albayrak / Avrasya Su Samuru, Lutra lutra (Linnaeus, 1758)'nın Türkiye'deki Yayılış Kayıtları

[21] Tunçer, S. 2002. Çanakkale Sarıçay'da Su Samurunun Yaşama Ortamları. Su Samurunun Türkiye'deki Durumu II. Sempozyum, 21-22 Eylül, Beymelek, Antalya, 59-62.

[22] Barlas, M., Yorulmaz, B., Birol, N. 2008. Kocagöl'de Yaşayan Su Samuru (Lutra lutra) Faunası Üzerine Tespitler. Su Samurunun Türkiye'deki Durumu III. Sempozyum (Uluslararası katılımlı), 23-24 Ekim, Kırıkkale, 49-57.

[23] İliker, A., Pamukoğlu, N., Türkoğlu, M. 2008. Karasu (Iğdır)'da Tespit Edilen Su Samuru Lutra lutra (L., 1758). Su Samurunun Türkiye'deki Durumu III. Sempozyum (Uluslararası katılımlı), 23-24 Ekim, Kırıkkale, 73-86.

[24] Kesim, A., Başkale, E., Eryiğit, A., Turan, Ü., Urhan, R., Menengiç, M., Kaska, Y. 2008. Gökova Özel Çevre Koruma Bölgesindeki Su Samuru Habitatları. Su Samurunun Türkiye'deki Durumu III. Sempozyum (Uluslararası katılımlı), 23-24 Ekim, Kırıkkale, 87-98.

[25] Özen, A. S. 2008. Su Samuru (Lutra lutra)'nun Kütahya İlindeki Yayılışı. Su Samurunun Türkiye'deki Durumu III. Sempozyum (Uluslararası katılımlı), 23-24 Ekim, Kırıkkale, 99-105.

[26] Albayrak, İ. 1995. Su samuru ve Akyaka. Tübitak, Bilim ve Teknik, Ankara, 28 (337): 97.

[27] Albayrak, İ. 2000. Türkiye'deki Su Samuru (Lutra lutra L. 1758)'nun Yayılışına Katkılar. Tabiat ve İnsan Dergisi, Ankara, 34 (1): 3–7.

[28] Albayrak, İ. 2002. Kırıkkale Kızılırmak'taki Su Samuru (Lutra lutra L. 1758) Populasyonu, (Mammalia: Carnivora). Su Samurunun Türkiye'deki Durumu II. Sempozyum, 21-22 Eylül, Beymelek, Antalya, 1-14.

[29] Albayrak, İ. Toyran, K., 2008. Kırıkkale'deki Su Samuru (Lutra lutra L. 1758) Lokalitelerinin Belirlenmesi. Su Samurunun Türkiye'deki Durumu III. Sempozyum (Uluslararası katılımlı), 23-24 Ekim, Kırıkkale, 13-25.

[30] Toyran, K., Albayrak, İ. 2012. Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki Su Samuru (Lutra lutra L., 1758)'nun Yayılışına Katkılar (Mammalia: Carnivora). Fisheries and Aquatic Sciences-Balıkçılık ve Akuatik Bilimler Sempozyumu (FABA 2012), 21-24 Kasım, Eskişehir, 159.

[31] IUCN, 1996. 1996 IUCN Red List of Threatened Animals. IUCN, Gland, Switzerland, 452 s.

[32] Ruiz-Olmo, J., Loy, A., Cianfrani, C., Yoxon, P., Yoxon, G., de Silva, P. K., Roos, A., Bisther, M., Hajkova, P., Zemanova, B., 2008. Lutra lutra. http://www.iucnredlist.org (Erişim Tarihi: 7.12.2009).

[33] Hilton-Taylor, C. 2000. 2000 IUCN Red List of Threatened Species. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK, 61 s.

[34] Foster-Turley, P., Macdonald, S., Mason, C. F. 1990. Otters: An action plan for their conservation. IUCN, Gland, 126 s.

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

analiz : Çözümleme.

familya : Aile.

habitat : Bir canlı türünü ya da canlı birliklerini barındıran ve kendine özgü özellikler gösteren yaşama ortamı.

pestisit : Zararlı organizmaları engellemek, kontrol altına almak ya da zararlarını azaltmak için kullanılan madde ya maddelerden oluşan karışım.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Makaleler işledikleri konulara göre iki grupta toplanabilir:

1. **Bilimsel makaleler**: Belirli bir alanda uzmanlığa sahip kişiler tarafından yazılan makalelerdir. Bu makaleler akademik konular içeren dergilerde yayımlanır.
2. **Edebî makaleler:** Başta edebiyat olmak üzere sanat dalları ya da dil üzerine yazılan makalelerdir.

Makalelenin türü ne olursa olsun yazar daha önce yazılmış kaynaklardan yararlanabilir. Yararlanılan tüm kaynaklar "alıntı yapma", "gönderme" ya da "kaynakça"da yer verme şeklinde belirtir.

Alıntı: Makale içerisinde başka bir kaynaktaki bilgilere değiştirilmeden yer verilmesidir.

Gönderme: Makalenin konusu ile ilgili okuyucuyunun başka bir kaynağa yönlendirilmesidir.

Kaynakça: Metnin sonunda makale yazımı sırasında yararlanılan tüm kaynakların yazar adı, eser adı, yayınevi, yayım tarihi ve yayımlandığı yer gibi bilgilere yer verilerek gösterilmesidir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Su samuru daha çok nerelerde yaşamaktadır?
2. Su samurunun yaşam alanını tehdit eden faktörler nelerdir?
3. Su samuru hangi kurumlar tarafından koruma altına alınmıştır?
4. Metnin konusu, amacı ve hedef kitlesini söyleyiniz?
5. Metinde ortaya konulan ana düşünce nedir? Ana düşüncede ifade edilen tez hangi yardımcı düşüncelerle desteklenmiştir?
6. Avrasya su samurunun bir makale metnine konu olması makale türünün hangi özellikleri ile ilgilidir?
7. Metnin dil ve anlatımında öne çıkan özellikler nelerdir?
8. Resim, fotograf, çizim, grafik, tablo, diyagram, istatistiksel veri gibi görsel unsurlar makale türü yazılarda sıklıkla kullanılır. Metinde yer verilen görselin metne katkısını değerlendiriniz.
9. Makalenin günümüzde sık kullanılan bir yazı türü olması ile bilim ve teknolojinin gelişimi arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.
10. Bilgi vermek, kanıları değiştirmek, kanıtlamak, ikna etmek gibi amaçlarla yazılan metinlerde açıklayıcı ya da tartışmacı anlatım biçimleri kullanılır. Açıklayıcı anlatımda amaç daha çok bilgi vermek, öğretmek, kanıtlamak iken tartışmacı anlatımda ise bir kanıyı değiştirmektir.

    Okuduğunuz metinde açıklayıcı ya da tartışmacı anlatım biçimlerinden daha çok hangisine ağırlık verilmiştir? Örnek paragraflar gösteriniz.
11. Metinden anlatıcının gerçek bir kişi olduğunu gösteren ifadelere örnekler veriniz.
12. Metinde ortaya konan bilgi, tespit ve yorumlar arasında tutarlılık var mıdır? Düşünceler uyumlu bir şekilde sıralanmış mıdır? Açıklayınız.
13. Metin, ait olduğu dönemin hangi gerçekliğiyle ilgilidir? Metnin içeriğini belirleyen doğal gerçeklikle nasıl bir ilişkisi vardır?

Yazarın Biyografisi

Kubilay TOYRAN (1981)

Kırıkkale'de doğdu. İlk ve ortaöğrenimini Kırıkkale'de tamamladı. Kırıkkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji bölümünden mezun oldu. Aynı üniversitenin Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji Anabilim Dalında yüksek lisans yaptı,doktorasını tamamladı.

Eserleri

Araştırma-İnceleme: *Memeli Hayvanlar.*

İrfan ALBAYRAK (1970)

Ankara Üniversitesi Biyoloji Bölümünde profesör olarak çalışmaktadır.

Eserleri

Araştırma-İnceleme: *Ankara İli Yasaları, Biyoloji Terimleri Sözlüğü vd.*

Hazırlık

1. Gündelik hayatınızda bir düşünceyi kanıtlamak ya da inandırıcı kılmak için neler yaparsınız?

2. Okuduğunuz gazete ve dergilerdeki yazıların inandırıcı olmasını önemsiyor musunuz?

3. Gündelik hayatla ilgili olan her durum bir makalenin konusu olabilir mi? Niçin?

3. Metin

Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Nasreddin Hoca Fıkraları ve Halk Türkülerimizin Yeri(1)

Dr. Salih UÇAK(2)

Özet

Türkçe, hiç şüphesiz dünyanın en güzel, en zengin ve en eski dillerinden biridir. Konuşulan ve yazılan Türkçe, binlerce yılın birikimiyle tarih ve kültür mirasını taşıyarak günümüze kadar gelmiştir.

Dil, insanları yığın olmaktan kurtarıp millet hâline getiren en önemli vasıtalardan biridir. Dil, bu yönüyle "duygu ve düşünce" birlikteliğini sağlar. Her dil, yaşadığı coğrafyanın, içinden geçtiği tarihî çağların, yaşadığı bütün maceraların renklerini barındırır. Bir dilin zenginliği, oluşturduğu kültür, medeniyet ve edebiyatla ölçülür. Yazılı eserler, yayıldığı alan, oluşturduğu itibar, insanların dile gösterdikleri talep, doğrudan o dilin geçerliliği ile ilgilidir.

Dil öğretimi, uzmanlık gerektiren bir alandır. Öğreticilerin formasyonu, kullanılan materyal, dili öğrenecek kitle, kitlenin ilgi ve istekleri, öğretim amacının ne olduğu oldukça önemlidir. Bunları göz ardı etmek mümkün değildir. Dil, kültür taşıyıcısı olduğundan bir dili öğretirken sadece "dil öğretimi" yapmış olmayız. Dil öğretiminin yanında o dilin kültürü, medeniyeti, bakış açısı gibi hayatî öneme sahip değerleri de öğretmiş oluruz. Her dil, zamanla kendi hegemonyasını oluşturur. Dilin gücü buradadır. Bir dilin varlığı, zenginliği, geçerliliği buna bağlıdır. Bu bakımdan dilin prestij kazanması, ihtiyaç hâline gelmesi ne kadar önemli ise doğru yöntemlerle doğru kişilerce öğretilmesi de o kadar önemlidir.

Yabancı dil öğretiminde materyal kullanımı büyük önem taşır. Yazılı ve görsel materyallerin en önemli niteliği birer kültür taşıyıcısı olmalarıdır. Bu nedenle yabancılara Türkçe öğretimi için kullanılacak materyalin Türk kültürünü yansıtan ögelerle bezeli olması, yabancıların Türkçeyi zevkli ve aynı zamanda kalıcı bir şekilde öğrenmelerine olanak sağlayacak bir biçimde olması gerekir. Bu bağlamda kullanılacak pek çok materyalin yanında "Nasreddin Hoca Fıkraları" ile "Halk Türküleri"mizin kullanılabilecek değerli materyaller arasında olduğunu tecrübe ettik. Bu materyallerin kullanıma hazır olmaları, akılda çabucak kalmaları ve kültürümüzün birer aynası olmaları bakımından oldukça dikkat çekici olduklarını belirtmek gerekir.

Bu çalışmada örneklerle bu materyallerin Türkçe öğretimindeki yerini, kullanım durumu ile kültür ve dil boyutunu gösterme arzusundayız.

Anahtar Kelimler: Dil, Dil ve Kültür, Halk Türküleri, Nasreddin Hoca Fıkraları, Yabancı Dil.

---

(1) IX.Büyük Türk Dil Kurultayı Bildiriler Kitabı, Bilkent Ünv. Yay. Ankara 2014, s. 218-223

(2) Erbil Selahaddin Üniversitesi Diller Fakültesi Türk Dili Bölümü, IRAK

GİRİŞ

Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde materyal seçimi önemlidir. Bugün en çok tartışılan meselelerden biri de doğru materyal seçimidir. Zira dilin iletişim dışında kültür aktarma görevi de bulunmaktadır. Her dil, kelimeler bazında kültürel kodlarını cümleler içinde saklar. Bu kodlar, öğrenilen dil seviyesine göre algılanıp yorumlanır.

Dil ve kültür birlikteliği, dil öğretenlerin akıllarından çıkarmaması gereken odak noktalardan biridir. Dil öğretiminde kültürü esas almak, öğrenen ve öğreten için vazgeçilmez bir hedef olmalıdır. Kültürü yok sayan bir dil öğretimi mümkün değildir. Kültürel değerleri yansıtmayan dil ürünleri yerine, bu değerleri önceleyen ürünlere, metinlere başvurmak daha isabetli olacaktır. Bu bağlamda çalışmamızda yer vereceğimiz ürünlerden biri Nasreddin Hoca'nın "Tokat" fıkrası, diğeri ise Âşık Veysel'e ait olan "Uzun İnce Bir Yoldayım" türküsüdür.

1. FIKRA: "TOKAT"

"Bir gün, adamın biri Nasreddin Hoca'ya haksız yere bir tokat vurur. Hoca, adamı kadıya şikâyet eder. Adam, kadıya önceden rüşvet verir. Bu yüzden mahkeme günü geldiğinde kadı:

-Tokatın cezası bir akçedir. Adam gidip getirip versin, diye adamı mahkemeden uzaklaştırır.

Hoca hileyi anlar. Bir süre bekledikten sonra yerinden kalkıp kadıya bir tokat atar. Ardından da şöyle der:

-Ben daha fazla bekleyemem. Adam gelince o bir akçeyi sen alıver."

(...)

1.1 TEMEL DİL BECERİLERİ VE METİN:

Örnek fıkra metni, dil öğretiminde hedeflenen dört temel beceri için rahatlıkla kullanılabilecek bir üründür. Anlama ve anlatma becerisi için öğrencilerin dil seviyelerine göre sınıf ortamında kullanılabilir.

1.1.1 DİNLEME

Dinleme becerisi, işitsel öğrenmenin klasik metotlarından biridir. Dil yeteneği, elbette kişiden kişiye değişir. Fakat kelime öğrenme, ses, telaffuz, kulak dolgunluğu gibi konularda Nasreddin Hoca fıkraları kolaylıkla anlaşılabilir özellikte olduklarından tercih sebebi olmalıdır. Kelime tekrarları, basit söyleyiş, akılda kalıcılık yönleriyle bu fıkralar dil öğrenen yabancı öğrenciler için temel oluşturacak dil birimleri olarak değerlendirilebilir.

1.1.2 OKUMA

Sesleri, kelime ve söz öbeklerini algılama edinimi olan okuma, dil becerisini geliştirme noktasında temel bir kazanım olarak karşımıza çıkar. Yabancı dil öğretiminde seçilen her metne dikkat etmek gerekir. Metnin uzunluk ve kısalığı, seviyeye uygunluğu, yeni kelime sayısı, kültürel öğe içeriği, telaffuz kolaylığı gibi yönleri önceden hesaplamak gerekir. Metin, öğrenciyi detayda boğmamalıdır. Dikkat çekici, yalın, kısa ve net olmalıdır. Örnek fıkramız, kısa, açık ve esprilidir. Bu yönüyle okuma ve dinleme becerisi için tercih edilecek metinlerden biridir.

1.1.3 KONUŞMA

Dil öğrenmenin temel göstergesi konuşmadır. Kişi, dili kurallarına uygun, doğru bir telaffuzla konuşabiliyorsa dil becerisi bağlamında en önemli eşiği aşmıştır. Yukarıdaki fıkra örneğini, öğrencinin ezberleyip anlatabilmesi ve bunun mizahi tarafını kavrayıp dile getirmesi oldukça kolaydır. Öğrenciyi zorlayacak, düşündürecek ağır bir yönü yoktur.

1.1.4 YAZMA

Yabancı dilde yazılı veya sözlü anlatım, dil becerisini geliştiren öğrenciler için mümkündür. Öğrendiği dile hâkim olan öğrenci, gerek dikte yoluyla gerekse metin kurma yoluyla duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilir. Bu bağlamda Nasreddin Hoca fıkraları; taşıdıkları mesaj, nükteli söyleyiş, taşı gediğine koyma açısından öğrencilerin öncelikle tercih edebileceği hususlar içermektedir. Fıkraları öğrenen öğrenci, yeri geldiğinde rahatlıkla başvuru kaynağı olarak kullanabilecektir.

1.2 DİLBİLGİSİ ÇALIŞMALARI

Nasreddin Hoca fıkraları, dil becerileri yanında dil bilgisi uygulamaları için de kullanılabilecek ürünlerdir. Fıkra metinleri, sözcük türleri, tamlamalar, kipler, ekler vb. konularda başvurulabilir. "Tokat" fıkrası, geniş zaman kipi anlatılırken bu kip için örnek metin olarak seçilebilir. Zarf-fiil veya sıfatlar konusu işlenirken de hakeza tercih edilebilir.

1.3 METİN-TÜR İLİŞKİSİ

Daha üst düzey öğrenmelerde, fıkra türü hakkında detaylı izahlar yapılabilir. Fıkraların önemi, sosyal ve edebî hayat içindeki yerine değinilerek kısa ve özlü olan bu anlatıların önemi ifade edilebilir. Türün alana katkısı, öğretici tarafından algılandıktan sonra fıkranın yeri geldikçe kullanılabilecek önemli bir malzeme olarak repertuvarında yer alır.

1.4 METİN VE KÜLTÜR DİYALEKTİĞİ

Her metin, içinden çıktığı dilin ve kültürün bir aynasıdır. Metinde kültürel ve medeni boyutu ortaya koyan dil kodları mevcuttur. Bu kodlar metinde kelimeler yoluyla ifade edilmiştir. "Tokat" fıkrasındaki kültürel kod taşıyan söz ve söz öbeklerine baktığımızda karşımıza "kadı", "rüşvet", "akçe" gibi kavramlar çıkacaktır. Bu kavramlar hiç şüphesiz bizi tarihe, sosyal ve ekonomik duruma götürür. "Kadı" ve "rüşvet" kavramlarıyla bir anlamda kadim adalet sistemi gündeme gelecek, mevcut durumdaki sistemle karşılaştırılacaktır. "Akçe" kavramı, ekonomik yapıyı irdeleme imkânı verecek, ülkenin kullandığı para biriminden sosyal ve iktisadi hayata kadar pek çok yeni kavram veya alanın kapısını aralama imkânı olacaktır.

Dil, kültür öğelerini taşıdığından dili öğrenmek demek, kültürü de öğrenmek demektir. Dil ve kültür birbirini tamamladığında öğrenme tam olarak gerçekleşir. Zira serbest çağrışımla dil öğretirken aslında kültürü de öğretmiş oluyoruz. Bu yüzden seçilecek metinler önemlidir. Biz, kültürel değerlerimizi ifade eden metinleri tercih etmek zorundayız. Bizimle çelişen, gelişigüzel seçilmiş metinler hem dil hem de kültür bakımından zararlı olacaktır.

2. TÜRKÜ: "UZUN İNCE BİR YOLDAYIM"

Aşık Veysel Şatıroğlu
Sivas Yöresi

Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne haldeyim
Gidiyorum gündüz gece

Dünyaya geldiğim anda
Yürüdüm aynı zamanda
İki kapılı bir handa
Gidiyorum gündüz gece

Uykuda dahi yürüyom
Kalmaya sebep arıyom
Gidenleri hep görüyom
Gidiyorum gündüz gece

Kırk dokuz yıl bu yollarda
Ovada dağda çöllerde
Düşmüşüm gurbet ellerde
Gidiyorum gündüz gece

Düşünülürse derince
Uzak görünür görünce
Bir yol dakka miktarınca
Gidiyorum gündüz gece

Şaşar Veysel iş bu hale
Kah ağlaya kahi güle
Yetişmek için menzile
Gidiyorum gündüz gece

2.1 TEMEL DİL BECERİLERİ VE TÜRKÜ

Türküler tıpkı bizler gibi söyleyen ağızlara göre, yöreye göre, bölgelere göre özellikler barındırırlar. İçlerinde yaratılıştan gelen bir zeybek veya horon kimliği kadar ağıt, bozlak, hoyrat, divan, kerem, koşma, maya veya oturak tavırları da vardır. Belki insanlardan daha özgür ve özgündür, bu yüzden haykırışları gök kubbeyi çınlatır. Bir türkünün ezgileri arasında bir yiğidin aşkıyla insan sevgisini, tabiat tutkusuyla ağıt hüznünü, kahramanlığıyla eğlencesini birlikte görürüz. Onlar kırsalların berrak yüzlü çocuklarıdır da doğduklarında tıpkı köy çocukları gibi kafa kâğıtları bulunmaz, hüviyetleri sonradan yazılır.

Aşık Veysel'e ait olan bu türkü, dil öğretiminde materyal olarak kullanıldığında özellikle din-

leme ve konuşma becerisi için oldukça yararlı olacaktır. Nota, ezgi, söyleyiş ezberleme için kolaylık sağlar. Dil öğrenen kişi, türküyü rahatlıkla ezberleyebilir. Materyal olarak mobil araçlarda, PC vb. donanımlarda taşıması kolay olduğundan sınıf ortamı dışında da kullanabilir.

Öğrenci türküde geçen ağız özelliklerini fark ettiğinde, bir dilin yörelere göre farklı söyleyişlere sahip olduğunu, yazı dili ile konuşma dili arasında fark olduğunu kavrayacaktır. Yine lehçe, şive, ağız gibi kavramlarla tanışacak ve bunların farkını görecektir.

Türküdeki mecazi söyleyişler, edebî sanatlar, hece ölçüsü ile tür-şekil bilgisi hakkında bilgi sahibi olacaktır.

Dil bilgisi konusu olarak şimdiki zaman kipi, ismin hâl ekleri veya sıfatlar işlendiğinde rahatlıkla bu türkü eğitim materyali olarak tercih edilebilir.

2.2 TÜRKÜ VE KÜLTÜR DİYALEKTİĞİ

Türkü ile beraber yöresi, ezgisi, hece ölçüsü, söyleyeni, icra edilen müzik aleti de gündeme gelecektir. Hatta türküden yola çıkarak hikâyesi de anlatılabilir. Bu özellikleriyle türkü, dil ve kültür bağlamında çok zengin bir yelpaze sunacaktır. Hem dil öğretimi hem de kültür aktarımı bilinçli bir düzeyde gerçekleşecektir. Tesadüflerden uzak, hedefe yakın bir ürün olarak türküler yabancı dil öğretiminde öğreticinin eli altında bulunan hazineler olarak görülebilir. Öğreticiler, seviye, konu ve kültür aktarımı konusunda küçük bir araştırmayla ciddi bir repertuar oluşturarak gerektiğinde bunlara başvurabilecektir. Türkülerin anonim özellikleri dışında söyleyeni belli olan türkülerin de bulunduğunu hatırlatarak Âşık Veysel gibi büyük halk dehalarını tanıma ve tanıtma imkânı ortaya çıkacaktır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yabancı dil öğretiminde orijinal eğitim materyali bulmak ve kullanmak önemlidir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretim serüveni yeni sayılabilir. Son yıllarda bu konuda ciddi çalışmalar yapılmakta ve eğitim materyalleri hazırlanmaktadır. Ancak materyaller hazırlanırken maalesef taklit veya başka birbirinin tekrarı ürünlerin hazırlandığını görüyoruz. Bu sebeple öz kaynaklara dönüp orijinal, dilimizi ve kültürümüzü tanıtan ürünler hazırlamamız elzemdir. Dil, sadece dil değildir; aynı zamanda kültür, medeniyet, tarih demektir. Dil öğretirken bunlara dikkat edilmelidir. İthal, kültürümüze uymayan hatta çatışan materyallerden uzak kalmalıyız. Söylenen, kullanılan her ürün öğrencinin belleğinde yer edeceğinden bu konuda titiz olunmalı, tesadüflere asla yer verilmemelidir. Nasreddin Hoca, Yunus Emre gibi kültür adamlarını, türküler gibi sözlü ürünlerimizi doğru zamanda ve yerde kullandığımızda hem dil hem de kültür bağlamında daha doğru sonuçlar elde edebileceğimizi düşünüyoruz.

4. KAYNAKLAR

KAPLAN, Mehmet (1982) Dil ve Kültür, Dergâh Yayınları, İstanbul.

LÜLE MERT, Esra (2014) “Türkçenin Eğitimi ve Öğretiminde Dört Temel Dil Becerisinin Geliştirilmesi Sürecinde Kullanılabilecek Etkinlik Örnekleri”. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 2 (1).

TURHAN TUNA, Sibel (2014) “Yabancılara Türkçe Öğretiminde Türk Halk Edebiyatı Metinleri Kullanımı: Oğuz Kağan Destanı Örneği”, Turkish Studies Volume 9/3 Winter.

Dr. Salih Uçak

IX. Büyük Türk Dil Kurultayı Bildiriler Kitabı

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

akçe : Küçük gümüş para.
elzem : Çok gerekli, vazgeçilmez.
formasyon : Biçimlenme, yetişim.
hegemonya : Bir kişinin başka bir kişi üzerindeki üstünlüğü ve baskısı.
ithal : Bir ülkeye başka ülkelerden mal getirme.
kadı : Tanzimat Fermanı'na kadar davalara bakan mahkeme başkanı.
kadim : Eski.
materyal : Araç gereç.
prestij : İtibar.
repertuvar : Bir tiyatro kurulunun oynamak için seçip hazırlamış olduğu oyunların listesi.
telaffuz : Söyleyiş.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Makale, gazete ile doğup gelişen bir türdür. Gazetelerin ilk sayfasındaki makaleye **başmakale** adı verilir.

Tanzimat Dönemi'nde Türk edebiyatına giren bu türün ilk örneği "Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi"dir. Bu makaleyi 22 Ekim 1860'ta İbrahim Şinasi yazmıştır.

Ali Suavi, Ebuzziya Tevfik, Namık Kemal, Ziya Paşa, Ahmet Mithat, Şemsettin Sami, Ziya Gökalp, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yahya Kemal Beyatlı, Peyami Safa, Falih Rıfkı Atay, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Mehmet Kaplan Türk edebiyatının makale yazarlarındandır.

Okuduğunuz metin dil üzerine yazılmış edebî bir makale örneğidir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metne göre yabancı dil öğretiminde materyal kullanımı neden büyük önem taşır?

2. Metinde dilin göndergesel işlevde kullanılma nedenini söyleyiniz.

3. Nasrettin Hoca fıkraları ile halk türkülerinin yabancı dil öğretiminde bir materyal olarak kullanılması gerektiği düşüncesini yazar hangi gerekçelere dayandırmıştır?

4. Metnin "giriş", "gelişme" ve "sonuç" bölümlerinde neler anlatıldığını söyleyiniz.

5. Metnin ana düşüncesini söyleyiniz. Bu ana düşünce hangi yardımcı düşüncelerle desteklenmiştir? Açıklayınız.

6. a. "Yabancı dil öğretiminde orijinal eğitim materyali bulmak ve kullanmak önemlidir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretim serüveni yeni sayılabilir. Son yıllarda bu konuda ciddi çalışmalar yapılmakta ve eğitim materyalleri hazırlanmaktadır. Ancak materyaller hazırlanırken maalesef taklit veya başka birbirinin tekrarı ürünlerin hazırlandığını görüyoruz. Bu sebeple öz kaynaklara dönüp orijinal, dilimizi ve kültürümüzü tanıtan ürünler hazırlamamız elzemdir. Dil, sadece dil değildir; aynı zamanda kültür, medeniyet, tarih demektir. Dil öğretirken bunlara dikkat edilmelidir. İthal, kültürümüze uymayan hatta çatışan materyallerden uzak kalmalıyız. Söylenen, kullanılan her ürün öğrencinin belleğinde yer edeceğinden bu konuda titiz olunmalı, tesadüflere asla yer verilmemelidir."

Metinde yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan hangi unsurlara yer verilmiştir?

b. Türkçenin bir yabancı dil olarak öğretilmeye başlanması, içinde yaşadığımız dönemin hangi gelişmeleri ile ilgilidir?

7. a. Aşağıdaki metni okuyunuz.

Tercüman-ı Ahval Mukaddemesi

Mâdâm ki bir hey'et-i ictimâiyyede yaşayan halk bunca vezâif-i kânûniyye ile mükelleftir, elbette kâlen ve kalemen kendi vatanının menâfiine dâir beyân-ı efkâr etmeği cümle-i hukûk-ı müktesebesinden addeyler. Eğer şu müddeâya bir sened-i müsbit aranılacak olsa, maârif kuvveti ile zihni açılmış olan milel-i mütemeddinenin yalnız politika gazetelerini göstermek kifâyet edebilir.

Bu mebhas, Devlet-i Aliyye'ce dahi nev'amâ müeyyeddir ki Meclis-i Âlî-i Tanzîmât'ın teşekkülü sırada kavânîn ve nizâmâta müteallik levâyihin tahrîren arzolunması için umûma me'zûniyet-i resmiyye verilmişti, hatta Hükûmet-i seniyye'nin müsâadesi ile, dâhil-i memâlik-i Osmâniyye de teb'a-i gayr-i müslimenin kendi lisânları üzre hâlâ çıkardıkları jurnaller bile, belki hukûklarından ziyâdece serbesttir; fakat asıl Osmanlı gazetelerinin bahsine gelince, gayr-i resmî bir varakanın devâm üzre çıkarılmasında her nasılsa şimdiye kadar milet-i hâkimeden hiçbir kimse ihtiyâr-ı zahmet etmemiştir. Hele şükürler olsun, sâye-i adâlet-i seniyyede telâfî mâfat müyesser oldu. Şiyle ki: Bu yolda Türkçe bir gazetenin neşri istid'âsına dâir geçenlerde tahdîm olunan müzekkirenin meâlini musaddak Meclis-i maârif-i umûmiye'den verilen mazbata üzerine; Meclis-i hâss'ı vükelâyi fihâm'da dahi keyfiyet istihsân ve ol bâbta müsâade-i seniyye-i cenab-ı mülûkâne şâyân buyurulmuştur. (...)

Şinasi

b. Metni "Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Nasreddin Hoca Fıkraları ve Halk Türkülerimizin Yeri" adlı metinle tür, biçim, içerik, dil ve anlatım özellikleri bakımından karşılaştırarak makale türünün Türk edebiyatı tarihi içindeki gelişimi hakkında neler söylebilirsiniz?

Yazarın Biyografisi

Dr. Salih UÇAK (1977)

1977'de Ergani'de doğdu. İlköğrenimini Ergani Ortaokulunda, ortaöğrenimini Ergani Anadolu Öğretmen Lisesinde tamamladı. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi.

2000-2011 yılları arasında okullarda edebiyat öğretmenliği yaptı. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalında doktorasını tamamladı. 2011 yılında Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonu kararıyla Irak Erbil Başkonsolosluğu nezdinde Selahaddin Üniversitesi Diller Fakültesi Türk Dili Bölümünde öğretim üyesi olarak görevlendirildi.

Dil Bilgisi

Cümlenin Ögeleri

1. Etkinlik

☞ İncelediğiniz metinden alınan aşağıdaki cümlelerdeki dolaylı tümleçleri bulunuz. Bunların ad durum eklerinden hangilerini aldığını ve cümledeki işlevlerini söyleyiniz.

- *Bölgenin zenginliği çalışmalarımızda bize daha çok şevk vermektedir.*
- *Bu durum, konuyla ilgili yapılmış tezlerin incelenmesinde de görülmüştür.*

2. Etkinlik

☞ Aşağıdaki metinde bulunan zarf tümleçlerini bulunuz. Bunların cümlenin yüklemine sorulan hangi soruların cevapları olduğunu söyleyiniz.

- *"Ekolojik benliğin bilince taşınması, deneyim yoluyla ve çocuğun yaşamının buna uygun düzenlenmesiyle gerçekleşebilir. Çocukluk döneminde yaşam evrenini oyun oluşturduğu için, çocuğa doğa bilinci oyun üzerinden kazandırılmadır. Doğa eğitimi öğrenilen olaydan yaşanılan olaya dönüştürülerek verilmelidir. Çocuğun yaşayarak doğa bilinci edinmesi ise mekân kullanımını zorunlu hâle getirmektedir. Başka bir deyişle, doğa korumanın yaşamın kendisine özdeş kılınmasını mekân sağlayacaktır."*

İmla ve Noktalama

3. Etkinlik

"Bu düşünceden hareketle Isparta kentinde gerçekleştirilen projede, yaklaşık 4000 nüfus öngörülen bir komşuluk ünitesi (gelişme konut alanı) proje alanı olarak seçilmiş ve 1/5000 ölçekli imar planından gelen sınırlayıcı-yönlendirici kararlara bağlı kalınarak, "oyun bölgesi" anlayışını temel alan 1/1000 ölçekli alternatif uygulama imar planı yapılmıştır."

☞ Bu metinde sayıların yazı ile değil rakamlarla yazılmasının sebebi nedir?

4. Etkinlik

"Gelişim psikolojisi araştırmalarına göre, insan kimliğinin büyük bölümü çocukluk döneminin (0-12 yaş) ilk yıllarında oluşmaktadır. İnsan gelişimini evrelere ayırarak inceleyen evre kuramcıları (Sigmund Freud, Erik Erikson, Jean Piaget vb.), insanın gelişiminin büyük oranda tamamlandığı çocukluk döneminin özelliklerinin diğer dönemleri etkilediği konusunda görüş birliği içindedirler (Onur, 1995). Dolayısıyla çocukluk döneminde edinilen bilinç, kalıcı nitelikte olmaktadır. Gelişim psikolojisi alanında varılan bu sonucu, beyin bilimi alanındaki çalışmalar da destekler niteliktedir.

(...)

Çocukluk döneminde kazandırılacak doğa bilinci, toplumsallaşma sürecinde verilecek doğa eğitimiyle yakından ilişkilidir. Bu doğrultuda fiili duruma bakıldığında, doğa eğitimi ile çevre eğitimi ya da 'doğa' ile 'çevre' kavramlarının birbirleri yerine kullanıldıkları görülmektedir. Bu durum, konuyla ilgili yapılmış tezlerin incelenmesinde de görülmüştür."

☞ Bu metinde yay ayraçların hangi işlevde kullanıldığını belirleyiniz.

YAZMA

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Araştırmaya Dayalı Metin Yazma

Araştırmaya dayalı bir metin yazılırken öncelikle konuyla ilgili kaynak taraması yapılır. Kaynak taraması için geleneksel olarak kütüphanelerden ve günümüzde genel ağdan yararlanılır.

Kütüphanelerde kaynak taraması konu, kitap ya da yazar adı üzerinden yapılır. Genel ağ üzerinden yapılan kaynak taramalarında ise genellikle arama motorlarına başvurulur.

Arama motorlarının ilgili bölümüne konu, yazar ya da eser adı yazıldığında bunlarla ilgili sitelere ulaşılabilir. Arama motorlarından daha verimli sonuçlar alabilmek için +, -, " ", ( ), * vb. çeşitli simgeler ile site, link, filetype, related vb. kelimeler kullanılarak aramalar özelleştirilebilir.

Genel ağda yapılan araştırmalar bilişim teknolojileri kullanılarak toplanır, işlenir ve depolanır. Son olarak depolanan tüm bu bilgiler bir rapor hâline getirilir. Hazırlanan raporda yer alan bilgilerden yararlanılarak bir metin oluşturulur. Böylelikle farklı kaynaklardan edinilen bilgiler metin bağlamında bütünleştirilir. Oluşturulan metinde yararlanılan kaynaklar referans olarak gösterilir. Kullanılan kaynak ve yapılan alıntıların metinde gösterilmemesinin hukuki ve etik sonuçları olacağı unutulmamalıdır. Ahmet Beserek'in "Doğru Yazmak için Kompozisyon Bilgileri" adlı eserinde referans vermekle ilgili şu bilgilere yer verilir:

"Bir metin içerisinde geçen ve başka bir yerden nakledilen" bilgilerin kaynağının verilmesine "referans verme" denilmektedir. Referans verme konusunda uygulanan değişik usuller vardır.

Klasik Alman usulünde, başkasına ait bilgileri veren cümlenin veya cümlelerin sonuna atıf yıldızı veya rakamı konur. Bu işaretler aynı sayfanın altında açıklayıcı bilgilerle sunulur. Burada şu bilgiler verilir. Yazar adı, eser adı, cilt ve sayfa numarası, yayınevi, yayın yeri ve yılı.

İngiliz usulünde başkasına ait cümlelerin sonuna parantez açılır. Parantez içine yazarın soyadı, eserin yayın yılı ve sayfa numarası verilerek parantez kapatılır; cümlenin bitiş noktası konur.

Yeni Amerikan usulünde başkasına ait ifadelerin sonuna parantez açılarak bir rakam yazılır. Bu rakamlar bir eserin başından sonuna kadar sıra ile (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 vb.) verilir. Bu rakamlar, eserin son bölümünde bibliyografik bilgilerle sırasıyla açıklanır.

Türkiye'de uygulanan usul ise başkasına ait ifadelerin sonuna parantez açılarak parantezin içinde yazarın adı, soyadı, eserin adı ve sayfa numarası verilir.

(...)

Bir eserin "kaynaklar" bölümünde verilen bibliyografik bilgiler de şu şekilde sıralanır: Yazarın soyadı, adı, eserin adı, cilt numarası, yayınevi, yayın yeri ve tarih.

Kaynaklar bölümündeki bilgiler yazarın soyadının ilk harfine bakılarak alfabetik sıraya göre düzenlenir.

Aşağıdaki metin böyle bir araştırma sonucu ortaya çıkmış bir metindir:

“Rubruk, Kıpçak defnini tasvif ederken yerli terimleri söylemiyor; bu boşluk, galiba, şimdiye kadar taşnine’ler hakkında yazanların dikkat nazarlarına çarpamamış olsa gerektir; bu boşluk 14. yüzyıla ait olup Venedik elyazması Kıpçak dili sözlüğüyle kısmen ikmal edilmektedir. Bu sözlükteki defne ait terimler Almanca izah edilmiştir[(1)] ki Radloff’un sözlerine göre, Alman yahut Macar misyonerleri tarafından toplanan materyeller arasındadır[(2)]. Bu sözlükte ‘kurgan’ kelimesi ‘en gihoft grab’ yani ‘mezar üzerine yapılan höyük (tepe)’ diye izah edilmektedir. Kurgan kelimesi yaşıyan Türk lehçelerinde ve yazı dilinde, ta Orhon yazıtlarından itibaren ‘kale, istihkâm’ anlamına gelmektedir; bütün lügat kitaplarında ve bu cümleden Radloff’un ‘Türk lehçeleri sözlüğü tecrübesi’ adlı eserinde hep bu anlamla izah edilmiştir. Bununla beraber Radloff, sözlüğünün neşrinden önce çıkardığı Codex Comanicus[(3)] tetkikinde ‘kurgan’ kelimesini ‘grabhügel’ yani, ‘mezar tepesi’ diye izah etmişti[(4)]. Bu kelime Rusçaya, galiba, Kıpçak dilinden olsa gerek, bu anlamla geçmiştir; Orta Asya’da mezar tepesine ‘tepe’ yahut ‘tübe’ denir.

W. Barthold
Türklerde ve Moğollarda Defin Merasimi Meselesine Dair
Çeviren: Abdülkadir İnan

---

(1) Codex Cumanicus, ed. Comes Geza Kuun. Budapestini 1880, p. 222.

(2) Das türkische Sprachmaterial des Codex Comanicus. Petersburg, 1887 (Mem. de L’Acad. t. XXXV, N. 6) s. 1.

(3) Radlof Sözlüğü, II, 570, 940.

(4) Das türk. Sprachm., S. 29. R. M. Melioranskiy (Moğol devrinden önce Rus yazı diline alınan şark kelimeleri, s. 14) eski Türkçedeki kurgan kelimesinin Farsça كورخانه kelimesinin tesiriyle yeni anlam aldığı hakkındaki fikri “kabul edilebilir” saymıştır.

Metinde farklı kaynaklardan elde edilen bilgiler belirtilmiş ve bunların kaynakları metnin sonunda verilmiştir. Farklı kaynaklardan elde edilen bu bilgiler metinde bir bütünlük içinde sunulmuş ve yazarın kendi görüşlerinin ifadesi hâline gelmiştir.

b. Uygulama

- Araştırmaya dayalı bir metin yazmak için genel ağdan bir konu tespit ediniz.
- Bu konu ile ilgili kütüphanelerden ve genel ağdan yararlanarak kaynaklarınızı belirleyiniz.
- Ulaştığınız kaynaklardaki bilgileri amacınıza uygun olarak sınırlandırmalısınız.
- Metninizin bölümlerini (giriş, gelişme, sonuç) ve kaynaklardan edindiğiniz bilgileri bu bölümlerden hangilerinde kullanacağınızı belirleyiniz.
- Metninizde referans verme ve dipnot gösterme tekniklerinden hangisini kullanacağınıza karar veriniz. Metninizi buna göre oluşturunuz. Yazarken kullandığınız kaynakları, metnin içinde ilgili bölümlerde ve metnin sonunda gösteriniz.
- Metninizi paragraflar ve bölümler arasındaki anlam bağlantıları, düşünceler arasındaki denge ve akış bakımından gözden geçiriniz.
- Metninizi yüksek sesle okuyarak arkadaşlarınızla paylaşınız. Onlardan metninizi değerlendirmelerini isteyiniz ve metninizle ilgili eleştirileri cevaplayınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM

a. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Münazara Sunma

Münazara; herhangi bir konu üzerinde iki karşıt düşüncenin, iki grup arasında ve jüri önünde tartışıldığı konuşmalardır.

Münazaranın özellikleri

- Genellikle okul ortamlarında yapılan tartışmalardır.
- Her gruptaki konuşmacı sayısı bir ile dört arasında değişebilir, gruplar sözcülerini veya başkanlarını önceden belirler.
- Münazarada konuşma düzeni bir grubun üyesinden sonra diğer grubun üyesinin konuşması esasına dayanır.
- Konuşmaya başlayacak ilk grup kura ile belirlenir.
- Konuşmacılara eşit zaman verilir. Bu süre genellikle 5-15 dakikadır.
- Münazara da güçlendirilmiş tez adı verilen “argüman” son derece önemlidir.
- Konuşmalar yapıldıktan sonra jüri çeşitli ölçütlere göre değerlendirme yapar ve tartışmanın galibini belirler.

b. Uygulama

Aşağıdaki aşamalar doğrultusunda bir münazara örneği sununuz:

- İddia ve karşı iddiayı savunan üçer kişilik iki grup oluşturulur.
- Her grubun konuşmacıları sıra ile birer konuşma yapar.
- Grup üyelerinin iddia ve karşı iddia doğrultusunda yaptıkları konuşmalar tamamlandıktan sonra grup sözcüleri birer konuşma daha yapar. (Grup sözcülerinin konuşmaları dâhil olduğu grup üyelerinin konuşmalarının bir özeti niteliğinde olabileceği gibi karşı grup üyelerinin yaptığı konuşmalarda tespit ettiği çelişkiler üzerine de kurulabilir.)
- Konuşmacılar önemli noktaları vurgulamak ve dinleyicilerin ilgisini canlı tutmak için çeşitli geçiş ifadeleri (bundan dolayı, özellikle, kısacası, vb.) kullanabilir.
- Konuşmacılar kendilerine verilen süreyi verimli kullanmak durumundadır.
- Münazara bir jüri tarafından değerlendirilerek puanlama açıklanır.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin bildirdiği yargılar doğru ise yay ayraç içine "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ( ) Türk edebiyatında ilk makale İbrahim Şinasi tarafından yazılmıştır.
2. ( ) Makalede dil, kanalı kontrol işlevinde kullanılır.
3. ( ) Edebî makalelerde dil mecaz, yan anlam ve imgelere dayanır.
4. ( ) Makalelerde yararlanılan kaynakları belirtme zorunluluğu yoktur.

B. Aşağıdaki cümlelerde noktalı yerlere uygun kelimeleri yazınız.

1. Teze dayalı, araştırma verileriyle desteklenen, yararlanılan kaynakların gösterildiği ve nesnel bir anlatıma dayanan bir tür olan .... edebiyatımıza Tanzimat Dönemi'nde girmiştir.
2. Makalelerde öne sürülen görüşler .... ve .... gibi anlatım biçimleriyle ortaya konur.
3. Makalede öne sürülen düşünceler .... zorundadır.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi makale türünün özelliklerinden biri <u>değildir</u>?

A) Gazete ile doğup gelişen bir türdür.
B) Tanzimat Dönemi'nde Türk edebiyatına giren bu türün ilk örneği "Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi"dir.
C) Makalede çoğu zaman dolaylı anlatım tercih edilir.
D) Makalenin bir özelliği de nesnelliktir.
E) Makalede kullanılan dil hedef kitleye göre değişir.

2. Sosyal, ..., ekonomik, ... vb. konuları ...., öğretici nitelikteki .... ve dergi yazılarıdır. Herhangi bir konuda bilgi vermek, bir düşünceyi savunmak, bir konuyla ilgili açıklama yapmak veya kanıtlamak amacıyla yazılır.

Metindeki noktalı yerlere aşağıda verilenler getirildiğinde hangisi dışta kalır?

A) siyasi
B) sanatsal
C) gazete
D) açıklayan
E) televizyon

3. Aşağıdakilerden hangisi Türk edebiyatındaki makale yazarlarından biri değildir?

A) Ziya Gökalp

B) Peyami Safa

C) Mehmet Kaplan

D) Ahmet Hamdi Tanpınar

E) Sait Faik Abasıyanık

4. I. Temel ögesi düşüncedir.

II. Öne sürülen görüşler açıklama, tartışma gibi anlatım biçimleri ve tanık gösterme, örnekleme, sayısal verilerden yararlanma, karşılaştırma gibi düşünceyi geliştirme yollarıyla açıklanır.

III. Bilimsel ve ciddi bir üslup kullanılır.

IV. Birinci tekil kişili anlatım tercih edilir.

V. Makale yazarı tarafsız olmalı, yazısında geniş bir bilgiye ve güvenilir verilere yer vermelidir.

Numaralanmış cümlelerde verilenlerden hangisi makale türüyle ilgili değildir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

5. Makale ile ilgi aşağıda verilen bilgilerden hangisi doğrudur?

A) Öyküleyici anlatımdan sık sık yararlanılır.

B) Nurullah Ataç, Türk edebiyatındaki önemli makale yazarlarındandır.

C) Öznel bir anlatım tercih edilir.

D) Düşünceyi geliştirmek için karşılaştırma, tanık gösterme ve örneklemelerden yararlanılır.

E) Dil, heyecana bağlı işlevinde kullanılır.

6. I. Makalede savunulan görüş ispatlanmaya çalışılır.

II. Makale giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşan olaya dayalı bir yazı türüdür.

III. Giriş bölümünde ele alınan konuyla ilgili olarak genel bilgiler verilir.

IV. Gelişme bölümünde birkaç cümle ile kesin bir yargıya varılır.

V. Sonuç bölümünde savunulan görüş ve düşünce bilimsel veriler, bilgi ve belgelerle ispatlanmaya çalışılır.

VI. Dil, göndergesel işlevde kullanılır.

Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

7. Kente gelince ilk geceyi bu handa geçirmişti.

Bu cümlenin ögelerinin dizilişi aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

A) Zarf tümleci - Nesne - Dolaylı tümleç - Yüklem

B) Zarf tümleci - Dolaylı tümleç - Özne -Nesne - Yüklem

C) Zarf tümleci - Dolaylı tümleç - Nesne - Özne - Yüklem

D) Dolaylı tümleç - Zarf tümleci - Nesne - Yüklem

E) Dolaylı tümleç - Nesne - Zarf tümleci - Yüklem

8. Sonuçta, çocuğun toplumsal ve fiziksel çevresi, doğa koruma bilinci oluşumuna olanak sunmaktadır.

Bu cümlede altı çizili kelime grubu cümlenin hangi ögesidir?

A) Özne

B) Belirtili nesne

C) Belirtisiz nesne

D) Dolaylı tümleç

E) Zarf tümleci

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük harflerin kullanımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?

A) Bugün Mühendis Ahmet'le görüşeceğiz.

B) Sabahleyin arkadaşım Pehlivan Hasan aradı.

C) Burada 18 Şubat 2003'ten beri çalışıyorum.

D) Öğretmenliğimin ilk yıllarında Doğu Anadolu'daydım.

E) Üsküdar'da, İskele caddesinde yürüdük.

10. Aşağıdakilerin hangisinde imla yanlışı vardır?

A) Şiirlerinizde şekle önem verirmisiniz?

B) Neden roman yazmıyorsunuz?

C) Kitap okumak için sakin bir ortam mı ararsınız?

D) Bu kitapları siz mi okudunuz?

E) Bu ortam kitap okumak için uygun mudur?

11. (I) Atatürk'ün yapmak istediği reformlar arasında, hiç şüphe yok ki Türk musikisi de vardı. Bu reformun amacı, millî kültür değerlerimizi Batı seviyesine ulaştırmaktı. Atatürk, Türk musikisinin gerçek değer taşıyan eserlerini dinlemeyi severdi. Zaman zaman kendisi de şarkılar, türküler söylerdi.

(II) Bugün de erkenden kalktım, kahvaltımı yaptım. İşe giderken hep aynı yolu kullanmama rağmen hiç fark etmediğim ağacın üzerindeki kuşların sesini duydum ve içim neşeyle doldu. Kendi kendime kızdım. Nereye yetişeceğiz sanki neden bu kadar acele ederiz?

(III) Bulunduğu coğrafyanın iklimi, tabiat şartları, bitki örtüsü, hayvan varlığı dilin muhtevasını belirler. Söz gelişi Araplar "deve" için pek çok kelime kullanırken Moğollar "buz" ve "kar" için yüzlerce kelime oluşturmuşlardır.

(IV) Ee! ne yapalım? Fikir adamıyım, derin derin düşüncelerimden çıkıp da süslenmeye, dış güzelliklerle uğraşmaya ayıracak vaktim mi var benim? Okuyup okuyup da içimi bezeyeyim, kafamı donatayım, yeter bana.

(V) Karşı binalardan iki Özbek, uçağa doğru koşmaya başladı, ikisinin de başında ipek ibrişimlerle çiçek açan badem ve gözyaşı motifli Özbek takkeleri var. Bağdem motifleri, Asya Türk'ünün çekik gözlerine benziyor.

Numaralanmış bu metinlerden hangisi bir makale türünün özelliklerine sahiptir?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Ç. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Bilimsel makalelerle edebî makalelerin ortak ve farklı özelliklerini belirleyiniz.

2. Aşağıdaki metinde yay ayraç ( ) ile gösterilen yerlere doğru noktalama işaretlerini koyunuz.

"Fakat vapur( ) şuraya( ) buraya( ) uğrayıp bir sürü yolcu bıraktıktan sonra sıcak memleketlere yaklaşınca kendisini bir durgunluk aldı( ) Kalanlar bilmediği dilden konuşuyorlardı ve ona İstanbul() daki gibi( )

( )Hasan gel( )

( )Hasan git( ) demiyorlardı( ) ismi değişir gibi olmuştu( ) Hassen şeklinde gitmişti( )

( )Taa( )hun ya Hassen( ) diyorlardı( ) yanlarına gidiyordu( )

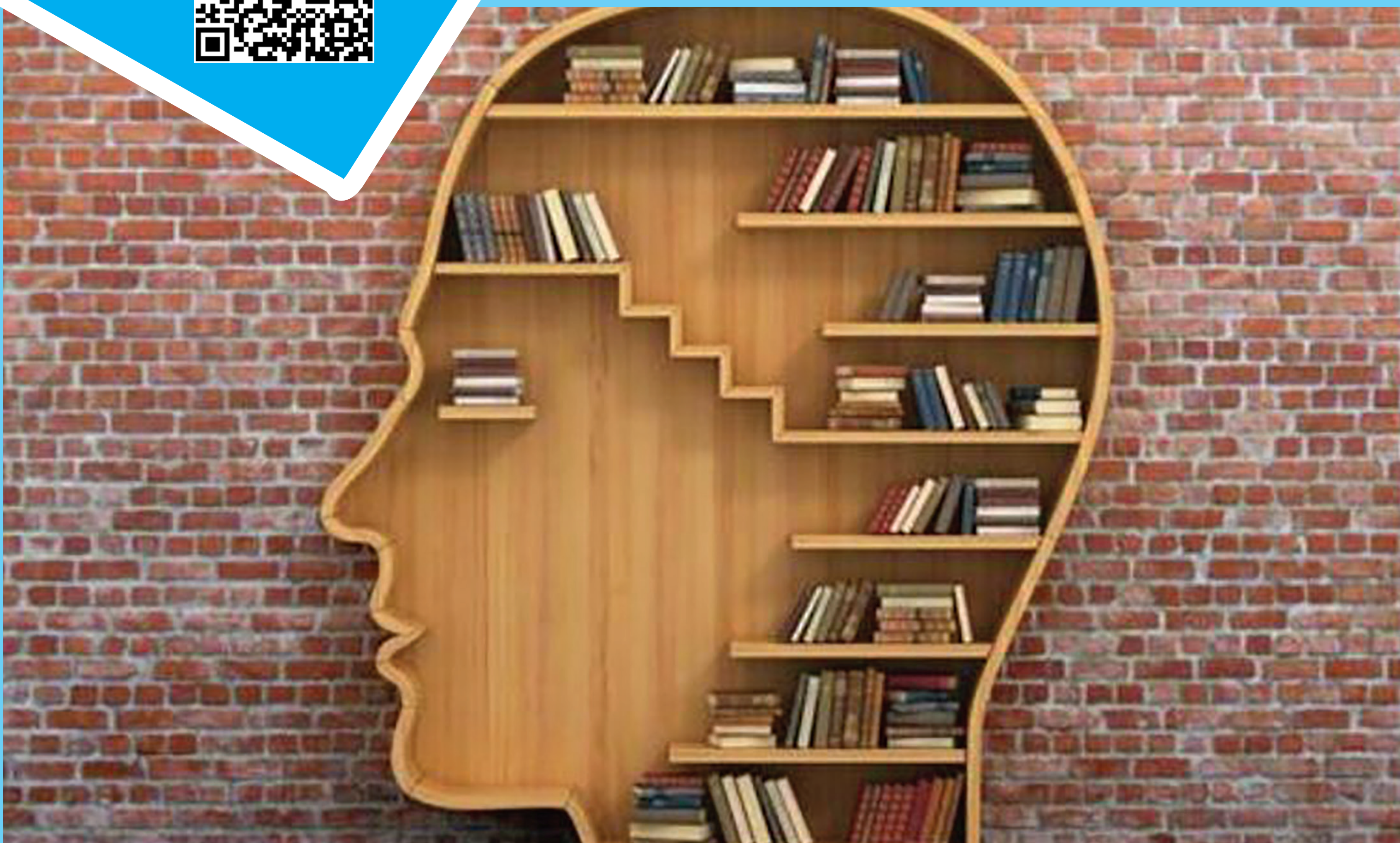
( )Ruh ya Hassen( ) derlerse uzaklaşıyordu( )

Hayfa( ) ya çıktılar ve onu bir trene koydular( )

Artık ana dili büsbütün işitilmez olmuştu( )

5. ÜNİTE

SOHBET VE FIKRA

OKUMA

Sohbet ve Fıkra

Dil Bilgisi: Cümlenin Ögeleri - İmla ve Noktalama

YAZMA

Fıkra Yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM

"Dostluk" Konusunda Bir Sohbet Gerçekleştirme

OKUMA

Hazırlık

1. Sohbet yazılarının içten oluşunu neye bağlıyorsunuz? Açıklayınız.

2. Sohbet yazılarının hemen her konuda yazılmasının nedeni sizce nedir?

1. Metin

Yemeklere Dair

Evet, hiç şüphe yok ki meyvelerle sebzelerin manzara, lezzet ve letafeti hakkında ne söylense azdır... Fakat bunların pişirilmiş hali olan yemeklerde de başka bir manzara, başka bir lezzet ve başka bir letafet vardır. Sıcak bir ekmeğin kokusu, ondaki içe işleyen iştiha verici rayiha hangi meyvede bulunur ve o kızarmış kabuğundaki ve o yumuşak beyazındaki güzelliğe hangi sebzede tesadüf olunur?

İnsanlar bin kalıba soka soka ve bin türlü muameleden geçire geçire ortaya yemek namı altında bazen öyle bir harika çıkarırlar (...) Mesela bir tepsi saray baklavasını göz önüne getiriniz: Elyafındaki o incelik, o terütazelik gül yaprağındaki gibi zarif ve nazik değil midir? O kabarıklıkta bir manolya goncası dolgunluğu ve taksimdeki intizamda bir tarh mükemmeliyeti, kırmızı benekli tatlı manzarasında ise bir çemenzar letafeti yok mudur? Ya lezzetine en nefis meyvelerden biri olan incir kadar şekerli ve latif bulmaz mısınız?

Sonra bir saray lokmasını düşününüz, hani üstü sert, kıtır kıtırdır da ısırınca ağzınız balla dolar, böyle, bu derece ustalıklı ve şekerli bir yemiş henüz dünya yüzünde yoktur. Benibeşer aşçılık namı altında adeta tabiatla rekabete kalkmıştır, küstahçasına meydan okur ve ekseriya da kudret ve meziyetini takdir ettirir.

Alafranga yemeklere gitmeyelim, gözümün gördüğü ve ağzımın alışmadığı nesneler hakkında sahte bir malumatfuruşluk taslamak istemem; lakin usta bir aşçının mesela bir sigaraböreği için hamur açışını en ince teferruatıyla gözden geçiren bir adam himmetin, nezaket ve rikkatin bu derecesine nasıl hayran olmaz? Oklavada sanki bir sır, bir tılsım vardır, hamuru nasıl inceltir, nasıl şeffaf bir hale sokar ve sonra çarpar, silker, hırpalar da, nasıl olur da yırtmaz, parçalamaz, ve gittikçe büyültür, açar...

(…)

Öyle tahmin ediyorum ki, insanların yemeklere sarf ettikleri himmet ve bu hususta vasıl oldukları mertebe gördüğümüz şu bütün harikalarda, bu elektrik, tayyare, motor, gramafon, buhar, seman arme, Ayasofya Camii, Senpiyer Kilisesi, dretnot, tank, asma köprüler, opera parçaları, Şekspir tiyatroları, Rafael'in tabloları vesaireye nispetle hemen hemen müsavi bir derecede, o kıymette, o ehemmiyettedir.

Binaenaleyh aşçılığın ilmi, medeni ehemmiyeti vardır. Bu noktai nazardan aşçılar adeta bir nevi ilim ve medeniyet pişvaları, birtakım profesörler ve mütefenninler demektir; mesleklerinde gösterdikleri her yeni terakki, milletlerinin bu münasebetle de bütün beşeriyetin yeni bir itilası demek de olur… Mesela bir tavukgöğsü, etin tatlı haline gelişi ne demektir? Bundaki inceliğe ve maharete şaşılmaz mı? Bir tabak kefal pilakisi hatırlayalım: O patates parçaları, havuç kesmeleri ve kereviz yaprakları ona niçin, nasıl bir tecrübeden sonra ve nasıl bir zevki selim ile ilave edilmiştir, kaç nesil, asırlardan beri uğraşarak kefal balığını bu tarza sokmuş, bu terakkiye mazhar etmiş ve ona bu kemali buldurmuştur?

(…)

Keten örtüleri pırıl pırıl ve gümüş takımları parıl parıl bir aydınlık yemek masası tasavvur edelim, üzerine de kemal numunesi olarak tatlılardan bir keşkülü fukara, yahut da yemeklerden zeytinyağlı bir enginar koyalım ve diyelim ki:

"Bu keşkül denen tatlı kaç türlü süzgeçten ve kaç kat tülbentten süzülerek ne itina ile yapılır, nasıl dikkatle kaynatılır, kıvamı ne merakla beklenir bilir misiniz? Hele bakınız, ağızda nasıl eriyor, ne hafif, fakat, ne leziz yeniyor ve bütün öteki sütlü tatlılardan ne derece farklı ne bambaşka oluyor… Bu unu bu hale getirmek için büyük bir neslin zekâsı, yani esaslı bir medeniyetin vücudu şarttır." (…)

Bazı yemekler de vardır ki beni hayretler içinde bırakır:

"Aman Allahım," derim, "hele bakın bunu da böyle, bu tarzda yapmayı nasıl, ne zaman, hangi dâhi icat etmiş? Bu fikri de nereden bulmuş?"

Öyle ya mesela midye dolması… Haydi midyenin tavada kızarmasını, pilakisini akıl edelim, fakat o iki kara kabuğun içini pirinç ile doldurarak ortaya bu derece leziz ve nefis bir yemek koymak şeytanın bile aklından geçemeyecek marifetlerdendir. Ben ne zaman midye dolması görsem her birinin yüzüme:

"Hay köftehor insanlar, bizi de bak ne biçime soktular, neye çevirdiler?" der gibi alık alık, şaşkın şaşkın baktığına hükmederim. Hoş bütün dolmalarda, kabak, yaprak, domates, patlıcan, biber, balık, tavuk dolmalarında bir şaşkınlık ve bir memnuniyetsizlik hali vardır; bilmem bu cihete siz de dikkat ettiniz mi? Bana öyle gelir ki sebze, balık veya tavuk, hiçbiri, hatta kaz ve hindi bile dolma olmaktan memnun değildirler. Öyle içlerinin açılarak birtakım ecnebi maddeler ile tıka basa doldurulması istiklal ve milli fikirlerini rencide ettiğinden midir (...) ne, her cins ve her nevi dolmada muhakkak bir teessür ve tahayyür hali sezilir.

Galiba dolmalardaki bu haleti ruhiyeyi hepimiz pek güzel sezdiğimiz içindir ki amiyane bir tabir olarak:

"Ben dolmaya gelmem!" deriz.

Refik Halit Karay

Ago Paşa'nın Hatıratı

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

benibeşer : İnsanoğlu.
çemenzar : Yeşillik, çayır.
dretnot : Bir tür savaş gemisi.
himmet : Çaba, gayret.
intizam : Düzenli, düzgün olma.
iştiha : İştah.
itila : Yükselme.
izdivaç : Evlilik.
kemal : Bilgi ve erdem bakımından olgunluk, yetkinlik, erginlik, eksiksizlik.
letafet : Güzellik, hoşluk.
malumatfuruş : Bilgiç.
mazhar etmek : Bir iyiliğe erişmek.
müfennin : Fen bilimci.
müsavi : Eşit, denk.
pişva : Önder, lider.
rayiha : Güzel koku.
rikkat : İncelik.
seman arme : Bir tür silah.
tahayyür : Şaşkınlık.
taksim : Parçalara bölme, bölüştürme.
tarh : Bahçelerde çiçek dikmeye ayrılmış yer.
tayyare : Uçak.
teessür : Üzüntü.
terakki : İlerleme, yükselme, gelişme.
terütaze : Çok taze, körpe.
vasıl olmak : Ulaşmak, amacına kavuşmak.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Sohbet, bir yazarın seçtiği bir konuda kendine özgü görüş ve düşüncelerini fazla derine inmeden, karşısındakilerle konuşuyormuş gibi anlattığı yazı türüdür. “Sohbet” karşılığı “söyleşi” kelimesi de kullanılmaktadır.

Sohbet Türünün Özellikleri

- Görüş ve düşünceler fazla derine inmeden ortaya konur.
- Anlatım senli benlidir.
- Savunulan düşüncelere okuyucuyu inandırmak kaygısı yoktur.
- Deyim, atasözü, hatıra, halk fıkrası, nükte ve özlü sözlerden çokça yararlanılır.
- Yazar karşısında biri varmış gibi sorular sorar, sorduğu sorulara kendi cevaplar verir.
- İç konuşmalara yer verilir.
- Okuyucuyu konu üzerinde düşündürmek esas amaçtır.
- Sohbet yazıları gazete ve dergilerde yayımlanabildiği gibi ayrıca bir kitap olarak da basılabilir.
- Sohbette günlük konuşma diline yakın bir dil kullanılır.
- Öznel bir anlatıma sahiptir.
- Her konuda yazılabilir.
- Sohbetlerde dil heyecana bağlı işlevinde kullanılır.

Cenap Şahabettin, Ahmet Rasim, Refik Halit Karay, Suut Kemal Yetkin, Şevket Rado, Melih Cevdet Anday, Nurullah Ataç, Attilâ İlhan Türk edebiyatının sohbet yazarlarıdır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metinde nelerden söz edilmektedir?
2. Metinden yemekler hakkında hangi bilgilere ulaşılmaktadır?
3. Yazar, yemekleri okuyucuya tanıtırken hangi anlatım biçimlerinden yararlanmıştır? Bu anlatım biçimlerinin metindeki işlevi nedir? Açıklayınız.
4. Metnin konusunu, yazılış amacını ve hedef kitlesini söyleyiniz.
5. Metindeki açık ve örtük iletiler nelerdir? Belirleyiniz.
6. Metinden yazara özgü dil ve anlatım özelliklerine örnekler veriniz.
7. Sohbet türünün ortaya çıkmasıyla yazılı kültür ve yayın organları arasında nasıl bir ilişki vardır? Düşüncelerinizi açıklayınız.
8. Metnin içeriği ile metinde sözü edilen bireysel gerçeklik arasında nasıl bir ilişki vardır?
9. Sohbet türünün Türk edebiyatındaki önemli yazarlarını ve bu yazarların bildiğiniz eserlerini söyleyiniz.
10. Refik Halit Karay'ın diğer türlerde kaleme aldığı eserlerine örnekler veriniz.

Yazarın Biyografisi

Refik Halit KARAY (1888 - 1965)

İstanbul'da doğmuş, edebî hayata çeşitli gazetelerdeki yazıları ve fıkralarıyla başlamıştır. Bir dönem Fecriati Topluluğu içinde yer alan Refik Halit, daha sonraları Millî Edebiyat akımı doğrultusunda eserler vermiştir. Türkiye Türkçesinin edebiyat dili hâline gelmesinde katkıları olmuş bir yazardır. İlk yazılarında günlük hayatı dile getirmiş, hayatın gülünç yanlarını karikatürize etmiştir. Ona şöhretini kazandıran Kalem adlı mizah dergisinde Kirpi ismiyle yazdığı yazılarıdır. Bu yazılar nedeniyle Anadolu'ya sürgün edilmiş, bu dönemde Anadolu'yu ve Anadolu insanını tanıma fırsatı bulmuştur.

Eserlerinde Türk toplumundaki siyasi ve toplumsal değişmeleri, memleket özlemini, gurbet duygularını işlemiştir. Eserlerinde mizah, eleştiri ve hiciv önemli yer tutar. Refik Halit, eserlerindeki kahramanları kendi sosyal çevreleri içinde ele alan çok iyi bir gözlemcidir. Üslubu, konuşma dilinin bütün canlılığını ve doğallığını taşır.

Eserleri

Roman: *Sürgün, Nilgün, Çete, Bugünün Saraylısı, Kadınlar Tekkesi, Anahtar, Yezidin Kızı, Yeraltında Dünya Var vd.*

Hikâye: *Memleket Hikâyeleri, Gurbet Hikâyeleri.*

Mizah: *Sakın Aldanma İnanma Kanma, Kirpinin Dedikleri, Ay Peşinde, Tanıdıklarım, Guguklu Saat vd.*

Hazırlık

1. Sıkılmadan okuyabileceğiniz yazılar hangi özelliklere sahiptir?

2. Kitaplarla kendi hayatınız arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

2. Metin

Kitaba Hürmet

Okumayı sever misiniz?

Böyle bir sual olur mu? Elbette seversiniz; sevmeseydiniz bu gazeteyi almaz, bu satırları da okumazdınız. Her kim olursa olsun bir muharririn hitap ettiği kimseler, muhakkak okumayı seven kimselerdir. Ama kimisi çok kimisi az okur.

Ben de sualimi sorarken bilhassa bunu öğrenmek istiyordum: Az okuyanlardan mısınız? Çok okuyanlardan mı? Birinci sınıftansanız haksızsınız; çünkü az okumak hemen hemen hiç okumamakla birdir. Sizi bir kitap dostu olmağa davet ediyorum.

Dünyada kitaptan güzel ne vardır ki? İşte önünüzde iki yüz, üç yüz sahifelik bir kitap... Ne olduğunu, neden bahsettiğini bilmiyorsunuz. Yalnız ismini görüyorsunuz. Muharririni de tanımıyorsunuz. Sadece biliyorsunuz ki bir romandır. Hiç durmadan açın, belki içinde elemleri, sevinçleri, muhabbetleri veya nefretleri sizi alâkadar edecek bir veya birkaç insanla tanışacaksınız. Onlarla birkaç saat veya birkaç gün beraber yaşayacak, onların sırlarını -belki kendinizinkilerden de daha iyi- öğreneceksiniz. Onların belki de dostu olacaksınız, onların kederlerine ağlayacak, saadetleri ile sevineceksiniz. Onlar da sizin dostunuz olacak; en ısdıraplı günlerinizden birinde bir roman kahramanının size geldiğini görebilir, "Bilmez misin? Ben de senin gibi idim!" dediğini duyabilirsiniz. Çok okuyan, hikâye ve romanlarla geçen saatlerin kaybolmadığına inanan adam ömründe asla yalnız kalmaz.

Okuyun, ne bulursanız okuyun; hiç olmazsa bir kere açın. Çok mu fena buldunuz? Bırakması zor değil ya!..

Ama diyeceksiniz ki para veriyorsunuz, aldanmak istemezsiniz, alacağınız kitaplar değerli olmalı...

Şu para ve aldanmak meselesinden bir bahsedelim... Aldığınız kitaba nihayet yüz, yüz elli, mecmuaya da on, yahut en fazla elli kuruş vermiyor musunuz? Bunu da yerine sarfetmek iddiasındasınız. Okuduğunuz kitap, mecmua iyi ise ondan aldığınız zevk ile verdiğiniz para arasında bir münasebet var mıdır? Beğendiğiniz bir romanın şahısları ile tanışmak yüz elli kuruş mu eder? On kuruş verip bu mecmuayı aldınız. Birtakım resimler gördünüz, yazılar okudunuz, belki bir şey öğrendiniz, belki düşüncelerinize uymayan sözlerle karşılaşıp sinirlendiniz ve bu suretle belki kanaatleriniz biraz sarsıldı veya kuvvet buldu. Bütün bunlarla o on kuruş arasında, sorarım size, bir nispet kurmak imkânı var mı?

Hayır, siz yüz elli kuruşla bir kitabın, on kuruşla bir mecmuanın hakikî değerini vermiş olmuyorsunuz. Zaten hiçbir kitabın, yazının para ile ölçülecek bir değeri yoktur. Verdiğiniz para bir iştirak bedelidir. Kitabın yazılmasını, mecmuanın çıkmasını mümkün kılmak isteyenlerin arasına karışıyorsunuz. İyi kitap yazılması için, iyi mecmua çıkması için fenalarının da bulunması lâzımdır. Bilin ki güzel yazı âdeta bir mucuzedir; fakat bu mucizeyi etrafı hazırlar. Ömrümde kaç kitap okudum bilmiyorum; fakat bütün bunlardan belki kırk, elli nihayet yüz tanesi içimde yaşar. Öbürleri... Elbette onların da faydası oldu, onlar da izini bıraktı. Hiçbirini okuduğuma pişman değilim; hatta fena olduğu daha ilk on sahifede anlaşıldığı için attığım kitapları aldığıma da pişman değilim. Aldığı on kitaptan yalnız bir tanesi iyi olan adam bahtiyar sayılır. Kitap alın, okuyun, beğenirseniz devam edersiniz, fakat bilin ki iyiler fenaların, fenalar iyilerin sayesinde yazılıp neşredilir.

Aldanmak... Tersini bile bile aldatan muharrir yok gibidir. En fena yazan bile eserinin iyi olduğuna emindir ve sizi aldatmak istemez. Zavallı, kendisi aldanıyordur. Siz aldanıp bir buçuk lira veriyorsunuz; o aldanıp ömrünü veriyor. Kim daha ziyanda?

Ben, mecmuanızda nihayet bir sahife yer tutacak bu satırları ne kadar zamanda yazıyorum? Hiç olmazsa bir saatim gidiyor. Siz belki on dakikada, hatta beş dakikada okuyuvereceksiniz. Yalnız bir saatim mi? Hayır, elbette her satırda bütün ömrümün, bütün okuduklarımın birer hissesi var. Roman yazan bir saatte de bitirmiyor, haftalarını, aylarını o işe bağlıyor ve kendisi kadar size, kendisinden ziyade size hizmet ediyor. Benim yazıma veya onun romanına yalnız vakit geçirmek maksadı ile bir göz atmak hakkınız mıdır? Beğenmeye mecbursunuz demiyoruz; fakat dikkatle okumaya başlayın, bizi okurken ciddî bir iş gördüğünüzü bilin. Bizim hakkımızda vereceğiniz hüküm ağır olabilir. “Bir para etmez” diye elinizden atabilirsiniz fakat eğlenmek için okumayın, çünkü ben de, o da sizinle eğlenmek için yazmıyoruz.

Söylediklerimizi, yazdıklarımızı beğenirseniz dikkatle okuyun ki unutmayasınız. Size not alın, kitapların altını çizin demiyorum; onu ben de sevmem. Dikkatle, ciddiyetle okumanız kâfidir; yani kitap veya mecmua okuduğunuz zaman elinizdeki yazı tuhaf vak’alar bile anlatıyorsa, ciddî bir iş gördüğünüze inanın. Çünkü muharrir sizi güldürmek istediği zaman bile size hizmet etmek ister. Ama bu hizmet müsavi adamlar arasındaki hizmettir; siz muharriri kendinizden küçük görür, onu ciddiye almaz ve eserlerini ancak vakit geçirmek için bir vasıta sayarsanız, o da size küser ve yazısı, size sırlarını tevdi etmez. O zaman kitap okumuş olmazsınız; bütün yaptığınız birtakım karalanmış kâğıtlarla göz yormaktan ibaret kalır.

Not almak da olur; fakat beğendiğiniz cümle sizi buna icbar etmeli. O zaman kalkar, kâğıt kalem arar, yazarsınız. Ama acele etmeyin, kitap, mecmua yani dostunuz yanınızda, kaçmıyor, kaçmayacak...

Nurullah Ataç

***Güzel Yazılar Denemeler*, Hazırlayan: İsmail Parlatır ve diğerleri**

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

elem : Acı, üzüntü.
ıztırap : Acı, sıkıntı.
icbar : Zorunluluk.
iştirak : Katılma, ortak olma.
mecmua : Dergi.
muharrir : Yazar.
müsavi : Eşit.
nispet : İlinti, bağlantı.
saadet : Mutluluk.
sual : Soru.
tevdi : Verme, bırakma.
vaka : Olay.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Türk edebiyatında sohbet türünde yazılmış önemli bazı eserler şunlardır:

- Ahmet Rasim: "Ramazan Sohbetleri"
- Melih Cevdet Anday: "Dilimiz Üstüne Konuşma"
- Haldun Taner: "Hak Dostum Diye Başlayalım Söze"
- Yahya Kemal Beyatlı: "Aziz İstanbul", "Edebiyata Dair"
- İsmet Özel: "Bakanlar ve Görenler", "Çenebazlık"
- Suut Kemal Yetkin: "Edebiyat Söyleşileri"
- Şevket Rado: "Eşref Saat", "Hayat Böyledir"

Okuduğunuz metnin yazarı Nurullah Ataç da Türk edebiyatında sohbet yazarlarından biridir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metinde yazar kimlere seslenmektedir? Seslendiği kişilerden ne istemektedir?

2. Yazara göre kitap okumak bir zorunluluktur. Yazar, bu düşüncesini inandırıcı kılmak için hangi gerekçeleri öne sürmektedir? Metnin ana düşüncesi günümüzde de geçerliliğini korumakta mıdır? Niçin?

3. Metnin ana düşüncesi nedir?

4. Metinden yazara ait üslup özelliklerini belirleyiniz.

5. Yazarın "Ben de sualimi sorarken bilhassa bunu öğrenmek istiyordum: Az okuyanlardan mısınız? Çok okuyanlardan mı? Birinci sınıftansanız haksızsınız çünkü az okumak hiç okumamakla hemen hemen birdir." sözlerine katılıyor musunuz? Niçin?

6. İncelediğiniz metne yazıldığı dönemin hangi kültürel sorunları yansımıştır? Bu sorunlar günümüz toplumunda da varlığını sürdürmekte midir?

Yazarın Biyografisi

Nurullah ATAÇ (1898 - 1957)

Yazı hayatına şiir, makale ve tiyatro eleştirileriyle başladı. Yazılarıyla yeni bir düzyazı dilinin kurulmasına öncülük etti. Kendi dönemindeki "konuşma dili mi, arı Türkçe mi" tartışmalarında arı Türkçeyi savundu.

Halk tarafından benimsenmiş olsa dahi dilimize yabancı dilden giren kelimelerin dilimizden atılmasından yana oldu. Yazı dilinin halka yaklaşmasını istemezdi. Ona göre önemli olan halka yeni kelimeler öğretmektir.

Sağlam bir üslubu vardır. Konuşur gibi yazar, özellikle devrik cümle kullanır. Böylelikle yazıya akıcılık katar. Anlatımı rahat ve inandırıcıdır.

Deneme, sohbet ve eleştiri türlerinde eserler vermiştir. Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı'nda yol gösterici bir görev üstlenmiştir.

Eserleri

Düzyazı: *Karalama Defteri, Günlerin Getirdiği, Sözden Söze, Ararken, Diyelim, Söz Arasında, Okuruma Mektuplar, Söyleşiler vd.*

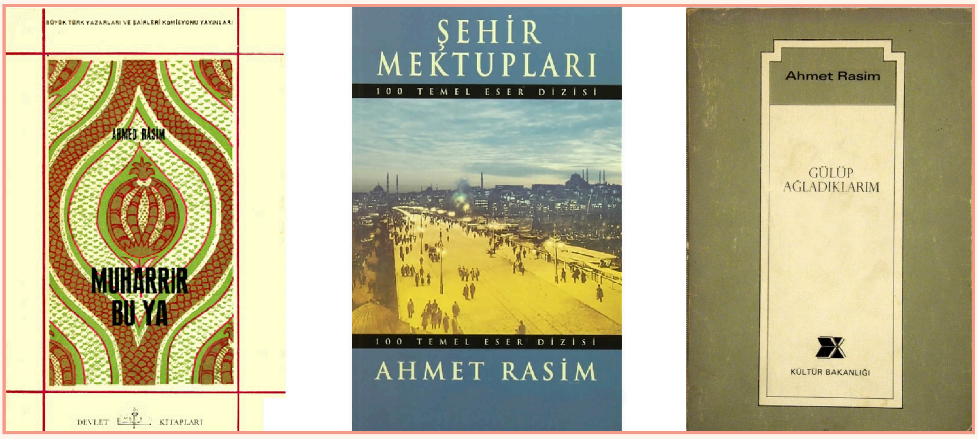
Hazırlık

1. “Güncel”, “güncel olay”, “günübirlik” ifadeleri ne anlama gelmektedir? Açıklayınız.

2. “Doğal dilin imkânlarından yararlanmak” ifadesinden ne anladığınızı söyleyiniz.

3. Metin

Kaybettim!

Unutkanlık denilen ve kişiye göre gülünç, acıklı olaylara yol açan beklenmedik dert hakkında geçenlerde yazdığım bir, iki fıkra, okuyanlardan kiminin dikkatini çekmiş. Hatta bunlardan biri lütfen göndermiş olduğu teşekkürnamede diyor ki: “Bu yüzyılın, bilinen gidişi ile sosyal konularının bizde tam gelişmesine yarayacak pek çok açık ve gizli olaylar yaratıp doğruluğunu burada enine boyuna anlatmak mümkün olamayacaksa da, kendi kendiliğinden âdeta günlük olaylar soyundan olarak gazete sütunlarında görülen bir salgın hastalık hakkında, hekimlerin ve ilgili memurların pek çok kayıtsız davranmakta olduklarını söylememek elimden gelmiyor. Bizde, eskiden beri mühür, çanta senet, tapu kâğıdı, önemli evrak, elmas yüzük, broş, gerdanlık, bilezik, bohça, çocuk, cüzdan, para, şehrin bölümleri dolayısıyla yol... ve başkalarını kaybetmeye alışılmıştır. Hatta benim küçüklüğümde, tellallar vasıtası ile kayıp aranır, Okçularbaşı, Şehzadebaşı, Aksaray ve Eminönü taraflarında hemen her gün bir tellalın yüksek sesine ve dünyanın beğendiği kıyafetine eklenen özel tavırla, meselâ:

Dünkü saat beş sularında, Çarşıkapısı ile Sultan Mahmut Türbesi arasında, içinde üç lira, dört mecidiye ve beş bin kuruşluk senet, iki inci, yüz on para ufaklık bulunan bir kese kaybolmuştur. ‘Bulup getirene helâlinden yüz kuruş verilecektir.” diye saatlerce bağırıp durduğu görülürdü. Yine bir gün böyle bir tellalın yanında duran üç, dört yaşındaki bir çocuğu parmağı ile göstererek: ‘Bundan üç gün önce, öğle üzeri, köprü üzerinde kaybolmuş. İsmini, cismini, ne tarafta oturduğunu söyleyemiyor, yalnız baba diyor... Babasını bulana bir hayır sahibi tarafından ikram olunacaktır.” sesleri ile güle güle incelik sattığını görmüş ve işitmiştim. Şimdilerde ise, böyle bağırtıya lüzum yok. Gazetecilerin son sütunlarında yer bulmak yetiyor.

Şu birkaç satırı karalamaktan amacım da bu sütunların, hele şu Dünya Savaşı kaygısı arasında, durmadan ve sürüp giden bir ahenkle:

Tezkire-i Osmaniye, askerlik belgesi, terhis ve erteleme kâğıdı, ikametgâh belgesi, pasaport cüzdanı gibi şeylerin kaybedildiğinden bağıra bağıra bahsettiklerini bildirmektedir. Bu ilânlar o kadar birbirini kovalamaktadır ki, birkaç yıl daha bu hâl sürecek olursa, hûkümetin hiçbir türlü masraf etmeksizin, İstanbul'da nüfus sayımı, yaşlıların sayımı işlemlerini kendi kendiliğinden yenileyip tamamlayacağına insanın inanacağı geliyor. Çünkü bu ilânlardan maksat, kaybolanın yerine yenisini almak ve bir sorun olunca gazetede çıkan ilânı göstererek aynı belgeleri hep bir arada taşıdığına hak kazanmak demek olduğundan, Tezkire-i Osmaniye ile adı geçen belgelerin her gün yenilenme işleminin yapıldığına şüphe yoktur.

İşte şehrimizde bir bölük evraka sataşan ve beraberinde cepteki paranın bir bölüğünü de alıp götüren bu kaybetmek hastalığının da sebebi, acaba unutkanlık olduğu gibi, beyine giden büyük damarlardan dağılan küçük damarların içindeki kanların pıhtılaşmasından mı ileri gelmektedir? Burasının açıklanmasını kalemimizin gücünden dilerim.

12 Nisan 1332
Ahmet Rasim
Eserlerinden Seçmeler
Hazırlayan: M. Emre Karaörs

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

broş : Kadınların takındıkları süs iğnesi.

mecidiye : Osmanlı Devleti'nde 1840 yılında basılmış 20 kuruş değerinde olan gümüş sikke.

tellal : Herhangi bir şeyi, olayı veya bir şeyin satılacağını halka duyurmak için çarşıda, pazarda yüksek sesle bağıran kimse.

terhis: : Askerlik ödevini bitirenleri ordudan bırakma.

Tezkire-i Osmaniye : Osmanlı Devleti zamanında kullanılan kimlik belgesi.

1332(Hicri) : Miladi takvime göre 1914.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Bir yazarın güncel olaylar hakkındaki kişisel görüş ve düşüncelerini akıcı bir dille, kanıtlama gereği duymadan yazdığı kısa fikir yazılarına **fıkra** denir. Bu tür fıkralara **köşe yazısı** adı da verilir.

Fıkra Türünün Özellikleri

- Düşünce yazısıdır.
- Belirli bir plan dâhilinde yazılır.
- Ele alınan konu günceldir.
- Esas amaç okuyucu etkilemek ve düşündürmektir.
- İspat kaygısı güdülmez.
- Konu, öznel bir bakış açısıyla işlenir.
- Cümleler kısa ve anlaşılır niteliktedir.
- Anlatımda atasözü, deyim, özdeyiş ve halk fıkralarına sıkça yer verilir.

Ahmet Hâşim, Hüseyin Cahit Yalçın, Falih Rıfkı Atay, Ahmet Rasim, Refik Halit Karay, Orhan Seyfi Orhon, Peyami Safa, Burhan Felek fıkra türündeki eserleriyle tanınmaktadır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metinde nelerden söz edilmektedir?

2. Yazarın okuyucusuna iletmek istediği nedir?

3. Metinden hareketle aşağıdaki soruları cevaplayınız.

a. Metnin yazıldığı dönemin sözlü ve yazılı kültür ögeleri nelerdir?

b. Metnin yazıldığı dönemde gerçekleşen toplumsal değişimler ve etkileşimlerle ilgili hangi bilgilere ulaşılmaktadır.

c. Tespitlerinizden hareketle fıkra türünün ortaya çıkmasında etkili olan unsurlar nelerdir? Açıklayınız.

4. İncelediğiniz metinde "öğretici, betimleyici, mizahi, eleştirel" anlatım biçimi ve anlatım tekniklerinin hangilerinden yararlanılmıştır? Metinden örnekler vererek açıklayınız.

5. "Kaybettim!" ve "Küçük Hanımefendi ile Sohbetler -1- İsimlere Dair" adlı metinlerden hareketle sohbet ve fıkra arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirleyiniz.

6. *"Hatta benim küçüklüğümde, tellallar vasıtası ile kayıp aranır, Okçularbaşı, Şehzadebaşı, Aksaray ve Eminönü taraflarında hemen hergün bir tellalın yüksek sesine ve dünyanın beğendiği kıyafetine eklenen özel tavırla, meselâ: 'Dünkü saat beş sularında Çarşıkapısı ile Sultan Mahmut Türbesi arasında, içinde üç lira, dört mediciye ve beş bin kuruşluk senet, iki inci, yüz on para ufaklık bulunan bir kese kaybolmuştur. Bulup getirene helâlinden yüz kuruş verilecektir.' diye saatlerce bağırıp durduğu görülürdü."*

Bu metinden yola çıkarak gazete, televizyon gibi yayın organlarının toplumun günlük hayatında ne tür değişiklikler oluşturduğunu söyleyiniz.

Yazarın Biyografisi

Ahmet RASİM (1865 - 1932)

İstanbul'da doğdu. Darüşşafakadan mezun olduktan sonra gazete yazarlığına başladı. 1885'ten itibaren "Tercüman-ı Hakikat" başta olmak üzere pek çok gazete ve dergide yazdı. Servetifünun edebiyatının oluştuğu yıllarda eser vermesine rağmen Servetifünunculara katılmadı. Yaşadığı dönemin günlük yaşamını yansıtan yazılarıyla tanındı. Eserlerinde renkli ve canlı üslubu ile çocukluk anılarını, basın yaşamını ve İstanbul'un günlük yaşayışını anlattı.

Akıcı ve yalın Türkçesi, ciddi gözlemlere dayanan renkli üslubuyla büyük bir okur kitlesinin ilgi odağı hâline geldi.

Roman, hikâye, anı, makale, fıkra, söyleyişi ve şiir türlerinde eserler verdi.

Eserleri

Fıkra-makale-söyleşi: *Şehir Mektupları, Gülüp Ağladıklarım, Muharrir Bu Ya vd.*

Hikâye- Roman: *İlk Sevgi, Belki Ben Aldanıyorum vd.*

Anı: *Gecelerim, Falaka vd.*

Gezi yazısı: *Romanya Mektupları.*

Tarih: *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi vd.*

Hazırlık

1. Siz bir köşe yazarı olsaydınız yazılarınızda en çok hangi konuları işlemeyi tercih ederdiniz?

2. Güncel konuların işlendiği yazıların yaygın bir okur kitlesine sahip olmasının nedeni nedir?

3. Vakıf, dernek vb. kuruluşların toplumsal hayattaki işlevleri hakkında neler düşünüyorsunuz?

4. Metin

Toprak Dede'nin Sesi

Ben "Toprak Dede'nin sesi" dedim ama siz doğrudan "toprağın sesi" diye anlayabilirsiniz. Hatta büyük resme bakarak bunu ağacın sesi, suyun sesi, havanın sesi deyip tüm tabiata teşmil edebilirsiniz.

Toprak Dede, bildiğiniz gibi TEMA Vakfı Onursal Başkanı Hayrettin Karaca. Bir uzun zamandan beri ülkemiz toprağını korumaya adadı kendini. Erozyona dikkat çekti, ağaç dikimine yöneldi, bilhassa dağlara taşlara meşe tohumu ekerek bu uzun ömürlü ağacın ülkemiz için ne kadar kıymetli olduğunu söyledi.

Aslında bütün bunlardan daha önemlisi bir "zihniyet sembolü" olarak kullandığı şu ifadelerdir:

"Eskiden biz Edirnekapı marulu, Çengelköy hıyarı diyorduk. Sabah toplanıp öğlene doğru yenirdi. Şimdiki gibi binlerce kilometre öteden gelmezdi. Yapmamız gereken şey şu:

İhtiyacımızdan fazla tüketmeyeceğiz.

Ben başka bir çare bulamadım... Ben kendi ihtiyacımdan fazlasını tüketmezsem bu global ekonomiyi ortadan kaldırabiliriz. Nedir benim ihtiyacım; doymaktır, barınmaktır, eğitimdir ve sağlıktır."

Toprak Dede benim bir süredir savunduğum "Kanaat Ekonomisi"ni dile getiriyor. Burada buluştuğumuza sevindim doğrusu. Aklın yolu bir.

Toprak Dede ayrıca toprağın kullanımı konusunda ilginç görüşler ileri sürüyor. En beğendiğim tarafı şu: Sadece görüş belirtmekle kalmıyor, bu görüşlerini hayata geçiriyor.

Mesela toprağı işlerken kullandığımız traktörler ve çeşit çeşit pulluklar bize ne getiriyor:

"Bu traktörler toprağı çok derin sürüyordu ve toprağın verimli kısmını alta getiriyordu. Bundan dolayı gübreye ve ilaca ihtiyaç duyuluyordu. O günlerde biz toprağı yırtıyorduk. Oysa ki dünyada artık derin sürüm yok. Ama ülkemizde hâlâ var. Şurası anlaşıldı ki toprağı sürmeden de ürün alabiliriz. Biz Konya'da toprağı sürmeden tarım yapmaya başladık. Köylümüz ancak gördüğüne inanır. Bu usulle iyi verim alınınca ben gidip çiftçilerle konuştum. Orada artık toprağı olduğu gibi koruyoruz. Tarım Bakanlığımız da 81 ilde toprağı sürmeden tarım yapılmasını destekliyor."

Zaten Anayasa'da "Devlet toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek amacıyla gerekli tedbirleri alır." ifadesi yer almaktadır.

Toprak Dede ile beraber olduğumuz bir nokta da global ekonomi konusu. Şöyle diyor: "Bu global ekonomi denen şey o kendine hayat veren varlıkları, doğal ekosistemi bitirinceye kadar devam edecektir. En büyük tehlike budur."

Şimdi rejimlerle, kişilerle, ideolojilerle vakit geçirmenin sırası değil. Bütün dünya öncelikle şirketlerin kârdan başka bir şey düşünmeyen bu uygulamasına karşı çıkmalıdır. Ama nasıl?

İşte ben söylüyorum: "Kanaat Ekonomisi" uygulayarak. Yani ihtiyaca göre üretim ve tüketim.

Doğru tarım için Türkiye'de çok sayıda uzman var. TEMA 450 bin gönüllüsü ve 180 uzmanı ile bu konuda çalışıyor. Uzmanların teklifi şöyle:

"Değişik ürün deneyin. Bu sene buğday ektiysen gelecek sene patates ek, ondan sonraki sene sebze ek, daha sonra pancar ek; ama her sene aynı şeyi ekme. Topraktaki verim bitkinin çeşidine göre çoğalır ve azalır.

Köylümüz gördüğüne inanır demiştik. Onları bizim uygulama yaptığımız topraklara götürüp gösteriyoruz. İlaç ve gübre kullanmadan nasıl 2-3 misli fazla ürün alındığını gözleriyle görüyorlar.

Bu tür tarım giderek yayılmaya başladı. Verimsiz toprağı verimli yapma imkânımız var, bunu denedik ve sonuç aldık.

Bugün topraklarımızın büyük kısmı ilaç ve gübre yüzünden zehirlenmiş, verimsiz hâle gelmiştir.

Ama umutsuz olmamak lazım, bu durumu değiştirebiliriz."

Toprak Dede'nin konuşması bir bakıma "toprağın konuşması" demek. Bence radikal bir hamle ile sanayi hevesinden vazgeçip toprağa yani tarıma dönmeliyiz.

Unutmayın, Veysel Baba'nın dediği gibi o bizim "sadık yârimiz"dir.

Mustafa Kutlu
Basından

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Fıkra ile sohbet türündeki yazılar birbirine benzer olmakla birlikte aralarında bazı farklılıklar vardır.

Sohbet yazılarında yazar okuyucu ile karşılıklı konuşma havası içindedir. Fıkrada ise bir konuşma havasından söz edilemez.

Sohbet türü yazıların konusu herhangi bir konu olabilirken fıkra türünde konunun güncel olması zorunluluğu vardır.

Fıkra yazarı, okuyucusunu kendi düşünceleri doğrultusunda yönlendirmeyi amaçlarken sohbet yazarının böyle bir kaygısı yoktur.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metinde geçen "teşmil etmek", "global", "pulluk", "erozyon", "ekosistem" ve "radikal" ifadelerinin anlamlarını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz. Tahminlerinizi Türkçe Sözlük'ten kontrol ediniz.

2. Metinde Toprak Dede olarak anılan Hayrettin Karaca'nın tarımla ilgili düşünceleri nelerdir?

3. Yazar hangi konularda Toprak Dede ile aynı düşüncededir?

4. Yazarın gündelik dili kullanılmasının nedeni sizce nedir? Açıklayınız.

5. Metinde geçen *"Bu traktörler toprağı çok derin sürüyordu ve toprağın verimli kısmını alta getiriyordu. Bundan dolayı gübreye ve ilaca ihtiyaç duyuluyordu. O günlerde biz toprağı yırtıyorduk. Oysaki dünyada artık derin sürüm yok. Ama ülkemizde hâlâ var. Şurası anlaşıldı ki toprağı sürmeden de ürün alabiliriz. Biz Konya'da toprağı sürmeden tarım yapmaya başladık. Köylümüz ancak gördüğüne inanır. Bu usulle iyi verim alınınca ben gidip çiftçilerle konuştum. Orada artık toprağı olduğu gibi koruyoruz. Tarım Bakanlığımız da 81 ilde toprağı sürmeden tarım yapılmasını destekliyor."* paragrafında hangi anlatım biçimleri ve düşünceyi geliştirme yollarından yararlanılmıştır? Bunların metindeki işlevi nedir?

6. Metinde bir değer olarak öne çıkarılan toprağı koruma niçin önemlidir? Açıklayınız.

7. Metnin anlam özelliklerini etkileyen kültürel, toplumsal ve doğal unsurları belirleyerek metnin ait olduğu dönemle ilişkisini açıklayınız.

8. İncelediğiniz metni verilen bilgiler, düşünceler arasındaki uyum ve konu akışının bütünlüğü açısından değerlendiriniz.

9. Hayrettin Karaca'nın çabaları ve metin yazarının ortaya koyduğu düşüncelerle ilgili görüşlerinizi açıklayınız.

10. a. Okuduğunuz metni aynı türde olan "Kaybettim" adlı metinle yazılış amacı, hedef kitle, estetik kaygı, dil ve anlatım bakımlarından karşılaştırınız.

b. Metinler arasında benzerlikler bulunup bulunmadığını belirleyiniz.

Yazarın Biyografisi

Mustafa KUTLU (1947)

Erzincan'da doğdu. Erzincan Lisesini, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. Tunceli ve İstanbul'da edebiyat öğretmenliği yaptı. Öğretmenlikten ayrılarak Dergâh Yayınlarında idareci olarak çalışmaya başladı. "Hareket" ve "Dergâh" dergileriyle Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi'nin yayın faaliyetlerini yürüttü. Senaryolar yazdı.

Eserleri

Hikâye: *Ortadaki Adam, Gönül İşi, Yokuşa Akan Sular, Yoksulluk İçimizde, Ya Tahammül Ya Sefer, Bu Böyledir, Sır, Arka Kapak Yazıları, Hüzün ve Tesadüf.*

İnceleme: *Sabahattin Ali, Sait Faik'in Hikâye Dünyası.*

Dil Bilgisi

Cümlenin Ögeleri

1. Etkinlik

☞ Aşağıda verilen metinlerdeki cümlelerin ögelerini bulunuz.

- *"Dünyada kitaptan güzel ne vardır ki? İşte önünüzde iki yüz, üç yüz sahifelik bir kitap... Ne olduğunu, neden bahsettiğini bilmiyorsunuz. Yalnız ismini görüyorsunuz. Muharririni de tanımıyorsunuz. Sadece biliyorsunuz ki bir romandır. Hiç durmadan açın, belki içinde elemleri, sevinçleri, muhabbetleri veya nefretleri sizi alakadar edecek bir veya birkaç insanla tanışacaksınız."*
- *"Toprak Dede benim bir süredir savunduğum 'Kanaat Ekonomisi'ni dile getiriyor. Burada buluştuğumuza sevindim doğrusu. Aklın yolu bir.*

  Toprak Dede ayrıca toprağın kullanımı konusunda ilginç görüşler ileri sürüyor. En beğendiğim tarafı şu: Sadece görüş belirtmekle kalmıyor, bu görüşlerini hayata geçiriyor.

  Mesela toprağı işlerken kullandığımız traktörler ve çeşit çeşit pulluklar bize ne getiriyor:"

İmla ve Noktalama

2. Etkinlik

☞ Sıfat ve zarf görevindeki pekiştirilmiş sözler bitişik yazılır. Aşağıdaki metinde yer alan pekiştirilmiş sözleri bulunuz. Bunların hangi yolla pekiştirildiğini açıklayınız.

☞ Metindeki birleşik kelimeleri belirleyiniz. Bunların bitişik ya da ayrı yazılma sebeplerini söyleyiniz.

Binaenaleyh aşçılığın ilmi, medeni ehemmiyeti vardır. Bu noktai nazardan aşçılar adeta bir nevi ilim ve medeniyet pişvaları, birtakım profesörler ve mütefenninler demektir; mesleklerinde gösterdikleri her yeni terakki, milletlerinin bu münasebetle de bütün beşeriyetin yeni bir itilası demek de olur...Mesela bir tavukgöğsü, etin tatlı haline gelişi ne demektir? Bundaki inceliğe ve maharete şaşılmaz mı? Bir tabak kefal pilakisi hatırlayalım: O patates parçaları, havuç kesmeleri ve kereviz yaprakları ona niçin, nasıl bir tecrübeden sonra ve nasıl bir zevki selim ile ilave edilmiştir, kaç nesil, asırlardan beri uğraşarak kefal balığını bu tarza sokmuş, bu terakkiye mazhar etmiş ve ona bu kemali buldurmuştur?

Keten örtüleri pırıl pırıl ve gümüş takımları parıl parıl bir aydınlık yemek masası tasavvur edelim, üzerine de kemal numunesi olarak tatlılardan bir keşkülü fukara, yahut da yemeklerden zeytinyağlı bir enginar koyalım ve diyelim ki:

Bu keşkül denen tatlı kaç türlü süzgeçten ve kaç kat tülbentten süzülerek ne itina ile yapılır, nasıl dikkatle kaynatılır, kıvamı ne merakla beklenir bilir misiniz? Hele bakınız, ağızda nasıl eriyor, ne hafif, fakat, ne leziz yeniyor ve bütün öteki sütlü tatlılardan ne derece farklı ne bambaşka oluyor... Bu unu bu hale getirmek için büyük bir neslin zekâsı, yani esaslı bir medeniyetin vücudu şarttır. (...)

3. Etkinlik

☞ Aşağıdaki metinde kullanılan noktalama işaretlerinin işlevlerini açıklayınız.

“Okumayı sever misiniz?

Böyle bir sual olur mu? Elbette seversiniz; sevmeseydiniz bu gazeteyi almaz, bu satırları da okumazdınız. Her kim olursa olsun bir muharririn hitap ettiği kimseler, muhakkak okumayı seven kimselerdir. Ama kimisi çok kimisi az okur.”

YAZMA

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Fıkra Yazma

Gazate ya da dergilerde yayımlanan ve güncel, siyasal, toplumsal sorunları kişisel görüşle ele alıp işleyen yazılara **fıkra** denir. Fıkrada anlatım yalın ve yoğundur. Bu tür yazılarda okurun ilgisini kaybetmemek esas amaçtır. Bu amaçla bu tür yazılarda terim, kavram, deyim, atasözü ve ağız özelliklerine yer verilir.

b. Uygulama

Aşağıdaki aşamaları takip ederek güncel bir konuda fıkra yazınız.

- Konu ve ana düşünceyi belirleyiniz.
- Metninizde kullanacağınız bilgi, düşünce, anekdot, mizah, anı, gözlem gibi unsurları belirleyiniz.
- Metninizde kullanacağınız unsurlarla gündem arasında ilişki kurunuz.
- Metnin temel bölümlerini ve bu bölümlerde değinilecek bilgi ve düşünceleri sıralayınız.
- Metninizi açık, akıcı, duru ve yalın bir dille yazınız.
- Metindeki dil bilgisi, yazım ve noktalama hatalarını düzeltiniz.
- Metninizde anlattıklarınızın hukuki ve ahlaki sorumluluğunun size ait olduğunu unutmayınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM

a. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Sohbet Gerçekleştirme

Sohbet, topluluk hâlinde yaşayan ve iletişim içerisinde bulunan insanların günlük yaşamının bir gereğidir.

Türk halkının toplumsal yaşamında sohbetin önemli bir yeri vardır. Bunun yansıması olarak aile bireyleri, komşular, akraba ve yakınlar, dost ve arkadaşlar arasında; seyahatlerde, bayram ziyaretlerinde, sosyal etkinliklerde daima bir sohbet ortamı oluşur.

Yine toplum yaşamının bir parçası olan kıraathaneler, camiler, dernekler, okullar, köy odaları vb. yerler de sohbet kültürünün canlı bir şekilde yaşadığı mekânlardır.

“Gönül ne çay ister ne çayhane, gönül sohbet ister, çay bahane.” sözü sohbet kültürünün toplumumuz için ne denli önemli olduğunun güzel bir anlatımıdır.

b. Uygulama

Sınıfınızda “dostluk” konulu bir sohbet gerçekleştiriniz.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin bildirdiği yargılar doğru ise yay ayraç içine "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ( ) Sohbet, günlük dilde "dostça, arkadaşça konuşma; birlikte vakit geçirme, yarenlik etme" anlamında kullanılır.

2. ( ) Namık Kemal, Ömer Seyfettin ve Sait Faik Abasıyanık Türk edebiyatının önemli sohbet yazarlarıdır.

B. Aşağıdaki cümlelerde noktalı yerlere uygun kelimeleri yazınız.

1. Sohbet yazıları .... ve .... yayımlanabildiği gibi ayrıca bir kitap olarak da basılabilir.

2. Gazete fıkralarına .... adı verilir.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi Türk edebiyatında fıkralarıyla öne çıkmış yazarlardan biri değildir?

A) Şevket Rado
B) Nurullah Ataç
C) Ahmet Rasim
D) Burhan Felek
E) Oğuz Atay

2. Bir yazarın günlük olaylar hakkındaki kişisel görüş ve düşüncelerini akıcı bir dille, kanıtlama gereği duymadan yazdığı kısa fikir yazılarıdır.

Bu parçada sözü edilen yazınsal tür aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sohbet
B) Makale
C) Fıkra
D) Deneme
E) Gezi yazısı

3. Bir yazarın günlük olaylardan seçtiği bir konuyla ilgili kendine özgü görüş ve düşüncelerini derine inmeden konuşma havası içinde anlattığı yazı türüne ne ad verilir?

A) Eleştiri
B) Röportaj
C) Makale
D) Deneme
E) Sohbet

4. (I) Fıkrada esas amaç konu hakkında bilgi vermek değil, okuru etkilemek ve düşündürmektir. (II) Yazar anlattıklarını kanıtlamak zorundadır. (III) Konu öznel bir bakış açısıyla işlenir, anlatım yoğun ve senli benlidir. (IV) Belirli bir plan çerçevesinde yazılır. (V) Rahat okunan bir düşünce yazısıdır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

5. I. Ele alınan konu günceldir.

II. İspat kaygısı güdülür.

III. Nesneldir.

IV. Cümleler kısa ve anlaşılır niteliktedir.

V. Konu seçiminde sınır yoktur.

Yukarıdakilerden hangileri fıkranın özelliklerinden değildir?

A) I ve II.
B) II ve III.
C) III ve V.
D) IV ve V.
E) II ve V.

6. Aşağıdakilerden hangisi sohbet yazılarıyla öne çıkmış bir yazar değildir?

A) Ahmet Rasim
B) Şevket Rado
C) Nurullah Ataç
D) Suut Kemal Yetkin
E) Nezihe Meriç

7. I. İç konuşmalara yer verilir.

II. Deyim, atasözü, hatıra, halk fıkrası, nükte ve özlü sözlerden çokça yararlanılır.

III. Yazar, karşısında biri varmış gibi sorular sorar, cevaplar verir.

IV. Anlatımı nesneldir.

V. Ayrıntılar önemlidir.

Yukarıdakilerden hangileri sohbetin özelliklerinden değildir?

A) I ve II.
B) II ve III.
C) III ve V.
D) IV ve V.
E) II ve V.

8. Ben( ) mecmuanızda nihayet bir saife yer tutacak bu satırları ne kadar zamanda yazıyorum( ) Hiç olmazsa bir saatim gidiyor( ) Siz belki on dakikada hatta beş dakikada okuyuvereceksiniz( ) Yalnız bir saatim mi( )

Bu parçada yay ayraçla ( ) gösterilen yerlere sırasıyla hangi noktalama işaretleri getirilmelidir?

A) (,) (?) (.) (.) (?)
B) (;) (?) (!) (.) (?)
C) (,) (!) (.) (!) (?)
D) (;) (:) (.) (!) (.)
E) (,) (:) (!) (.) (.)

9. (I) Gerçek olan öğrenmektir. (II) Nereden, nasıl öğrenirsen öğren. (III) Nereden, nasıl hatta neler bildiğinde önemli değil. (IV) Ne yaptığın önemlidir. (V) Bunun için öğrendiklerine değil, yaptıklarına bak.

Yukarıda numaralandırılmış cümlelerin hangisinde imla yanlışı vardır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

10. Hepimiz, sakin ve sevimli bu şehrin başka özelliklerini de fark ediyoruz sonunda.

Yukarıdaki cümle, yapısına göre aşağıdakilerden hangisiyle nitelendirebilir?

A) Basit cümle
B) Sıralı cümle
C) Girişik cümle
D) Eksiltili cümle
E) Bağlı cümle

11. Aşağıdakilerden hangisi bağımsız sıralı cümledir?

A) Bu adam yumuşak, tatlı bir sesle konuşuyor.

B) Onu çok seviyor, herkesten koruyordu.

C) Havalar soğuyor; insanlar kış hazırlığı yapıyor.

D) Gün ışığı, odalara sokak yönünden girerdi.

E) Yavru ceylan, gözlerini annesinden ayıramadı.

12. Aşağıdakilerden hangisi fıkranın özelliklerindendir?

A) Karşılıklı konuşma havası içinde olması.

B) Okuyucuyu ikna etme amacı taşıması.

C) Dilin göndergesel işlevde kullanılması.

D) Söylenenlerin kanıtlanma zorunluğunun olması.

E) Güncel konularda yazılması.

13. Sözlerinden çok, adının önem kazanması, bir eleştirmenin en büyük korkusudur.

Bu cümlenin ögeleri, aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla doğru olarak verilmiştir?

A) Nesne - yüklem
B) Özne-yüklem
C) Özne - zarf tümleci - yüklem
D) Özne - zarf tümleci - nesne - yüklem
E) Nesne - özne - zarf tümleci - yüklem

(2003 - ÖSS)

14. (I) Yatılı olarak okuduğum ortaokul yıllarında, yaz tatillerinde Kozlu'ya, ailemin yanına özlemle dönerdim. (II) O yaşlarda evden yedi-sekiz ay uzakta kalmak kolay değildi. (III) Arkadaşlarımı, okulumu çok seviyordum, bugün de süren dostlukların temeli o yıllarda atılmıştı ama aile özlemi bir başka şeydi. (IV) Evimiz, denizin hemen kıyısındaki bir tepenin yamacındaydı. (V) Dalga sesleri odamda sürekli yankılanırdı. Ben doyamadığım o denizi, dalgaları büyük bir hazla izlerdim. (VI) Hâlâ Kozlu'yu, o evi ve o dalga seslerini, özlemin içimi sızlatan acısıyla anımsarım.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde ögeleri dizilişi "zarf tümleci, nesne, zarf tümleci ve yüklem" **biçimindedir?**

A) I. B) II. C) III. D) V. E) VI.

(2011-YGS)

Ç. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Sohbet türünün dil ve anlatım özellikleri nelerdir?

2. Fıkra türü ile makale türü arasındaki farklar nelerdir?

6. ÜNİTE

ROMAN

OKUMA

Roman

Dil Bilgisi: Anlatım Bozuklukları - İmla ve Noktalama

YAZMA

İnceleme ve Değerlendirme Yazısı Oluşturma

SÖZLÜ İLETİŞİM

Roman ile Film Karşılaştırılması

Dikkat!

"Sözlü İletişim" çalışması için Osman Seden'in yönettiği "Çalıkuşu" adlı filmi seyrediniz. Filmi seyrettikten sonra Reşat Nuri Güntekin'in aynı adlı romanını okuyunuz.

OKUMA

Hazırlık

1. *"Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Tanzimat'tan Cumhuriyet sonrasına uzanan bir zaman diliminde Türk toplumunun geçirdiği tarihsel aşamaları konu edinen romanlarında toplumsal kurumlardaki yozlaşmaları, kuşaklar arası çatışmaları, halk-aydın çelişkisini işledi.*

   Ünlü romanı Yaban'da (1932) I. Dünya Savaşı'nda bir kolunu yitiren ve işgal altındaki İstanbul'un tiksinç havasından kurtulmak amacıyla bir Anadolu köyüne sığınan Ahmet Celal'in öyküsü çevresinde köyün, köylünün durumu, Kurtuluş Savaşı'ndaki tutumu sergilenir. Romanın ana temini halk-aydın kopukluğu ya da halk-aydın çatışması oluşturur."

   (Atilla Özkırımlı, Tarih İçinde Türk Edebiyatı)

Yakup Kadri ile ilgili bu bilgilerden hareket ederek yazarın sanat anlayışı ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?

2. Bulunduğunuz bir ortamda hiç kimse tarafından anlaşılmadığınızı düşündüğünüz zamanlar oldu mu? Böyle bir durumda ne yaparsınız?

1. Metin

Yaban

(Birinci Dünya Savaşı'nda bir kolunu kaybetmiş olan Yedek Subay Ahmet Celâl İstanbul'a döner. İşgal altındaki şehrin durumu ve insanların çektiği sıkıntılara tahammül edemez. Eri Mehmet Ali'nin davetine uyarak onun Haymana Ovası'ndaki köyüne yerleşir. Köy baştan başa fakirlik, bakımsızlık ve cahillik içindedir. Köylü Ahmet Celâl'i yaban olarak görür ve kendisine bir türlü yaklaştırmaz. Kurtuluş Savaşı bütün hızıyla devam etmektedir. Köylüler ise dünyadan ve savaştan habersizlerdir. Ahmet Celâl yaşanan savaşı ve sıkıntıları onlara anlatmak isterse de dinletemez. Köylü, Salih Ağa ve Şeyh Yusuf gibi köyün ileri gelenlerinin sözünden çıkmamaktadır. Ahmet Celâl'in tek yakını olan Mehmet Ali tekrar askere alınır. Böylece Ahmet Celâl büsbütün yalnız kalır.)

Aşağıdaki parçada romanın baş kahramanı Ahmet Celâl'in ruh hâli yansıtılmaktadır.

(...)

Ekinler sararmağa başladı. Zavallı ekinler... En yükseği iki yaşında bir çocuk boyunu geçmiyor. Orta Anadolu'nun topraklarındaki ıstırap sanki bunlarda en açık ifadesini bulmuş gibidir. Akşam üstleri bütün başaklar yetim boyunlarını büküyorlar ve hazin köklerine bakıyorlar.

Ben bu manzarayı seyrederken eski Türklerin niçin hep Rumeli'ye uzanmak istediklerinin mânasını anlıyorum.

Nuri Yakupov'un bir tablosu

Anadolu'nun ortası, asıl anavatanın göbeği tuzlu göllerden, kireçli topraklardan ibaret bir çorak ülkedir. Burada, Türk milleti, çölde Beni İsrail'i andırır. Şimdi ise bir cehennem çemberi onu, her tarafından kuşatmıştır. Bütün bereketli ve zengin topraklar çepeçevre elinden alınmıştır. İstiklâl Mücadelesinin "ya ölürüz, ya kurtuluruz", parolası işte, bundan ileri geliyor.

Gerçekten, bunun, ikisi ortası olmaz. Türk milleti, ya bu çemberi yarıp geçecektir, yahut da burada ölmeğe razı olacaktır.

Ölmeğe razı olmak... Şimdiye kadar hangi milletten bu kadar ağır bir şey istenilmiştir? Ama içimizden bunu kabule hazır insanlar çıkıyor. Geçen gün, aldığım İstanbul gazetelerinde okudum. "Sevr Muahedesi" esas itibarıyla kabul edilmiş. Damat Ferit hükümeti onu imzaya üç kişi yolluyormuş. Bu üç kişiden biri de Rıza Tevfik'tir. O Rıza Tevfik ki bize Türk folklorunun zevkini veren ilk adamdır. Türk halkına bu hıyaneti reva görmesinin sebebi ne? Niçin, bir yaşlı Şaman heyetine girip bu arık topraklarda dolaşarak milletin ıstırabını terennüm etmiyor?

Yazıklar olsun, seni sevmesini bilmeyenlere; ey, gamlı ülke!.. Seni sevip, senin sessiz dramın içinde gömülüp gitmekten korku çekenlere!.. Taşın, toprağın ne bitmez bir sabır ve mukavemet hazinesidir! İnsan, senin göğsünde ya destanî bir kahramanlığa erer ya da en ilâhî mizaçlı velilerin feragat ve mahviyet derecesine varır.

Şimdi, şu söğüt dalının altından haykırsam Yunus Emre bana ses verecektir:

"Derviş gönlü taş gerek"

"Gözü dolu yaş gerek"

"Koyundan yavaş gerek"

Evet, pirim; evet pirim. Ben işte, burada öyle olmağa çalışıyorum. Bu bodur ve seyrek ekinler, bu boynu bükük başaklar, bu buğulu söğüt ağacı, bu donuk ve sessiz su, hülâsa, bütün bu yoksul tabiat parçası neyin sembolüdür?

Bunlar arasında bir ruh, toprağa gömülmüş bir tohum değil midir? Ben, Yedek Subay Ahmet Celâl; Celâl Paşa'nın oğlu Ahmet; Porsuk Çayı'nın kenarında böyle bir tohum haline girdim. Bir kulaç, kara toprak içinde filizimi sürmek, dal ve budaklarımı aydınlığa doğru uzatmak, meyvamı vermek için Allah'ın rahmetini bekliyorum. Ve gömülü olduğum toprağın ıstırabını bedenimde hissediyorum. Her hususta ona karışıyorum.

Ben, Celâl Paşa'nın oğlu Ahmet, İstanbul'un en muhteşem konaklarından birinde doğup ve parıltılı hülya iklimlerine doğru kanat açıp uçtuktan sonra, kanatlarımın biri kırılmış olarak buraya düştüm. Otuz iki yaşında bir emekli asker, bütün geleceği geride kalmış bir sakat delikanlı, şimdi burada...

– Ne yapıyorsun?

Hah, hah; adam sen de...

Görüyorum ki, fikir ve hayal âleminden henüz yere inmiş değilim. Oysa, ben İstanbul'dan çıkarken bütün ıstıraplarımın kaynağının kafamda olduğuna karar vermiştim. Ve onu orada bırakmak istemiştim. Burada, hiçbir şeyi düşünmeyecek, metafiziğe tamamıyla veda edecek ve bir köylü nasıl yaşarsa öyle yaşayacaktım. Tamamıyla onlara karışacaktım. Lakin işte görüyorum ki, bir çanak suda bir damla zeytinyağı gibiyim. Ne karışıyorum, ne de dibe çökebiliyorum. Bize, bunun için toplumun kaynağı diyorlar galiba.

Türkiye'nin aydın sınıfı, gerçekten bu toplumun kaynağı mıdır? Eğer öyle ise, bu Salih Ağalardan, Bekir Çavuşlardan, bu İsmaillerden, bu Zeynep Kadınlardan bende bir şey bulunması gerekmez miydi? Oysa, ben burada hayvanlara insanlardan daha yakınım. Onları, tiksinmeden, şefkatle sevmesini biliyorum ve bu sevgim onlara geçebiliyor. Boz eşek bana iyiden iyiye alışmış. Zira, onun başını koltuğumun altına alıp saatlerce okşarken, o tatlı tatlı bana bakar ve bazen ben yürüyünce kendiliğinden arkama takılır.

Oysa, küçük İsmail, bana karşı hâlâ ilk geldiğim geceki yabancılığını, uzaklığını muhafaza etmektedir. Ona, dostluk ve sevgi göstermiyor muyum? Eski çamaşırlarımı hep ona vermiyor muyum? Avucuna ikide bir paralar sıkıştırmıyor muyum? Yaptığım iyiliklerin hiçbiri, hiçbiri onu bana meylettirmiyor!

Geçen gün, Zeynep Kadını, sokak kapısının önünde benden yakınırken yakalamıyayım mı? Ben, onun bütün işlerini karıştırmışım. Salih Ağa ile aralarını bozmuşum. Zaten yanlarına geldiğim günden beri evlerinin beti bereketi kalmamış. Mehmet Ali askere gitmiş. Başlarına bu arazi davası çıkmış. İsmail şımarmış, kimseyi dinlemez olmuş.

Ben bunların işitmezlikten geldim. Kapıdan çıkmak üzere iken ayaklarımın ucuna basarak ters yüzü odama döndüm. Şimdi başım iki ellerimin arasında düşünüyorum:

Onlar gibi olmak, onlar gibi giyinmek, onlar gibi yiyip içmek, onlar gibi oturup kalkmak, onların diliyle konuşmak... Haydi bunların hepsini yapayım. Fakat, onlar gibi nasıl düşünebilirim? Nasıl onlar gibi hissedebilirim?

Odamı dolduran bütün bu kitapları yakmak...

Bu resimleri, bu levhaları ayaklarımın altına alıp ezmek.

Neye yarar? Hepsi benim içime girdiler. Bende, silinmez, kaçınılmaz, yıkanıp temizlenmez izlerini bıraktılar. Benim iç duvarlarım, bütün bu yabancı nakışlar, çizgiler, işaretler, renkler ve hi-

yerogliflerle doludur. Dış cephem değişmiş neye yarar? Ben, asıl ben, bu toprağın malı olmayan ve hepsi dışarıdan gelen maddeler ve unsurlarla yoğrula yoğrula adeta sınaî, adeta kimyevî bir şey halini almışım.

Geçen gün, kırlarda dolaşırken ayağım bir konserve kutusuna çarpmıştı. Durup bakmıştım. Bu kutu Amerika'dan gelmiş bir kutu idi ve üstünde İngilizce bir şeyin adı yazılı idi. Bu kutuyu buraya hangi yolcular bıraktı? Kimbilir ne zamandan beri kaldı, bilmiyorum. Fakat tuhaf bir ilgiyle eğildim, elime aldım, baktım adeta bir eski âşinayı görür gibi oldum.

Ben, bu topraklarda, işte bu teneke kutunun eşiyim.

(...)

(Ahmet Celâl zamanla Emine adında bir köylü kızına âşık olur ve onunla evlenmek ister. Fakat kızın ailesi hem sakat hem de "yaban" olan Ahmet Celâl'e kızlarını vermek istemez. Bu sırada düşman ordusunun köye yaklaştığı duyulur, buna rağmen köylü hiçbir telaş ve gayret göstermez. Sonunda düşman köye girer; öldürme, tecavüz, yakıp yıkma hareketi başlar. Ahmet Celâl ile Emine kaçmaya koyulur ancak ikisi de yaralanır. Emine'nin yarası daha ağırdır. Ahmet Celâl Emine'yi bırakarak bilmediği bir geleceğe doğru köyden uzaklaşır.)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu
Yaban

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Millî Edebiyat Dönemi'nin romancıları Cumhuriyet Dönemi'nin de ilk romancılarıdır. Halide Edip, Yakup Kadri, Reşat Nuri bunların en önde gelenleridir. Bunlar Millî Edebiyat anlayışına uygun eserler vermekle birlikte Cumhuriyet'in ideallerini de eserlerine konu edinmişlerdir. 1930 ile 1940 yılları arasında özellikle Sadri Ertem ve Sabahattin Ali, toplumcu gerçekçiliği savunan bir çizgi izlemişlerdir. Bu yazarları izleyerek ilk romanlarını İkinci Dünya Savaşı yıllarında vermeye başlayan yazarlarda toplumsal kaygının ağırlık kazanmaya başladığı, dolayısı ile toplumsal konuların bu dönemde yazılmış romanlarda yoğunluk kazandığı dikkat çeker.

"Yaban"da Yakup Kadri yüzyıllardır ihmal edilmiş Türk köylüsü ile Türk aydını arasındaki kopukluğu ortaya koyar. Yazar bu durumu ilk kez bir aydın gözüyle gözler önüne sermiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. *"Sevr Muahedesi esas itibarıyla kabul edilmiş."*

"Türk halkına bu hıyaneti reva görmesinin sebebi ne? Niçin, bir yaşlı Şaman heyetine girip bu arık topraklarda dolaşarak milletin ıstırabını terennüm etmiyor?"

"Taşın, toprağın ne bitmez bir sabır ve mukavemet hazinesidir! İnsan, senin göğsünde ya destanî bir kahramanlığa erer ya da en ilâhî mizaçlı velilerin feragat ve mahviyet derecesine varır."

"Yaptığım iyiliklerin hiçbiri, hiçbiri onu bana meylettirmiyor!"

Bu cümlelerde altı çizi kelimeler yerine cümlenin anlamını bozmayacak başka kelimeler kullanınız.

2. Köylülerin Ahmet Celâl'e meyletmemelerinin ve onu "yaban" olarak nitelemelerinin sebebi nedir? Bu duruma neden olanlar kimlerdir? Açıklayınız.

3. Metinde kurgulanan mekân ve zaman Ahmet Celâl'in ruh hâlini nasıl etkilemiştir? Buna göre zaman ve mekân unsurlarının metindeki işlevini belirleyiniz.

4. Ahmet Celâl'in metinden yansıyan ruh hâli hangi temel çatışma (fiziksel, psikolojik, toplumsal, kültürel, kavramsal) üzerine kurgulanmıştır? Neden? Metinde bu temel çatışmaya bağlı olarak varlığı hissedilen diğer çatışmalar nelerdir?

5. "Yaban" adlı roman, Ahmet Celâl'in tuttuğu notlardan oluşturulmuştur. Romanın bu özelliğinden yola çıkarak metinde olayların hangi anlatıcı tarafından anlatıldığını (I ya da III. tekil kişi) ve bu anlatıcının bakış açısının ne olduğunu (hâkim, kahraman anlatıcı, gözlemci) belirleyiniz. Belirlediğiniz anlatıcı ve anlatıcı bakış açılarına metinden örnekler veriniz.

6. a. "Geçen gün, aldığım İstanbul gazetelerinde okudum. 'Sevr Muahedesi' esas itibarıyla kabul edilmiş. Damat Ferit hükûmeti onu imzaya üç kişi yolluyormuş. Bu üç kişiden biri de Rıza Tevfik'tir."

   Bu parçada belli bir tarihsel dönemde yaşanmış bir gerçeklikten söz ediliyor ancak tarihsel gerçeklik kurmaca metinlerde olduğu gibi yansıtılmaz. Metinden yukarıdaki parçada ortaya konan tarihsel gerçekliğin kurmaca bir gerçeklikle anlatıldığını gösteren ifadelere örnekler veriniz.

   b. "Öyküleyici metinlerin bazılarında kurgu zamanı dışında anlatılanların ait olduğu belli bir tarihsel zaman da vardır."

   Verilen cümleden hareket ederek metnin içeriğinin hangi tarihsel zamanla ilişkili olduğunu söyleyiniz.

7. Ahmet Celâl ile köylülerin arasındaki ilişkiden hangi toplumsal ve kültürel değerler yansımaktadır. Ahmet Celâl'in azimli ve tahammüllü biri olduğunu söyleyebilir misiniz?

8. Sabırlı olmak için, insanların hangi değerlere sahip olması gerekir?

9. Metinde Ahmet Celâl'in çevresindekiler ona cömert, fedakâr, merhametli, misafirperver, paylaşımcı bir yaklaşım gösterselerdi metnin kurgusunda nasıl değişiklikler olurdu? Açıklayınız.

10. Okuduğunuz metinde anlatıcı Ahmet Celâl üzerinden Türk köylüsü ve Türk aydını hakkında birtakım düşünceler öne sürülüyor. Bir metin yazarı okuyucusunu etkilemek için metindeki düşünce ve kişilere yönelik öğretici, betimleyici, mizahi, eleştirel vb. bir anlatım tutumunu tercih edebilir.

    Sizce anlatıcının tutumuyla Yakup Kadri'nin düşünceleri örtüşmekte midir? Açıklayınız.

11. Yakup Kadri Karaosmanoğlu romanlarında yakın tarihimizin önemli olaylarını, Tanzimat Dönemi'nden itibaren değişen hayat tarzları ve görüşlerini işledi. Bu romanları sırasıyla "Kiralık Konak", "Nur Baba","Hüküm Gecesi","Sodom ve Gomore","Yaban","Ankara","Panorama"dır.

    Metnin başkahramanı Ahmet Celâl Türk tarihinin hangi döneminin neslini temsil etmektedir?

12. Türk edebiyatında Yakup Kadri dışında Millî Mücadele Dönemi'ni işleyen roman yazarları kimlerdir? Bunların eserlerini söyleyiniz.

Hazırlık

1. “Modern” kelimesi sizin için ne ifade ediyor? Açıklayınız.

2. Çevrenizde bulunan tarihî eserlerle ilgili bilgilerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. Metin

Huzur

(Romanda geçen olay 1938’de başlar. Romanın kahramanı Mümtaz, çocukluğunda savaşı yaşar. Babasının vuruluşuna şahit olur. Yalnızlık onu hayale iter. Ağabey dediği, amcasının oğlu İhsan’ın İstanbul’daki evine gelir. Galatasaray Lisesini ve Edebiyat Fakültesini bitirir. Asistan olur. Şiire meraklıdır. Nuran’la tanışır.)

Romanın aşağıdaki bölümlerinde Mümtaz’ın İhsan ve İhsan’ın eşi Macide ile ilgili duyguları ve Nuran’la tanışmaları anlatılmaktadır.

III

Mümtaz’ın hayatında İhsan’la karısının çok büyük bir yeri vardır. Babasının ve annesinin birkaç hafta ara ile ölümünden sonra onu amcasının oğlu büyütmüştü. Macide ve İhsan, İhsan ve Macide. Nuran’ı tanıyana kadar hayatı hemen hemen bu ikisinin arasında geçmişti. Ihsan, onun hem babası hem hocası idi.

Macide iyileştikten sonra, iki sene için gittiği Fransa’da bile ağabeyisinin tesiri devam etmiş hatta daha iyisi, bu yeni muhitte ve o kadar cazip şeyler arasında biraz da bu tesir yüzünden ilk sarhoşluklardan kurtulmuş, vakit israf etmemişti.

Macide ise kadın şefkatine ve güzelliğin terbiyesine en muhtaç olduğu zamanda onun hayatına girmişti. Onu düşünürken Mümtaz, benim çocukluğumun bir kısmı bir bahar dalı altında geçti, derdi. Hakikatte de böyle idi. Onun için İhsan’ın bu seferki hastalığı, zaten sıkıntı içinde olan genç adamı temelinden sarsmıştı. Doktorun ağzından zatürre kelimesini duyduğu andan itibaren, garip bir teheyyüç içinde yaşıyordu.

Mümtaz, bu psikolojiyi ömründe ilk defa olarak tanımıyordu. Onun iç benliğini, o sular altında uyuyan fakat her şeyi idare eden, kesif tabakayı biraz da bu korku yapardı. Ihsan, daha o çocukken içine çöreklenen bu yılanı, kökü kalbinde ağacı ondan sökebilmek için çok uğraşmıştı. Fakat asıl Macide'nin eve gelişi ile Mümtaz iyileşmiş, yüzünü güneşe çevirmişti. Onun eline geçene kadar Mümtaz, her şeye küskün, etrafa kapalı, gökten yalnız felaket bekleyen bir mahluktu ve bunda da haklıydı.

Mümtaz'ın babası, S.nin işgali gecesi, oturdukları evin sahibine düşman olan bir Rum tarafından ve onun yerine öldürülmüştü. Şehrin düşeceğine yakındı. Birçok aileler şehri daha evvelden terk etmişlerdi. Adamcağız da o gece karısıyla çocuğunu götürmek için vasıta bulmuştu. Denkler, her şey hazırlanmıştı. Bütün günü bu işler için dışarıda geçirmişti. Akşamdan biraz sonra eve gelmişti, "Haydi! demişti; biraz bir şey yiyelim, bir saate kadar yola çıkacağız. Yollar henüz açık." Sonra yere serilen bir örtü üzerinde yemeğe oturmuşlardı. Tam o esnada kapı çalınmıştı. Hizmetçi, birisinin kapıda beyi beklediğini haber vermişti. Babası, bütün gün akşama kadar peşinden koştuğu yük arabasına dair bir haber geldiği zannıyla koşmuştu. Sonra bir silah sesi, tek, kuru hatta akissiz bir ses. Ve koskoca adam bir eli karnının üstünde âdeta sürünerek yukarıya kadar çıkmış ve orada sofada yere yıkılmıştı. Bunların hepsi beş dakika bile sürmemişti. Ana - oğul ne aşağıda konuşulanları ne de gelenlerin kim olduğunu öğrenmişlerdi. Sadece silah sesinin arkasından yokuş aşağı bir koşuşma olmuştu. Daha onlar, olup bitenin şaşkınlığı içinde iken yakından top sesleri duyulmaya başlamıştı. Biraz sonra komşular gelmiş, ihtiyar bir adam onları ölümün üstünden kaldırmaya çalışmış: "Bu kadar iyiliğini gördük. Şu adamı açıkta bırakmayalım, gömelim, şehittir, elbisesiyle gömülür." demişti.

Sonra isli bir fenerle yarı çılgın bir bahçıvanın tuttuğu henüz denge girmemiş petrol lambasının ışığı altında, bahçenin bir köşesinde, büyükçe bir ağacın dibinde, alelacele bir mezar kazmışlardı.

Mümtaz bu sahneyi hiç unutamadı. Annesi yukarıda hep ölünün üstünde ağlıyordu. Kendisi bahçe kafesinin bir kanadına yapışmış, büyülenmiş gibi orada ağacın dibinde çalışanlara bakıyordu. Üç insan, ağacın dalına astıkları bir fenerin altında çalışıyorlardı. Fenerin ışığı ikide bir rüzgârla kısılıyor, sönecek gibi oluyor, ihtiyar bostancı ceketinin eteğini kaldırmış, lambanın sönmemesine dikkat ediyordu. Bu iki ışık altında gölgeler büyüyor, küçülüyor, top sesleri arasından annesinin çığlığı kazma seslerine karışıyordu. Sona doğru hava birden kızıllaşmıştı. Bu kızıllık evin bulunduğu taraftan geliyordu. Şehir alabildiğine yanıyordu. Hakikatte yangın bir saat evvel başlamıştı. Bahçedekiler şimdi kıpkırmızı bir göğün altında çalışıyorlardı. Bir an sonra tek tük şarapnel parçaları bahçeye düşmeye başladı. Sonra şehirde büyük, bendini yıkmış sularınkini geçen bir uğultu başladı. Bu her türlü sesten bir mahşerdi. Bir adam bahçenin çitinden içeriye atladı. Şehre giriyorlar, diye bağırdı. O zaman hepsi birden durdular. Fakat annesi aşağıya inmiş yalvarıyordu. Mümtaz daha fazlasına dayanamadı, eli birdenbire tuttunduğu kapının kanadında gevşedi ve yere yıkıldı. Olduğu yerde kulağına birtakım sesler geliyor fakat etrafındakilerden büsbütün başka şeyler görüyordu. Babası her akşam yaptığı gibi büyük kesme billur lambanın şişesini çıkarmış, onu yakmaya çalışıyordu. Uyandığı zaman kendisini çitlerin dışında buldu. Annesi, "Yürüyebilecek misin?" diye soruyordu. Mümtaz şaşkın şaşkın etrafına bakındı hiçbir şey anlamadan "Yürürüm." dedi. Kendisinden yürümesi isteniliyordu. O da yürüyecekti.

İKİNCİ BÖLÜM

NURAN

I

Bu, dünyanın en basit, âdeta bir cebir muadelesini hatırlatacak kadar basit bir aşk hikâyesidir.

Mümtaz'la Nuran bir sene evvel, bir mayıs sabahı Ada vapurunda tanışmışlardı. Bir haftadan beri oldukça kuvvetli bir çocuk hastalığı komşuları altüst etmişti. Nuran, Fatma'yı daha ziyade evde tutamayacağını anlayınca Ada'da teyzesine bırakmaya haber vermişti. Kocasından kışın başında aynldığından beri garip, kendi içine çekilmiş bir hayatı vardı. İstanbul'a bütün kış üç dört defa, o da şu bu almak için inmişti. İki tarafın rızası ile olmasına rağmen — Fahir'e bu son dostluğu da göstermiş, teklifi üzerine beraberce geçimsizlik davası açmaya razı olmuştu — mahkemenin uzun sürmesi onu yormuştu.

Hadise zaten güzel değildi; inandığı, sevdiği adam, çocuğunun babası, evlendiklerinden yedi sene sonra bir seyahatte tanıdığı Romanyalı bir kadın yüzünden iki sene evini barkını bırakmış, şurada burada sürtmüş, sonra da bir gün artık beraber yaşayamayacaklarını, ayrılmaları lazım geldiğini söylemişti.

Gerçekte, bu, başından beri mesut olmayan bir evlenme idi. İkisi de birbirini çok sevmişler fakat vücutça hiç tanımamışlar, Fahir sinirli ve bezgin, Nuran sadece sabırlı, yan yana, birbirlerine kapalı fakat gündelik işlerde açık, iki tesadüf mahkûmu gibi yaşamışlardı. Fatma'nın dünyaya gelişi, bu kapalı ve hemen hemen neşesiz hayatı başlangıcında biraz değiştirir gibi olmuştu. Fakat çocuğunu çok sevmesine rağmen ev, Fahir'i daima sıkmış, karısının sessiz, yumuşak ve kendi âlemine gömülmüş hayatını daima yadırgamıştı. Fahir'e göre Nuran ruhen tembeldi. Hakikatte ise kadın yedi sene bu yarı uyku hayatından onun kendisini uyandırmasını beklemişti.

Tehlikeli denecek derecede zengin, her ihtimale gebe, her manasında velud bir kadınlık hayatı, bakımsız bir tarla gibi sırf kendisini işleyecek erkeğin yokluğundan yarı hülya, yarı verimsizliğin bütün sebeplerini kendisinde gören bir aşağılık duygusu içinde akıp gidiyordu. Fahir, sahip olma hissinin içinde her türlü arzu ve hevesi uyuttuğu insanlardandı. Onun için bu zengin madenin farkına varmadan onun yanı başında aslında kısır ancak insiyaklarını uyandıracak şiddetli sürprizleri bekleyerek yaşamıştı.

(...)

İşte Mümtaz, hayatını baştan aşağı değiştirecek olan kadını bu şartlar içinde, böyle bir yalnızlıkta tanımıştı. Mümtaz alt salonda karanlığa gömülmektense biraz rahatsız olacağını bile bile yukarıda oturmayı tercih ederdi. Fakat hangi İstanbullu bindiği vapurda kimlerin bulunup bulunmadığını merak etmez? Hele yersiz kalmak tehlikesi yoksa. O da alt kamaraya göz atmadan yukarıya çıkmaya razı olmamış, orada çoktan beri rastlamadığı bir dostunu karısıyla beraber görmüş, içinden: "Sanki başka gün karşıma çıksan ne olurdu?" diye diye yanlarına oturmuş, biraz sonra Nuran bir elinde birkaç paketle bir çanta, öbüründe yedi yaşlarında, lepiska saçlı bir kız çocuğu, içeriye girmişti. Karı koca bu yeni geleni tıpkı biraz evvel Mümtaz'ı karşıladıkları gibi sevinçle karşılamışlardı.

(...)

Mümtaz, kendisine tanıtıldığı zaman genç kadın gülerek:

— Ben, sizi tanıyorum, dedi. Sabahleyin aynı vapurda geldik. Siz, İclal'in arkadaşı Mümtaz Bey'siniz.

İclal'in arkadaşı kelimelerini, altları çizilmiş gibi söylemişti. Mümtaz tanındığına memnundu fakat İclal'in hüviyetine tuttuğu fenerden korkuyordu. Genç kız fena insan değildi, aralarındaki dostluk ömür boyunca sürecek cinstendi. Fakat geveze idi: "Kim bilir, edalı yârim, neler söylemiştir?"

— O hâlde ben de söyleyeyim, dedi. Siz meşhur Nuran ablasınız. Çocuğu göstererek "Küçük hanım biraz da hiç uğramadığı görmediği bizim sınıfta büyüdü. Her sabah umumi vaziyet raporunu dinledik." Çocuğa uzaktan gülümsedi fakat Fatma, Mümtaz'ın iltifatına kulak asmadı. Hiçbir yabancı erkeğe yüz vermek niyetinde değildi, her erkek onun saadeti için bir tehlike idi. Yalnız annesi gülüyordu. Mümtaz, Boğaz vapurunda ilk önce onun karşısında oturmak istediğini sonra nedense bunu yapmadığı için kendisini Muazzez'in dişleri arasına attığını düşünüyor, tereddüdünü, utangaçlığını farkettiyse diye üzülüyordu.

Muazzez'le İclal'in ayrı ayrı yaratılışlarla birbirini tamamlayan çok lezzetli bir dostlukları vardı. Muazzez günün meçhul ülkeler ve lüzumsuz hadiseler gazetesiydi. İstanbul'un her semtinde gidip göreceği bir arkabası, hiç olmazsa kardeş gibi sevdiği bir ahbabı bulunan büyükannesine benzerdi.

(...)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SUAT
II

Kapının önünde bir gürültü oldu.

Selim, Orhan, Nuri, Fahri aralarındaki değişmez silsile ve merasimle girdiler. Yani kısa boylu Selim'i daima beraberinde gezdiği Orhan ileriye doğru fırlattı ve "Bensiz hâli nolur!" der gibi arkasından girdi. Nuri eşikte etrafı iyi görmek için gözlüklerini sildi. Fahri en arkadan kapıyı kapattı.

İhsan onlara, hafif bir hoş geldiniz! dedi. Sonra sözüne devam etti:

Beni iyi anla! Mistik olmuyorum belki bir aydınlığa, realitenin kendisi olan bir düşünceye bağlanıyorum. Kendimizi tanımamızı ve sevmemizi istiyorum... Ancak bu suretle insanı bulabiliriz. Kendimiz olabiliriz...

Orhan sordu:

— Benim şaşırdığım şey bir taraftan insanın ve manevi kıymetlerin etrafında ısrar ederken öbür taraftan cemiyet içinde bir kalkınma işi ile uğraşmanız, her şeyin başında iş hayatının tanzimini istemenizdir... Bu çok maddede kalmak olmuyor mu?

— Hâlbuki gayet basit..

(...)

— Evet, basit dediniz?

(...)

— Basit çünkü realitede mevcut... Bu ihtiyaç da öbürüyle beraber geliyor. Hatta ayrı değiller. Aynı vakıanın iki yüzü. Biz bir taraftan bir medeniyet ve kültür buhranı içindeyiz, diğer taraftan bir iktisadi reforma ihtiyacımız var. İş hayatına açılmamız lazım.

Bunların birini öbürüne tercih edecek vaziyette değiliz. Buna hakkımız da yok. İnsan birdir. Çalıştıkça ve bir şey yarattıkça kendisini bulur, iş mesuliyeti, mesuliyet düşüncesi insanı doğrurur.

Mümtaz düşündü:

— O hâlde iş, kendi medeniyetini ve kültürünü de yapar; insanını yetiştirir demektir. Bize sadece maddi hayatımızı tanzim etmek kalıyor.

(...)

Orhan, Nuran'ı tetkikten vazgeçti:

— O hâlde size göre bir kriz zaruri ve muhakkak...

— Sade muhakkak görmüyorum. Onu yaşadığımıza inanıyorum. İhsan bardağını eline aldı ve yuydum yudum içti. Nereye baksam düşüncem kendisine mukavemet eden bir şeyle karşılaşmıyor. Çok yumuşak bir toprakta yuva yapmaya çalışan bir hayvan gibi istediğim yere hızımı götürebiliyorum. Fakat bu kolaylık zararlı oluyor. Her istediğimiz yere gidiyoruz gibi geliyor bize, hâlbuki ölmüş köklerin arasından daima aynı boşluğa, imkânsızlığın ta kendisi olan bir imkân kalabalığına çıkıyoruz. Bu bizi elbette şaşırtır. Bugün bir insan Türkiye'yi her şey olabilir, sanabilir. Hâlbuki Türkiye yalnız bir şey olmalıdır; o da Türkiye. Bu ancak kendi şartları içinde yürümesiyle kabildir. Bizim ise elimizde adetten ve isimden başka bir şey, müsbet bir şey yok.

(...)

(Mümtaz, hasta olan İhsan'la meşguldür. Nuran, Mümtaz'a ilgi duymaktadır. Fakat Mümtaz'ın arkadaşı Suat da Nuran'a ilgi duymaktadır. Suat, Nuran'ın Mümtaz'la evleneceğini öğrenir ve intihar eder. Bir süre sonra Suat'ın hayali Mümtaz'ı rahatsız etmeye başlar. Nuran unutulur. II. Dünya Savaşı çıkmak üzeredir. Toplum ağır bir buhrana sürüklenmiştir.

Bir gün Mümtaz, ağabey dediği İhsan'a ilaç almak için eczaneye gider. Dönerken, Suat'ın hayaliyle karşılaşır ve yere düşer. Yüzü gözü kan içinde eve dönerken evlerin birinin açık penceresinden Hitler'in sesini duyar. Hitler, II. Dünya Savaşı'nı ilan etmektedir.)

Ahmet Hamdi Tanpınar
Huzur

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

cebir : Matematik.
hulasa : Öz, özet.
icap : Gereklilik.
istihsal : Üretim.
kesif : Saydam olmayan, yoğun.
kliring hesabı : İthalat ve ihracatta mahsup ve takas yoluyla gerçekleştirilen işlemleri hesaplama.
mikyas : Ölçek, ölçü.
mistik : Gizemci.
muadele : Eşitlik, beraberlik, denklik.
muhit : Çevre, etraf.
mukavemet : Dayanma, karşı durma, karşı koyma.
müsbet : Olumlu.
realite : Gerçeklik.
Selim-i Salis : 3. Selim.
tanzim etmek : Düzenlemek.
teheyyüç : Coşma, heyecanlanma.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

1923 ile 1940 yılları arasında, özellikle Sadri Ertem ile Sabahattin Ali, toplumcu gerçekçiliği savunan bir çizgi işlemişlerdir. Bu yazarlardan etkilenerek ilk romanlarını İkinci Dünya Savaşı yıllarında vermeye başlayan yazarlarda toplumsal kaygının ağırlık kazanmaya başladığı, dolayısı ile toplumsal konuların bu dönemdeki romanlarda yoğunluk kazandığı dikkat çeker. Türk Edebiyatında köylünün sorunlarına eğilen yazarlar da bu yıllarda yetişmiştir. Diğer yandan bu dönemin bazı romancıları köy edebiyatının gerçekçiliğine tepki olarak yeni bir roman anlayışı geliştirmiştir. Bu yeni anlayışla örnek kişilerin yansıtıldığı yüzeysel gerçekçiliğin aşılması savunulmuştur. Buna bağlı olarak romanda birey öne alınmış ve iç gözleme yönelinmiştir. Bu yeni atılım gerçeküstücülük, varoluşçuluk akımlarının ve bilinçaltı tekniğinin de etkilerini taşımaktadır.

1970-1980 yılları, romana toplumsal bir işlev yükleyip edebiyatı toplumun kültürel ve siyasi gelişiminde öncü olarak gören yazarların yanında gerçekçiliğe farklı bir yorum getiren yazarların ürün vermeye başladığı bir dönemdir. Bu yazarlar insanı, bireysel ve toplumsal gerçekçiliği ile bütünlük içinde yansıtmayı amaçlamışlardır.

Okuduğunuz metnin alındığı "Huzur" romanı modernizmin etkilerini taşımaktadır. Modernizm akımının metnin yapısını şekillendiren belli başlı özellikleri vardır. Roman sanatında geçerli olan zaman "şimdi"dir. Her şey bu şimdinin içinde kurgulanır ancak yazar gerçek olan şimdiden zaman zaman geçmişe uzanır. Böylece geçmişte elde ettiği bilgiyi ve yaşanmışlıkları değerlendirme imkânına kavuşur. Bir anlatım tekniği olarak buna **geriye dönüş** denir.

Geriye dönüş tekniğinin dışında modernizmin etkilerini yansıtan metinlerde, bireyin duygu ve düşüncelerinin düzensiz bir iç konuşma hâlinde verildiği bilinç akışı ve anlatıcının araya girerek kahramanın duygu ve düşüncelerini okura aktardığı iç çözümleme tekniklerine de sık sık başvurulur.

"Huzur" romanı olaylar dizisi değildir. Kişiler, nesneler incelenir; duygu ve düşüncelere en güzel şekil verilir; bir estetik arayış sergilenir. Yazarın kendi iç dünyası ile yaşamındaki kesitler, romandaki kahramanlarla özdeşleştirilir.

Kahramanların kişisel bakış açıları, duygu ve düşünceleri romandaki olayların arkaya itilmesine neden olmuş, konuşmalara da bu duygu ve düşünceler ayrıntılı biçimde yansıtılmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metnin olay örgüsünü belirleyiniz.
2. Metnin olay örgüsünü oluşturan olayların metin kahramanları üzerinde nasıl etkilerinin olduğunu açıklayınız.
3. Olay örgüsünü oluşturan olaylar nerede ve hangi dönemde geçmektedir? Belirlediğiniz mekân dönemin metin kurgusunda nasıl bir işleve sahiptir?
4. Metnin oluşturulduğu dönem dikkate alındığında metindeki kahramanlarla gündelik yaşamda karşılaşabilir miyiz? Açıklayınız.
5. Metinde zaman, mekân, olay örgüsü ve kahramanlar arasında gerçeklik duygusu uyandıracak bir bağ var mıdır? Neden?
6. Metnin anlatıcısı kimdir? Bu anlatıcının bakış açısının ne olduğunu metinden örnekler vererek söyleyiniz.
7. Metnin yapı unsurları hangi tema etrafında birleşmiştir?
8. Metinde, anlatım biçimlerinden hangisi yoğun olarak kullanılmıştır? Bu anlatım biçimlerinin metindeki işlevini belirleyiniz.
9. Metnin alındığı "Huzur" romanı Batı'daki hangi edebî ve düşünsel akımın etkisinde kalınarak yazılmıştır?
10. Metnin yazıldığı dönemin hangi sosyal problemleri metnin temasına kaynaklık etmiştir? Metinden örnekler vererek açıklayınız.

11. 1949 yılında yayımlanan "Huzur" romanı Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ilk romanıdır. Bu yönüyle Tanpınar'ın bilim adamı kimliğinin yanında bir yazar olarak tanınmasında önemli bir rol oynamıştır. Tanpınar "Huzur"dan sonra sırasıyla "Saatleri Ayarlama Enstitüsü", "Sahnenin Dışındakiler" ve "Mahur Beste" adlı romanlarını yayımlamıştır. Prof. Dr. Mehmet Kaplan'a göre Huzur'daki kişilerden Mümtaz Tanpınar'ın kendisi, İhsan da Yahya Kemal Beyatlı'dır.

Bu bilgilerden hareketle metin ile yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Okuduğunuz metnin Ahmet Hamdi Tanpınar'ın fikrî ve edebî yönü ile ilişkisini açıklayınız.

12. Metnin yazarının bilinç akışı ve iç konuşma tekniklerinden yararlanarak metindeki kahramanların iç dünyalarını, ruhsal durumlarını yansıtmasını psikoloji ve psikiyatri bilimlerindeki gelişmelerle ilişkilendirdiğinizde neler söyleyebilirsiniz?

13. Metinde Türkiye ile ilgili tartışılan meselelere eleştirel bir bakış açısıyla baktığınızda neler söyleyebilirsiniz?

Yazarın Biyografisi

Ahmet Hamdi TANPINAR (1901 - 1962)

İstanbul'da doğdu. Darülfünunun Edebiyat Fakültesinden 1923'te mezun oldu. Erzurum, Konya, Ankara ve İstanbul'daki liselerde öğretmenlik yaptı. Gazi Terbiye Enstitüsünde edebiyat dersleri verdi. 1939'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde yeni kurulan Türk Edebiyatı Kürsüsü profesörlüğüne getirildi. 1942'de Kahramanmaraş milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine girdi. 1946'dan itibaren Güzel Sanatlar Akademisinde ders vermeye başladı. 1949'da da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne döndü. Bu görevdeyken yaşamını yitirdi.

Yazarın kendi yaşamından da izler taşıyan "Huzur" 1949'da basıldı. "Huzur" hem bir aşk hem de Tanpınar'ın İstanbul'a olan derin sevgisinin romanıdır. 1950'de Yeni İstanbul gazetesinde yayımlanan ve 1973'te basılan "Sahnenin Dışındakiler" ile 1961'de basılan "Saatleri Ayarlama Enstitüsü"nde de iki uygarlık, iki değerler sistemi arasında bocalayan Türk toplumunun ironik tablosu çizilir. 1975'te basılan Mahur Beste'de Osmanlı Devleti'nin son döneminde seçkin bir çevrenin yaşamı anlatılmıştır. Ölümünden sonra plan ve notlarına dayanılarak bir araya getirilip yayınlanan "Aydaki Kadın"da da aynı irdeleme vardır. Şiir, roman ve yazılarının yanı sıra İstanbul, Bursa, Ankara, Erzurum ve Konya kentlerini doğal, tarihsel ve kültürel yapılarıyla anlattığı "Beş Şehir" önemli eserleri arasındadır.

Eserleri

Şiir: *Bütün Şiirleri.*

Deneme: *Beş Şehir, Yaşadığım Gibi.*

Hikâye: *Abdullah Efendi'nin Rüyaları, Yaz Yağmuru, Hikâyeler.*

İnceleme- Araştırma: *Namık Kemal, Yahya Kemal, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi vd.*

Roman: *Huzur, Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Sahnenin Dışındakiler, Mahur Beste, Aydaki Kadın.*

Hazırlık

1. Tarihî olaylar edebiyatı nasıl etkiler? Açıklayınız.

2. “15 Temmuz 2016 gecesi” bir roman konusu olabilir mi? Niçin?

3. Osmanlı Devleti’nin Kuruluş Dönemi ile ilgili bilgilerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. Metin

Devlet Ana

(Şövalye Natüs Gladyüs bir gece Keşiş Benito ile buluşmak üzere Mavro’nun yanına gelir.)

Sayvan balkon gibiydi. Yükseklikleri yüzlerce metreyi bulan dümdüz kayalar, aşağıda, geniş ağızlı bir kuyu meydana getiriyor, suyun yüzüne vuran bulutlar, uçurumun dibini, cehennemin göklerine açılmış bir deprem yarığına benzetiyordu.

Şövalye, eli ağzında, boğuk boğuk sordu:

— Ne kadardır burdan aşağısı?

— Üç yüz on altı kulaç...

— Kim ölçtü?

— Babam... Tebriz kervanının bezirgânıyla, bir gün iddialaşmış, urganları salmış ulayaraktan, kulaçlaya kulaçlaya çekmiş...

Şövalye dinlemiyordu. Bakışlarını uçurumun dehşetinden zorla kurtarıp uzaklara dikmişti.

Ova, göz alabildiğine sazlıktı. Nisan yeliyle sanki, sazlar değil, varoluşun bir döneminde, henüz katılaşmamış toprak dalgalanıyordu. Dünyanın bu parçasında, canlıların yaşamaya başlamasından önceki boşluk, anlamsızlık, kesin umutsuzluk vardı.

Şövalye Notüs Gladyüs, uçurumun tersine, ovada gördüklerinden memnun olmalı ki, kaşlarını kasıntıyla çatıp dişlerini göstererek sırtarıyordu.

Gemlik limanında gemiden inip Anadolu toprağına ayak basalı on beş gün olmuş, Ertuğrul’un sınırındaki mağaralardan birinde yaşayan Cenevizli Keşiş Benito’yu bulmak için, buraya, İznik, Bursa, İnegöl, Kütahya, Karacahisar’dan dolaşarak gelmişti. Gerek bu yolculukta gördükleri, gerekse Keşiş Benito’nun anlattıkları burasının bir “Alıklar ülkesi” olduğunda hiç şüphe bırakmıyordu. Evet burada, Türkmenlerle Bizanslılar yüzyıllardır aptallık yarışındaydılar.

Bir eli kılıcının tutamağında, bir eli bıyığında, ayaklarının ucuna basarak kısa tıkız gövdesini yükseltti: "Bu alıklar ülkesini, altı aya varmadan elime geçirmezsem yuf olsun, taşıdığım kutsal Sen Jan kılıcına! Yuf olsun, damarlanmda dolaşan kral kanına!" diye homurdandı. Aşevinden gelen kebap kokusunu derin derin koklayarak yırtıcı bir iştahla yalandı.

Britanya ucuna, Rumların kaltabanlığından yararlanıp yerleşmiş Ertuğrul'un, güvenilir hiçbir dayanağı olmadığını anlamıştı. Doksan yaşındaki yatalak Türkmen'i, bazı tekfurların yardımıyla ortadan kaldırmak nasıl işten değilse, ondan boşalacak yere, kendisinin yerleşmesi de o kadar kolay olacaktı. İlk basamak Gladyüs Uniküs dükalığı, ikincisi Britanya prensliğiydi. Tekfurları hangi yollardan vassalığa razı edeceğini çoktan planlamıştı. Bunu sağlamak için, birkaç yüz Katalan, bir o kadar da Türkopol savaşçısı toplamak yetişecekti. "Prenslikten sonrası da, göklerdeki Rab Isa Efendi'mizin desteğiyle, Bizans imparatorluğu'nun sahip bekleyen bahtsız tacı!"

— Sınır neyle işaretlenir bu sazlıkta? Neyi görecektin bataklık tütmeseydi?

— İnönü Hisarı'nı.

— Ertuğrul'un mudur?

— Yok! Hisar kullanmaz Ertuğrul Bey... "Bizim hisarımız at sırtıyla yalın kılıç" diye gülüşür bu Türkmenler... Konya Sultanı'nın voyvoda tahtıdır, İnönü Hisarı, Eskişehir Sancakbeyi'ne bağlıdır.

Şövalye, bataklığa abanan kurşun renkli kalın bulutların neler gizlediğini seçmeye çalışarak, meydan savaşı yöneten bunalmış bir başkomutan gibi, hırslı, dalgın homurdandı:

— Hisar kullanmazmış... Aptal göçebe!

— Yok, göçebe değildir, Ertuğrul Bey... Eskiden göçebeyse de, boşlamış olmalı çoktan...

— Yaylaya çıkmaz mı, her yıl bu herif?

— Yaylaya çıkması... Yazın barınılmaz ovada sinekten... Biz bildik bileli oturaktır buralar...

"Konya sultanına memurluk etmiş, Ertuğrul Bey'in babası," derdi rahmetli babam! Kendisinin de memurluğu varmış az biraz... Memur dedimse, kılıçlı memur, subaşı filan... Bakmış ülkenin işleri bozuk, vergiler gelmemekte eskisi gibi, tıkır tıkır... İstemiş buranın uçbeyliğini... Babam rahmetli...

(Notüs Gladyüs ile Keşiş Benito, Osman Bey'in atlarını çalmak için bir plan hazırlarlar. Hancı Mavro'nun Liya adında bir kız kardeşi vardır. Liya (Laya) ile Osman Bey'in yiğitlerinden Demircan birbirlerini sevmektedirler. Keşiş Benito'nun yardımıyla bataklığı geçen Notüs Gladyüs, Demircan'ı ve Liya'yı öldürür. Demircan'ın kardeşi Kerim Can'ı, annesi Bacıbey öç alması için ikna eder ve silahlandırır.

Bu arada Osman Bey çevredeki hüküm ve nüfuzunu artırmakta; topraklarını genişletmekte, beyliğini bir devlet hâline getirmektedir. Konya sultanlığına gönderdiği elçinin anlattıkları Osman Bey'i daha da hareketli olmaya zorlar.)

Kaplan Çavuş derin derin soludu. Boğazı kurumuştu. Zorla yutkunuyordu.

Osman Bey'le Şeyh Edebâli son gücünü harcayıp direnmeye çabaladığını anladılar. Osman Bey dalgın dalgın gülümsedi:

— Yorgunsun Çavuş! Git soluklan, rahatla! Soracağımız olursa, yarın konuşuruz.

Fukara Kaplan, beyin bu sözünü ikiletmedi, el öpüp diz büküp kıçın kıçın savuştu.

Osman Bey, Kaplan Çavuş'un Konya için anlattıklarını, yolların durumunu bildiğinden Argun İlhan'ın ölümünden berisini dinlememiş, başka düşüncelere dalmıştı. Kayınbabasının "Ne dersin Moğol'un ölmesine oğlum?" sorusuna döndü, gülümseyerek dalgınlıktan kurtulmaya çalıştı:

— Karacahisar üstüne yürüsek gerektir, Şeyh Baba... Fatihasını çekseniz gerektir.

— Ne zaman?

— Duanız gücüyle bu gece yola çıkarız, koca Tanrı'nın izniyle bahtımızı deneriz.

Şeyh Edebâli, damadının yüzüne araştıran bakışlarla bir zaman baktı:

— Kostantin yapısı çetin hisardır. Filatyos zorlu kâfirdir. Bunaltıp amana düşürecek araçlarınız yok...

— Konya'dan umut olmadığını bildiğimden her yanını ölçtüm biçtim. İlhan'ın ölümü yaman fırsat... Duyulmaması daha yaman fırsat... İlhan korkusuyla depreşmediğimizi, Filatyos bilir. Ölüm haberini duymadıkça kendini güvende sayar. Korkmaz savaşçıdır, gayet öfkelidir. Huyu suyu bilinir düşmanı aldatmak güç değil... Tasarladığım savaş düzeni aksamadan uygulanırsa, gaflette basıp şaşırtıp hisarını kavrayıp kapacağıma güvenliyim. Bunca bekledik, çok şükür, bahtımızı deneyecek kerteyi tuttuk. Geçirdiğimiz korkunçlu günlerin daha kötüsü olmaz. Fırsatı koca Tanrı verdi, kaçırmak günahtır. Filatyos, Frenk töresine özenmiş, köylüsüne zulmetmiştir. Karacahisar pazarı bozulalı, halk ekmeğe bunalmıştır. Irzı, canı, malı ayak altındadır. Tekfurunu savunmaz. Çoktan haber salmıştım, Eskişehir'deki nakibinize, "Ölüm haberi gelirse, yayılmadan bana ulaştırmanın kolayı," demiştim.

— Bir de Akçakoca'ya danışsak, Söğüt ulularına...

— Korkuludur şeyhim, düşman şuncacık sezinlese perişanlık olur.

Osman Bey fatihanın bitmesini, gözleri yerde, sabırsız bekledi, "Amin" der demez, fırladı kalktı. Yıllardır güçsüzlük, yoksulluk içinde beklediği fırsatın gelmesi yüzünü birden değiştirmiş, bakışlarına ürkütücü bir kesinlik vermişti. Kayınbabasının elini öptü:

— Destur verirseniz toplayalım savaşçıları... Yola çıkalım hemen!

(Osman Bey, topraklarını genişletmeye devam eder. Bu arada, yendiği Bilecik tekfurunun kızı Lotus'u (Lautıs) oğlu Orhan'la evlendirir. Lotus, Müslüman olup Nilüfer Hatun adını alır. Bilecik'in fethini diğer fetihler ve zaferler izler. Bütün bunlar olurken Kerim Can ile onunla birlikte hareket eden Mavro, önce Keşiş Benito'yu, sonra da Notüs Gladyüs'ü öldürürler.)

Kemal Tahir
Devlet Ana

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

bezirgân : Tüccar.

hisar : Eskiden şehirlerin yüksek yerlerine yapılan, surlar ve kulelerle çevrili kale.

nakib : Bu topluluğun başı, reisi.

sancakbeyi : Osmanlı Devleti'nde idaresi altındaki yerin idari ve askerî işlerinden sorumlu kimse.

sayvan : Evlere bitişik, önü açık, üzeri örtülü yer.

subaşı : Osmanlı Devleti'nde şehirlerin güvenliğine bakan görevlilerin başı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Kemal Tahir'in "Devlet Ana" adlı romanı Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarını anlatan tarihî bir romandır. Romanda Kemal Tahir, kişisel tarih felsefesini somutlaştırma çabası içerisindedir. Romanda Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde yaşamış tarihî gerçekliği olan kişiler (Osman Bey, Ertuğrul Bey, Orhan Bey, Şeyh Edebâli, Yunus Emre...) yer almaktadır. Bu tarihsel gerçekliği olan kişilerle birlikte romanda yazarın yarattığı kişiler de (Şövalye Notus Gladyüs, Keşiş Benito, Bacıbey, Mavro...) vardır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarındaki gerçek olaylardan ilham alan Kemal Tahir kendi hayal dünyasındaki olayları da olay örgüsüne dâhil etmiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metinde tarihî gerçekliği olan kişiler kimlerdir? Bunların metnin kurgusu içinde tip ya da karekter özelliği gösterip göstermediğini belirleyiniz.
2. Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Devri'ndeki olayların metinde anlatıldığı gibi yaşanmış olması mümkün müdür? Neden?
3. Metinden, metinde sözü edilen dönemle ilgili olan kelime ve kelime gruplarına örnek veriniz. Yazarın bu tip ifadelere yer verme sebebini açıklayınız.
4. Metnin üzerine kurgulandığı temel çatışma nedir?
5. Metnin anlatıcısı kimdir? Bu anlatıcının bakış açısını söyleyiniz. Metinde anlatıcı ve anlatıcı bakış açısının değiştiği bölümler var mıdır? Belirleyiniz.
6. "Dostluk" hangi değerler üzerine bina edilir? Osman Bey'le Şeyh Edebâli'nin ilişkisinde bu değerlerden hangileri ön plandadır?

Yazarın Biyografisi

Kemal TAHİR (1910 - 1973)

1910'da İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesinde onuncu sınıfa kadar okudu. Avukat kâtipliği, ambar memurluğu gibi işlerde çalıştı. Çeşitli gazete ve dergilerde düzeltmenlikten yazı işleri müdürlüğüne kadar değişik görevlerde bulundu. "Yorgun Savaşçı" ve "Devlet Ana" romanıyla ödüller kazandı. İstanbul'da yaşamını yitirdi.

Kemal Tahir, Türk insanının ve toplumunun Batı insanına ve toplumuna benzemediğini; bu yüzden, Türk romanının da içerik bakımından Batı romanına benzememesi gerektiğini savunur. Bunu sağlamak için de Türk romancısının Türk insanını ve toplumunu incelemesinin zorunlu olduğunu söyler.

Eserleri:

Hikâye: *Göl İnsanları, Arabacı, Dutlar Yetişmedi, Zehra'nın Defteri vd.*

Roman: *Esir Şehrin İnsanları, Körduman, Rahmet Yolları Kesti, Esir Şehrin Mahpusu, Yorgun Savaşçı, Bozkırdaki Çekirdek, Devlet Ana, Kurt Kanunu, Karılar Koğuşu vd.*

Hazırlık

1. “Postmodern, fantastik, pastiş, parodi, ironi” terimlerinden hangilerini biliyorsunuz?

2. “En yakın arkadaşımsın.” ifadesinden ne anlıyorsunuz? Sizce en yakın arkadaş kime denir?

4. Metin

Tutunamayanlar

(Mühendis Turgut Özben arkadaşı Selim Işık’ın intihar ettiğini bir gazete haberinden öğrenir. Arkadaşının ölümünde kendisinin de payı olduğunu düşünür, kendisini onu anlamamakla suçlar. Arkadaşının intiharının sebeplerini araştırmaya başlar. Bu araştırmaları esnasında Turgut, Selim’in bilmediği birçok yönünü öğrenir. Turgut, Selim’le birlikte kendini de yeniden keşfetmeye başlar, kendisi ile yüzleşmesi iç dünyasını altüst eder.)

Aşağıdaki metin Turgut Özben’in kendi evinde geçirdiği son gece ile ilgilidir.

Beş

Karısı ve çocukları salonda yoktu. Arka taraftan seslerin kesildiğini duyunca iki saattir bir kelimesini bile anlamadan okumaya çalıştığı kitabı elinden bıraktı. Bu iki saat içinde, hiçbir şey düşünmeden ıstırap çekmişti - o güne kadar yakından tanımadığı bir duygu olduğu için, uzak ve karanlık bir kelime seçmişti. Divanda oturan karısına belli etmeden ve bu belli etmemenin kendine neye mal olduğunu bilerek dayanmıştı. Onu üzmemek için böyle davrandığını bile aklına getiremedi bu sıkıntı içinde. Sonunda bütün sakınmasını elden bırakarak, uykusu olmadığını ve salonda kalarak okumak istediğini söyledi. Neden yatak odasında değil de salonda? Onu bile söylemedi. Karısının bunu nasıl karşılayacağını görecek durumda da değildi.

Kitabı elinden bırakınca, daha önce ne yapacağını kesin olarak bilen insanların görünüşüyle, çalışma masasına yürüdü. Oysa, bu iki saat içinde, bu hareketi çok kısa bir an aklından geçirmişti ve kitabı bıraktığı anda, kafası boşalmış gibiydi. Aceleyle çekmeceleri karıştırdı. Kâğıtları, dosyaları, kutuları telâşla çekmecelerden çıkarırken yalnız Selim’in sözlerini duymağa başlamıştı: “Sen günün birinde çok meşhur olacaksın. Ben o zamana kadar belki sağ kalamam.” Öyle oldu Selim; kalmadın Selim. “Gel, senin bir tercüme-i hâlini yazalım. Kimseye yararlı olmasa da tarihe hizmetimiz dokunur.” Dokunur Selim. Dur Selim, bulacağım, bir dakika. “Bütün büyük adamların

biyografileri yanlışlarla dolu.” Yanlış, evet Selim. Tarih oldu Selim. Çekmecelerde olmalıydı; iyi hatırlıyorum. Elini sıkıştırdı çekmecenin birini kaparken. Acıyla bir an durdu; parmağına baktı. “Biz seninle yeni bir çığır açacağız bu konuda Turgut.” Tanımadığım bir telâş içindeyim Selim. “Bu oyuna heves duyuyor musun?” Duyuyorum Selim duyuyorum. Allah belâmı versin ki duyuyorum. “Yalnız bir mesele var: hangi üslûbu kullanacağız?” Bilmiyorum Selim; görüyorsun telâş içindeyim. Nermin’in yanında olmam gerekirdi şu anda. Selim, elini yanağına koyup bir süre düşündü. Sonra ayağa kalktı, kitaplığının önüne gidip kitaplara elini dayayarak bir heykel gibi hareketsiz ve boş bakışlarla onları seyretti. “Doluyorsun,” diye bağırdı Turgut. Selim, karşılık vermedi. Ellerini göğsünde gezdirerek hafifçe kımıldadı. Boynunu, omuzlarını tuttu, çenesini sıktı ve sonunda hırsla kafasını kaşıdı. “Tamam,” diye haykırdı Turgut. Gözleri yarı kapalı, kendinden geçmiş bir tavırla konuştu Selim: “Evet, sonunda doldum,” dedi. “Sonunda doldum, Turgutçuğum Özben. Ayak tırnaklarımın ucundan saçlarımın tellerine kadar doluyum artık. Üslûbumuz da belli oldu bu arada. Tarihî Türk, Roma ve Fransız kahramanlarıyla büyük matematikçi ve fizikçilerin hayat hikâyeleri tarzında yazacağız. Heyecanlı sahneler de kovboy filmlerini andıracak. Sen, önce bana, o tatsız ve sıkıcı anlatışınla hayat-ı hakikiyeni nakledersin...” Turgut tamamladı: “Sonra sen de uykusuz geçen kâbuslu bir gecenin sabahında, on bininci fincan kahveni yudumlar ve sokak satıcılarının pencereden sızan seslerini dinlerken, ‘kahramanlar marşı’nın son notalarını kâğıda geçirirsin.” Selim, sabırsızlıkla karşılık verdi: “Oldu, evet, anlaştık. Dolmakalemimize (…) doldurup yazacağız bu satırları. Ve ben, bir avuç toz olduktan sonra bile, senin destanın ağızlarda dolaşacak...” Turgut tamamladı: “Ben ve emrimdeki yüzbin şövalye, ihtirasın yakıcı alevleriyle kavrulurken, sen köşenden bizleri ibretle seyredecek ve: “(…) evlâtlarım, diyeceksin. (…) mutlu olun...” (…) “Kâğıtlar nerede?” diye söylendi Turgut. “Kâğıtlar, zabıtlar... onları buralarda bir yerlere saklamıştım.” “Eski Mukaddes Roma-Aksaray İmparatorluğunun kurucularından, kadim Osmanlı müverrihlerine göre Turgut Bey, Avrupalı müsteşriklere göre nâmı diğer Dragut’un hayatını yazacağım bilinen ve bilinmeyen taraflarıyla.” Sabret biraz Selim, eskisi gibi acelecilik etme. Giriş hazırlıklarını tamamla, ben geliyorum.

Bir proje dosyasının içinde, bir kaç kâğıt buldu sonunda. Bu kadar değildi; daha olmalı. Sonra tekrar ararım. Elleri titreyerek, sayfaları masanın üstüne koydu. Canımın Selim; hep oynayabilseydik bu oyunları. Biraz olsun dinlenseydin arada. Durmak bilmeyen kafanı rahat bırakıp kuvvet toplasaydın biraz. Kim dayanabilmiş ki sürekli? En basit insanların bildiği bu gerçeği nasıl göremedin? Bu sayfalarda yaşadığını görüp, öldüğüne nasıl katlanabileceğim? Bu acıya dayanmak için bir yol göster bana. Parmaklarının bütün gücüyle bileğini sıktı. Okumalıyım, bilmeliyim, okumalıyım. İşin içine girmeliyim; kendime acı vermek pahasına. Ellerini yanaklarına bastırdı, okumaya başladı:

“Bundan yirmi beş yıl kadar evveldi. Aksaray’ın Horozuçmaz Mahallesi Lâlegül Sokağı Hane No. 54, Cilt No. 22, Sahife No. 669’da, iki katlı ahşap bir evde, medenî hali bekâr, cinsiyeti erkek, dini İslâm bir çocuk dünyaya geldi. Babası (…) on sekiz yıl dört ay yirmi iki gün sonra emekliye ayrılacak olan Hüsnü Bey, annesi de ev kadını Mürüvvet Hanım’dı. Turgut bir ebe marifetiyle, babası ahşap evin alt katında merak ve endişeyle kıvranır ve beş dakikada bir merdivenleri tırmanırken dünyaya geldi. Daha doğrusu, yazık ki, yedinci kere merdivenleri tırmandıktan sonra aşağı inerken doğdu. Evin içinde mahallenin yaşlı kadınları dolaşıp duruyor ve Hüsnü Bey de orada, varlığı gereksiz bir insan olduğunu düşünerek, kendini nereye koyacağını bilemiyordu. Kaynar sularla dolu taslar üst kata taşınıyor ve (…) Hüsnü Bey, bu taşıma işine yardım edecek gücü bile kendinde bulamıyordu. Hüsnü Bey o zamanlar çok zayıftı. Çocuk iki yaşına geldiği gün

çektirilen fotoğrafta onu tanımakta güçlük çekerdiniz: ince bıyıklı, soluk benizli, genç bir adam. Başında, o yıllarda moda olan, siyah şeritli, geniş kenarlı bir şapka var. Bu şapka, onun silik yüzünü daha da önemsiz gösteriyor ve Hüsnü Bey resimde bir sığıntı gibi duruyordu. Üst kattan çocuk ağlamasının duyulduğu sırada Hüsnü Bey, ertesi gün gireceği Amme Hukuku imtihanını düşünüyordu. Bir taraftan muhasebeci yardımcılığı bir taraftan hukuk talebeliği... Hüsnü Bey bunalıyordu. Okumaya fazla düşkün olmadığı için, sadece kitaplarda isimlerini görmekle yetindiği filozoflar, kafasında birbirine karışıyor; Necmettin'in notlarından aklında kalan cümleleri hatırlamaya çalışıyordu. Bu Necmettin'in notları da ne kadar okunaksızdı. 'Onbinlerin Ricati'ni yazanın Aristophanes mi yoksa Ksenophanes mi olduğunu çözmeye çalışırken Platon'un aile nazariyesi, Dante'nin devlet mefhumuna karışıyordu. Hüsnü Beyin en büyük talihsizliklerinden biri de yanlış isimlerin daima daha önce aklına gelmesiydi. Kültür, sadece bazı isimleri hatırlamaktan ibaret değildir, deniliyordu. Kültür, bu isimleri yerli yerinde ve başka isimlerle münasebetini bilerek kullanmak demekti. Kelimeler, kelimeler... diye düşündü Hüsnü Bey, Shakespeare'in adını bile duymadığı halde. Bu kelimeler, kültür mü demekti? Hakikaten, kültür ne demek acaba?

(...)

İşte, baba tarafından pek talihli sayılmayan Birinci Dragut, aslen İstanbul vilâyetinin Aksaray kazasına bağlı olup, tarihe geçen ismini ilk defa bu yarı münevver babanın, kulağına okuduğu ezanla duydu.

(...)

"Annesi Mürüvvet Hanım, kocasının aksine, (...) mütehakkim bir kadındı. Oğluna hırçın bir şefkat göstermekle birlikte, onun disiplinli yetişmesi için, hiç bir fedakârlıktan çekinmemişti. Bütün büyük ve mustarip ruhlar gibi, Turgut da bu iki zıt tesirin gölgesinde yetişti. Tabiatında tezahür eden bir takım tezatlar da ancak bu husus nazarı itibara alınarak izah edilebilir. Eğer, siyasi ve millî muarızlarıyla uzun seneler mücadele etmek mecburiyetinde kalmayıp da biraz okumaya fırsat bulsaydı, tarihte, kendisi gibi bir çok şahsiyetin yaşamış olduğunu görecek ve her bakımdan tatmin olarak, muhaliflerinin kendisinde işaret ettiği ani hırçınlık ve kaprislerden, belki bir nebze olsun kurtulabilecekti."

Turgut, yazıdan başını kaldırmadan: "Fazla oluyorsun," dedi.

"Evet, sayın sekreterim: nerede kalmıştık? Son cümleyi tekrar okur musun lütfen?"

Turgut: "Babanın uşağı yok," diye karşılık verdi. (...)

"Evet, nerede kalmıştık? Uzatmayın, rica ederim."

"Benim Gogol'a benzediğimden ve senin de Belinsky dümeniyle beni batırdığından bahsediyorduk."

"Babanızın aksine, bildiğiniz bir kaç kelimeyi ne kadar da yerinde kullanırsınız aziz Turgut! Üstelik, doğru da telâffuz edersiniz."

"Beni kızdırma! Başmaçkin ve Çiçikov derim sonra; kendine gelemezsin. Seni Dostoyevski bile kurtaramaz."

"Turgut Bey oğlumuz, kelimeleri yerli yerinde kullanmakla birlikte, henüz genç ve ateşli oldukları için, meselelerin derununa nüfuz edemiyorlar. Lütfen, kıraat buyurun!"

Turgut: "Bu kadarı da fazla," dedi ve son yazdığı cümleyi okudu.

(...)

"Turgut'un ileride ne kadar mütehayyiz bir şahsiyeti olacağını anlamaktan âciz bulunan Lâlegül Sokağı sâkinleri, küçük yaşta sokağa düşen -tâbirimi mazur görün- Birinci Dragut'a hüsn-ü kabul göstermediler."

"Allahtan Hüsnü Bey'le ilgili bir kelime oyunu yapmadın burada."

"Beni minimize ediyorsunuz. Sus yahu! Biyografinin canına okudun. Nerede kalmıştık?"

"Bir daha okursam öleyim!"

"Evet! Turgut, tercüme-i hâlini yazan büyük müverrih Selim Işık'ın aksine, ilk tahsilini sokakta yapmıştı. Henüz üç yaşının baharındaydı. Güneşli bir günün sabahında, minimini Turgut, ilk defa sokağa çıkıyordu. Nasıl, minimini Newton, gene böyle güneşli bir günde, bahçesinde dolaşırken, başına düşen bir elma sâyesinde yer çekimi kanununu bulmuşsa, Turgut da o gün, sokak, dolayısıyla hayat mücadelesi kanununu keşfetmişti.

(...)

(Turgut Özben, eşine Ankara'daki bir işini takip etmek için oraya gitmesi gerektiğini söyleyerek evden ayrılır. Bir trene binip izini kaybettirir.)

Oğuz Atay
Tutunamayanlar

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin postmodern roman tarzının bir örneği olan "Tutunamayanlar"dan alınmıştır. Sosyolojik bağlamda postmodernizm, modernitenin eleştirisi amacıyla yirminci yüzyılın ikinci yarısında bir söylem alanı niteliğinde oluştu. Postmodernizm öncelikle modernizmin akılcı temelini ve bu temel üzerine kurulmuş toplumsal kültürü eleştirme etkinliğidir. Postmodernist sanat ise modernist sanatın özgünlük, seçkincilik gibi temel değerlerini reddeder. Postmodernizmin edebiyattaki yansımaları özellikle roman türünde yoğunlaşmıştır. Postmodernist romanda görülen ana unsurları şöyle sıralamak mümkündür:

- Üstkurmaca
- Metinlerarasılık
- Fantastik öge
- Tarihe yönelme

Üstkurmaca: Metinde anlatılanların gerçek değil, kurmaca gerçeklik olduğunu metnin anlatımı esnasında okuyucuya açıklamak, sezdirmektir. Bu anlamda üstkurmaca roman kurgusu içinde yazma eylemi üzerine açıklamalara yer verme sürecidir. Bu da yazarın metni nasıl yazdığı ile ilgili olarak okura metin içinde bilgiler vermesi anlamına gelir. Aşağıda Orhan Pamuk'un "Kar" adlı romanında başvurduğu bir üstkurmaca örneği verilmiştir:

"Uyumasından yararlanıp onun hakkında sessizce biraz bilgi verelim. (...) Özel hayatlarında hareketsiz ve başarısız olan Çehov kahramanları gibi kederliydi hep. (...) Kendisine adının ilk harfleriyle Ka denmesini tercih ettiğini, bu kitapta da öyle yapacağımı hemen söyleyeyim..."

Metinlerarasılık: Üstkurmacanın bir alt kategorisi olarak değerlendirilir. Metinlerarasılık, pastiş ve parodi olarak iki biçimde gerçekleştirilir.

Fantastik Öge: Fantastik gerçekte var olmayan hayalî anlamına gelir. Gerçekliğin zaman, mekân ve karakter anlayışını bildik dünyamızın ötesinde alternatif bir dünyaya taşımaya fantastik öge/anlatım adı verilir. Fantastik, düşlerden beslenir.

Pastiş: Pastiş, postmodernist romanda biyografi, otobiyografi, bilimsel metin; destan, masal, halk hikâyesi gibi türlere özgü üslup ögelerini, söyleyiş tarzlarını metnin temel üslubu edinmek şeklinde kullanılır. Yani pastiş, postmodern romanda üslubun taklit edilmesidir. Aşağıda Latife Tekin'in "Berci Kristin Çöp Masalları" adlı romanından pastiş anlatım tekniğinin kullanıldığı bir bölüm verilmiştir:

"Onlar uçmasın diye çalılarını tutarken şehirdeki tüm kuşlar toplanıp naylon tahta evler mahallesine geldiler. Konduların üstünde eğri eğri uçarak, kuş olmaya, kanat takmaya heves eden çatılara güldüler.

Cik cik çatıcık uçsana
Beşikten kanat taksana
Bize bebek atsana
Cik cik bebecik cik cik"

Parodi: Parodi, bir metni yeni bir metin oluşturmak için hareket noktası olarak kullanmaktır. Bu yapılırken bazen yazar örnek aldığı metnin içeriğini ana konu bağlamında düzenleyerek kendi eserine uyarlayabilir. Bu durumda yazar özgün bir metin oluşturmakla birlikte örneklendirdiği metnin ana konu şablonunu uygulamış olur. Parodinin kısmi olarak kullanışında ise örneklenen metne ait bir parça, cümle, başlık yeni metne aktarılabilir.

Postmodernist anlayışla yazılan romanlarda metnin yapısını etkileyen özelliklerden biri de tarihe yönelmedir. Ancak postmodernist metinlerde bu durum, günlük hayatın içindeki olağan insanların sıradan yaşayışlarına yönelme biçiminde karşımıza çıkar.

İroni: Öyküleyici metinlerde bir anlatım tekniği olarak kullanılan **ironi**; karşıtlıkların, yergilerin, olumsuzlukların daha etkili biçimde aktarılmasını sağlamak amacıyla asıl niyetin gizlenerek bütün bunların doğal bir durummuş gibi ima biçiminde sunulmasıdır.

İronik anlatımda asıl amaç eleştiridir ancak bu eleştiri var olan duruma, olguya tarafsızca yaklaşılıyormuş gibi gerçekleştirilir. Toplumsal yapı, tarihsel yanlışlıklar, bürokratik açmazlar, yanlış algılayışlar ironik anlatımda eleştirilirken bu anlatımda tüm bunlar için ince bir alay da kendini hissettirir.

İronide var olan bu alay; küçümseme ya da mizah amacıyla değil, var olan duruma, olguya karşı bir tepkinin sonucudur.

Eleştirmen Berna Moran'ın Türk edebiyatında postmodern roman anlayışının ilk örneklerinden olan "Tutunamayanlar" ile ilgili görüşleri şöyledir:

"Oğuz Atay'ın mizah gücü, duyarlılığı ve kullandığı teknik incelikler 'Tutunamayanlar'ı büyük bir yeteneğin ürünü yapmış; eserdeki bu yetkinlik Türk romanını çağdaş roman anlayışıyla aynı hizaya getirmiş ve ona çok şey kazandırmıştır."

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Aşağıda, metinde geçen bazı deyimler verilmiştir. Bu deyimlerin metinde hangi anlamda kullanıldıklarını tahmin ediniz. Türk Dil Kurumunun Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü'nden tahminlerinizi kontrol ediniz.

- mal olmak
- gölgesinde yetişmek
- nüfuz etmek
- canına okumak
- kıraat buyurmak

2. Metinde aşağıda verilen anlatım tekniklerinden hangilerinin kullanıldığını belirleyiniz.

- Üstkurmaca
- Pastiş
- Parodi
- Tarihe yönelme
- İroni

3. Metindeki açık ve örtük iletileri belirtiniz.

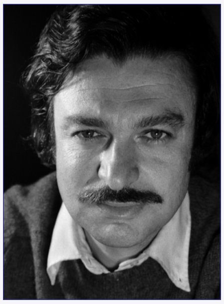
4. Metinden Oğuz Atay'a özgü dil ve anlatım özelliklerine örnekler veriniz.

5. "Tutunamayanlar" metni ile "Huzur" metnini tür, biçim, üslup, anlatım teknikleri ve içerik açısından karşılaştırınız. Karşılaştırma sonuçlarına göre "Huzur" romanının "Tutunamayanlar" romanı üzerine etkisinden söz edilebilir mi? Niçin?

6. Okuduğunuz metnin kurgusu içerisinde var olan olay, kişi, yer ve zaman unsurlarından sizce hangisi ön plandadır? Yazarın metnini bu yapı unsuru üzerine kurgulamasının nedeni nedir?

Yazarın Biyografisi

Oğuz ATAY (1934 - 1977)

12 Ekim 1934'te Kastamonu'da doğdu. İstanbul Teknik üniversitesi İnşaat Bölümünü bitirdi. İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisinde öğretim üyeliği yaptı. Hikâye ve yazıları 1971'den itibaren çeşitli dergilerde yayımlanmaya başladı. Yazar yaşamını İstanbul'da yitirdi.

İlk romanı "Tutunamayanlar"la 1970 yılında TRT Sanat Ödülleri Yarışması'nda başarı ödülü kazandı. Oğuz Atay, bu eserinde yenilikçi ve çağdaş Batı romanının tekniklerinden ustaca yararlandı. Konu edindiği insanların dünyasını ironik bir dille yansıttı.

İç konuşma, bilinç akışı, düşler ve değişik söylemlerden oluşan metinler düzleminde karmaşık bir gerçeklik kurdu.

Romanın içinde dağılmış ayrıntı, gözlem ve çağrışımlar, bütüne egemen olan bilinçli bir kurgunun ögeleridir.

Hikâye kitabı "Korkuyu Beklerken"de de psikolojik çözümlemelere ağırlık verdi.

Eserleri

Roman: *Tutunamayanlar, Tehlikeli Oyunlar, Bir Bilim Adamının Romanı, Eylembilim.*

Hikâye: *Korkuyu Beklerken.*

Oyun: *Oyunlarla Yaşayanlar.*

Günlük: *Günlük.*

Hazırlık

1. "Dünya edebiyatı" kavramından ne anlıyorsunuz? Bu edebiyata dâhil olmanın ölçütleri sizce nelerdir?

2. Norveç'le ilgili hangi bilgilere sahipsiniz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. Yazarların eserlerinde "doğayı" bir tema olarak sıklıkla işlemelerinin sebepleri neler olabilir?

5. Metin

Dünya Nimeti

[Isak (Aysak), "kimsenin olmayan, kendisinin olan yeri bulmak" isteğiyle, durmadan yürür. Bir kaya çıkıntısı altında kendisi için sığınacak bir yer bulur. Akkayın ağaçlarından, kabukları soyup üst üste koyar, kurutur, uzak köylere gidip "yapı malzemesi" olarak satar. Oradan, yiyecek, alet edevat alır. Günün birinde iki keçi ve bir genç teke ile evine döner.

Bir gün göçebe bir Lâpon, Isak'ı ve keçileri görür. Isak ondan işlerini görecek bir kız bulmasını ister. Isak, bu arada kulübesini yapar. Bahar gelince hayvanları çoğalır. Toprağına patates eker. Bir gün yardımcı çıkagelir. Bu, uzun boylu, ela gözlü bir kızdır, adı Inger'dir (Inyır).]

Aşağıdaki bölümde Isak ve Inger'in birbirlerine destek vererek toprağı işleyişleri, her şeyi nasıl çoğalttıkları anlatılıyor:

III

Yumuşak kaldığı sürece Isak, topraktan kırıp kırıp taş ve kök kütükleri çıkardı; gelecek yıla tarla hazırladı, sonra toprak donunca ormana gidip yığın yığın çeki odunu kesti:

"Ne yapacaksın bunca odunu?" diye soruyordu Inger ve Isak, "Doğrusu ben de pek bilmiyorum!" cevabını veriyor, ama pekâlâ biliyordu. Yılların loş ormanı evin hemen yanı başında bulunuyor ve çayırın genişlemesine set çekiyordu; hem sonra Isak, bu çeki odunlarını kışın bir yolunu bulup köye indirmeyi, yakacak odunu olmayanlara satmayı düşünüyor, bunun çok iyi bir fikir olduğundan emin, hani hani ağaç kesiyor, kestiklerini çeki odunu şekline sokuyordu. Inger çok vakit dışarı çıkıp onu seyrediyor ve Isak, buna karşı kayıtsızmış, Inger buna hiç de mecbur değilmiş gibi davranıyordu; fakat Inger, Isak'ın bundan hoşlandığını pekâlâ hissediyordu.

Ara sıra aralarında dikkate değer konuşmalar geçiyordu, “Evden dışarı fırlayıp burada tir tir titremekten başka işin yok mu senin?” diyordu Isak. Inger, “üşümüyorum.” cevabını veriyordu, “ama sen bu çalışma ile kendini hasta edeceksin!”

“Git, oradaki ceketimi al da giy!”

“Ne lüzumü var, zaten burada durmamalıyım, Altınboynuz neredeyse yavrulayacak.”

“Ya, demek Altınboynuz yavruluyor?”

“Bilmiyor musun? Ee, ne dersin, buzağıyı büyütecek miyiz?”

“Sen istediğini yap, ben bilmem.”

“Ama buzağıyı kesip de yememiz doğru değil, bu belli bir şey. Çünkü o zaman elimizde yine bir tek inek kalır.”

“Hem ben de çok iyi biliyorum ki, sen buzağıyı kesmemizi hiç istemezsin.”

Bu münzevi insanlar; kaba saba, içgüdülerine pek bağlı olmakla beraber birbirlerine, hayvanlara, toprağa karşı ne iyiydiler!

Derken Altınboynuz buzağıladı. Tanrı’nın dağında önemli bir gün oldu bu; sonsuz bir sevinç, büyük bir bahtiyarlık oldu. Altınboynuz, bol bol bulamaç içti. Isak, unu sırtına vurup getirmişti; Fakat “Unu esirgeme!” diyordu. İşte sevimli bir buzağı; başından geçen mucizenin şaşkınlığı içinde gülpembe bir buzağı güzeli, oracıkta yatıyordu. Birkaç sene sonra o da ana olacaktı. “Buzağı yaman bir inek olacak!” dedi Inger, “Acaba ne isim koyalım?” (...)

“Ne isim mi koyalım?” dedi Isak, “Gümüşboynuz’dan daha uygun isim bulamazsın sen.”

Derken ilk kar düştü ve kar katılaşıp da üzerinde yürünebilir hale gelince Isak, aşağıya, köye indi. Her zamanki gibi esrarlı tavırlar takınmıştı, ne yapmak istediğini Inger’e söylememişti. Büyük bir sürprizle döndü geldi: Bir beygir, bir de kızak getirdi. “Galiba şaka ediyorsun,” dedi Inger, “bu beygiri bir yerden çalmadın ya!”

“Ben mi beygir çalacağım?”

“Yani bir yerde mi buldun demek istiyorum.”

Ah, Isak o anda, “Bu benim beygirim, bizim beygirimiz!” diyebilseydi! Ne çare, bir süre için ödünç almıştı, çeki odunlarını köye bu beygirle indirecekti.

Isak odunları köye götürdü, yerlerine çeşit çeşit yiyecek, un, ringa balığı alıp geldi. Günün birinde kızağa bir boğa yüklemiş olarak döndü, o sıra köyde yem darlığı olduğu için boğayı âdeta sudan ucuza almıştı. Cılız ve tüylüydü hayvan, doğru dürüst böğüremiyordu bile, ama sakat falan değildi; iyi bakılırsa çabuk serpilebilirdi, iki yaşını sürüyordu. Inger, “Senin getirmediğin şey yok!” dedi.

(...)

Öyle, Isak her şeyi alıp getiriyordu: Çeki odunu verip aldığı lata ve tahtalar getirdi; bir bileği taşı, bir gözleme sacı, alet edavat getirdi; hepsini de odunla değişmişti. Inger zenginlikten kabarıyor, her seferinde, “ Daha mı getiriyorsun?” diyordu, “Şimdi bir danamız ve aklımıza gelebilecek her şeyimiz var!” Ve Isak günün birinde cevap verdi, “Yok, artık hiçbir şey getirmeyeceğim.”

Artık uzun zaman için her şeyleri tamam olmuştu, emniyetteydiler. Acaba Isak baharda neler yapmayı düşünüyordu? Odun kızağının arkasında yürürken belki yüz defa düşünüp taşınmıştı: Yamaçta yeni yeni topraklar açmak istiyordu; araziyi tarla haline koymak, çeki odununu hazırlayıp

yazın kurutmak ve gelecek kışa yine böyle köye inmek istiyordu. Hesap uygun düşüyordu; eksiği gediği yoktu. Ve Isak yine belki yüz defa bir başka şeyi, yine Altınboynuz ineği düşünmüştü. Nereden gelmişti, kimin malıydı? Inger gibi bir kadın daha bulunamazdı; ah, ne yaman şeydi o; her şeyi istiyordu, Isak'ın ondan istediği her şeyi o da istiyor ve bundan memnuniyet duyuyordu.

Ama günlerden bir gün biri gelip Altınboynuz'u geri verin diyebilir, ipinden çekip götürebilirdi. "Beygiri (...) yoksa bir yerde mi buldun?" diye sormuştu Inger. Inger'in aklına ilk gelen bu olmuştu, Inger'e inanmak pek öyle doğru değildi, ne yapmalıydı, Isak bunu da düşünmüştü. Üstelik de tutmuş, Altınboynuz için, (...) bir yavru boğa almıştı.

Şimdiyse beygirin geri verilmesi gerekiyordu. Ne yazık; çünkü beygir ufak tefek, tostoparlak pek cana yakın bir hayvandı. Inger teselli ederekten, "Yazık," dedi, "ama onunla önemli işler başardın!" Isak, " Asıl baharda bende olmalıydı. O zaman beygire öyle ihtiyacım olacak ki!" cevabını verdi.

Gün ışırken son odun yüküyle yavaş yavaş yurdundan ayrıldı ve tam iki gün görünmedi. Yaya olarak tekrar yurduna dönmüş, evin önüne gelmişti ki garip bir ses işitti. Ne olabilirdi? Kulak vererek durdu. Çocuk viyaklaması... Fesüphanallah, ta kendisi, ama korkunçtu ve tuhaftı ve Inger hiçbir şey söylememişti.

Isak evden içeri girdi, ilkin sandığı gördü; şu üzerinde çok konuşulmuş, hani göğsüne asarak getirdiği sandığı gördü. Sandık şimdi iki iple çatı altına asılmış; çocuğa bir beşik, bir salıncak olmuştu. Inger (...) ortada dolaşıyordu; evet, bak hele, ineği ve keçileri de sağmıştı!

Çocuk susunca Isak," Bu işleri hep sen mi becerdin?" diye sordu.

"Evet, oldu bitti."

"Ya!"

"Gittiğin gün akşamüstü doğdu."

"Ya!"

"Bir sandığı asmam kalmıştı, gerisi hep hazırdı, ama bu iş bana ağır geldi, sonradan bulantı hissettim."

"Niçin bana bundan bahsetmedin?"

"Vaktini tam bilir miydim? Bir oğlan oldu."

"Demek, oğlan!"

"Adını ne koysam bilmem ki!" dedi Inger.

Inger, Isak'ın, çocuğun küçük, kırmızı yüzüne bakmasına müsaade etti: Kaşı gözü yerindeydi, dudağı yarık değildi, başında sık saçları vardı. Sandığında yatışıyla, yeriyle, haliyle ufacık, şirin bir toramandı bu.Isak bir tuhaf olmuştu, kendini bayağı halsiz hissediyordu; değirmen ecinnisi mucizenin önünde duruyordu; ufacık mucize bir zamanlar kutsal bir sis içinde doğmuştu, ufacık bir çehrede hayat bulup bir sembol oluyordu. Aylar, yıllar; bu mucizeden bir insan meydana getirecektir.

(...)

Knut Hamsun (Nat Hamsın)

Dünya Nimeti

Çeviren: Behçet Necatigil

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

bileği taşı : Bıçak, çakı, makas gibi aletleri bilemek için kullanılan bir tür taş.

çeki : Tartı, iki yüz elli kiloya eşit olan ağırlık ölçüsü.

ecinni : Cin.

münzevi : Topluluktan kaçan, yalnız kalmayı seven.

toraman : İri yapılı, güçlü kuvvetli.

lata : Dar ve kalınca tahta.

Lâpon : Norveç ve İsveç'in Kuzey Kutup Dairesi içinde kalan bölgelerinde çok eski tarihlerden beri yaşamakta olan bir etnik grup.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Norveçli yazar Knut Hamsun, ilk dönem eserlerinde insan ruhunun derinliklerini çözümlemeye çalışmıştır. Genellikle sıradan insanları ele almış, toplumun bireye karşı kapalı tutumunu eleştirmiş, toprağa bağlı hayatı yüceltmiştir.

"Dünya Nimeti", 1920'de Nobel Ödülü'nü kazanmıştır. Bu romanda Hamsun, verilen emek sonucu toprağın sunduğu ürünün verdiği hazzı anlatmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metnin tema ve konusunu söyleyiniz.

2. Metnin olay örgüsünü oluşturan olayları sıralayınız.

3. Metnin kişileri kimlerdir? Bunların öne çıkan özellikleri nelerdir?

4. Metinden hangi toplumsal değerlere ulaşılabilir? Örnekler veriniz.

5. Metinde toprakla ilgili ortaya konan açık ve örtük iletileri belirleyiniz.

6. Metni "Yaban" adlı metinle aşağıda verilen başlıklar açısından karşılaştırınız.

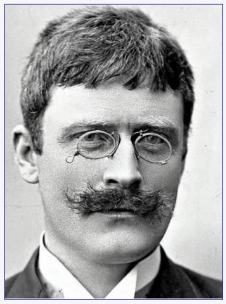
	"Yaban"	"Dünya Nimeti"
Tür:		
Biçim:		
Üslup:		
İçerik:		

7. Roman türünün özelliklerini göz önüne alarak bu türün ortaya çıkmasıyla aşağıda verilen unsurlar arasında nasıl bir ilişki olduğunu açıklayınız.

- Yazılı kültür
- Toplumlar arası etkileşim
- Toplumsal değişim
- Basın yayın organları

Yazarın Biyografisi

Knut HAMSUN (1859 - 1952)

Gudrandsdal'da (Gudbransdal) doğdu. Zor koşullar içinde büyüdü. Çeşitli işlerde çalıştı. 1886'da Amerika'ya gitti. Dönüşünde Kopenhag'a yerleşti. Bir bakıma kendi yaşamını konu aldığı "Açlık" (1890) romanı ile üne kavuştu.

Eserlerinde çoğunlukla toplum bağlarından kurtulan insanın, doğa karşısındaki duygularını ve serüvenci yaşayışını, ölüm ve yaşlılık karşısındaki kuşkularını, "başıboş insan tipini" yalın bir duyarlıkla anlattı.

Eserleri

Roman: *Gizler, Yeni Toprak, Pan, Victoria (Viktorya), Dünya Nimeti, Sonbahar Yıldızları Altında, Sazının Sesini Kısan Göçebe, Son Bölüm, Göçebe, Ama Hayat Berdevam, Çember Kapandı.*

Tiyatro: *Krallığın Kapılarında, Batan Günün Ateşleri.*

Şiir: *Vahşi Kalp.*

Dil Bilgisi

Anlatım Bozuklukları

1. Etkinlik

☞ Aşağıdaki cümlelerde bulunan anlatım bozukluklarının sebeplerini söyleyiniz.

- *Mümtaz'ın hayatında İhsan'la karısının çok büyük bir yeri vardır.*
- *Doktorun ağzından zatürre kelimesini duyduğu andan itibaren, garip bir teheyyüç içinde yaşıyordu.*
- *Birçok aileler şehri daha evvelden terk etmişlerdir.*
- *Babası her akşam yaptığı gibi büyük kesme billur lambanın şişesini çıkarmış, onu yakmaya çalışıyordu.*
- *Oğlunun elinden sıkı sıkı tutmuş, yürütüyordu.*
- *Fakat çocuğunu çok sevmesine rağmen ev, Fakir'i daima sıkmış, karısının sessiz, yumuşak ve kendi âlemine gömülmüş hayatını daima yadırgamıştı.*
- *Şövalye, eli ağzında, boğuk boğuk sordu:*

  — Ne kadardır burdan aşağısı?
- *Şövalye Notüs Gladyüs, uçurumun tersine, ovada gördüklerinden memnun olmalı ki kaşlarını kasıntıyla çatıp dişlerini göstererek sırtarıyordu.*
- *Gerek bu yolculukta gördükleri gerekse Keşiş Benito'nun anlattıkları burasının bir "Alıklar ülkesi" olduğunda hiç şüphe bırakmıyordu.*
- *Eskiden göçebeyse de başlamış olmalı çoktan.*
- *Turgut, bu mektubu çalışma masasının üstüne koymuş karşısında oturup duruyordu.*

İmla ve Noktalama

2. Etkinlik

Ben bu manzarayı seyrederken eski Türklerin niçin hep Rumeli'ye uzanmak istediklerinin mânasını anlıyorum.

☞ Bu cümledeki özel adların imlalarının doğru olup olmadığını söyleyiniz.

3. Etkinlik

Şimdiki zaman kip eki olan "-yor", kendinden önce gelen -a/-e ünlülerini daraltır.

-a/-e, -acak/-ecek, -ayım/-eyim, -alım/-elim, -an/-en vb. eklerden önce gelen ünlü veya ekin geniş ünlüsü söyleyişe bakılmaksızın a/e ile yazılır.

☞ Aşağıdaki metinde bu durumları örnekleyen kullanımları gösteriniz.

"Mümtaz bu sahneyi hiç unutamadı. Annesi yukarıda hep ölünün üstünde ağlıyordu. Kendisi bahçe kafesinin bir kanadına yapışmış, büyülenmiş gibi orada ağacın dibinde çalışanlara bakıyordu. Üç insan, ağacın dalına astıkları bir fenerin altında çalışıyorlardı. Fenerin ışığı ikide bir rüzgârla kısılıyor, sönecek gibi oluyor, ihtiyar bostancı ceketinin eteğini kaldırmış, lambanın sönmemesine dikkat ediyordu. Bu iki ışık altında gölgeler büyüyor, küçülüyor, top sesleri arasından annesinin çığlığı kazma seslerine karışıyordu. Sona doğru hava birden kızıllaşmıştı. Bu kızıllık evin bulunduğu taraftan geliyordu. Şehir alabildiğine yanıyordu. Hakikatte yangın bir saat evvel başlamıştı. Bahçedekiler şimdi kıpkırmızı bir göğün altında çalışıyorlardı. Bir an sonra tek tük şarapnel parçaları bahçeye düşmeye başladı. Sonra şehirde büyük, bendini yıkmış sularınkini geçen bir uğultu başladı. Bu her türlü sesten bir mahşerdi. Bir adam bahçenin çitinden içeriye atladı. Şehre giriyorlar, diye bağırdı. O zaman hepsi birden durdular. Fakat annesi aşağıya inmiş yalvarıyordu. Mümtaz daha fazlasına dayanamadı, eli birdenbire tuttunduğu kapının kanadında gevşedi ve yere yıkıldı. Olduğu yerde kulağına birtakım sesler geliyor fakat etrafındakilerden büsbütün başka şeyler görüyordu. Babası her akşam yaptığı gibi büyük kesme billur lambanın şişesini çıkarmış, onu yakmaya çalışıyordu. Uyandığı zaman kendisini çitlerin dışında buldu. Annesi, 'Yürüyebilecek misin?' diye soruyordu. Mümtaz şaşkın şaşkın etrafına bakındı, hiçbir şey anlamadan 'Yürürüm.' dedi. Kendisinden yürümesi isteniliyordu. O da yürüyecekti.

Mümtaz bu yolculuğu bir türlü tam olarak hatırlayamazdı. Hangi tepeden şehrin yanışını seyretmişler? Hangi büyük yolda o yüzlerce insanlık acayip, perişan, mustarip kafileye katılmışlardı? Kim onları sabaha karşı o yaylıya koymuş, kendisini arabacının yanına oturtmuştu? Bunlar cevapsız kalan suallerdi.

Hafızasında gerisi gelmeyen birkaç hayal vardı. Bunlardan biri, annesinin yola çıkar çıkmaz değişmesiydi. Artık o, kocasının ölüsü üzerinde ağlayan, sızlayan kadın değildi. Yola çıkmış, oğlunu ve kendisini kurtarmaya çalışan kadındı. Sessiz, sedasız, küçük kafileyi idare edenlerin dediklerini yapıyordu. Oğlunun elinden sıkı sıkı tutmuş, yürütüyordu. Mümtaz avuçlarında hâlâ bu kilitlenmenin, belki ölümün ötesine kadar sürecek kavrayışını duyardı."

4. Etkinlik

☞ Aşağıdaki metinde bulunan noktalama işaretlerinin kullanılma sebeplerini söyleyiniz.

— Sınır neyle işaretlenir bu sazlıkta? Neyi görecektin bataklık tütmeseydi?

— İnönü Hisarı'nı.

— Ertuğrul'un mudur?

— Yok! Hisar kullanmaz Ertuğrul Bey... "Bizim hisarımız at sırtıyla yalın kılıç" diye gülüşür bu Türkmenler... Konya Sultanı'nın voyvoda tahtıdır, İnönü Hisarı, Eskişehir Sancakbeyi'ne bağlıdır.

5. Etkinlik

☞ *"Isak odunları köye götürdü, yerlerine çeşit çeşit yiyecek, un, ringa balığı alıp geldi."* cümlesinde yanlış kullanılan virgül (,) hangisidir? Neden?

YAZMA

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

İnceleme ve Değerlendirme Yazısı Oluşturma

Aşağıda bu ünitede incelediğiniz romanlardan hareketle bir inceleme ve değerlendirme yazısı oluşturmanızı kolaylaştıracak bir plan verilmiştir:

1. Şekil Özellikleri

a. Şekil Yönüyle İnceleme

- Romanın adı
- Romanın yazarı
- Romanın basıldığı yer ve tarih
- Romanın yayınevi

b. İçerik Yönüyle İnceleme

- Olayın özeti
- Romanın olay örgüsü
- Romandaki olaylardan örnekler
- Kişiler
- Asıl kişiler
- Yardımcı kişiler
- Kişiler arasındaki ilişkiler

c. Mekân Yönüyle İnceleme

- Mekânlar ve bu mekânların özellikleri
- Mekânların kahraman ve olaylarla ilişkisi

ç. Zaman Yönüyle İnceleme

- Kronolojik zaman
- Zamanda geriye dönüşler

d. Anlatıcı Bakış Açısı

e. Dil ve Anlatım Özellikleri

- Anlatım biçim ve teknikleri

f. Dil ve Üslup Özellikleri

g. Romanın Konusu ve Teması

- Romanın yazıldığı dönemle ilişkisi
- Yazarın hayatı, sanatı ve eserleri hakkında kısa bilgi
- Roman hakkındaki kişisel duygu ve düşünceleriniz

b. Uygulama

"Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma" başlığı altında verilen inceleme ve değerlendirme planına uygun olarak bu ünitede yer alan metinlerden biri üzerine bir inceleme ve değerlendirme yazısı yazınız. Yazdığınız metni yayımlanması talebi ile dergi ya da gazetelere gönderiniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM

a. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Roman ile Film Karşılaştırılması

Olayları hareketli görüntüler yoluyla anlatma sanatına **sinema** denir. Güzel sanatların ritmik sanatlar grubunda yer alan sinema, bir çeşit sanatlar birleşimidir. Sinema dramatik yapı, sahne düzeni, konuşma, görüntü, hareket, dekor, aydınlatma, ses, müzik, kostüm gibi filmi meydana getiren bütün unsurları kendisinde toplayan bir sanattır.

Edebiyat, güzel sanatların fonetik grubunda yer almaktadır. Edebiyat dile dayalı iken sinemada dil kadar canlandırma da önemlidir. Edebiyat, bireysel bir üretime dayalı iken sinema kollektif bir çalışmanın ürünüdür.

Birer güzel sanat dalı olan edebiyat ve sinemanın amacı güzellik duygusu uyandırmak, estetik bir yaşantı oluşturmaktır.

Türk ve dünya edebiyatında bazı romanlar sinemaya uyarlanmıştır. Romandan sinemaya yapılan uyarlamalarda filmle roman arasındaki karşılaştırmalarda genellikle şu soruların cevapları aranır:

- Filmde romanın iletilerine sadık kalınmış mıdır?
- Olayların anlatımında yönetmenle yazarın yorumları arasında farklılıklar var mıdır?
- Romandaki diyaloglar güncellenmiş midir?
- Roman dünyasının görselliğe aktarılmasında başarı sağlanmış mıdır?
- Oyuncular romandaki kişileri başarılı bir şekilde canlandırabilmişler midir?
- Romandaki akış ile filmdeki akış arasında bir uyum var mıdır?

b. Uygulama

İzlediğiniz "Çalıkuşu" adlı film ile aynı adlı romanı karşılaştırınız.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin bildirdiği yargılar doğru ise yay ayraç içine "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ( ) Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Yaban" romanı, Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda köy romanının ilk örneklerindendir.

2. ( ) "Tutunamayanlar" adlı romanında Ahmet Hamdi Tanpınar, küçük burjuva dünyasının problemlerini anlatır.

3. ( ) Geriye dönüş, modernist romanlarda sıklıkla kullanılan bir anlatım biçimidir.

4. ( ) Modernizm akımının etkisiyle oluşturulan metinlerde, olayların birey üzerindeki etkisi önemsenir.

B. Aşağıdaki cümlelerde noktalı yerlere uygun kelimeleri yazınız.

1. Modernist metinlerde .... ve .... tekniklerine geniş yer verilir.

2. Postmodernist akımın metnin yapısını şekillendiren bir özelliği olarak .... metinde anlatılanların kurmaca gerçeklik olduğunu okuyucuya açıklamaktır.

3. Postmodernist romanda .... metnin örgüsünü oluşturmanın başlıca dolgu malzemesi olarak işlenir.

4. Postmodern anlayışla yazılan romanlarda .... günlük hayatın içindeki olağan insanların sıradan yaşayışlarına yönelme biçiminde karşımıza çıkar.

5. Bir metni yeni bir metin oluşturmak için hareket noktası olarak kullanmaya .... denir.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplandırınız.

1. **Aşağıdaki yazarlardan hangisi Cumhuriyet Dönemi'nde eser <u>vermemiştir</u>?**

A) Oğuz Atay
B) Yakup Kadri Karaosmanoğlu
C) Ahmet Hamdi Tanpınar
D) Reşat Nuri Güntekin
E) Ömer Seyfettin

2. Bu dönem Türk romanında, Türk toplumunun geçirdiği siyasal, toplumsal, kültürel, değişiklikler, bu değişikliklerin insan üzerindeki etkileri, yabancılaşma, aydınların edilgenliği ve kentleşme olgusunun yarattığı bunalımlar gibi geniş bir konu yelpazesi ortaya kondu.

Bu cümlede özellikleri verilen edebî dönem aşağıdakilerden hangisidir?

A) Cumhuriyet
B) Servetifünun
C) Fecriati
D) Millî Edebiyat
E) Tanzimat

3. Aşağıdakilerden hangisi Kemal Tahir'in romanlarından biri değildir?

A) Tehlikeli Oyunlar
B) Yorgun Savaşçı
C) Körduman
D) Kurt Kanunu
E) Devlet Ana

4. Aşağıdakilerden hangisinde Cumhuriyet Dönemi romanında toplumcu gerçekçi bir çizgide eser veren yazarlar bir arada verilmiştir?

A) Sabahattin Ali - Sadri Ertem
B) Reşat Nuri Güntekin - Nâzım Hikmet
C) Yakup Kadri Karaosmanoğlu - Oğuz Atay
D) Sabahattin Ali - Nâzım Hikmet
E) Sadri Ertem - Reşat Nuri Güntekin

5. Aşağıdakilerden hangisi Ahmet Hamdi Tanpınar'ın romanlarından biri değildir?

A) Huzur
B) Mahur Beste
C) Saatleri Ayarlama Enstitüsü
D) Sahnenin Dışındakiler
E) Tehlikeli Oyunlar

6. Aşağıdakilerden hangisinde kısa çizgi kullanılamaz?

A) Ara sözlerin başında ve sonunda
B) Satıra sığmayan sözcükler bölünürken satır sonunda
C) Dil bilgisinde kökleri ve ekleri ayırma
D) Yazıda satır başına alınan konuşmaları göstermede
E) Heceleri göstermede

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde imla yanlışı vardır?

A) Yarın Doğu Karadeniz'de yağmur bekleniyor.
B) Yüzümüzü kuzeybatıya çevirelim.
C) Marmara'nın Doğu'su deprem kuşağındadır.
D) Bilim adamları artık Doğu'yu araştırıyor.
E) Ülkemiz, güneyden gelen sıcak havanın etkisinde kalacak.

8. Büyük harflerin kullanımıyla ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi yanlıştır?

A) Kurum, kuruluş adlarının her sözcüğü büyük harfle başlar.

B) Dergi, gazete, kitap adlarının her sözcüğü büyük harfle başlar.

C) Yer adları büyük harfle başlar.

D) Belli bir gün ya da tarih bildirmeyen gün ve ay adları da büyük harfle başlar.

E) Özel ada bağlı saygı sözcükleri büyük harfle başlar.

9. Sözel derslerin kolay anlaşılmasının nedeni...

Bu cümle, aşağıdakilerden hangisiyle sürdürülürse anlatım yönünden bozuk olur?

A) öğrencileri zorlamamasındandır.

B) kısa sürede öğrenilmesidir.

C) ezbere dayalı olmasıdır.

D) akılda çabuk kalmasıdır.

E) az dikkat istemesidir.

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu yoktur?

A) Bu projenin hazırlanmasında etken rol oynadım.

B) Başak'ın ve benim yerime sahip çıkıyor.

C) Ne senin ne de onun öyküsü güzel.

D) Beni bir kere dinlerseniz eminim bana hak vereceğinizi sanıyorum.

E) Hem Tuba'nın hem kardeşimin okuluna gittim.

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu yoktur?

A) İnsan, bu havada denize giresi geliyor.

B) Evinde kimse kalmak istemiyormuş.

C) Toplumsal ve kültür sorunları tartışıldı.

D) Yaralıların bazıları ayakta tedavi edilmiş.

E) Bizden şüphe etmesine hiçbir anlam veremedik.

Ç. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Postmodernist romanlarda tarihe yönelme nasıl gerçekleştirilir?

2. Cumhuriyet'in ilk yıllarında roman türünde hangi konular daha çok işlenmiştir? Neden?

7. ÜNİTE

TİYATRO

OKUMA

Tiyatro

Dil Bilgisi: Anlatım Bozuklukları - İmla ve Noktalama

YAZMA

İnceleme - Değerlendirme Yazısı

SÖZLÜ İLETİŞİM

Oyun Canlandırma

Dikkat!

"Sözlü İletişim" çalışması için tek kişilik veya birkaç kişilik bir tiyatro oyunu hazırlayınız.

OKUMA

Hazırlık

1. *Araştırmacı Metin And, 1923-1950 yıllarının oyunlarını ortak koşullar yönünden değerlendirerek oyun konularıyla ilgili şu saptamaları yapmıştır:*

   "Yenilikleri benimsetme amacı... Bu yenilikleri benimsemeyen karşıt görüşlülerin tutumlarını sergileme... Kişilerin ruhsal durumları, yalnızlıkları (...) ölüm korkuları, paraya düşkünlükleri, çevreyle uyuşmazlıkları... Değer yargılarının değişmesi nedeniyle ortaya çıkan kuşaklar arası çatışma... Toplumsal düzensizlik ve bunalımların yarattığı ahlak çöküntüsü..."

   Metin And'ın saptamalarından yararlanarak Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde tiyatronun işlevi ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?
2. Bir tiyatro eserinin ölçülü ve kafiyeli olması onu canlandıran oyuncuları hangi açılardan etkiler? Söyleyiniz.

1. Metin

Akın

(Anayurt'taki iç deniz kurumuştur. Türk töresine göre on iki yıl hiç yağmur yağmadığı takdirde Hakan Tanrı'ya kurban edilir. Kuraklık sürüp gittiği için İstemi Han kurban edilecektir. Bunun için Batı, Doğu ve Gün beyleri merkeze çağrılır. İstemi Han'dan sonra sıra ile bunlar hakan olacak, kuraklık sona ermezse, yine sıra ile bunlar kurban edilecektir. Üç başbuğ İstemi Han'ın huzuruna girer. Tanrı'nın İstemi Han'ı değil, kızı Suna'yı kurban olarak istediğini söylerler. Bunu onlara bakıcı söylemiştir. Durum halka duyurulur. Üzgün halk otağın önünde toplanır.)

Oyunun ilk perdesini oluşturan aşağıdaki bölümde Bumin, İstemi ve Demir Han arasında yurdun içinde bulunduğu durum üzerine konuşulmaktadır.

(Perde açıldığı zaman, sahnenin önünde, ikinci ve geniş bir atlas perde görünür. Bu atlas perdenin üstünde büyük bir Asya, Avrupa ve Afrika haritası çizilmiş ve oklarla Türklerin akın yollan gösterilmiştir. Siyah elbiseli bir talebe haritanın önünde durur, destanın mukaddimesini yapar.)

TALEBE — Haritama bakmadan önce efendilerim,
Sözüme biraz kulak vermenizi dilerim...
Yeryüzünde üç gök var, bunun ikisi
bizde.
Biri güneşlerini yakarken devrimizde,
Biri karanlığını şimşekliyor mazinin:
Bu iki gök, ufuksuz gözleridir Gazi'nin!
Bu gözler, bir ufukta dinlenmedi bir
nöbet,
İlk ve son merhalesi onun ezelle ebet.
Açıldı bu gözlerin aydınlığında sırlar,
Önümüzde asırlar, arkamızda asırlar...
Gelecek asırları tarihe bırakalım,
Biz şimdi haritadan geçmişlere bakalım:
(Göstererek)
İşte şu Ortaasya... Türklerin anayurdu...
Türk ilk medeniyeti Altay — Ural'da
kurdu.

Sonra, alıp sazını, resmini, heykelini,
Dolaştı baştanbaşa doğu, batı elini,
Bu oklar bize akın yollarını gösterir.
Bize yirmi bin yılın üstünden haber
verir...
Şimdi siz dersiniz ki: «Peki, nasıl olurda
Orda kalmak dururken dağıldık şurda,
burda?»
Anlatsam uzun sürer, hem belki sıkar
canı,
Bari canlandırayım sahnede bu destanı.
Bakın, niçin dağıldık Mısır'da, Hint'te,
Çin'de?

(Atlas perdeyi ortadan sağa doğru çeker)
Perdeyi açıyorum...
(Perdeyi ortadan sola doğru çeker)
Evvel zaman içinde...
(Talebe soldan kaybolur; sahne açılmış, birinci perde başlamıştır.)

PERDE III

İKİNCİ MECLİS

EVVELKİLER, ÇİNLİ

ÇİNLİ — Üç başbuğ Hakan'ı görmek diler:
Batıbeyi, Günbeyi, Doğubeyi geldiler.

İSTEMİ HAN — Gelsinler!
(Çinli çıkar, kızına)
Bahtımızda bu bir dönüm yeridir
Ben arardım bugünü nice yıldan beridir:
Halk bilmeden gösterir varılacak
noktayı,
Bilenler ona göre çekmeli okla yayı.

ÜÇÜNCÜ MECLİS

İSTEMİ, SUNA ULCAY, YILDIZ,
BUMİN, BAYAN, DEMİR

BUMİN — Ben, Bumin, Doğubeyi... Altayların
sahibi...
Yasam budur: Canımdan korkmamak
babam gibi.

BAYAN — Ben, Bayan, Batıbeyi... Bekçisiyim
Ural'ın...
Yasam budur: Eğmemek toprağa doğru
alın.

DEMİR — Ben, Demir, Günbaşbuğu... Tanırsın,
kendi oğlun...
Yasam senin yasandır, yolum da senin
yolun,

İSTEMİ HAN — Beyliğiniz yurda da, size de kutlu olsun,
Bastığınız çorak yer gülle çimenle
dolsun...

Ey bana yavrum kadar öz olan
yiğitlerim,
Sizlere Gök Tanrı'dan iyilikler dilerim.
Gördünüz, yapılacak iş çok ülkenizde,
Bunları yapmak için eksik olan ne
sizde?
Gücünüz karşısında fazla söz
söylenemez,
Yalnız bu güç toprağın ısrarını
yenemez!
O gene asırlarca suya hasret kalırsa,
İçdenizler boşalır, ufuklar daralırsa,
Ovalar yeşermezse ne olur? Sormayınız,
Pas tutar omzunuzda altın olsa yayınız.
Gördünüz, elimizde yiğitlik kaldı derken
Onu da siz tuttunuz bugün elden
giderken!
Siz tuttunuz giderken, hem de can
değerine,
Şerefler taşıdınız babanızın yerine.
Düne kadar tehlike yalnız
gövdemizdeydi,
Şimdi de kalbimize korkunun oku
değdi.
Beni asıl titreten bu yılan başlı oktur,
O bir kere zehrini verdi mi, çare yoktur!
Bu yılan sezdirmeden, bağrımıza
giriyor,
Orada doğru, sağlam, ne varsa
kemiriyor.
Bağrımızın bir çöle döndüğü gün,
çocuklar,
Kardeş gürültüleri işitecek ufuklar.
(...)
Bir gün göreceğiz ki yere düşmüş şeref,
şan,

Üstünde bir can için birbiriyle boğuşan!
Bir gün göreceğiz ki taş kayayı kırıyor,
Türkeli Türkeli'ne karşı baş kaldırıyor.
Bir gün göreceğiz ki... Hayır, o gün
gelmesin,
O sabahın güneşi bu yurda yükselmesin!
Denizi sızdırsa da toprağa diyarımız
Damarından kanını boşaltmasın
bağrımız.
Bu kanın cevherinde ne varsa sanat,
ilim,
Bu kanın durduğu gün ben artık ben
değilim!
Sizde bir iz olmasa bu kanın
cevherinden
Göçmüştük Suna'yla ben toprağın
üzerinden.
İşte hâlâ bu cevher nabzınızda duruyor,
Milyonca Türk'ün kanı bir nabızda
vuruyor,
Akıyor bin damardan bir damara
telâşla...
Bunu yaşatmak için çalışın canla,
başla.
Yoksa demin üç beyin adını silen erler
Gün geçmeden onların izlerinden
giderler!

DEMİR — Bu kanın coşması için ne yapmalı?

İSTEMİ HAN — Akmalı,
Kurak yeri kuruyan dallara bırakmalı.
Gelen bir yolcu var mı, bakınız, dört
bir yana?
Asırlarca uzağız hem dosta, hem
düşmana.
Hani bizden bir karış toprak koparmak
için

Canlı milyonlarını yollarda harcayan
Çin?
Bağrımızda tüterken döğüşmek ihtiyacı
Kalmadı yurdumuza göz koyan bir
yabancı.
Dört yanımız dört duvar, girenler
zindan sanır!
Durdukça kan damarda, kılıç kında
paslanır.
Kahramanlık yıllarca denemezse hızını
Bir gün çöl ortasında kaybeder yıldızını,
Bir köle nesli çıkar kahramanlar
soyundan...
Daha korkunç ölüm var mı dünyada
bundan?
Ok yaya girmek gerek, kılıç girmemek
kına!

DEMİR — Üç arkadaş, karşında, and içeriz akına!

İSTEMİ HAN — Öyleyse... Yaşamaktan hiç korkumuz
kalmadı,
Öyleyse günden güne yükselecek Türk
adı!
Akın alaylarını alarak pençenize
Haydi, dağdan, ovadan yol arayın
denize.
Duydukça atınızın nal seslerini uzaklar
Sizi tanıyacaklar, sizi tanıyacaklar!
Çivisinden tanırlar Türk atının nalını,
Uçurun dört tarafa Asya'nın kartalını.
Kapısı, güç, kolay, size açar her belde.
Yürüyün, düşman da var, dost da,
yabancı elde.
Dört taraftan çevirmek istese dünya
sizi,

Siz de gidin bulmağa dört taraftan
denizi.
Karşı çıkanlara siz sevgi atın, nur atın,
Anlamayan olursa ok ucuyla anlatın.
Uçun bir ok hızıyle durmadan ileriye...
Korkmayın, benliğiniz yad elde erir
diye,
Hiç bir kanın cevheri sizden yüksek
düşmez,
Hiç bir elin hüneri Türk'le boy
ölçüşemez!
Bir doğuya, bir güne, bir batıya
savrulun,
Gidin, rüzgârlı dağlar, yeşil ovalar
bulun...
O eller de bizimdir, nasıl bu yurt
bizimse,
Bastığımız toprağa ayak basamaz hiç
kimse.
Daha yokken ortada göçe, akına giden,
Bir fetih rüyasına dalıyorum şimdiden:
Bumin, seni koşarken görüyorum
doğuya,
Susuz kalan bir aslan nasıl koşarsa
suya...
Görüyorum batıya koşarken seni, Bayan
Bir adımda ırmağı böyle bulur susayan.
Demir, güne koşarken görüyorum seni
de,
Bir hakikat doğuyor bu rüyadan
gitgide,
Arkanızda atlılar, binlerce genç atlılar,
Kendi atından, atı kendinden kanatlılar,

Beyaz bir bulut gibi iniyorlar denize,
Niçin duruyorsunuz? Koşsanız,
gitsenize!

BUMİN — Hazırım göç etmeğe ben obamı alınca.

BAYAN — Çıkıyorum ben yola yarın gün alçalınca.

DEMİR — Akıncılar seni de görmek ister başında!

İSTEMİ HAN — Bahtınız açık olsun, siz hele uğraşın da...
Genç yiğitler ararken taraf taraf
diyarlar
Kalsın son bakış gibi yurdunda
ihtiyarlar.
Siz şimdilik akına çıkın İstemi Han'sız,
Kalmasın aksaçlılar arkanızda çobansız.
Sizler birer oksunuz, atılın ileriye,
Zarar yok, ben yay gibi kalsam bugün
geriye.
Nasıl olsa bir yerde buluşuruz, gün
gelir,
Bahtımız hem doğuda, hem batıda
yükselir.
Yeşil bir ülke sizi kucaklamış gördüm
mü?
Ben de alır, gelirim arkanızdan sürümü.

(Üçüncü başbuğun oğlu Demir, Suna'yı sevmektedir. Bakıcıya gider, onu sıkıştırmak suretiyle gerçeği öğrenir. Buna göre üç başbuğ, bakıcıyı tehdit ederek Suna'nın kurban edilmesi gerektiği yalanını söyletmişlerdir. Demir, durumu İstemi Han'a bildirir. Suna'yı kurban olarak almaya gelen üç başbuğ halk tarafından linç edilir. Onların oğulları Demir, Bumin, Bayan, babalarının yerine başbuğ olurlar. İstemi Han, genç başbuğlara akın emri verir.

Suna da onlarla gidecektir. Ancak gitmeden önce başbuğlardan birisi ile evlenmesi gereklidir. Her birisi için atacağı oku en önce kim getirirse onunla evlenecektir. Suna, oku Demir'in getirmesini ister. Oku, İstemi Han atar. Karanlığa doğru atılan ok, bakıcıyı öldürür. Oku, Demir getirir. Böylece Suna ile evlenme hakkını kazanır. Ve akın başlar.)

Faruk Nafiz Çamlıbel
Akın

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

1923'te Cumhuriyet'in ilanıyla tiyatro toplumsal gelişimin vazgeçilmez bir gereği olarak görülmeye başlanmıştır. Bu anlayışla tiyatro siyasi, ekonomik ve düşünsel hareketliliğe karşı bir gelişim göstermiştir.

1927 yılında Darülbedayinin (İstanbul Şehir Tiyatrosu) başına getirilen Muhsin Ertuğrul'un öncülüğünde Batı dillerinden çevrilen çağdaş tiyatro eserleri Türk toplumuna sunulmuş; oyunculuk, sahneleme, dekor kullanımı gibi tiyatroya ait unsurlar Batı tarzı tiyatroya uygun hâle getirilmeye çalışılmıştır.

1934 yılında Musiki ve Temsil Akademisinin kurulması, 1936 yılında Devlet Konservatuarının açılması, 1940 yılında Ankara Konservatuarı Kanunu'nun çıkması Cumhuriyet Dönemi'nde tiyatronun kurumsallaşmasını sağlamıştır. Yine 1949 yılında Devlet Tiyatro ve Operası Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana, Trabzon ve Diyarbakır'da Devlet Tiyatroları kurulmuş, bu şehirlerin dışında kalan yerlere turneler düzenlenmiştir.

Cumhuriyet'le birlikte Türk tarihinin kökenine yönelik ilgi ve araştırmalar yoğunlaşmıştır. Türk milletinin erdemleri, millî değerleri ve idealleri tarihteki kökleriyle buluşturularak yüceltilmiştir. Okuduğunuz metin, millet olma bilincini tarihsel bir temele oturtmak amacıyla kaleme alınmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. "Merhale, ezel, ebet, cevher" kelimelerinin anlamını metnin bağlamından hareket ederek tahmin ediniz. Tahminlerinizi *Türkçe Sözlük*'ten kontrol ediniz.

2. Metnin konu ve temasını belirleyiniz.

3. Metnin olay örgüsünü oluşturan olayları belirleyiniz.

4. Metnin olay örgüsü içinde yer alan birinci derecedeki kişileri belirleyerek bu kişilerin metinden yansıyan özelliklerini sıralayınız. Bu kişilerin olay örgüsündeki işlevlerini belirleyiniz.

5. Metnin yapısını oluşturan mekân ve zamanın özelliklerini metinden hareket ederek söyleyiniz. Metin yazarının düşünce ve kişilere yönelik bir anlatım tutumu tercih ettiğini söyleyebilir misiniz? Niçin?

6. Metinden yazara özgü hangi üslup özellikleri yansımaktadır?

7. Metnin içeriğinin doğal, toplumsal ya da bireysel gerçeklikle bir ilişkisi var mıdır? Niçin?

8. Metinden jest ve mimikle ilgili ifadelerle replikleri belirleyiniz.

9. 1950'lere gelinceye dek Türk tiyatrosunun usta yazarları Türk yurdunu ve milletini yüceltmek ve vatan sevgisini aşılamak amacıyla eserler yazarlar. Bu eserlerde efsane ve masalların yanı sıra tarihî gerçekliğe dayalı çeşitli kahramanlık hikâyelerine de yer verilir. Yaşar Nabi Nayır'ın "Mete", Behçet Kemal Çağlar'ın "Çoban" ve "Atilla", Necip Fazıl Kısakürek'in "Sabır Taşı" adlı eserleri aynı anlayışla yazılmıştır. Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Akın" adlı oyunu bunlardandır.

Türk tarihinin gerçekliğiyle ilgili kahramanlık hikâyelerinin oyunlarda yoğunlukla işlenmesi dönemin hangi özelliğiyle ilgilidir?

Hazırlık

1. (...)

“Oyun, aktör, sahne, dekor, ışık, kostüm gibi ögelerin bütünselliği ile var olabilen tiyatro, Cumhuriyet’ten önce kadın oyuncu sorununun önemli ölçüde çözülmesine karşın, henüz ulusal nitelik kazanamamıştı. Nurullah Ata’ya (Ataç) göre durumun birincil nedeni, Batı’yı izleme olanağı bulan yazarların uyarlama kolaylığına kaçmalarıydı. Uyarlamacılığın -yaratıcılığa ters düştüğü için- gelişime engel olduğunu yazıyordu Ataç. 1926-1927 mevsiminde Darülbedayi’nin yeniden örgütlenmesinden sonra da bu görüşünü sık sık yineleyerek ‘yerli oyun’ gereksinimini vurguladı.

Aslında Ahmet Nuri (Sekizinci), Musahipzâde Celâl, Hüseyin Suat (Yalçın), Halit Fahri (Ozansoy), Reşat Nuri (Güntekin), Yusuf Ziya (Ortaç) gibi Darülbedayi’nin birinci dönem (1916-1923) çalışmalarında oyunları sergilenen yazarlar, 1923’ten sonra da yeni yapıtlar vermişlerdi. Vedat Nedim (Tör), Vedat Örfi (Bengü), Mahmut Yesari’nin de yapıtları sergilenmeye başlamıştı. Ama ulusal tiyatronun oluşumunda öncülük görevini üstlenenler için sorun devam ediyordu.”

(Şükran Kurdakul, Çağdaş Türk Edebiyatı - 4)

Bu metne göre Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türk tiyatrosunun temel sorunu nedir?

2. Gündelik hayatı konu edinmesi bakımından günümüz Türk tiyatrosuyla ilgili düşüncelerinizi sözlü olarak ifade ediniz.

2. Metin

Köşebaşı

İKİNCİ PERDE

(Macit Bey’in oğlu babasının öldüğünü duyduktan sonra babasının yaşadığı mahalleye gelir. Yirmi yıl İstanbul’dan uzakta kaldığı için mahalleli tarafından tanınmamaktadır. Mahalleli açısından bir yabancı olan bu adam, babasının cenaze töreninden sonra bir süre, babasının yaşadığı mahallede dolaşır ve kahvede oturur.)

Aşağıdaki parçada Macit Bey’in oğlunun mahalle ile ilgili gözlemleri anlatılmıştır.

Öğleden Sonra.

Perde açıldığı vakit Bakkal, elinde metre, peşi sıra onun hareketlerini taklit eden çırağı ile birlikte dükkânın önünde bir ileri bir geri arşınlar. Kâh Kuşkonmaz Sokağı’na, kâh kahveye doğru yönelir. Kolları ile istikametler çizer. Usta da çırak da üzüntülü görünürler. Öğle üzeri köşebaşı tenha, kahvede kimse yoktur. Arasıra Kahveci Çırağı görünür. Zaman zaman tramvay, vapur, tren sesleri...

BAKKAL Merak buna derler işte: Şu bizim dükkânın neresi yola kesilecek? Bir türlü akıl erdiremedim. Mühendis başka türlü ölçecek değil a! Ölçü ise ölçü... Metre ise metre... Geç, Mehmet, Kuşkonmaz’dan buraya doğru yürü gel! Gözünü gözümün içine dik. Sallanma öyle alık alık. Dükkân giderse yola, sana da, bana da uğurlar ola. Ne ben dükkân açabilirim yeniden, ne sen usta bulursun benim gibi.

(Çırak Kuşkonmaz'a doğru yürür. Ebe Kevser'in evinden gözlüklü, bastonlu ihtiyar bir hanım çıkar, camiye doğru yürümeye başlar.)

EBE *(Cumbadan)* Haminne! Geç kalma.

HAMİNNE *(Pencereden)* Yok, kızım yok. Benim yüreğim yufka. Öyle ağlamak, sızlamak kaldırmaz benim içim... Sadece bir başınız sağ olsun deyip gelirim. Sevaptır kızım. *(Bakkal'ın önünden geçerken Bakkal da kasketini açmış, kafasını kaşımaktadır.)* Hayrola, bakkal usta, yine kelini kaşıyorsun?

BAKKAL *(Kasketini başına giyer)* Sorma, hanım nine belini doğrult da bir bak: Şu bizim dükkânın neresi yola kesilecek? Ne menfaat var bunda? Kuşkonmaz'dan yolu bu yana nereye uzatacaklar sanki? Yangın yeri hep oraları.

HAMİNNE Ayol, bostan korkuluğu musun sen? Gidip belediyeye anlatsana, yangın yeri diye oraları...

BAKKAL (...) Kime dert anlatırsın, Hanım Nine? Şu sokak böyle, bu halde dururken bizim dükkândan ne istersin? Bütün mahalleli bu yoldan işler. *(Ebe'nin evinden tarafa işaretle)* Manavı, kasabı, berberi, kunduracısı, hepsi burada.

HAMİNNE Belediye ne bilsin evladım? Geçen büyük yangında bizim oradaki ev de cayır cayır yandı; Zekai Paşaların konakları ile bir günde. Dünya âlem bunu işitmeyen var mı? Rabbime bin şükür, şunu da, rahmetlik nur içinde dinlensin, sağlığında, bu da bulunsun diye çerden çöpten yaptı çattı. Bir de yangın oluverince buraya sığındık da seril sefil sokak ortalarında kalmadık. Kevserciğimin çehizleri de hep yandı... Yanan sade bu olsa. Kızın kısmeti de beraber yandı...

BAKKAL Aman, Hanım Nine?

HAMİNNE Öyle ya. Damat olacak herifin gözü evdeymiş meğer, kızda değil...

BAKKAL *(Alaycı)* Evlenmek buna derler işte...

HAMİNNE Evlenecek kızı olanlara ibret! Kevserciğim de, ondan sonra, dünyaya küstü de ebe oldu ya.. Bir de geçen gün Kevser'le otururken, çat kapı, izbandot gibi bir herif gelivermesin mi? Ne var oğlum, ebe için mi, kulunç için mi, solucan için mi... Ne için geldin? Ne dese beğenirsin? Vergi taksitleriniz birikmiş, götürüp yatırmazsanız eşyalarınız haciz olacak. Tepem attı. Bir de Kevserciğim vergi koçanlarım getirdi, herife gösterdik. Baktı baktı. Meğer o yanan evin vergisi değil mi imiş...

BAKKAL Ah, Hanım Nine ah...

HAMİNNE Büyük kapıya gideceğim. Alimalah, büyük kapıya gideceğim... *(Yürür)*

BAKKAL Büyük kapı da, küçük kapı da... Belediye de tapu da... *(Jest)*

HAMİNNE *(Setin ötesine geçerken Bakkal'a dönerek)* Şu kahve nedir şurada, yolun üstüne çıkmış, yamru yumru, ur gibi.

BAKKAL *(Kendi kendine söylenir)* Ah o (...) kahveci, yine bir yolunu bulup beni atlattı galiba. Muavin bana da zararsız göründü, göründü ama insanın alacası içinde... Ne konuştular öyle uzun uzun kahveci ile? (Bu konuşma esnasında Bakkal, çırağının kendi tarifi üzerine hareket ederek, taa yanına kadar geldiğinin farkında olmaz. Birden) Seni miskin seni. Daha burada mısın? Kuşkonmaz'dan buraya doğru yürü demedim mi?

B. ÇIRAĞI Geldim, usta.

BAKKAL *(Üzerine yürür)* Ne zaman geldin? Daha gitmedin ki... Çabuk.

B. ÇIRAĞI *(Koşarak hareketleri tekrar eder)* Usta geleyim mi?

BAKKAL Ustana da sana da. Yürü. *(Parmağını alnına dayar)* Gözünü buradan ayırmadan yürü. Bakındı alığa bakındı. Başım kurt kapasıca. Bozma istifini. Yürü, yürü yürü...

B. ÇIRAĞI *(Tökezlenir, çamura düşer)* Of anam.

(Öteden bu hali gören Kahveci Çırağı kahkaha ile güler)

BAKKAL *(Dövünür)* Allah'ın cezası. Allah'ın cezası. Kafam, gözünü patlat da başına bir de bu çıksın, e mi? *(Kahveci Çırağı'na)* Nuri oğlum, (...) daha çok çamura batar böyle. *(Çırağına)* (...) Yanılıp da almışım çırak diye.

K. ÇIRAĞI *(Seddin ucuna gelir. Alaycı)* Ne buldun orada Mehmet?

B. ÇIRAĞI Aşkolsun, Nuri Ağabey. Alacağın olsun.

BAKKAL Git çeşmeye paklan. Gelme yanıma. *(Çırak çeşmeye doğru gider.)* Nuri oğlum, bu yol meselesi hepimizi gömecek çukura. *(Eliyle işaret ederek)* Gel gel.

K. ÇIRAĞI *(Gelerek)* Ne var usta?

BAKKAL *(Kurnaz)* Seninki nerede?

(Bu sırada caminin önünden Eskici geçer.)

ESKİCİ Eskiler! Eskiler alayım!

BAKKAL *(Başını sesten tarafa çevirir)* Macit Bey'in elbiseleri, ayakkabıları, şapkası... Kazandı herif. *(Kahveci çırağına döner)* Seninki.

K. ÇIRAĞI Peykede kestiriyor.

BAKKAL Öyle ya, keyfi yerinde. Bulmuş senin gibi bir kalfa... Şey, muavin ile işi pişirdiler galiba? *(K. Çırağı omuzlarını silker)* Bilir işini (...) ... Neyse Nuri, oğlum, şu bizim çırağın halini gördün ya, adam olmaz, nerde senin gibi bir kalfa? Ne dedim? Ustasın usta. Şimdi sen bana dükkân aç bana de, şu senin cimri ustana nispet bir dükkân döşeyeyim sana da gören parmağını ısırsın. İstersen ortak ol, beraber işleriz. Ne dersin?

K. ÇIRAĞI Sahi mi?

BAKKAL Ben zaten usandım alacak toplamaktan. Hele şu mahalle? Gözüm görmesin bir daha. Fukarası da öyle, zengini de... Tohum saçar gibi toprağa borç, borç, borç.... Kışlayacak filizlenecek de sen de toplayacaksın beş, on başak.,, Müşteri ölüverir, paraların yanar, caba! Sana haber etmeden başka semte taşınır, gitti gider, caba. Fatih'ten, Süleymaniye'den, Cibali'den Eyüp'e, Üsküdar'a kadar taşın dur, alacak için... Usandım, *(Dükkânı işaret eder)* Bunu da kapatır, Sirkeci'de kahve açarız.

K. ÇIRAĞI Usta, bu da evvelkisi gibi olmasın?

BAKKAL Yo, yo, yo, yo!

K, ÇIRAĞI Ortak olacağız?

BAKKAL Sermaye benden.

K. ÇIRAĞI Beraber işleteceğiz?

BAKKAL Çalışmak senden ben artık ihtiyarladım.

K, ÇIRAĞI Şaka etme usta?

BAKKAL Öyle soğuk şakaları seninki yapar. Sözüm dosdoğru söz... Hem, şey (...) *(Utangaç, kelimeleri çiğneyerek)*

Allah'ın emri. Peygamberin kavli ile...

(Çırağın sırtını okşar. Kahveci Çırağı sırıtır. Bakkal kıs kıs güler. Gülüşürler.)

(...)

(Macit Bey'in oğlu hava karardıktan sonra kimseye kendini tanıtmadan mahalleden ayrılır.)

Ahmet Kutsi Tecer
Köşebaşı

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

alık : Sersem, budala.

cumba : Yapıların üst katlarında, ana duvarların dışına, sokağa doğru çıkıntı yapmış balkon.

haminne : Yaşlı ve saygı duyulan kadın.

istif : Eşya veya başka nesnelerin üst üste konulmasıyla oluşan yığın.

istikamet : Yön.

insanın alacası : İnsanın iç yüzü belli değildir, anlamında kullanılan bir söz.

izbandot : Görünüşüyle ve davranışıyla korku salan iri yarı adam.

kulunç : Şiddetli omuz ve sırt ağrısı.

nispet : Birini üzmek için veya inat olsun diye yapılan iş.

peyke : Genellikle eski iş yerlerinde bulunan, duvara bitişik, alçak, tahta sedir.

sed : Bulunulan yerden daha yüksekte kalan düzlük.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Ahmet Kutsi Tecer, Türk tiyatrosunun gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Köşebaşı'nda, içinden yol geçirileceği için bazı evlerinin yıkılacağı gündeme gelen bir mahallede yaşananlar anlatılmaktadır.

Eserin asıl kahramanı mahalledir. Oyunda mahalle sakinlerinin gündelik yaşamları ve çatışmaları verilmiştir. Oyun ilk kez 1947'de sahnelenmiştir. Okuduğunuz metin, üç perdelik olan oyunun ikinci perdesinden alınmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metindeki kahramanlar kimlerdir? Bu kahramanların olayın akışını etkileyen fiziksel, psikolojik ve ahlaki özellikleri nelerdir?

2. Metinde anlatılan olaylar hangi mekân ve zamanda geçmektedir? Olayların gelişiminde zaman ve mekânın işlevi nedir?

3. Metinde öğretici, betimleyici, açıklayıcı, kanıtlayıcı vb. anlatım biçim ve tekniklerinden hangileri kullanılmıştır? Metinden örnekler vererek söyleyiniz.

4. a. Aşağıdaki metni okuyunuz.

"Tiyatro denilen sanat, seyredilerek dinlenen bir konuşma sanatıdır. Seyircilerin günlük yaşayışına girmemiş ya da kullanıştaki yeri henüz kesin olarak belli olmamış bir söz, oyun yazarını ürkütür. (...) Seyirci denilen tiyatronun üçüncü adamı, oyun kuralına göre, içten içe sahnedeki konuşmaya katılır. Onun yadırgadığı bir söz, oyuncunun ağzında mutlaka bir çakıl taşı gibidir. (...) Yazı dili biçimseldir, genel kavramlara ve ussal kurallara bağlıdır. Konuşma dili ise duygu ve davranışların etkisine açık bir dildir. Oyun yazarı bu ikisini bağdaştırmak zorundadır."

b. Köşebaşı'nın dil ve anlatım özellikleri, şairin dil anlayışı ile uyumlu mudur? Niçin?

5. a. Metinden yazıldığı dönemin mahalle hayatıyla ilgili neler yansımaktadır?

b. Bakkal'ın çırağına karşı olan tutumunu değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

Ahmet Kutsi TECER (1901 - 1967)

Kudüs'te doğan yazar, yaşamını İstanbul'da yitirmiştir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünde yükseköğrenimine 1918'de başlayan Tecer, 1925-1927 yılları arasında Sorbonne Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde devlet tarafından sağlanan bir bursla eğitim almıştır. 1929'da yurda dönmüş ve felsefe bölümünü bitirmiştir.

Hece ölçüsüyle şiirler yazan Tecer, ilk şiirlerinde daha çok romantik aşkları, ölüm, yalnızlık, hüzün gibi temaları işlemiştir. Oyunlarında geleneksel Türk tiyatrosundan yararlanmış, halkın konuştuğu Türkçeyi şiirli bir dille yazıya geçirmiştir.

Eserleri

Şiir: *Şiirler.*

Oyun: *Köşebaşı, Koçyiğit Köroğlu, Satılık Ev vd.*

Hazırlık

1. Tarihsel bir dönemin sahnede canlandırılması sırasında nelere dikkat edilmelidir? Açıklayınız.

2. Dünyadaki en uzun ömürlü imparatorluklardan biri olan Osmanlı Devleti'nin devlet geleneğiyle ilgili neler biliyorsunuz? Söyleyiniz.

3. Metin

Hurrem Sultan

BİRİNCİ PERDE

TABLO: I — SAHNE: I

Sahne: Kanuni'nin sarayında bir salon, bir ikindi sonrası. Dışarıdan uğultu halinde gürültüler gelmektedir. Ara sıra top sesleri. Sahne ilkin boştur. Sonra Mihrimah Sultan'la kocası Rüstem yukardan, Hurrem Sultan ise aşağıdaki has odasından çıkar. Hurrem endişeli adımlarla pencerelere doğru yürürken, Mihrimah'la Rüstem, Osmanlı geleneğince saygı duruşu gösterirler.

HURREM *(Atlas perdeleri aralar, dışarıyı seyreder, konuşmaz.)*

MİHRİMAH *(Annesini taklit eder, o da atlas perdenin öteki ucundan dışarıyı seyreder.*

Rüstem az uzakta kalmıştır. Bu sessiz oyun bir an sürer.)

HURREM *(Birden dudaklarından dökülüyormuşcasına)*

Korkuyorum!

(Sessizlik; üçü birbirine bakınır.)

RÜSTEM *(Bir adım ilerler, saygılı)* Sultanım.

HURREM *(Sayıklama halinde)* Ben, Osmanlı sarayının birinci hasekisi, padişahımız efendimizin birinci kadını ben, korkuyorum.

MİHRİMAH *(Şaşırmış, annesine bakar.)* Kimden? Niçin? *(Perdeleri daha da açar.)* Bu sesler zaferin müjdecisi sultanım. *(Bir top sesi)* Bu top sesleri padişahımız efendimizin dönüşünü müjdeliyor. Onun dört düvel üzere kazanmış olduğu büyük gazayı kutluyor.

RÜSTEM *(Hurrem'in korkusundan çıkarına bazı şeyler yakalamaya çalışır gibi)* Macar seferi hele şerefli bir sona erdi. Derler ki Ferdinand bu kez de padişah efendimizin karşısına çıkmaktan kaçınmış. Savaş onunla değil, onun, can korkusuyla başıboş bıraktığı Hıristiyan sürüleriyle olmuş. Budin'de şu anda Osmanlı sancağı dalgalanıyor. Bu pek de pahalı olmayan bir fetih, doğru, ama cennetmekân Fatih Han'ınkinden sonra en büyük fetih. Herkes öyle söylüyor sultanım.

MİHRİMAH *(Çoşkunluk içinde pencereleri ardına kadar açar; gürültüler, top sesleri daha anlaşılır bir halde sahneye dolar.)* Dinleyin sultanım bu sesler Osmanlı adını nasıl kutsamaktadırlar.

HURREM Duyuyorum kızım duyuyorum. Benim korkum da bu seslerdendir... *(Dokunaklı)* Yirmi yıldır bu kafeslerin ardında yaşarım. Devletlü hünkârımız nasıl düşünür, halk nasıl düşünür, halkla padişahımız efendimiz arasında kalmış, bütün o irili ufaklı Enderunlular nasıl düşünür bilirim. *(Üzgün)* Bu halk hiçbir zaman beni sevmedi, hiçbir zaman benimkileri sevmedi, hiçbir zaman sizi sevmedi. Şimdi neden korkarım anladınız mı?

RÜSTEM *(Hasekinin korkusunda aradığı şeyi bulmuş gibi, hilekârca ona yaklaşır.)* Onlar Gülbahar'ın oğlunu tutarlar sultanım, en küçük rütbeli acemi oğlandan, sadrazam paşaya kadar.

HURREM *(Yüreğinin yarasına dokunulmuş gibi.)* Hünkâr da onu tutar. *(Acı bir gülüşle)* Tuttuğunu da gizlemek istemez. Hatta bana karşı bile. *(Sinirli*) Bu sefere onunla çıkışı bundandır. Sevgili oğlunu orduya göstermek, sevgili oğluna kolay bir zafer kazandırmak.

RÜSTEM *(Onun damarına basmak istermişcesine)* İtiraf etmeli ki Gülbahar'ın oğlu da pek hünerlidir. Ordu onda cennetmekân dedesi Yavuz Selim Han'dan nişan bulur.

HURREM *(Sözcüklerin üstüne anlamlı bir şekilde basarak)* Onda Selim Han'dan nişan bulurlar demek? *(Acı bir gülüşle)* Şevketlü hünkârımız da azıcık bunu fark etseler ya... *(Ciddi)* Gerçekten onun kazanmakta olduğu saygınlık bizim için de, padişahımız efendimiz için de tehlike olmaya başladı.

(...)

(Hurrem, Mustafa'nın yerini öz oğlu Selim'in almasını istemektedir. Çünkü diğer oğulları Bayezıt ve Cihangir, Mustafa'ya bağlıdırlar. Damadı Rüstem ile, kızı Mihrimah'ı kendi tarafına çekmiştir. Amasya eyaletine gönderilerek savaşta olduğu gibi barışta da denenmek istenen Şehzade Mustafa'yı ordu ve halk arasına kendi lehine fitne sokmuş gibi göstermek için harekete geçerler. Padişahın yüzüne karşı Mustafa'nın yanında görünen Hurrem ve yandaşları, çok kurnaz davrandıklarından Kanuni, oynanan oyunu fark etmez. Adil bir devlet adamı ve bir baba olarak çatışan bir ruh hâli içinde acı çekmektedir.)

TABLO: IV — SAHNE III

Kanuni, Hurrem, sonra Kanuni yalnız.

KANUNİ Tanrım, senin adaletin mi? Benimki mi? Bir işaret, bir tek işaret bekliyorum senden. Tanrım, ben dünyanın bu yarısına hükmeden Sultan Süleyman kulun, ben önünde dize geliyorum, yalvarıyorum. Bir işaret bana bir tek işaret!.. *(Uzakta bir şimşek parlar sonra gök gürler, yıldırım çakar.)* İşte işaretin... Yıldırım... ve şimşek... *(Ayağa kalkar)* Pekâlâ. Biz de yıldırım olacağız. *(Birden salona açılan kapıdan ikinci vezir Ahmet Paşa girer. Büyük bir heyecanla hünkârın ayaklarına kapanır.)*

TABLO: IV — SAHNE: IV

(...)

Hünkârın arz odasında Kanuni ve Ahmet Paşa. Salonun lokal ışıklarla aydınlatılan beri kısmında ise Mustafa kendini sımsıkı yakalamış muhafızların arasındadır.

AHMET PAŞA Efendimiz merhamet efendimiz!..

KANUNİ Ne var? Ne oluyor? Çıldırdın mı paşa?

AHMET PAŞA Oğlunuz hünkârım, oğlunuz, şehzadeniz...

KANUNİ *(Sert)* Şehzadem mi? Sana ne şehzademden?

AHMET PAŞA Hakkında bu kadar acele hüküm verdiğiniz oğlunuz.

KANUNİ Acele ama yanlış değil.

AHMET PAŞA Ona son bir lütufta bulunmak istemez misiniz? Onu son bir kez dinlemek istemez misiniz?

KANUNİ Dinleyemem.

(...)

(Kanuni, ısrar eden Ahmet Paşa'ya şehzadenin mektubunu okur. Burada halkın kendisini sevdiği, buna rağmen kendi rızası dışında yapılanları itiraf etmektedir. Mektup iyi niyetle yazılmıştır ama oyunu hazırlayanların işine gelmiştir. Kanuni bir kez olsun dinlenmek isteyen şehzadeyi de dinlemez. Oğlunu ölüme gönderir. Asiler yakalanmıştır. Bunlar arasında şehzadenin yakın dostu Şair Yahya (Taşlıcalı Yahya Bey) da vardır. Şair bu olayla ilgili bir şiir yazmıştır. Suç unsuru olarak okunan şiiri, şairi çekinmeden kendisi okumaya devam eder. Rüstem onu kılıçla öldürmek ister. Kanuni buna engel olur.)

TABLO: V — SAHNE VIII

Yahya, Rüstem, Kanuni, Hurrem

RÜSTEM Efendimiz, pek büyük saygısızlık eder, pek büyük küfürde bulunur.

KANUNİ *(Acı bir sesle)* Öyledir, şair taifesi hep öyledir. Küçük sözlerden hoşlanmazlar. *(Batıcı bir eğlenişle)* Tahtımın etrafında senin gibi uyanık, senin gibi akıllı vezirler ne kadar gerekliyse tab'amla benim aramda da böyle sözünü sakınmaz uyanık kafalı insanlar gerekli. Bırakalım bu adamlar yazsın... Onlar yazsın, sonra biz onların yazdıklarını alıp okuyalım... Bakalım yaptıklarımız dışardan iyi mi görünür, kötü mü? Bırakın onu! (Yahya'yı bırakırlar) Ötekileri de...

(Yahya selamlar ve çıkar; Kanuni, Rüstem'e döner.)

Onlar bize ayna tutarlar Rüstem.

(Batıcı bir alayla)

Yüzün temizse bak (aynaya) değilse kaçın!

(Çok üzgün) Ben o aynayı birkaç kez kendime tuttum Rüstem, ne söyler bilirim.

(Hurrem'e döner, manalı) Artık yaşlandım Hurrem, aynalarda eski yüzümü bulamıyorum. Sen bulabiliyor musun? *(Rüstem'e döner)* Ya sen?

(Güler, ağır korkunç bir gülüştür bu)

Aynalardan korkunuzu anlıyorum. *(Ortaya)* Tez ışık getirin bana.

(...)

(Hünkâra ışık getirilir. Hünkâr, yalnız kalmak ve derin derin düşünmek istemektedir. Merdivenleri çıkarken Şair Yahya'nın şiirinden son beyti okur.)

KANUNİ (...) Nasıldı o beyit Rüstem?

(Okur.)

Hatası gayri muayyen günahı nâmalum
Zehi şehidi saidü, zehi şehi mazlum

(Basamaklardan ağır ağır çıkar. Beride Hurrem'le Rüstem birbirlerine yaklaşırlar.)

HURREM (fısıltılı bir sesle) korkuyorum.

RÜSTEM Ben de...

Orhan Asena
Toplu Oyunlar 2

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

atlas : Yüzü parlak, sık dokunmuş bir tür ipekli kumaş.

enderunlu : Saray okulunda yetişmiş kimse.

gaza : İslam dinini korumak ve yaymak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı yapılan kutsal savaş.

haseki : Padişah eşi.

tab'a : Uyruk.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

1960-1980 yılları arasında Türk edebiyatında tiyatro etkinlikleri eskiye göre daha yoğun bir şekilde sürerken özel tiyatroların sayısı da hızla artar. Oyunculuk ve sahneleme teknikleri açısından Batı modelini izleyen bu özel tiyatroların yanında, yine bu dönemde amatör tiyatro toplulukları da kurulur. Oyun yazarlarının sayısında büyük bir artışın gözlemlendiği bu dönemde oyunların konuları da çeşitlenmiştir. Oktay Rıfat, Melih Cevdet, Nazım Kurşunlu, Nezihe Meriç gibi yazarlar bireyden hareketle topluma yönelirler. Pek çok alanda bilinçlenmenin arttığı bu dönemde tiyatro, işçi ve köylü kesiminin sorunlarına da eğilir. Necati Cumalı, Refik Erduran, Turgut Özakman bu sorunları işleyen yazarlardandır. Yine bu dönemde konularını Osmanlı tarihinden, halk kahramanlarının hayatlarından ve mitolojiden alan oyunlar da yazılır. Turan Oflazoğlu, Orhan Asena, Güngör Dilmen bu tür konuları işleyen yazarların önde gelenleridir.

Orhan Asena'nın "Hurrem Sultan" adlı oyunu 1959 yılında ilk kez Şahap Akalın'ın rejisiyle Ankara Devlet Tiyatrosu tarafından sahnelenmiştir. 1960'lı yıllarda Paris'te de sahnelenen oyun ayrıca Fransızca ve Macarcaya çevrilmiştir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Bir oyunda sahnedeki perdenin açılmasıyla başlayıp kapanması ile biten her bölümüne **perde** adı verilir. **Sahne** ise bir oyun veya filmin başlıca bölümlerinden her biridir. Tiyatro metinlerinde olay örgüsü perde ve sahne gibi bölümler etrafında düzenlenir. Geleneksel Türk tiyatrosunda ve kimi çağdaş oyunlarda perde ve sahne yerine **meclis** ile **fasıl** terimleri kullanılmıştır.

   Metnin her bölümünün olay örgüsünü belirleyiniz.

2. Bir oyunun konusunun geçtiği yeri, çevreyi ve atmosferi biçim, kalıp, renk ve ışıklama ile canlandıran tamamlanmış yapıma **dekor** denir. Modern tiyatroda aynı eserin farklı temsillerinde farklı dekor uygulamaları olabilir. Bu uygulamalar yazar, yönetmen, yapımcı, oyuncu, tasarımcı ve teknik ekibin iş birliğiyle gerçekleştirilir. Modern tiyatroda efekt, ışık kostüm, dekor gibi ögeler de önemlidir.

   Siz, okuduğunuz metni sahneleseydiniz nasıl bir dekor oluştururdunuz?

3. Okuduğunuz metin bir trajedi örneğidir ancak hem üç birlik kuralına uyulmadığı hem de nazım hâlinde yazılmadığı için klasik trajediden ayrılır. Bununla birlikte metnin bazı özellikleri klasik trajedi ile örtüşür. Bu özelliklerin neler olduğunu söyleyiniz.
4. Metinde trajik etkiyi oluşturan; açık ve örtük iletileri, kültürel unsurları ve çatışmaları belirleyiniz.
5. "Bu pek de pahalı olmayan bir fetih, doğru, ama cennetmekân Fatih Han'ınkinden sonra en büyük fetih..." Rüstem'e ait bu cümlede Fatih Sultan Mehmet'in hangi fethinden söz edilmektedir? Neden?
6. Metnin şahıs kadrosunda yer alan Hurrem, Mihrimah, Rüstem, Kanuni ve Ahmet Paşa'dan hangileri karakter özelliği göstermektedir?
7. Metinde kahramanların ruh hâlleri ile zaman ve mekân arasındaki ilişkiyi belirleyiniz.

8. Kurmaca bir metin olan tiyatro metinlerinde anlatılan olaylar belli bir tarihsel dönemde yaşanmış olaylarla benzerlik gösterebilir. Ancak kurmaca metinler gerçekliği olduğu gibi yansıtmaz.

Tarihsel bir dönemde yaşanmış olayların metinde kurmaca bir gerçeklikle anlatıldığı, metnin hangi özelliklerinden anlaşılmaktadır? Açıklayınız.

Metinde Kanuni'nin devlete, Hurrem'in oğluna yüklediği değerleri içinde yaşadığınız toplumun değerleri ile karşılaştırdığınızda hangi sonuçlara ulaşıyorsunuz? Açıklayınız.

9. Metinde öne çıkan yapı unsuru sizce hangisidir? Bu düşüncenizin nedeni nedir?

10. Kanuni'nin oğlu Mustafa'ya karşı tutumuyla ilgili görüşlerinizi Türk tarihinde "devlet" kavramına yüklenen değerleri göz önünde bulundurarak açıklayınız.

11. Hurrem Sultan, Orhan Asena'nın Hurrem Sultan Dörtlemesi olarak bilinen serinin ilk oyunudur. Serideki diğer oyunlar ise "İlk Yıllar", "Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe" ve "Sığıntı"dır. Bunlar arasında "Hurrem" ve "Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe" adlı oyunlar yazarın tarihî oyun yazarı olarak tanınmasını sağlamıştır. Prof. Dr. Hülya Nutku, Orhan Asena'nın oyun yazarlığını şu şekilde değerlendirmektedir:

"Orhan Asena'nın yazarlık gelişimi onun humanist anlayışından ortaya çıkar. Olaylar onun için karakter yaratmada birer kaynaktır. Asena yaşanan her an'da insanı yakaladığı noktada oyununu kaleme alır. Tarihsel malzemeden yararlanırken de bu böyledir. 'Benim yazma eylemim bir birikime bıçak atışımla bir eserin çıkışıdır. Nasıl bir sorun dünyanın kabuğunu kırıp çatlatıp patlatırsa öylesine fışkırmasıdır bir oyun benim için...', diyor. Oyunlarını yazarken toplumsal yapıyı, evrensel değerleri, toplum-önder ilişkisini, korku ve suç kavramlarını, güncel yaklaşımları, düşünsel boyutu ve özellikle nesnel tutumunu hiç kaybetmez.

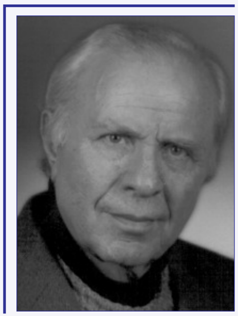
Orhan Asena yazar olarak, dili kullanmadaki ustalığını küçük yaşlardan itibaren çevresinin ona verdiği yoğun eğitime borçludur. Yazar çok yönlü yetişme olanağı bulduğu bu yılları ilerde değerlendirebileceği bir malzeme olarak kişiliğine sindirmiştir."

(Kanuni Sultan Süleyman Dörtlemesi'nin ön sözünden)

Bu bilgilerden hareketle metinle yazar arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

Orhan ASENA (1922 - 2001)

İlk ve ortaöğrenimini Diyarbakır'da tamamladı. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesini bitirdi.

Edebiyata şiirle giren Asena, oyun yazmaya daha sonra yöneldi. Oyunlarında genel olarak toplumsal konulara eğildi.

Değişik çevre ve koşullardan seçtiği kadın ve erkek kahramanların yanı sıra yaşamları ve etkinlikleriyle topluma mal olmuş kişilikleri de oyunlarında yansıttı.

Eserleri

Şiir: *Masal, Kıtkanaat.*

Oyun: *Korku, Hurrem Sultan, Tohum ve Toprak, Simavnalı Şeyh Bedrettin, Atçalı Kel Mehmet vd.*

Hazırlık

1. 19. yüzyılda yazılmış bir tiyatro oyununun günümüzde hâlâ sahneleniyor ve izleniyor olması o oyunla ilgili size neler düşünmektedir?
2. Toplumsal kültürün oluşmasında tiyatro nasıl bir işleve sahiptir? Açıklayınız.

4. Metin

Faust

(Doktor Faust [Feust]; evrenin bütün sırlarını anlamak, aynı zamanda dünyanın bütün zevklerini tatmak isteği içindedir. Bu amaçla bütün bilimlerle ilgilenmiş fakat yine de tatmin olmamıştır. Onun bu durumunu gören şeytan, Faust'un zaaflarından faydalanarak onu doğru yoldan çıkartmak ister. Bir süre sonra şeytan başarılı olur ve Faust birçok günaha bulaşır.)

Eserin baş tarafından alınan aşağıdaki metinde, Faust'un kendi kendisiyle konuşması anlatılmaktadır.

(...)

(Faust, yüksek kubbeli, dar, gotik bir odada masası önündeki koltuğa oturmuş, huzursuz.)

Faust — Ah! İşte felsefeyi de, hukuku da, tıbbı da, maalesef ilâhiyatı da, hummalı bir gayretle incelemiş bulunuyorum. Buna karşılık gene bir zavallı çılgın olarak kalmaktayım ve kavrayışım da aynen eskisi gibi. Bana, üstat, hattâ doktor diyorlar ve hemen hemen on yıldan beri, talebelerimi, burunları etrafında, aşağı yukarı, öteye beriye dolaştırıyor ve parmağımın ucunda oynatıp duruyorum... Bütün bunlardan sonra hiçbir şey öğrenemeyeceğimizi mi görecektim! Bu durum neredeyse içimi yakıp kavuracak. Vakıa doktorlardan, sanat üstatlarından, yazarlardan, papazlardan, (...) daha bilgiliyim; hiçbir zan ve şüphe ile mustarip değilim, ne cehennem karşısında korkum var, ne de şeytan... Fakat buna karşılık da bütün şevkim kayboldu, doğru bir şey bildiğimizi zannetmiyorum. Aynı zamanda, ne malım, ne de dünya çapında bir şeref ve şöhretim var. (...)

Oh, ey gür ışıklı mehtap, son defa olarak ıstırabım üzerinde bir daha eğil! Ben seni geceyarıları bu rahle başında ne kadar bekledim: Mahzun dost, o zaman sen bana kitaplar ve kâğıtlar üzerinde görünüverirdin! Ah, ne olur, senin tatlı ışığın içinde dağ başlarında dolaşsam, mağaralar etrafında ruhlarla birlikte uçuşsam, senin fecir aydınlığına bürünüp çayırlar üstünde gezinsem, bütün bilgi karartılarından sıyrılarak sıhhat içinde senin nurunla yıkansam !

Eyvah! Hâlâ mı bu zındanda tıkılı kalıyorum? Boğuk ve lânetli bir dört duvar arkası ki göklerin berrak ışığı bile renkli camlarından bulanık bir halde süzülüyor! Dört yanımda, kurtların kemirdiği, tozlarla örtülü, yığın yığın kitaplar, onların etrafında, kubbeye kadar yükselen isli kâğıtlar; her köşede camlar, kutular, birbirine karışmış âletler, atalardan kalma köhne eşyalar... İşte senin dünyan! Buna mı denir dünya?

Bir de hâlâ göğsünün içinde kalbinin neden böyle endişe ile büzüldüğünü ve anlaşılmaz bir ıstırabın bütün hayat hamlelerini niçin kösteklediğini soruyorsun! (...)

Kalk! Kurtul! Engin bir saha içine atıl!..

Faust ruhları çağırmak için büyük kitaplarını karıştırmağa başlar. Yer ruhunun işaretini bulur. Yalvarır, feryat eder, hayatı pahasına dahi olsa ruhun gelmesini ister. Esrarlı bir ifade ile yer ruhuna ait afsunu söyler. Kızılımtırak bir alev fışkırır, içinde ruh görünür.

Ruh — Kim çağırıyor beni?

Faust (Dönerek)— Korkunç çehre!

Ruh — Beni o kadar ısrarla yanına getirttin, uzun zaman peşimde koştun, şimdi ise...

Faust — Ah! Sana tahammül edemiyorum.

Ruh — Benimle karşılaşmak, sesimi duymak ve yüzümü görmek için soluğun kesilircesine yalvarıyordun, ruhundan kopan bu derin yalvarış beni sana meylettirdi, işte geldim!.. Ey koca üst-insan, ne acınacak bir halde dehşete tutuluyorsun! Nerde o ruhtan kopan feryat? İçinde bir cihan yaratarak onu özenle taşıyan, biz ruhlar seviyesine yükselmek için sevinç titreyişleriyle kabaran o göğüs nerede? Ey çınlıyan sesi bana kadar gelen, bütün kuvvetiyle bana doğru can atan Faust, nerdesin? Nefesim etrafını sarınca vücudunun bütün zerrelerine kadar titriyen zavallı mahlûk, korkudan afallıyarak büzülen (...), sen o musun?

Faust — Ey alevden hayalet, sana boyun mu eğeceğim? Ben oyum, ben Faust, senin aynın!

Ruh — Ben hayat girdapları ve hâdise kasırgaları içinde inip çıkar, oradan oraya gidip gelirim! Hem beşik, hem mezar, ebedî bir deniz, boyuna değişen bir faaliyet, ateşli bir hayat... Böylece zamanın uğuldıyan tezgâhında işler ve tanrılığın canlı kumaşını meydana getiririm.

Faust — Ey engin dünyayı dolaşan faal ruh, kendimi sana ne kadar yakın hissediyorum!

Ruh — Sen kendi kafandaki ruha benziyorsun, bana değil! **(Kaybolur.)**

(Wagner [Vegnır], sırtında gecelik entari, başında takke, elinde bir lamba ile içeri girer. Faust somurtkan bir yüzle ona döner.)

Wagner — Affedin! Hatipçesine sözler söylediğinizi duyuyorum; herhalde bir Yunan trajedisi okuyordunuz. Bu sanat sahasında da biraz faydalanmak isterim, zira zamanımızda mühim bir rol oynuyor. Çok kere söylenildiğini duydum: Bir aktör, bir papazı bastırabilirmiş.

Faust — Evet, şayet papaz da bir aktörse; arasıra pek âlâ da görülebildiği gibi.

Wagner — Heyhat! İnsan hep böyle odasına tıkılmış olarak yaşadıkça, cemiyeti ancak bayram günlerinde, ancak dürbünle sade uzaktan gördükçe onu sözle nasıl ikna ederek sevkedebilir?

Faust — Eğer söylediğinizi kendiniz duymuyorsanız, eğer sözleriniz ruhunuzdan fışkırmıyor ve bütün dinleyicilerin kalblerine içten gelen kuvvetli bir hazla boyun eğdirmiyorsa buna muvaffak olamazsanız. İsterseniz masanızın başında oturun, ötekinin berikinin parçalarını birleştirin, başkasının ziyafetinden aldığınız artıklarla bir tencere yemek hazırlayın, ufacık kül yığınınıza üfli-

yerek cılız alevler çıkarın! Çocukları ve maymunları hayran ederseniz, şayet siz bununla tatmin edilmiş olursanız… Fakat, sözleriniz kalbden gelmediği takdirde, hiçbir zaman iki kalbi birleştiremezsiniz.

Wagner — Yalnız, hatibin muvaffakiyetini sağlıyan da belâgat fennidir; ben bu hususta çok geri olduğumu pek âlâ hissediyorum.

Faust — O halde meşrû bir muvaffakiyet yolu tut! Boyuna çıngıraklarını şıngırdatan bir soytarı olma! Doğru düşünce ve sağduyu, az bir sanatla kendini beğendirebilir; eğer gerçekten bir şey söyliyecekseniz boyuna lâfız peşinde koşmağa ne lüzum var? Evet, içinde insanlığa mânâsız oyuncaklar sunduğunuz o parlak nutuklar, sonbaharda kuru yapraklar arasında uğuldıyan sisli rüzgâr gibi can sıkıcıdır!

Wagner — Ah, Tanrım! Sanat uzun, bizim hayatımızsa kısacık. Ben sadece tenkidiyle uğraşırken bile çok kere kalbime ve kafama bir ürkeklik geliyor. İnsanı asıl kaynaklara götürecek vasıtayı elde etmem kim bilir nekadar güçtür! Ve herhalde, saf bir zavallı, bu yolun daha yarısına varmadan ölüm imdadına yetişir.

Faust — Kâğıt tomarı... bir yudumu susuzluğu ebedî olarak dindiren kutsal pınar bu mudur? Eğer o kaynak senin kendi ruhundan fışkırmazsa susuzluğunu asla dindiremezsin.

Wagner — Affedin! Geçmiş zamanların içine dalmak, bizden evvel hakim bir insanın nasıl düşünmüş olduğunu ve sonradan bizim ne kadar harikalı bir şekilde yükseldiğimizi görmek büyük bir zevktir.

Faust — Ah, evet, hattâ yıldızlara kadar yükseldiğimizi! Fakat, aziz dostum, geçmiş zamanlar bizim için yedi mühürlü bir kitaptır. Sizlerin geçmiş zamanların ruhu dediğiniz şeyse, aslında efendilerimizin kendi ruhlarıdır ki içinde geçmiş zamanların akisleri dalgalanır. Bu da çok kere cidden feci bir manzara arzeder ve insanın daha ilk bakışta önünden kaçacağı gelir. Bir süprüntü tenekesi… Bir koltukçu dükkânı… Nihayet, olsa olsa, kuklaların ağzına pek yakışan o enfes ahlâkî vecizelerle dolu bir panayır tiyatrosu!

(…)

Wagner — Sizinle böyle âlimane konuşmalarda bulunmak için daha fazla uykusuz kalmağa da daima razıyım. Yarın da paskalyanın ilk günü olmak dolayısiyle sizden birkaç sual sormama herhalde müsaade edersiniz. Kendimi bütün gayretimle tetkik ve tetebbua verdim; gerçi çok şey biliyorum, fakat herşeyi öğrenmek istiyorum. **(Çıkar.)**

Faust (Yalnız) — Nasıl oluyor da böyle bir kafa bütün ümidini kaybetmiyor: O kafa ki boyuna mânasız şeylere sarılıyor, define çıkarmak için harîs ellerle toprağı kazıyor, şayet birkaç solucan buluverirse memnun oluyor.

(…)

(Daha sonra ise Faust büyük bir vicdan azabı duymaya başlar. Faust'un gerçeği arama yolundaki çabalarından hoşnut olan Allah, onun günahlarını affeder ve ölürken onu şeytanın elinden alarak kendi ilahî âlemine dâhil eder.)

(Metindeki standart dışı kullanımlar, metnin yazıldığı döneme özgüdür.)

Johann Wolfgang Von Goethe (Yuhen Volfgong Fun Göte)

Faust

Çeviren: Vasfi Mahir Kocatürk

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

afsun	: Büyü.
belâgat	: İyi konuşma, sözle inandırma yeteneği.
faal	: Çok çalışkan.
fecir	: Tan.
harîs	: Açgözlü.
hatip	: Konuşmacı.
hummalı	: Sıkı, yoğun, hararetli.
lâfız	: Söz, kelime.
mahlûk	: Yaratık.
mehtap	: Ay ışığı.
meşrû	: Yasal.
meyletmek	: Eğilmek, gönül vermek.
mustarip	: Acı çeken.
muvaffak olmak	: Başarmak.
paskalya	: Hz. İsa'nın dirilişini anmak için Hristiyanlarca kutlanan bayram.
rahle	: Üzerinde kitap okunan, yazı yazılan, bazıları açılıp kapanabilen alçak, küçük masa.
şevk	: İstek, heves.
tenkit	: Eleştiri.
tetebbua	: Araştırma.
tetkik	: İnceleme.
vecize	: Özlü söz.
zan	: Sanı.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Alman şair ve oyun yazarı Geothe'nin Faust adlı şiirsel oyunu dünya klasikleri arasında önemli bir yer tutar.

Şeytanla savaşa giren insanoğlunun öyküsü önceki yüzyıllarda da birçok öyküye ve oyuna konu olmuştur. Goethe'den önce İngiliz yazar Christopher Marlowe (Kırıstıfır Marlıv) tarafından Doktor Faustus adıyla işlenmiştir. Konu aynı olmasına rağmen iki oyunun olay örgüsü birbirinden çok farklıdır. Marlowe, Faust'u şeytanla yaptığı mücadeleyi kaybeden biri olarak ele alırken Goethe, Faust'u şeytan tarafından alt edilemeyen biri olarak ele almıştır.

Goethe, eserde evrensel bir insanlık trajedisini işlemiştir. Faust felsefeyi, tıbbı, doğa bilimlerini, dinî bilimleri araştırmış; gençlik ve olgunluk çağında yeryüzünün sırlarını çözmek için çabalamıştır. Faust'un bu arayışı şeytanı rahatsız etmiştir. Çünkü Faust şeytana akıl ve bilgi yoluyla direnmektedir. Faust'u doğru yoldan çıkarmak için onun bunalımlar içinde olduğu bir gece karşısına çıkar ve ona dünya hazlarını vaat ederek onu kandırır.

Eserin sonunda şeytanın oyununa geldiğini anlayan Faust, tövbe ederek pişmanlığını dile getirir ve Allah tarafından bağışlanır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Faust hangi sorulara cevap aramaktadır? Onu bu düşüncelere iten sebeplerin neler olduğunu söyleyiniz.
2. Metin hangi çatışma üzerine kurulmuştur? Bu çatışmanın türü (fiziki, psikolojik, kültürel vb.) nedir?
3. Metindeki kişiler kimlerdir? Bu kişilerin fiziksel, psikolojik ve ahlaki özellikleri nelerdir? Bu kişiler tip mi yoksa karakter midir? Metinden örnekler vererek açıklayınız.

4. Metinde öğretici, betimleyici, açıklayıcı, kanıtlayıcı vb. anlatım biçim ve tekniklerinden hangileri kullanılmıştır? Metinden örnekler vererek açıklayınız.

5. Metinden yazara özgü üslup özelliklerini belirleyiniz.

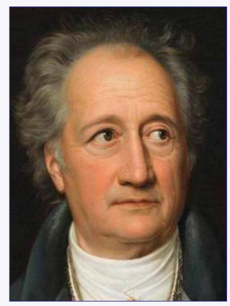
6. a. Faust'un hangi bireysel özellikleri metnin içeriğini etkilemiştir?

b. Faust'un bireysel özelliklerini kişinin kendini denetlemesi ve sorumluluk bilinci taşıması açısından değerlendiriniz.

7. Faust'u "Hurrem Sultan" adlı metinle tür, üslup ve içerik açısından karşılaştırarak metinlerin benzer ve farklı yönlerini söyleyiniz.

Yazarın Biyografisi

Goethe (1749 - 1832)

Alman edebiyatının önemli şairlerinden olan sanatçı, modern kültürün öncülerindendir. Frankfurt'ta doğmuş, Weimar'da (Veymar) ölmüştür.

İyi bir eğitim alarak çeşitli bilimsel çalışmalarda da yer alan sanatçı, ülke yönetiminde de önemli görevlerde bulunmuştur. Üretken bir yazar olan Goethe, eserlerinde modern insanın sıkıntılarını dile getirmiştir.

Eserleri

Şiir: *Hermann ve Dorothea vd.*

Roman: *Genç Werther'in Acıları, Gönül Yakınlıkları vd.*

Oyun: *Yurttaş General, Sevgilinin Keyfi, Sevdalıların Çilesi vd.*

Dil Bilgisi

Anlatım Bozuklukları

1. Etkinlik

☞ Aşağıdaki metinde geçen anlatım bozukluklarını belirleyiniz.

"Eğer söylediğinizi kendiniz duymuyorsanız, eğer sözleriniz ruhunuzdan fışkırmıyor ve bütün dinleyicilerin kalblerine içten geleni kuvvetli bir hazla boyun eğdirmiyorsa buna muvaffak olamazsanız. İsterseniz masanızın başında oturun, ötekinin berikinin parçalarını birleştirin, başkasının ziyafetinden aldığınız artıklarla bir tencere yemek hazırlayın, ufacık kül yığınınıza üfliyerek cılız alevler çıkarın! Çocukları ve maymunları hayran ederseniz, şayet siz bununla tatmin edilmiş olursanız... Fakat, sözleriniz kalbden gelmediği takdirde, hiçbir zaman iki kalbi birleştiremezsiniz."

İmla ve Noktalama

2. Etkinlik

Aşağıda verilen cümledeki birleşik fillerin farklı biçimde yazılmış olmasının sebebini söyleyiniz.

☞ "MİHRİMAH (Annesini taklit eder, o da atlas perdenin öteki ucundan dışarıyı seyreder..."

3. Etkinlik

Aşağıda verilen metindeki imla ve noktalama yanlışlarını tespit ediniz.

“(Faust, yüksek kubbeli, dar, gotik bir odada masası önündeki koltuğa oturmuş, huzursuz.)

Faust — Ah! İşte felsefeyi de, hukuku da, tıbbı da, maalesef ilâhiyatı da, hummalı bir gayretle incelemiş bulunuyorum. Buna karşılık gene bir zavallı çılgın olarak kalmaktayım ve kavrayışım da aynen eskisi gibi. Bana, üstat, hattâ doktor diyorlar ve hemen on yıldan beri, talebelerimi, burunları etrafında, aşağı yukarı, öteye beriye dolaştırıyor ve parmağımın ucunda oynatıp duruyorum...”

YAZMA

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Tiyatro oyunları aşağıda verilen plan çerçevesinde incelenir.

1. Biçim Yönünden:

- Yazar (varsa çevirmen)
- Yönetmen
- Kişiler
- Perde sayısı
- Oyunda kullanılan dekor ve kostümün özellikleri

2. İçerik Yönünden:

- Oyunun özeti
- Oyundaki kişiler ve bunların kişilik özellikleri
- Oyunun planı
- Oyundan çıkarılacak ana düşünce ve yardımcı düşünceler
- Oyunda kullanılan dekor ve kostümün oyunun işlenişine katkısı
- Kişisel görüş ve düşünceler

b. Uygulama

Seyrettiğiniz bir oyun üzerine yukarıda verilen plana uygun olarak bir inceleme ve değerlendirme yazısı yazınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM

a. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Bir oyun canlandırması için öncelikle oyuncular arasında uygun rol dağılımı, oyunun sahneleneceği mekânın imkânları ölçüsünde sahne ve dekor düzenlemesi yapılmalıdır.

b. Uygulama

Oyununuzu sahneleyiniz. Sahnelenen oyunları konu akışındaki uyum, oyunculuk performansı, olay örgüsü açısından değerlendiriniz.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin bildirdiği yargılar doğru ise yay ayraç içine "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ( ) Tiyatroyu Türkiye'de çağdaş bir sanat dalına dönüştürme yolunda ilk büyük katkı Halide Edip Adıvar'dan gelmiştir.

2. ( ) Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında oyun yazarları daha çok Türk tarihine ve efsanelerine yönelerek ulusçuluğu aşılayan düşünceler üzerinde durmuşlardır.

3. ( ) Cumhuriyet Dönemi tiyatrosunda toplumsal sorunlar, değer yargılarının değişmesi ve ruhsal çelişkiler konu olarak işlenmiştir.

4. ( ) Orhan Asena, oyunlarında daha çok toplumsal konulara yer vermiştir.

B. Aşağıdaki cümlelerde noktalı yerlere uygun kelimeleri yazınız.

1. 1927'de Darülbedayinin başına getirilen .... Batı dillerinden çevrilen birçok tiyatro eserinin Türk toplumuna sunulmasını sağlamıştır.

2. Orhan Asena edebiyata .... başlamış, daha sonra oyun yazarlığına yönelmiştir.

3. Cumhuriyet Dönemi'nde oyunlarda millî konuların yanında .... ve .... konulara da yer verilmiştir.

4. Orhan Asena, Güngör Dilmen ve Turan Oflazoğlu oyunlarında daha çok .... konuları işlemiştir.

5. Koçyiğit Köroğlu .... en önemli oyunlarından biridir.

6. Cumhuriyet'in ilk yıllarında tiyatrolarda daha çok .... eserler sahnelenmiştir.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplandırınız.

1. Belirli bir yerde, belirli bir zamanda toplanan seyircilerin önünde, eğitilmiş veya gönüllü kişiler tarafından bir olay ya da durumun canlandırılmasını karşılayan kavram aşağıdakilerden hangisidir?

A) Tiyatro
B) Sahne
C) Perde
D) Tablo
E) Film

2. Aşağıdakilerden hangisi tiyatroyu meydana getiren unsurlardan biri <u>değildir</u>?

A) Seyirci
B) Oyuncu
C) Eser
D) Sahne
E) Diksiyon

3. Bugünkü Batı tiyatrosunun kaynağı Eski Yunan tiyatrosudur.

Eski Yunan tiyatrosunun doğuşu aşağıdaki kaynaklardan hangisine dayanır?

A) Çalışma hayatına
B) Düğün törenlerine
C) Savaşlara
D) Dinî tören ve şenliklere
E) Barış görüşmelerine

4. **Korku, acıma, ölüm, kin, öç alma, sevgi, hayranlık gibi temaları işleyen, konusunu tarih ve mitoslardan alan, kişileri seçkinlerden oluşan, üç birlik kuralına uyan tiyatro çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Trajedi
B) Komedi
C) Dram
D) Müzikli tiyatro
E) Vodvil

5. **Modern Türk tiyatrosunun ilk eserini aşağıdaki yazarlardan hangisi yazmıştır?**

A) Şinasi
B) Namık Kemal
C) Ziya Paşa
D) Abdulhâk Hâmit
E) Halit Ziya Uşaklıgil

6. **Göstermeye bağlı edebî metinlerle ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?**

A) Gerçeği olduğu gibi yansıtır.
B) Dile dayalıdır.
C) Diyalog tekniğinden yararlanır.
D) Canlandırmaya yöneliktir.
E) Olay örgüsüne sahiptir.

7. **Aşağıdakilerden hangisi tiyatro türlerinden biri değildir?**

A) Müzikli tiyatro
B) Trajedi
C) Dram
D) Komedi
E) Bale

8. **Tiyatro metninin dili için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**

A) Dönemin gerçekliğini yansıtır.
B) Kişiler konumlarına uygun konuşturulur.
C) Yazı dili havası egemendir.
D) Doğal dilden yararlanılır.
E) Cümleler kısa ve doğaldır.

9. Orhan Kemal'in( ) Kitap Satmaya Dair( ) adlı hikâyesi bütün özellikleriyle olay hikâyesi örneğidir.

Bu cümlede ayraçlarla gösterilen yerlere sırasıyla aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangileri getirilmelidir?

A) (,) (,)
B) (“) (”)
C) (.) (.)
D) (,) (;)
E) (;) (;)

10. Yoğun sağanaktan sonra akşamüstü yola koyulduk( ) Atlarımız çok çok iyiydi( ) Kaç günün olanca yorgunluğunu atmış olsalar da gece geç saatlerde kente vardık( ) Ağa( ) uzun zaman beklemiş olmanın yorgunluğunu bir anda unutarak bize doğru mutlulukla baktı( )

Bu parçada yay ayraçla gösterilen yerlere hangi noktalama işaretleri getirilmelidir?

A) (.) (:) (.) (.) (.)
B) (.) (,) (.) (.) (.)
C) (.) (,) (...) (.)(.)
D) (!) (.) (,) (.) (.)
E) (.) (.) (.) (,) (.)

11. Ek olan “-ki” kendinden önceki kelimeye bitişik yazılır ve ünlü uyumlarına uymaz. Bağlaç olan “ki” kendinden önce ve sonra gelen cümleleri bağlar ve ayrı yazılır.

Bu kurala göre aşağıdaki cümlelerden hangisinde “ki”**nin yazımı yanlıştır?**

A) Seninki dün sabah buradan geçmiş.
B) Kıyafetiyle o kadar güzel görünüyordu ki anlatamam.
C) Bu okuldaki ortamı hiçbir yerde bulamazsın.
D) Son zamanlarda, davranışlarında ki değişiklikle göze çarpıyor.
E) Gözlerindeki ifade, onu çok sevdiğini kanıtlıyor.

12. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük harflerin kullanımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?

A) Bakanlar kurulu yılın son toplantısını yarın yapacak.
B) Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “Yaz Yağmuru” adlı eserini zevkle okudum.
C) Tanzimat Dönemi'nin usta romancılarından biridir.
D) Cumhuriyet, bu sene de coşku ile kutlandı.
E) İstanbul Üniversitesine kayıt yaptırdım.

13. Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan yenilikçi devrimler, ülkenin daha özgür hâle gelmesini sağlamıştır.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Gereksiz sözcük kullanımı

B) Mantık hatası

C) Çelişen sözcüklerin bir arada kullanılması

D) Ek yanlışlığı

E) Tamlama yanlışlığı

14. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizgili sözcük gereksiz kullanılmıştır?

A) İstasyonda <u>toplanan</u> kalabalık bizim de dikkatimizi çekmişti.

B) Bütün gün <u>kırlarda</u>, deniz kenarlarında onunla dolaştık.

C) <u>Arkadaşımız</u>, bize karşı nedenini bilmediğimiz bir kırıklık yaşıyormuş.

D) Kabullenmek zor, biliyorum; ama bu senin <u>kaderin</u>.

E) Favori atlet beklentileri boşa çıkarmayıp, <u>ilk sırada</u> birinci gelmişti.

15. Bahara doğru fidanları ektik.

Bu cümledeki anlatım bozukluğunun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Deyim yanlışlığı

B) Tamlama yanlışlığı

C) Ek eylem eksikliği

D) Çelişen sözcük kullanımı

E) Sözcüğün yanlış anlamda kullanılması

Ç. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Cumhuriyet Dönemi'nde tiyatronun kurumsallaşmasını sağlayan gelişmeler nelerdir?

2. Komedi türünün özellikleri nelerdir?

3. Dram türünün özellikleri nelerdir?

8. ÜNİTE

ELEŞTİRİ

OKUMA

Eleştiri

Dil Bilgisi: Anlatım Bozuklukları - İmla ve Noktalama

YAZMA

Eleştiri Yazma

SÖZLÜ İLETİŞİM

Kitap Tanıtma ve Eleştiri

OKUMA

Hazırlık

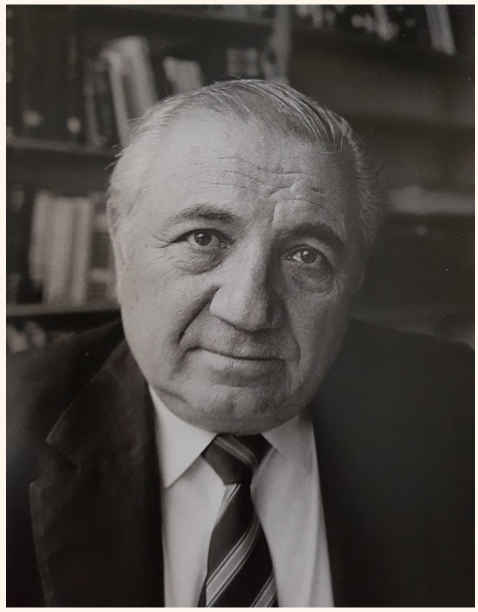
1. Sizce eleştiri bir eserin sadece olumsuz yanlarını göstermek amacıyla mı yazılır? Niçin?

2. Eleştirinin hem sanatı hem de sanatçıyı geliştirdiği düşüncesine katılıyor musunuz?

1. Metin

Adamın Biri

Cahit Külebi, şiirlerini *Adamın Biri* adlı kitapta topladı. Bu kitaptaki şiirlerin sayısı 40'ı bulmuyor. Bundan, Cahit Külebi'nin az yazan bir şair olduğunu anlıyoruz. Az yazmayı kimileri kusur sayarlar. Ben onlardan değilim. Biliyorum ki, Cahit Külebi'nin sevilen bir şair olması, yazıları üzerindeki titizliğinden geliyor. Aşağı yukarı bütün şiirlerini zevkle okuyoruz; titiz davranmasa, yani bu kadar az yazmasa acaba bize kendini bu kadar sevdirebilir mi? Kendisi, zaman zaman, bu titizliğin iyi bir şey olmadığını sanıyor galiba. O vakit birbirinin eşi şiirler, birbirinin eşi mısralar söylüyor. Çok sevdiğim "Hikâye" adlı şiirinde de böyle bir gaflete düşmüş. Hepsi altı kıta olan bu şiirin ilk üç kıtasını zevkle okuyoruz ama ondan sonra şairin kendi kendini tekrar etmeye başladığını, eline geçirdiği théme'i istismar etmeye başladığını görüyoruz. Niyetim Cahit Külebi'yi kötülemek değil, onun iyi taraflarını göstermek. Onun için, size o şiirin sadece ilk üç kıtasını okutacağım:

Senin dudakların pembe
Ellerin beyaz,
Al tut ellerimi bebek
Tut biraz.

Benim doğduğum köylerde
Ceviz ağaçları yoktu,
Ben bu yüzden serinliğe hasretim
Okşa biraz.

Benim doğduğum köylerde
Buğday tarlaları yoktu;
Dağıt saçlarını bebek
Savur biraz.

Üçüncü kıtanın insanı mest eden güzelliği galiba bir teşbihten ileri geliyor. Şair, muhatabının saçlarını buğday tarlalarına benzetiyor. Ben teşbihten hazzetmem. Niçin Öyleyse bu kıtayı seviyorum? Cahit Külebi bu işi ustalıkla idare etmesini biliyor da ondan. Onun başka şiirlerinde de bazı teşbihler gördüm; onları da sevdim. Mesela "Evvel Zaman" adlı şiirinde şöyle diyor:

İnsanın sevdası on beşinde
Horoz şekerlerine, güneşlere benzer

Benzer mi benzemez mi diye düşünmeye lüzum yok. Tabii benzemez. Zaten bu iki satırdan aldığımız tat sevdanın horoz şekerine, yahut da güneşe benzetilmiş olmasından ileri gelmiyor. Onun için buradaki teşbihi teşbihten saymamak lazım. Burada teşbih hudutlarının dışına çıkan bir ifade kuvveti var. Bazı hazır teşbihlerin de teşbih hududu içine girmediği gibi. "Bal gibi, mis gibi, gül gibi..." cinsinden bir sürü tâbir sayılabilir; hiçbiri teşbih değildir.

Cahit Külebi; yukarıdaki hükümlerden de çıkarılabilir ya, söyleyişe ehemmiyet veren bir şair. Az yazmasına sebep olan bu endişe onda zaman zaman çok büyüyor galiba. O kadar ki satırları arasında bir mana yakınlığı bulmak imkânı kalmıyor.

(...)

Cahit Külebi, türlü türlü şekiller deniyor. (...) "Evvel Zaman" adlı kısmın açış şiirinde kâmil bir adamın çocukluk hatıraları konuşuyor:

Evvel zaman içinde yazdığım şiirler
Bergüzar olsun
Aç kapıyı bezirgân başı
Bezirgân başı.

Cahit Külebi'nin şiirlerini okumaya doyamıyorum. İstiyorum ki hepsinden bahsedebileyim. Ama bu imkânsız. Yalnız, ötedenberi sevdiğim bir şiirin son kıtasını sizin de okumanızı istiyorum. Bu kıta gelecek yıllara Cahit Külebi'nin devrinin bir tarihi olarak kalacak:

Ben bu şiiri yazdım atlı talimde
Bulunduğum şehir İstanbul'du,
Ağır ağır kar yağıyordu,
Atımın yelesi bulut renginde.

Ben anlatmakla bitiremiyeceğim. İyisi mi, alın Cahit Külebi'nin kitabını kendiniz okuyun.

(...)

(Metindeki standart dışı kullanımlar yazarın tercihidir.)

Orhan Veli Kanık
Şairin İşi

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

bergüzâr : Hatıra, armağan.
bezirgân : Tüccar.
ehemmiyet : Önem.
gaflet : Dalgınlık.
hazzetmek : Hoşlanmak.
hudut : Sınır.
imkân : Olanak.
istismar etmek : Sömürmek.
kâmil : Olgun.
mest etmek : Kendinden geçirmek.
mısra : Dize.
muhatap : Kendisine söz söylenilen kimse.
tabiî : Doğa.
tâbir : Deyim.
théme : Tema.
teşbih : Benzetme.
yele : At vb. hayvanların ensesinde veya boynunda bulunan uzun kıllar.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Sanat, edebiyat ya da düşünce alanında yazılmış herhangi bir eserin olumlu ve olumsuz yönlerinin belge ve örneklere dayanılarak incelendiği yazı türüne **eleştiri** denir. Eleştiri türü hem sanatı hem de sanatçıyı geliştirici bir işleve sahiptir. Betül Özçelebi "Cumhuriyet Dönemi'nde Edebî Eleştiri" adlı eserinde Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki eleştiri anlayışı ile ilgili şu tespitleri yapmıştır:

"1923-1938 yılları arasında edebiyatımızda eleştirinin genel görünümünü şu şekilde toparlayabiliriz:

1. *Dönemin eleştiri anlayışı öznel değerlendirmeler ve tartışmalar temelinde yükselmiştir.*
2. *Dönemin edebiyatı gibi eleştiri anlayışı da siyasal, sosyal ve kültürel değişmelerle doğrudan ilintilidir.*
3. *Tanzimat, Servetifünun ve Millî Edebiyat dönemlerinde olduğu gibi bu dönemde de edebî eleştiri eski/yeni çatışmasından beslenmiştir.*
4. *1923-1938 yılları arasında edebî eleştiriyi bir disiplin olarak ele alan yazar sayısı çok azdır. Bunlar, Ataç dışında, diğer alanlarda da ürün verirler. Söz gelimi Tanpınar, şair, öykücü ve romancı; Nâzım Hikmet, şair, romancı ve oyun yazarı; Nahit Sırrı, romancı ve öykücüdür.*
5. *Her alanda olduğu gibi eleştiride de değişim ve dönüşüm söz konusudur. Cumhuriyet'le birlikte gelen -dar anlamıyla da olsa- demokrasi kavramı ve bununla birlikte gelişen demokratik hak ve istemler, eleştiriyi de geliştirip dönüştürür."*

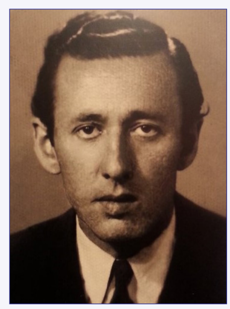
Garip şiir hareketinin öncüsüdür. Fakat sanat ve edebiyat üzerine de yazılar yazmıştır. "Adamın Biri" bu yazılardandır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. **a.** Metin yazarının sözünü ettiği şaire karşı yaklaşımı nasıldır?
   b. Yazar metne konu olan Cahit Külebi'nin şiirini hangi açıdan ele almıştır?
   c. Yazarın okuyucuya yönelik yönlendirici bir tutumu söz konusu mudur?
2. Orhan Veli'nin Cahit Külebi hakkındaki eleştirilerine katılıyor musunuz? Niçin?
3. Orhan Veli Kanık niçin böyle bir metin yazma ihtiyacı hissetmiştir?
4. Metindeki açık ve örtük iletilerin neler olduğunu söyleyiniz.
5. Metinden, Orhan Veli'ye ait üslup özelliklerine örnekler veriniz.
6. Metinden yola çıkarak eleştiri türünün özellikleri hakkında çıkarımlarda bulununuz.
7. Kendisi de bir şair olan Orhan Veli'nin çağdaşı bir şair olan Cahit Külebi hakkında bir eleştiri yazması ve bu eleştirisinde Külebi'nin sanatını yüceltmesi, Orhan Veli'nin nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir? Söyleyiniz.
8. Metinde yer alan bilgi, tespit ve yorumları belirleyiniz. Yazar görüş ve düşüncelerini gerekçelendirirken ikna edici midir?
9. Bir eleştirmen size göre hangi özelliklere sahip olmalıdır?
10. Orhan Veli Kanık'ın Cahit Külebi hakkındaki tespitlerini "kendine, çevresine, vatanına karşı sorumlu olma" açısından değerlendiriniz.

Yazarın Biyografisi

Orhan Veli KANIK (1914 - 1950)

İstanbul'da doğdu. Ankara Gazi Lisesini bitirdi. Bir süre İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde okudu. Bu okulu bitirmeden devlet hizmetinde çalışmaya başladı. Millî Eğitim Bakanlığı Çeviri Bürosunda çevirmenlik yaptı. Arkadaşları Oktay Rifat ve Melih Cevdet'le birlikte *Yaprak* dergisini çıkardı.

Hece ölçüsüyle yazdığı ilk şiirleri 1936'da *Varlık* dergisinde yayımlanan Orhan Veli, daha sonra ölçü, uyak, ahenk vb. gibi eski edebiyat anlayışının öngördüğü ilkelere uymayan şiirleriyle yeni bir hareketin öncüsü oldu. Arkadaşları Oktay Rıfat, Melih Cevdet'le birlikte çıkardıkları *Garip* (1941) adlı şiir kitabında topladığı bu dönem ürünlerinde sıradan insanların günlük duyarlılıklarını, sorunlarını, tedirginliklerini espri ve ince yergi ögeleriyle vermeye çalıştı. Genellikle kısa dizelere ve küçük boyutlu şiirlere eğilim duyuyor, yerli halkın konuşma dilindeki deyimleri severek kullanıyordu. 1945'ten sonra ise geniş ölçüde toplumsal temaları işlemeye başladı. Doğu ve Batı şiirinin ustalarından dilimize kazandırdığı başarılı çevirileri de vardır.

Başlıca Eserleri:
Şiir: *Garip, Vazgeçemediğim, Destan Gibi, Yenisi, Karşı.*
Düzyazı: *Denize Doğru, Sanat Edebiyat Dünyamız vd.*

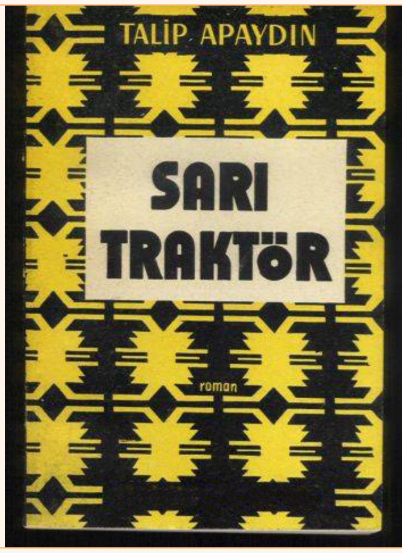
Hazırlık

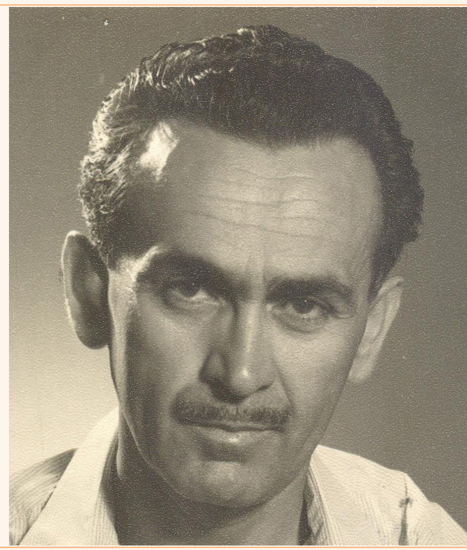
1. Eleştiri, toplumsal ve bireysel hayatta niçin önemlidir?

2. Köy ve şehir yaşamı arasındaki temel farklılıklar nelerdir? Açıklayınız.

2. Metin

Talip Apaydın'ın "Sarı Traktör"ünde Eksik Olan Nedir?

Sarı Traktör'ü okuyunca anlıyorsunuz ki Talip Apaydın köye traktör girmesini istiyor, traktörün faydasına, gücüne inanmış. Bunun için köydeki ilkel üretim biçimini bütün ayrıntılarıyla anlatıyor. Sabırla toplanmış bilgiler, gözlemler birbirini kovalıyor. Sap çekimini, döğen sürmeyi, tınaz savurmayı, saman çekmeyi, bunlardan başka, pancar sulamayı, pancar sökümünü, pancar taşımayı bütün ayrıntılarıyla görüyoruz. Apaydın, ilkel üretimin köylüyü nasıl yıprattığını, nasıl kahrettiğini belirtmek için anlatıyor bunları. İnsan gücünün nasıl harcandığını tekrar tekrar gösteriyor. Köye traktör girerse, ilkel üretimin yerini makineli üretim alırsa köylünün nasıl rahat edeceğini, ne kolaylıklara kovuşacağını gösteriyor.

Talip Apaydın'ın, bu romanla, okurlarına söylemek istedikleri bunlar. Apaydın'ın bildirisini saygıyla karşılamak gerekir. Ama gerçekliği görüşü bana biraz eksik geldi. Apaydın, köye traktör girmesi sorununu, köy ağalarından birinin oğlu olan Arif («Babası köyde varlıklı bir kimseydi.» s. 4) gibi görüyor. Traktörün sağlayacağı yakın faydaları, traktörün yalnız traktörü olanlara sağlayacağı faydaları görüyor. Bunu onların gözü ile görüyor. İlkel üretimin yerini makineli üretim alınca bunun gerektireceği ekonomik, toplumsal değişmelere hiç değinmemiş. Traktörle birlikte gelecek yeni sorunlardan habersiz görünüyor. Traktör sorununu görüşü, varlıklı, aklı başında, çıkarını bilir köylülerin görüşünden ileri değil. Arif şöyle der: "Yakub'un Ali harmanı bitirdi. On günde beş yüz lira da para kazanmış." (s. 25) Traktörün faydası konusunda Apaydın da bundan ötesini düşünmüyor gibidir. Oysa yazar, köylülerin görüşü ile birlikte, kendi görüşünü de bize iletebilmeliydi. "İlkel üretim çok yıpratıcıdır, köye traktör girmelidir, traktörün faydaları çoktur, büyüktür." yolunda bir görüş, pek genel bir görüş olarak kalıyor; iyi niyetli ama üstünkörü bir görüş olarak kalıyor.

Talip Apaydın, **Sarı Traktör**'de, anlattığı gerçekleri roman gerçeği olarak görememiş. **Sarı Traktör**, kişisiz bir roman. Kişisiz roman olur mu? denecek. Ben de bunun için röportajla roman arası bir eser diyorum. Paradoks gibi gelecek ama bence **Sarı Traktör**'ün başarısız bir roman oluşu, Talip Apaydın'ın savunduğu düşününün doğru oluşu ile sözünü ettiği köy gerçekliklerini çok iyi tanımasından ileri geliyor. Çünkü yazar roman yazmak için bunları yeter görmüş gibidir. Dışardan görülen bir gerçekliğin tıpkısını vermek istemiş. Vermiş de. Ama yetmiyor bu. Anlattığı kişilerin bir iç dünyası yok. İçleri dümdüz. **Sarı Traktör**'deki kişilerin görevi ya köydeki ilkel üretimi ya da Arif'in traktör tutkusunu göstermek. Bunun dışında bir kişiliklerini göremiyoruz onların. Yazar, onların da bir iç dünyaları olduğunu gösteremiyor. Bunun için o kişilerin içleri bazooka namluları gibi dümdüz, ne yivleri var ne setleri. Romanı bitirince kişileri hatırlamıyoruz da köyün ilkel üretim biçimini hatırlıyoruz, köye traktör girmesinin gerekli olduğunu hatırlıyoruz.

Talip Apaydın'ın anlattığı kişiler yok mudur köyde? Vardır. Öyle köylüler vardır, öyle öğretmenler vardır. Ama onların roman kişileri olabilmeleri için o kişilerin kişilikleri olması gerek, yazarın onları kişiliklerine uygun olarak konuşturması, birbirleriyle, kendi kendileriyle çatışmaları içinde göstermesi gerek. Onları dışardan tanımakla yetinmemesi, kendi içinde de yaşatması gerek. Yoksa o kişiler, birtakım düşünceleri ya da gerçekleri belirtmeye yarayan araçlar durumuna düşüyor. Okurken, "Ha, diyoruz, yazar burada döğen sürmeyi anlatmak istemiş." ya da "Pancar çekimini arabalarla yapmanın güçlüğünü belirmek istemiş. Böylece traktörün sağlayacağı kolaylığı daha iyi anlayacağız." diyoruz. İnsanları değil, hep, roman olarak, insanlardan ayrı görülmüş bir köy gerçekliğini görüyoruz. Köy yaşayışı ile kişiler bir bütün olarak verilemiyor. Çünkü köyü kişilerin içinden, kişilerin ilişkileri içinden görememiş Apaydın; yani köye roman gerçeği olarak bakamamış, bir gözlemci olarak bakmış sadece, bir röportaj yazarı olarak. Romanda önemli olanın örneğin "öğretmen" değil, "öğretmen Ahmet" olduğu, yani tip değil kişi olduğu gerçeğine pek önem vermemiş. Sonra, konuşmaların köy gerçekliğinden çok kişileri tanıtması gerektiğine de önem vermemiş. Bunun için **Sarı Traktör**, röportajla roman arası bir eser olarak kalmış: Yarı yoldan ziyade röportaja yakın, yarı yoldan ziyade romandan uzak.

Fethi Naci

Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin eleştiri türünde yazılmıştır. Eleştiri türünün özellikleri şunlardır:

- Eleştiride bir eserin anlaşılmasını sağlamak, zayıf ve güçlü yönlerini ortaya koymak esas amaçtır.
- Eleştiride öncelikli olarak eser tanıtılır, daha sonra biçim ve içerik açısından eserin sahip olduğu özellikler tespit edilir ve edebiyat dünyasındaki yeri ve değeri açıklanır.
- Eleştirmen hem bilgi, belge ve tanıklardan hem de çeşitli bilim dallarından faydalanır.
- Eser değerlendirilirken yazıldığı dönemin hâkim zihniyeti, beğenileri, güzellik anlayışı vb. ölçütlere dikkat edilir.
- Eleştiri yazılarında açıklayıcı ve kanıtlayıcı anlatımdan yararlanılır.
- Konu ve konuyu ele alış biçimi bakımından eleştiri sanatçıya dönük, eserle dış dünyaya dönük, esere dönük ve okura dönük olmak üzere dört gruba ayrılır.

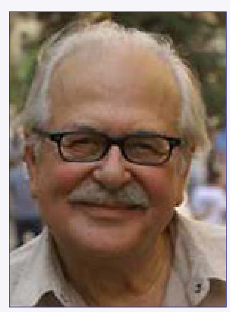
- Sanatçıya dönük eleştiride eserle yazarın yaşamı ve kişilik özellikleri arasında kurulan ilgi sayesinde eser açıklanmaya çalışılır.
- Eserle dış dünyaya dönük eleştiride eserin doğmasında etkili olan tarihsel ve toplumsal şartlar tespit edilir ve eser bu yolla açıklanmaya çalışılır.
- Esere dönük eleştiride eleştirmen esere biçim özellikleri açısından yaklaşır. Eseri oluşturan yapı ögelerinin bağı irdelenerek eser açıklanmaya çalışılır.
- Okura dönük eleştirinin merkezinde okur vardır. Herhangi bir kurala bağlı olmadan süren bu eleştiri türünde tek ölçüt okurun beğenisidir.
- Eleştirmenin tavrı açısından eleştiri öznel ve nesnel olmak üzere iki biçimdedir. Öznel eleştiride eleştirmen ya sanatçıya ya da okura dönük eleştiri yapar. Nesnel eleştiride ise esere veya dış dünyaya dönük tutum ön plandadır.
- Öznel eleştiriye "izlenimci eleştiri" de denir. Bu tür eleştiride eleştirmenin sanat eseri karşısındaki kişisel tavrı ön plandadır. Eleştirmen eserden aldığı zevki yansıtır.
- Nesnel eleştiri, eleştirmenin belirli ölçütlerle esere yaklaştığı eleştiri türüdür.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metinde geçen "sap çekimi", "döğen sürmek", "tınaz savurmak" , "paradoks" "yiv" ifadelerinin anlamlarını metnin bağlamından hareketle söyleyiniz.
2. Yazar, Talip Aydın'ın "Sarı Traktör" romanını hangi bakımlardan başarısız bulmaktadır?
3. "Romanda önemli olanın örneğin öğretmen değil, 'Öğretmen Ahmet' olduğunu, yani tip değil kişi olduğu gerçeğine pek önem vermemiş." cümlesininden ne anladığınızı açıklayınız.
4. Fethi Naci'nin "Sarı Traktör" romanıyla ilgili görüşlerini yerinde buluyor musunuz? Niçin?
5. Metinde ortaya konan bilgi, tespit ve yorumları belirleyiniz. Bunları gerekçe, kanıt, tutarlılık ve geçerlilik açısından değerlendiriniz.
6. Metinde öne çıkarılan köyü ve köylüyü anlama, onları bir gözlemci olmaktan ziyade bir roman gerçeği olarak anlatma niçin önemlidir? Açıklayınız.
7. Metnin anlam özelliklerini etkileyen unsurlar nelerdir?
8. Metinden yola çıkarak Fethi Naci'nin fikrî ve edebî yönüyle ilgili olarak neler söyleyebilirsiniz?

Yazarın Biyografisi

Fethi NACİ (1927-2008)

Giresun'da doğdu. İlköğrenimini Giresun'da, ortaöğrenimini ise Erzurum'da tamamladı. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesini bitirdi. Özel fabrikalarda muhasip ve personel şefi olarak çalıştı. Bir süre yayıncılık yaptı.

İlk kitabı "İnsan Tükenmez"le toplumcu sanatın ilkelerini ortaya koymaya çalıştı. Güvenilir yargıları, dikkatli inceleyiciliği, birleşimci kültürü ile öne çıkan bir eleştirmen olarak tanındı.

Eserleri

Deneme-Eleştiri: *On Türk Romanı, Eleştiri Günlüğü vd.*

Hazırlık

1. Bir eleştiri yazarının üslubu nasıl olmalıdır? Açıklayınız?

2. Bir edebî metinde her türlü kelime ve kelime grubuna yer verilebilir mi? Niçin?

3. Metin

Hüseyin Cahid'in bir hikâyesi münasebetiyle:

"...siyah, mavi gözlerle, lâtif yanaklarla lep berlebi garam bulunuyor, serserî bir nevaziş gibi..."

Nevaziş!.. Hüseyin Cahit Bey oğlumuzun bile bilmesi lâzım gelir ki nevaziş, lûtuf ile muamele, yahut okşanmak (!) demektir. Bunun medenîsi, bedevîsi, vahşîsi, serserîsi olmaz!.. Okşanmak (!) daima okşanmaktır!.. Binaenaleyh "serseri bir nevaziş!!!" kelimelerinden "nevaziş"i intihap edeceğiz!.. Cahit Bey'in hatırı kalmasın!..

"..alenen azıcık çiğ bir kelime söylesense..."

Dikkat buyuruluyor mu?.. "Çiğ"ler hem pek çok oluyor; hem mahallinde sarfolunmuyor!.. Bunlar hep Hüseyin Cahit Bey'in nekaisindendir. Edebî bir eserde "çiğ" kelimesi bile bulunmamalı!.. Böyle tuhaflıklara tesadüf ettikçe "Ev kadını" kitabı muharriresine "Allah aşkına olsun, bana öğrettiniz, "ziya" mı çiğ olur, "kelime" mi çiğ olur, yoksa lâyıkile kaynamamış tavuk sövüşü mü?.." diyeceğim.

Hepimizi pişiren şu âlemi matbuatın Cahit Bey'i böyle çiğ bırakmasına - gerek dekadanlar, gerek top atanlar tarafından - hezar teessüf!..

"Büyüklerin yanında durmaları muvafıkı adap addedilmiyen kısa elbiseli çicekler ikişer üçer kolkola dolaşıyorlar, on üçer, on dörder yaşlarındaki şu küçük ağızlar uzak tutuldukları âlemin gizli gürültüler ile tınnetefza bir aksi seda veriyorlardı."

Bu ibare için tamiki fikir edersek, üzüle üzüle, yorula yorula "kısa elbiseli çiçekler"in entarili çocuklar olduğunu anlarız!. Düşüne düşüne terliye terliye?.. Lâkin... on üçer, on dörder yaşlarındaki şu küçük ağızlar (! ! ?) kelimeleri o kadar bimâna ki...

Hüseyin Cahit Bey, elinde bir kâğıt demeti olarak, hıramı mevzuniyle, öyle kırık dökük Cenap yahut Fikret Beyefendi'leri görerek "Lantenis" diye bir hikâye yazdım. Ama tashih buyurun!" istirhamında bulunduğu ve şüpheden vareste olduğu üzere "Lantenis" ünvanlı bir ûcûbei matbuat bunlar tarafından tashih olunduğu halde nasıl olmuş ta, "on üçer, on dörder yaşlarındaki şu küçük ağızlar.." kelimeleri çizilmemiş!.. Biz onların yerinde olsaydık, ibareyi çizmek değil, onun üstüne bir şişe mürekkep dökerdik!.. Cahit Bey'in lekesi görülmesin, bimâna yazdığı anlaşılmasın diye!.. Fakat onlar da mâzur!.. Hepimizin başında!.. Arasıra böyle eseri zühul olur!.. Hele pazartesi sabahları "oh!.. ve bin kere oh!.. ne âlâ veriştirmişsin!.. dandini beyim, hoppala paşam!.." dendikçe bu "zühul" eserleri demadem vuku bulur!..

Bazen insan itidali demeni kaybediyor. Nâbecâ olarak, bize selâm vermediklerini iddia ettiğiniz büyük adamların acaba şunları okumayı tenezzül edip etmediklerini ben de size sorarım!..

"...beyaz korsajı arasından çıkardığı sahifalardaki resmi göstermek için gizli bir aydınlık ararken..."

Anlaşılmaz ki kari! Anlaşılmaz!.. Bu "gizli aydınlık ararken" "burnuna kandil takarken..." olacak!.. Hüseyin Cahit Bey bu!.. Tabir mi, mazmun mu bulmaz?.. Beyimiz fransızca bilir, fransızca!.. Çocuk oyuncağı değil!..

"Valantin, ah bu yılan tabiatlı, riyakâr kız!.."

Gazetelerin evza ve etvarından şikâyet ettiği Mınak Efendi'ye işte bir sermaye daha!.. Mınak Efendi, — Hüseyin Cahit Bey'in üslûbu beliği ifadesince - bir artiste elzem olan sureti ifadeyi hayatı matbuat sahibinden öğrenmeli!.. Sevsinler bu tarzı tebliği, sevsinler!.

"Çıplak bir hançer demiri gibi..."

Bu da bir bilmece!.. "Hançer" çıplak mıdır, değil midir? "Hançer" dendikten sonra bu aleti carihanın demiri olur mu olmaz mı?.. Muamma!.. Bu muammayı halleden dekadan yavrularına bir kutu "bisküi" bir çuvalda...

(...)

(Metindeki standart dışı kullanımlar yazarın tercihidir.)

Mehmet Celâl
Agâh Sırrı Levend

Edebiyat Tarihi Dersleri

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

adab	:	Töre.
bimâna	:	Anlamsız.
evza	:	Hâller, tavırlar.
garam	:	Aşk, sevda.
hezar	:	Pek çok.
hıram	:	Nazlı.
intihap etmek	:	Seçmek.
istirham	:	Yalvarma, merhamet dileme.
itidal	:	Aşırı olmama durumu.
kari	:	Okur.
korsaj	:	Küçük, kısa korse.
mâzur	:	Mazeretli.
muamma	:	Bilmece.
muvafık	:	Uygun.
nâbecâ	:	Yersiz, uygunsuz, münasebetsiz.
nekais	:	Eksiklikler, noksanlıklar.
tahsis	:	Düzeltme, düzelti.
teessüf	:	Acınma.
tınnetefza	:	Artan çınlama.
zühul olmak	:	Yanılgıya düşmek.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Divan edebiyatındaki tezkireler ilk eleştiri örnekleridir. Modern anlamda ilk eleştiri yazıları Tanzimat Dönemi'nde kaleme alınmıştır. Namık Kemal'in "Lisan-ı Osmani'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülahazatı Şamildir" adlı yazısı Türk edebiyatının ilk eleştirisi kabul edilir. Ziya Paşa'nın "Şiir ve İnşa"sıyla "Harabat"ı; Namık Kemal'in "Tahrib-i Harabat"ı ve "Takip"i; Recaizade Mahmut Ekrem'in "Talim-i Edebiyat", "Takdir-i Elhan" ve "Zemzeme"si; Muallim Naci'nin "Demdeme"si bu türün Tanzimat Edebiyatı Dönemi'ndeki örnekleridir.

Hüseyin Cahit Yalçın, Mehmet Celâl, Ali Canip Yöntem, Ziya Gökalp, Nurullah Ataç, Suut Kemal Yetkin, Asım Bezirci, Mehmet Kaplan, Vedat Günyol, Metin And, Mehmet H. Doğan, Fethi Naci ve Berna Moran bu türün Türk edebiyatındaki temsilcileridir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Sizce metnin yazılış amacı nedir?

2. Servetifünun Dönemi yazarlarının Türk edebiyatının Batılılaşmasında ortaya koydukları gayret ve bu gayretin sonucu olarak edebiyata getirdikleri yenilikler onların yoğun olarak eleştirilmelerine de sebep olmuştur. Servetifünun yazarları da kendilerine yöneltilen bu eleştirilere cevap vermişlerdir. Bu durum Türk edebiyatında eleştiri türünün canlılık kazanmasına ve gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Dönemin güçlü şairleri Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin ayrıca Sevetifünun yazarlarından Mehmet Rauf, Ali Ekrem Bolayır, Ahmet Şuayp ve Hüseyin Cahit eleştiri türünde yazılar kaleme almışlardır.

Metinden hareketle Servetifünun Dönemi'nin fikrî ve estetik anlayışı ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?

3. Metne yazıldığı dönemin hangi toplumsal ve edebî değerleri yansımıştır? Bu değerler günümüz toplumunda da geçerliliğini korumakta mıdır? Niçin?

Yazarın Biyografisi

Mehmet Celâl (1867- 1912)

Düzenli bir öğrenim gördü. Tahrirat kâtipliği ve mümeyyizlik görevlerinde bulundu. Bir süre özel okullarda kitabet ve kavaid-i Türkiye dersleri verdi.

Yazı hayatına *Gülşen* dergisinde yayımlanan şiiriyle girmiştir. Yazı, şiir ve tefrika romanları dönemin birçok dergi ve gazetesinde yayımlanmıştır.

Şiirlerinin çoğunda Büyükada'dan bahsettiği için "Ada Şairi" diye de tanınır. Şiir anlayışı olarak Muallim Naci çizgisini benimsemiştir.

Eserleri

Şiir: *Tercüme-i Ahval-i Selatin, Adada Söylediklerim, Zade-i Şair, Elvah-ı Şairane, Asar-ı Celal.*

Öykü-Roman: *Cemile, Orora, Dehşet yahut Üç Mezar, Bir Kadının Hayatı, Mükâfat, Müzeyyen, Ninni, Aşk-ı Masumane, Kuşdilinde, Leman, Hüdavendigâr Gazi yahut Fetihler ve Kosova Sahrası, Fatih Sultan Mehmed-i Sani yahut İstanbul'un Fethi vd.*

Dil Bilgisi

Anlatım Bozuklukları

1. Etkinlik

"Hepsi altı kıta olan bu şiirin ilk üç kıtasını zevkle okuyoruz ama ondan sonra şairin kendi kendini tekrar etmeye başladığını, eline geçirdiği theme'i istismar etmeye başladığını görüyoruz."

☞ Yukarıdaki cümlede altı çizili kelimelerden hangisi bir anlatım bozukluğuna sebep olmamıştır? Bu durum o kelimenin hangi özelliği ile ilgilidir? Açıklayınız.

İmla ve Noktalama

2. Etkinlik

“Cahit Külebi’nin şiirlerini okumaya doyamıyorum. İstiyorum ki hepsinden bahsedebileyim. Ama bu imkânsız. Yalnız, öteden beri sevdiğim bir şiirin son kıtasını sizin de okumanızı istiyorum. Bu kıta gelecek yıllara Cahit Külebi’nin devrinin bir tarihi olarak kalacak:

Ben bu şiiri yazdım adlı talimde
Bulunduğum şehir İstanbul’du;
Ağır ağır kar yağıyordu.
Atımın yelesi bulut renginde.

Ben anlatmakla bitiremiyeceğim. İyisi mi, alın Cahit Külebi’nin kitabını kendiniz okuyun.”

Bu metinde, metnin yazıldığı döneme özgü imla tercih edilmiştir. Metinde, günümüz imlasına uymayan ifadeleri tespit ediniz.

3. Etkinlik

Aşağıdaki metinde tırnak işaretinin (“ ”) hangi işlevlerde kullanıldığını belirleyiniz.

Talip Apaydın’ın anlattığı kişiler yok mudur köyde? Vardır. Öyle köylüler vardır, öyle öğretmenler vardır. Ama onların roman kişileri olabilmeleri için o kişilerin kişilikleri olması gerek, yazarın onları kişiliklerine uygun olarak konuşturması, birbirleriyle, kendi kendileriyle çatışmaları içinde göstermesi gerek. Onları dışarıdan tanımakla yetinmemesi, kendi içinde de yaşatması gerek. Yoksa o kişiler, birtakım düşünceleri ya da gerçekleri belirtmeye yarayan araçlar durumuna düşüyor. Okurken “Ha, diyoruz, yazar burada döğen sürmeyi anlatmak istemiş.” ya da “Pancar çekimini arabalarla yapmanın güçlüğünü belirmek istemiş. Böylece traktörün sağlayacağı kolaylığı daha iyi anlayacağız.” diyoruz. İnsanları değil, hep, roman olarak insanlardan ayrı görülmüş bir köy gerçekliğini görüyoruz. Köy yaşayışı ile kişîler bir bütün olarak verilemiyor. Çünkü köyü kişilerin içinden, kişilerin ilişkileri içinden görememiş Apaydın; yani köye roman gerçeği olarak bakamamış, bir gözlemci olarak bakmış, sadece, bir röportaj yazarı olarak. Romanda önemli olanın örneğin “öğretmen” değil, “Öğretmen Ahmet”olduğu, yani tip değil kişi olduğu gerçeğine pek önem vermemiş.

YAZMA

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Eleştiri; sanat yapıtlarını tanıtmak, açıklamak, sınıflamak ve değerlendirmek amacıyla yazılan yazıların tümüne verilen isimdir. Eleştiride bir sanat eserinin olumlu ya da olumsuz yanları çeşitli verilere dayandırılarak ortaya konur. Bu tür yazılar eserin gerçek değerini ortaya koymak amacıyla yazılır.

Bir eleştiri yazılırken şu noktalar göz önünde tutulur:

- Eleştiriye konu olan eser nasıl bir sanat anlayışı ile ortaya konmuştur?
- Eserin ortaya konuluşundaki tutum, yazıldığı dönemin genel kanısına uygun mudur?

- Sanatçı, bu eseriyle toplumun kültür hayatına bir katkıda bulunabilmiş midir?
- Sanatçı, eserini amaçladığı noktaya ulaştırmada ne derece başarılı olmuştur.
- Eserin, benzerlerine oranla bir özgünlüğü var mıdır?
- Eserin dil ve anlatım özellikleri nelerdir?
- Sanatçıya, önerileriniz nelerdir?

b. Uygulama

Okuduğunuz bir roman, hikâye veya şiirle ilgili olarak aşağıdaki aşamaları dikkate alarak bir eleştiri yazısı yazınız:

- Eleştirilecek eserin değerlendirilecek yönlerini belirleyiniz.
- Eseri inceleyerek notlar alınız.
- Görüşlerinizi gerekçeleriyle birlikte yazıya geçiriniz.
- Metninizi açıklık, duruluk, yalınlık ve kelime tercihleri bakımından gözden geçiriniz.
- Metninizi okunaklılık ve sayfa düzeni bakımından kontrol ediniz.
- Metninizi sınıf ya da okul panosunda sergileyiniz. Sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız. Onlardan metninizi değerlendirmelerini isteyiniz.

SÖZLÜ İLETİŞİM

a. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Kitap tanıtımında amaç eserin geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktır. Bu sebeple kitabın olumlu özellikleri öne çıkartılır, böylece okurun dikkati çekilir.

Kitap eleştirisi ise belirli bir birikimi gerektirir. Eleştiri açık ve anlaşılır olmalı, ayrıntılara boğulmamalıdır. Eleştirisi yapılan kitabın özellikleri belirlenmeli, kitaptan zaman zaman alıntılar yapılmalıdır. Eleştiride kitap yazarı hakkında ilgi çekici bilgilere yer verilmeli ve eserle yazarı arasında bir bağ kurulmalıdır. Eleştirisi yapılan eserin konu ve temasına değinilmeli, eserin değeri hakkında görüş bildirilmelidir.

b. Uygulama

Okuduğunuz bir kitabı sınıfta arkadaşlarınıza tanıtarak kitaba dair eleştirilerinizi sözlü olarak ifade ediniz. Konuşmanızı yaparken aşağıdaki hususlara dikkat ediniz.

- Dış görünümünüzü konuşma yapacağınız ortama göre ayarlayınız.
- Sesleri ve heceleri birbirine karıştırmadan, yutmadan, doğru çıkartınız.
- Sözün anlamına uygun duraklamalar yapınız.
- “Hım, ee, ııı” gibi seslerle “veya, işte, hani, yani, şey, mesela, atıyorum” vb. kelimeleri kullanmamaya gayret gösteriniz.
- Heyecanınızı kontrol altında tutunuz.
- Konuşmanıza bir soru, şiir, fıkra, hikâye ya da anıyla başlayarak konuşmanıza etkili bir giriş yapabilirsiniz.
- Konuşmanızda deyim, atasözü, vecize, terim, alıntı, söz sanatları ve istatistiklere yer vermeniz konuşmanızın içeriğini zenginleştirecektir.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin bildirdiği yargılar doğru ise yay ayraç içine "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ( ) Eleştiride bir eserin bütün yönleriyle incelenerek anlaşılmasını sağlamak, zayıf ve güçlü yönlerini ortaya koymak esas amaçtır.
2. ( ) Eleştiri yazılarında tartışmacı ve kanıtlayıcı anlatımdan yararlanılır.
3. ( ) Eser değerlendirilirken yazıldığı dönemin hâkim zihniyeti, beğenileri, güzellik anlayışı vb. ölçütler dikkate alınmalıdır.
4. ( ) Eleştiri yazılarında dil, kanalı kontrol ya da heyecana bağlı işlevinde kullanılır.
5. ( ) Eleştirmen hem bilgi, belge ve tanıklardan hem de çeşitli bilim dallarından faydalanır.

B. Aşağıdaki cümlelerde noktalı yerlere uygun kelimeleri yazınız.

1. Konu ve konuyu ele alış biçimi bakımından eleştiri ...., ..., ... ve .... olmak üzere dört biçimde sınıflanır.
2. Eleştirmenin tavrı açısından eleştiri .... ve .... olmak üzere iki biçimdedir.
3. Eleştirmenin bir eser karşısındaki gelişigüzel fikirlerinden sıyrılarak belirli ölçütlerle esere yaklaştığı eleştiri türüne .... adı verilir.
4. Öznel eleştiriye .... eleştiri de denir.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi Türk edebiyatında eleştiri türündeki önemli eserlerden biri <u>değildir</u>?

A) Lisan-ı Osmani'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülahazatı Şamildir

B) Harabat

C) Zemzeme

D) Demdeme

E) Kırk Yıl

2. Aşağıdakilerden hangisi Türk edebiyatında eleştirmen olarak tanınan yazarlardan biri <u>değildir</u>?

A) Mehmet H. Doğan

B) Berna Moran

C) Vedat Günyol

D) Fethi Naci

E) Orhan Kemal

3. I. Sanatçıya dönük eleştiride eserle yazarın yaşamı ve kişilik özellikleri arasında kurulan ilgi sayesinde eser açıklanmaya çalışılır.

II. Öznel eleştiride eleştirmen ya sanatçıya ya da okura dönük eleştiri yapar.

III. Eserle dış dünyaya dönük eleştiride eserin doğmasında etkili olan tarihsel ve toplumsal şartlar tespit edilir ve eser bu yolla açıklanmaya çalışılır.

IV. Nesnel eleştiride esere veya dış dünyaya dönük tutum ön plandadır.

V. Esere dönük eleştirinin merkezinde sadece okur vardır.

Verilenlerden hangisi eleştiri türünün özelliklerinden değildir?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

4. (I) Eleştiri türü hem sanatı hem de sanatçıyı geliştirmesi bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. (II) Eleştiride öncelikli olarak yazar tanıtılır. (III) Tanıtmadan sonra biçim ve içerik açısından eserin sahip olduğu özellikler tespit edilir. (IV) Bu tespitlerden sonra eserin edebiyat dünyasındaki yeri ve değeri açıklanır. (V) Son olarak da eserin hakkında varsa başka eleştirmenlerin de görüşlerine değinilir.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

5. Eleştiri türünün divan ve halk edebiyatındaki karşılıkları aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla doğru olarak verilmiştir?

A) Gazel-taşlama
B) Kaside-ağıt
C) Tezkire-türkü
D) Hiciv-taşlama
E) Surname-gazel

6. I. Sanatçı
II. Eser
III. Okur
IV. Toplum
V. Zihniyet

Bu kavramlardan hangisi eleştiri türüyle doğrudan ilgili değildir?

A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bitişik yazılması gereken “de” **ayrı yazılmıştır?**

A) Makale de ekonomik sorunlar ele alınmış.

B) Sen, ne çektiğimi bir de bana sor.

C) Pikniğe gitmişsiniz de bana haber vermemişsiniz.

D) O kadar ısrar ettim de bana mısın demedi.

E) İlk çalışmada da bana görev vermemiştiniz.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde üç nokta (...) doğru yerde kullanılmıştır?

A) Sokağa yeni çıkmıştım ki bana seslendi...

B) Senden üç şey istiyorum: Sınavımın nasıl geçtiğini, kaç net çıkardığımı ve nereyi istediğimi sorma...

C) İstanbul’a dün gelmiştik... Hava yağmurluydu.

D) Ben de seni çok özledim...

E) Çantasında neler yoktu ki: kalemler, küçük not defterleri, silgiler...

9. İşçilerin hepsi, yorucu bir günün ardından, derme çatma yapılmış kulübelere çekildiler.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerden hangisiyle giderilebilir?

A) “hepsi” yerine “hiçbiri” getirilerek

B) “bir” sözcüğü cümleden çıkarılarak

C) Yüklemdeki çoğul eki cümleden atılarak

D) Yüklem, etken çatılı yapılarak

E) Yüklemden hemen önce “hiçbiri” sözcüğü getirilerek

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

A) Okulların başlamasıyla öğrencileri tatlı bir heyecan sardı.

B) Onun sadece yazlık bir evi değil, kullanmadığı bir de son model otomobili varmış.

C) Hiçbir baskı onu yoldan çeviremedi, bunu biliyor muydun?

D) Bu bölgedeki kısa boylu bodur ağaçların çokluğu coğrafya kitaplarında ele alınmıştır.

E) Doğduğum topraklara on yıldır gidememiştim.

Ç. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Eleştiri türünde dil ve anlatım yazarın üslubu dışında, hangi genel özelliklere sahip olmalıdır?

9. ÜNİTE

MÜLAKAT / RÖPORTAJ

OKUMA

Mülakat / Röportaj

Dil Bilgisi: Anlatım Bozuklukları - İmla ve Noktalama

YAZMA

Mülakat Yapma ve Yazıya Aktarma

SÖZLÜ İLETİŞİM

Mülakat

Dikkat!

“Sözlü iletişim” çalışması için sınıfta bir arkadaşınızla yapacağınız mülakatla ilgili olarak sorular hazırlayınız.

OKUMA

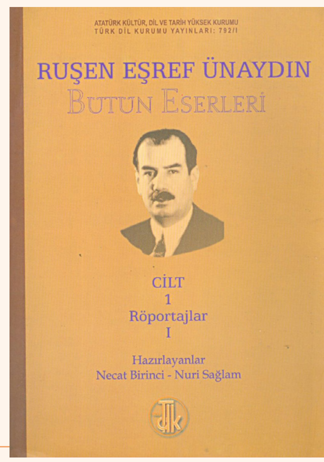
Hazırlık

1. Toplumda “rol model” özelliği kazanmış kişilerle mülakat türü arasında nasıl bir ilişki vardır?
2. Soru-cevap yöntemiyle oluşmuş bir yazı türünün edebî bir değeri olabilir mi? Mülakat türünün edebî türler içinde yer almamasını doğru buluyor musunuz? Niçin?

1. Metin

Ömer Seyfettin’le Mülakat

(…)

Genç ve çalışkan hikâyeciye de müracaat ettim.

Evvela: “Beni bu serinin içine katmayın.” diye özür diledi. Aradan bir müddet geçmişti. Birgün oturduğum evi şereflendirdi. “Ben, söyleyeceklerimi yazdım. Siz de: Bu yazar benim ahbabımdır; yüzünde, hareketlerinde, sözlerinde öyle dikkate çarpacak bir şey yoktur, dersiniz cancacağızım.” dedi. Birkaç defa omuzlarımı okşadı. Kâğıtları bırakıp çıktı gitti. Kendisine teşekkürler ettim.

Ömer Seyfettin Bey şunları yazmış:

Eski edebiyat:

“Daha ben çocukken, evimizde birçok divanlar vardı. Onları okuya okuya edebiyata heves ettim. Fakat eski edebiyatın çeşnisini, zevkini tattığımı iddia edemem. Çünkü bunun için başka bir ilim, başka bir tahsil ister. Pek gençken gazeller falan da yazdım; fakat tabiî bunlar saçma şeylerdi. O vakitten bu yana aklımda sadece Leylâ - Mecnunlar kaldı. Demek ki aslında yalnız onları anlayabiliyormuşum.

Bugün artık “Eski edebiyat”ımıza hiç taraftar kalmadığı için bu mevzu bahse bile değmez sanırım. Divan Edebiyatı! İşte olsa olsa edebiyat tarihi için lüzumlu bir saha! Daha fazlasına aklım ermez.

Şinasi'den sonraki edebiyata gelince: Namık Kemal Bey'i çok sevdim. "Evrak-ı Perişan"dan sahifeler ezberledim. Bana "canlılık" zevkini veren; beni iyiye, doğruya, güzele samimiyetle alakadar eden Namık Kemal'dir sanıyorum. Ne yalan söyliyeyim, Hâmid'i pek o kadar anlıyamıyorum. Ekrem Bey'e gelince, Nejat'ı için yazdığı şeylere hâlâ bayılırım. Bunlar ne kadar insana tesir eden şeylerdir."

Edebiyat-ı Cedide:

"Fikret!.. İşte bana "mükemmellik" şevk ve isteğini veren kimse! Lise sınıflarında iken hep "Rübab" ı okuyordum. Halit Ziya bizim ilk üstadımızdır. Ben, bir gece hiç uyumamış, sabaha kadar "Bir Ölünün Defteri"ni okumuştum. Yalnız onun dili skolastiktir. Yoksa tekniği öyle kuvvetlidir ki Avrupa'nın güneydoğusunda, mesela Romanya'da, Sırbistan'da, Bulgaristan'da, Yunanistan'da o kuvvette bir romancı yoktur. Buna emin olunuz. Bulgarların en büyük yazarı Vazof'un eseri bile nihayet bir han odası hikâyesine benzer. Ne tasvir vardır, ne de sanat!.. Hüseyin Cahit bir tek roman yazmıştır: "Hayal İçinde". Ama ne roman... Hayat, olduğu gibi, bu romanın içindedir. Romanın kahramanı Nezih hâlâ gözümün önündedir. Mehmet Rauf'un "Eylül"ü de bizim edebiyatımızda eşi benzeri bulunmayan bir eserdir. Yüksek, yüce, mânevi ruhî kadın aşkı... Hiç temas yok. İdeal aşk. Aşkın hürmetten nasıl doğduğunu anlamak için bu romanı okumalı. Her vakit söylerim, yine söyliyeyim: Eğer Tevfik Fikret'le onun arkadaşları "tabiî dili" kavrayabilmiş olsaydılar, şüphesiz, bizim de ebedî klasiklerimiz olurdu. Çünkü onlar modern edebiyatın tekniğini, olduğu gibi anlamış ve kabul etmişlerdi."

Millî Edebiyat:

"Bakınız ben millî edebiyattan ne anlarım: Vezinle dilin tam Türkçe, yani tabiî olması... Zira yaratıcı bir sanatkârın duygularına sınır çizilemez. Bu sanatkâr karekterine, aldığı terbiyeye, nelere karşı bir meyil duyuyorsa onlara göre yazar. Hem, zannetmem ki, bir adam mademki bir topluluğun içinde yaşıyor; duyuşu, tam milli anlayışı dışında olsun. İnsan normal, anormal olabilir; fakat milliyet denilen mânevî dairenin içinde bunların her ikisi de yok mudur? Bu iki halin durmadan devam eden mücadelesidir ki hayata can verir. Mücadelesiz hayat, ölümün, yokluğun ta kendisidir.

Genç şairlerden en beğendiğim Orhan Seyfi'dir. Sonra da Faruk Nafiz... Nesir yazarları içinde dilini en güzel bulduğum Refik Halit'tir. İşte tam İstanbul Türkçesi. Yakup Kadri temiz ve seçkin, derin bir yazardır. Ama ben yine, onu Refik Halit'ten daha üstün bulamam. Çünkü Refik Halit'ten daha kolay lezzet alırım, hayalim yorulmaz. Halide Edib Hanım son romancımızdır. Hatta henüz onun karşısında bir rakip bile yoktur. Ben "plâstik" şeyleri çok sevdiğim için, onun hakkında fikirler ileri sürmek kudretini kendimde göremem. Herhalde gayet nefis yazıları var...

Bana gelince; Ortaya esaslı bir eser koymadan sanatkârlık hülyasına kapılmam bile!.. Edebiyatımızın hedefi: "Çok laf, az eser" dir. Ben şimdilik bu hedefi ve bu anlayışı bozmaya çalışıyorum. Ağustos böceği gibi, öterek yan gelmekten ise, karınca gibi çalışmak daha iyi değil mi? Şimdiye kadar öttüğümüz elverdi; biraz da iş yapalım ki çorak edebiyatımız şenlensin, değil mi? Siz de bu fikirdesiniz sanıyorum."

Ruşen Eşref Ünaydın
Diyorlar ki

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

heves etmek: İstemek, arzulamak.
nefis : Pek hoş, çok güzel.
skolastik : Eski.
tesir etmek : Etkilemek.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Belli bir konudaki görüşlerini öğrenmek amacıyla alanında söz sahibi kişi ya da kişilerle yapılan görüşmeye **mülakat** denir. Tanınmış ya da alanında söz sahibi olmuş kimselerin belirli konulardaki görüşlerinin halka ulaştırılması ihtiyacı, mülakat türünün oluşmasında etkili olmuştur.

Gazeteciler, toplumun önde gelen simalarıyla sık sık bir araya geldikleri için bu kişilerin görüş ve düşüncelerini halka ulaştırmak, halkın onlarla ilgili meraklarını gidermek amacıyla mülakata başvururlar. Bu nedenle mülakat gazete ile birlikte doğmuş, gelişmiş bir yazı türüdür.

Mülakat türü temelde diyaloglara dayanır. Açıklayıcı ve öyküleyici anlatım biçimleri mülakat türünün temel anlatım biçimleridir. Bir mülakat yazısında şu bilgilerin bulunması gerekir:

- Görüşülen kişinin adı, mesleği veya ne işle uğraştığı
- Hangi amaçla konuşulduğu
- Buluşma mekânı
- Sorular ve cevaplar
- Mülakat yapılan kimsenin mülakat konusu üzerindeki temel görüşleri

Rüşen Eşref Ünaydın 1916, 1917 ve 1918 yıllarında Türk edebiyatında öne çıkmış şair ve yazarları ziyaret edip onların edebiyatla ilgili görüşlerini dinleyerek yazıya geçirmiştir. Bu yazılarını Servetifünun, Türk Yurdu dergileri ile Vakit gazetesinde yayımlamıştır. "Edebî Ziyaret ve Mülakatlar" başlığı ile yayımlanmış bu yazılar büyük yankı uyandırmış ve 1918 yılında "Diyorlar ki" adıyla kitap olarak basılmıştır. Kitapta yer alan yazıların bir kısmı mülakat, bir kısmı da röportaj türündedir.

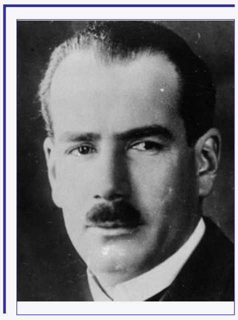
Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metnin anlamını etkileyen fikrî ve felsefi anlayışlar nelerdir? Açıklayınız.
2. Metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.
3. Metinden yansıyan toplumsal ve kültürel değerlerin neler olduğunu tespit ediniz. Bu değerlerle içinde yaşadığınız toplumun değerlerini karşılaştırınız.
4. Mülakat türünün ortaya çıkışında hangi sebeplerin etkili olduğunu açıklayınız.
5. Mülakat türünün toplumsal alanda ne tür işlevler görebileceğini söyleyiniz.

Yazarın Biyografisi

Ruşen Eşref ÜNAYDIN (1892 - 1959)

Galatasaray Lisesini, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesini bitirdi. Edebiyat öğretmenliği yaptı. Millî Mücadele'ye katıldı. Milletvekili, elçi ve büyükelçilik görevlerinde bulundu. Yazarlığa çeviri ile başlayan Ruşen Eşref; mülakat, mensur şiir ve anı türlerindeki eserleriyle tanındı. Mütarekeden bir süre önce *Yeni Mecmua*'da yayımlanmış mülakatı Türk basınında Mustafa Kemal Paşa ile yapılmış ilk ayrıntılı konuşmadır.

Eserleri

Röportaj: *Diyorlar ki, Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat, Çanakkale'de Savaşanlar Dediler ki.*

Anı: *Geçmiş Günler, Atatürk'ü Özleyiş: Hatıralar, İstiklal Yolunda vd.*

Hazırlık

1. Kamuoyunda hangi alanda tanınmış kişiler hakkında bilgi sahibi olmak istersiniz? Mülakat yapsaydınız kiminle yapardınız? Neden?
2. Şair ve yazarlarla yapılan mülakatların toplumun kültür hayatına nasıl bir katkısı olur? Görüşlerinizi açıklayınız.

2. Metin

Sabahattin Kudret Aksal

— Siz şiirle başladınız, öyküler, oyunlar yazdınız, gene de bugüne değin şiiri sürdürdünüz. Bunun anlamı sizin için şiirin öbür sanat kollarından daha üstün olduğu mu?

— Daha üstün mü, değil mi? diye düşünmeyeceğim. Şöyle diyeceğim: Edebiyatı başka sanatlarla, örneğin resim, yontu, müzik, bale gibi sanatlarla karşılaştırdığım zaman beni üstünde düşündüren bir sorun çıkıyor ortaya. Biliyoruz, resim sanatının ögeleri renklerle çizgiler, yontu sanatının ögeleri belirli cisimler, müzik sanatının ögeleri sesler, bale sanatının da ögeleri insan bedeninin devineğidir. Edebiyatınsa ögeleri sözcüklerdir. Bu, şiir için de böyledir, öykü, roman, oyun için de. Şimdi düşünelim, bütün sanatlarda bir ögeden bir tek oluşum elde ediliyor da niçin edebiyatta bir ögeden, sözcük ögesinden, şiir, öykü, roman, oyun, giderek deneme gibi değişik oluşumlar elde ediliyor? Sözcüklerin kullanılışında erek ayrılıkları, kuruluş ayrılıkları, daha bunlara benzer ayrılıklar var denecek. Doğru. Ama gene de bütün bu sanatlarda ögenin bir olduğu, sözcük ögesi olduğu da doğru değil mi.

Ne yapılmak isteniyor edebiyatta? Sözcüklerin kullanılışı yoluyla bir anlam yükü, bir etki gücü ortaya konmak isteniyor. Şiirde de, öyküde de, romanda da, oyunda da böyle bu. Bu işi de salt erek diye alan, en katıksız olarak yapan şiir değildir diyebilir misiniz? Şiirin bu özelliğinin, öyküde olsun, roman ya da oyunda olsun bulunmak zorunluluğunu yadsıyabilir misiniz? Ama öykünün, roman ya da oyunun başka özellikleri şiirde bulunmayabilir. Demek ki şiir edebiyatın özüdür.

Gelişigüzel bir tümceyi, kendi deyimiyle "Madame la comtesse (Madem la Kumtes) şimdi çay içiyor" gibi bir tümceyi yazmak zorunda kalabileceği için roman yazmaktan korkan Paul Valéry'yi (Pau Valeği) çok iyi anlıyorum. Roman da, öykü de, oyun da... ayrı ayrı şeyler bunlar. Ama tümünde de şiiri ne kadar sağlayabilirsek, erek yönünden edebiyatı o kadar gerçekleştirmiş oluruz. Yazar kişinin gücü ve vakti yetseydi de öyküde de, romanda da, oyunda da şiiri kurabilse, koruyabilseydi... Bu çabayı gösteren, başarıya yaklaşan ya da eren yazarlar türlerinin en önde giden, en kalıcı örnekleridir bence.

Şiir, edebiyatın öbür kollarından üstün mü? Şöyle bağlayalım isterseniz: Şiir edebiyatın özüdür. Benim için nerde bir roman, öykü, oyun ya da deneme varsa orda bir şiir sorunu da vardır.

— Şiir olmasaydı, şiir yazılmamış bir dünyada yaşasaydık ne olurdu?

— Şiir olmasaydı, dil olmasaydı demekle birdir. Dil olmasaydı, anlatım, konuşmak olmasaydı... Duygular, anlamlar, düşünceler olmazdı. Sorunu şöyle koyalım mı: Şiir niçin yazılır? Birtakım duyguları düşünceleri anlatmak için mi? Öyleyse bir şiirden önce o şiirin belirttiği birtakım duygular, düşünceler var demektir, değil mi? Ben, yoktur diyeceğim. Bir anlatım biçimini bulmamış, bir sözcük düzeninin kesin, güçle söylenmemiş bir duygu, bir düşünce var olabilir mi? Sezgilerin bile dilin dışında var olabileceğini düşünemiyorum ya, türlü ayrıntılarla gerçekleşebilen duyguyla düşüncenin dilin dışında varlığından söz edilebilir mi? Süregelen kaba bir kanı vardır. Ozanın bir duygusu, bir düşüncesi, bir anlam yükü vardır, onu anlatır şiirinde. Doğru değildir bu. Şöyle diyeceğim: Ozanın içinde duymak, düşünmek, bir anlam yükü elde etmek, kısaca var olmak için onu iteleyen bir kımıldanış vardır. Bir duygu, bir düşünce, bir anlam yükü elde etmek için, kısaca var olmak için yazar şiirini. Yazarken kendini ayıklar, atar, ekler de. Gece karanlığında, sarp bir yoldan, çok bilinçli, uyanık, biraz da el yordamıyla ilerleyen kişi gibidir ozan, yolun bitiminde bakarsınız bir tutam aydınlık vardır avucunda.

Dil olmasaydı duygu da olmazdı, anlam da dedik, düşünce de. Şiir de dilin, ayrıntıları kesin olarak belirmiş, etki gücü ağır basan, büyülü bir düzeni olduğuna göre, şiir olmasaydı bunların hiçbiri olmazdı diyebiliriz. Giderek bilim uygarlık olmazdı. Yaşamamızı bugün dolduran, anlamlı eden şeylerin tümü olmazdı.

Şimdi belki de, bir bilim, uygarlık alanında yaşıyor insanlık, ama herkes şiir okuru mu? diye sorabilirsiniz bana. Herkesin şiir okuru olmadığını, şiir okuru sayısının her zaman, her yerde çok az olduğunu söyleyebilirim.

Ama şunu da eklemek isterim sözlerime: Yaygındır şiir, vardığı sonuç yönünden yaygındır. Aşağı yukarı bir kırk elli yıl geriden, ulaştığı alanı, türlü yoldan, sırasına göre bilimden, sırasına göre bir yaşam ortamından, ya da başka sanatlar yolundan şiir okuru olmayan kişinin de içine sindirir. Yüzyıl önce, o günün sayısı belirli birkaç müzikseveri için var olan bir symphonique (senfonik) ezginin, ses uyumunun bir ya da bu ezginin birkaç motifinin bugün opera yoluyla sokaklara döküldüğü gibi.

— Son yıl içinde iki şiir betiği yayınladınız. Biri, yeni şiirlerinizi toplayan *Elinle*, öbürü de *Şarkılı Kahve* ile *Gün Işığı*'nı birleştirdiğiniz *Bir Sabah Uyanmak*. *Elinle* için bazı eleştirmenler şiirinizi yenilediğinizi, bazılarıysa sürdürdüğünüzü söylediler. Ne dersiniz?

— Evet, öyle oldu. İlk görüşte de gerçeğin birer yüzü var. İlk şiir yazmaya başladığım günden bu yana, şiiri mısra, biçim, usun bir çabası, Paul Valéry'nin dediği gibi matematikle mistiğin bir karışımı olarak anladım. Bu yönüm, ana çizgide, değişmedi sanıyorum. Değişen, soyut ya da somut olma bakımından şiir dili, temalar, ölçüyle uyak gibi kalıplardır. Elinle'de, mısrayla biçim anlayışı, ussal çaba bakımlarından bir sürdürme, dille özle soyutlama, imgelere geniş ölçüde yüklenme bakımlarından da bir yenilenme olduğu kanısındayım.

— Bir de tiyatro üstüne soru. Tiyatromuzun bugününü nasıl buluyorsunuz?

— Tiyatromuzun insanı şaşırtan bir hızla geliştiğini, yayıldığını söyleyebilirim. Şunu düşünün: Bu ülkede, çok geriye gitmeyelim, yirmi yıl önce iki sahne vardı. İstanbul'daki Şehir tiyatrosu. Üstelik, bunlardan biri çokluk vodviller oynardı. Bugünse değeri Batı'daki örneklerine yaklaşan, belki de aşağı düşmeyen, gecede yedi perde açabilen bir Devlet Tiyatro'muz var. Bunlara büyük kentlerimizde sayısı beşi altıyı bulan özel tiyatroları, üniversite, gençlik tiyatrolarını, öncü tiyatroları da ekleyebiliriz. Daha önemlisi, pek geniş olmayan bir çevre için de olsa, havada canlı bir varlık bugün tiyatro, bir sorun, bir sevgi. Üstünde konuşulup duruluyor, izleniyor, tepkiyle karşılanıyor zaman zaman da. Bir sanatın toplumdaki varlığının kanıtları bunlar. Ama gene de bir boşluk seziliyor, bir eksiklik. Atılması gereken bir adım, bir tek adım daha var. Bu da, bugüne değin tiyatro sanatımızın edebiyattan uzak kalması, varlığını tek başına, bağımsız sürdürmesidir. Çok değil, bir tek sahnemize, Fransa'da Copeau (Kopu), Almanya'da Brecht (Birekt), İspanya'da Lorca (Lorka) örneği bir edebiyat adamının ya da edebiyattan yetişmiş, edebiyatla sıkı iş birliğini sürdürmüş bir tiyatro adamının eli değdiği gün tiyatromuzun yüzü bir hayli değişecek, üstelik yeni bir değerler düzeni kurulacaktır. Böyle bir durum da, çok önemli iki şeyi, metne, metnin değerine daha büyük bir inancı, metin kaygısını gereğince duymayan bir tiyatronun gittikçe yozlaşmaya giden bir kalıp olduğu inancını, bir de oyun yazarlığımızın çoğunluk olarak edebiyatımızın bugün ulaştığı çizgiyi çok gerilerden kovalamasının önlenmesini sağlayacaktır.

— Türkçeniz ve oyunlarınızda ikili konuşmalarınız dikkati çekecek kadar güzel. Bunun teknik bir nedeni var mı?

— Böyle bir çabam var. Belki de baş çabam bu. Bu sorunuzun karşılığını, birinci sorunuza verdiğim karşılıkta bulabilirsiniz sanıyorum. Edebiyatın her kolunda şiirin kaygısını çekmek, şiirin çabasını sürdürmek diyebilirim buna da.

Güzel Yazılar Röportajlar
Hazırlayan: İsmail Parlatır ve diğerleri
Muazzez Menemencioğlu

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

bale : Belli figürlere sahip, çoğunlukla sahne düzenini ve müziğe dayalı gösteri türü.
devinek : Hareket.
erek : Amaç.
kanı : İnanç, düşünce.
mistik : Gizemli.
motif : Kendi başlarına konuyu özellik kazandıran ögelerin her biri.
salt : Yalnız, tek.
sarp : Güç, zor.
senfonik : Senfoniye dayanan, senfoni ile ilgili.
sezgi : Sezme yeteneği.
tümce : Cümle.
us : Akıl.
vodvil : Hareketli, eğlenceli bir konuya dayanan, şarkılara değer verilen hafif güldürü.
yadsımak : Yaptığı bir işi, söylediği sözü veya tanık olduğu bir şeyi yapmadığını, bilmediğini söylemek, inkar etmek.
yontu : Heykel.
yozlaşmak : İyi nitelikleri yitirmek.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Mülakatın zaman içinde değişik türleri oluşmuştur.

Bire bir mülakat: Görüşmeci ile görüşülen kişinin diyaloğuna dayanır.

Paralel mülakat: İki veya daha fazla görüşmecinin tek bir kişiyle yaptığı mülakattır.

Çalışma arkadaşları grubu: Özellikle takım çalışması gerektiren işlerde kullanılan bir yöntemdir. Adayın işe alınması durumunda çalışacağı insanlarla, yani olası iş arkadaşlarıyla birlikte nasıl hareket edeceği gözlemlenir.

Sıralı mülakat: Bu tip mülakatlar bire bir mülakatlara çok benzer. Tek farkı muhatabın değişik teknik özellik ya da becerilerinin birden fazla görüşmeci tarafından ayrı ayrı ele alınmasıdır.

Değerlendirme merkezi: Üç veya daha fazla adaya belli bir sürede yönetici yeteneklerini ortaya koyabilecekleri gerçeğe yakın olaylar verilir. Adaylar bir süre sonra olayı birlikte tartışırlar. Değerlendirmeciler adayların hareket ve konuşmalarını değerlendirip karara varırlar.

Telefon mülakatları: Özellikle adayların görüşme merkezinden uzakta olduğu veya çok fazla adayla görüşülmesi gerektiği zamanlarda kullanılır.

Okuduğunuz metinde mülakat yapılan Sabahattin Kudret Aksal şair kimliğiyle öne çıkmış bir edebiyatçıdır. Bunun yanında tiyatro ile de ilgilenmiş, oyunlar yazmıştır.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Mülakat yapılan yazar nasıl bir ortamda yetişmiştir?

2. Yazarın yetiştiği ortamla yazar olması arasında nasıl bir ilişki vardır? Metne dayalı olarak açıklayınız.

3. Metinde hangi anlatım biçimlerine başvurulmuştur? Bu anlatım biçimlerinin metindeki işlevi nedir?

4. Metinden kendi adınıza nasıl bir ana düşünce çıkarttınız? Metnin açık ve örtük iletileri nelerdir?

5. Mülakatta dile getirilen olaylar, bilgiler, düşünceler arasında bir tutarlılık var mıdır? Metni bu açıdan değerlendiriniz.

6. Yazara sorulan sorular, okuyucunun konuyla ilgili merakını giderici nitelikte midir? Neden?

Yazarın Biyografisi

Muazzez MENEMENCİOĞLU (1929)

Ortaöğrenimini Aksaray Kız Meslek Lisesinde tamamladı. Daha sonra İstanbul Sanayi Odasında memurluk yaptı. Ankara ve İstanbul radyolarında "Bizim Sanatçımız" ve "Arkası Yarın" programları hazırladı.

Şiirler de yazan Muazzez Menemencioğlu, *Varlık* dergisinde çıkan röportajlarıyla tanındı. Şiirlerinde kadın dünyasının sorunlarını incelikli bir dille anlattı.

Eserleri

Oyun: *Pembe Gözlükler.*

Şiir: *Davullar Vurur, Dünya Çocukların Olacak, Gözlerimde Atlar Koşuyor vd.*

Hazırlık

1. Bir yazıda topluma sunulan yeni bilgi, belge ve anlatımların fotoğraflarla desteklenmesi o yazıya nasıl bir katkı sağlar?
2. Mehmet Âkif Ersoy ile ilgili bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. Metin

Millî Edebiyatın En Kuvvetli Yazıcısı: Mehmet Âkif (Ersoy)

(...)

Günün birinde sessiz sedasız yola revan olarak, vatan ufuklarını aşan şair Mehmet Akif, tam on bir yıl süren bu uzun seferin sonunda, işte bembeyaz bir hastane odasının, bembeyaz bir yatağında solgun, mecalsiz ve bitap yatıyor.

Başucundaki sandalyeye oturdum. Ak kılların çerçevelediği bu sapsarı yüze, bu gevşemiş, sarkmış çizgilere, bu yorgun ve dalgın gözlere bakıyorum, zaman denen şeyin kudretini, hayat denen efsanenin sırrını bilmek istiyorum, sonra, yavaşça soruyorum.

— Özledin mi bizi üstat?..

Dudaklarım hiç kıpırdatmasaydı, hiç ses çıkarmasaydı bile, bu zehir gibi gülümsemesiyle her şeyi söylemiş olurdu.

— Özlemek mi oğlum... Özlemek mi?..

Bu acının büyüklüğünü bir daha kendi içinde görmek ister gibi gözlerini yumdu, sonra, kesik kesik konuştu;

— Mısır'dan üç gecede geldim.. Bu üç gece, otuz asır kadar uzun sürdü... Orada on bir yıl kaldım... Fakat bir an oldu ki, on bir gün daha kalsaydım, çıldırırdım...

— Hasret...

Kupkuru dudaklarından kendi gibi solgun bir ses sızıyor:

— ... Çok acı

Kupkuru dudaklarından kendi gibi solgun bir ses sızıyor:

— ... Çok acı...

—Ya kavuşmanın sevinci?

— Onu sorma oğlum... Onu ben kendi kendime bile soramıyorum... Ancak yazık ki vapurdan çıkar çıkmaz yatağa düştüm, hiçbir şey göremedim.

—Ve kendi kendine söylüyor:

—Cennet gibi yurdumdayım ya... Çok şükür.

Hastalığı akla geliyor:

— Karaciğerim, dalağım şişmiş... Geldik, yattık burada. Müşahede altına aldılar, bakalım ne olacak?..

Eski hatıralarını deşiyorum. Millî Mücadele'nin ilk günlerinde Ankara istasyonunda karşılaşışımızı hatırlıyorum.

— Evet… diyor, İstanbul’dan, mücahede aleyhine fetva çıktığı gün ayrılmıştım. Üsküdar’dan araba ile şimdi ismini hatırlamadığım bir köye gittik, oradan “Cuma”yı tuttuk. O zaman Adapazan’nda karışıklıklar vardı, kenarından geçtik, kâh öküz arabalarıyla, kâh beygirlerle Lefke’ye geldik ve trenle Ankara’ya ulaştık... Ankara... Yarabbi ne heyecanlı, helecanlı günler geçirmiştik... Hele Bursa’nın düştüğü gün... Ya Sakarya günleri... Fakat bir gün bile ümidimizi kaybetmedik, asla ye’se düşmedik. Zaten başka türlü çalışılabilir miydi? Ne topumuz vardı, ne tüfeğimiz... Fakat imanımız büyüktü.

Yorgun, susuyor…

—İstiklâl Marşı’nı nasıl yazdınız?

Yavaşça yatağında doğruluyor, yastıklara yaslanıyor, sesi birden canlanıyor:

—Doğacaktır, sana vadettiği günler hakkın!..

Bu, ümitle, imanla yazılır. O zamanı düşünün... İmanım olmasaydı yazabilir miydim? Zaten ben, başka türlü düşünüp, başka türlü yazanlardan değilim. Bu, elimden gelmez. İçimde ne varsa, bütün duygularım yazılarımdadır... Şu var ki, “İstiklâl Marşı”nın şiir olmak üzere bir kıymeti yoktur. Ancak tarihî bir değeri vardır.

Ve, gözleri, yemyeşil Şişli sırtlarında, dilinde bir dua gibi aynı nağme titriyor:

Kimbilir belki yarın, belki yarından da yakın.

— Ya büyük zafer üstadım… O anda ne duydunuz?

Kalbi durmuş gibi sarsılıyor, sonra bir anda yeniden canlanmış gibi, nereden geldiği bilinmez bir ışıkla gözlerinin içi gülerek:

—Ah... diyor.

Ve bir lâhza bırakıyor kendini bu eşsiz sevincin koynuna... Dalıyor.

Ve, sesinin ta içten dudaklarına dökülüşünü seziyorum:

— Allahım ne muazzam zaferdi o!.. Ortalık hercümerç oldu... Beş altı saat içinde bir başka dünya doğdu.

Tekrar gözlerini yumuyor:

— Ve biz, mest olduk!..

—O zaman birşey yazmadınız mı?

— Artık benim ne düşünecek, ne duyacak, ne yazacak, hatta ne yaşayacak takatim kalmıştı... Bizim dilimiz tutulmuştu. Ordu, bizzat yazıyordu.

Üstadı ziyarete gelenler, görüşmemize ikide birde fasıla veriyorlar. Hastabakıcı hemşirenin getirdiği yemek tepsisi odayı bir parça boşaltıyor, şimdi, o, ağır ağır çorbasını içerken bir yardan da benimle konuşmak nezaketini gösteriyor:

— Mısır’da nasıl vakit geçirdiniz?

— Kahire’nin yirmi beş kilometre cenubunda Helvan vardır. Sakin asude bir köşedir. Orada oturdum.

Zaten, tab’an münzevi bir adamım. Gürültüyü sevmem, İstanbul’da iken de böyle idim. Mısır’da da Darülfünun işi çıkıncaya kadar Helvan’da yaşadım. Son zamanlarda Kahire’ye indim.

— Sevdiniz mi Mısır’ı?

— Var, güzel tarafları var... Bilhassa kışın... hoş yazın da, sıcak iklimlerde bulunduğum için muzdarip olmazdım. Orada sıcak da sürekli değildir, evler de ona göre yapılmıştır. En sıcak günlerde odaların harareti yirmi sekiz, otuzdan fazlaya çıkmaz... Fakat bir yaz günü İstanbul... Bu doğup büyüdüğüm, bütün dostlarımın yaşadıkları İstanbul, hele Boğaz gözlerimin önüne gelince...

— Mısır'da neler yazdınız?

Geçmişten adam hisse kaparmış... Ne masal şey!
Beş bin senelik kıssa yarım hisse mi verdi?
Tarih'i "tekerrür" diye tarif ediyorlar;
Hiç ibret alınsaydı, tekerrür mü ederdi?

Ve üstadın Helvan'da yazdığı "Firavunla Yüz Yüze"sinden şu son parçayı alıyorum:

Bileydin, ey koca Mısr'ın ilâhı uryanı!
Mezara, heykele ait bütün bu velveleler
Bekan için mi hakikat? Meramın oysa, heder:
Evet, bütün beşerin hakkıdır beka emeli
Fakat bu hakkı ne taştan, ne leşten istemeli!

— Kolay mı yazarsınız?

Dudaklarına götürdüğü bardağı yana çekerek:

— Hayır!.. diyor.

Ve suyunu içtikten sonra, devam ediyor:

— Çok uğraşırım.. Epeyi çalışırım... Mevzuu uzun boylu kafamda işlerim... nihayet kâğıt üzerine naklederken de hayli yorulurum.

—Zevklerinizi sorabilir miyim üstadım?

Hafifçe gülümsüyor. Ve "zevk" diye dünyada birşey var mı der gibi yüzüme bakıyor:

—Zevk mi?.. Benim zevklerim mi?.. Eğer sevdiği eserleri okumak, hoşlandığı mevzuları yazmak için uğraşmak, nihayet düşünmek, yapayalnız, bir köşeye çekilerek, sessiz sedasız düşünmek bir zevkse.. Eh benim de zevklerim var demektir.

Çorbasından başka birşeye el sürmeyen şaire, hastabakıcı hemşire, yalvaran bir sesle öteki yemekleri gösteriyor;

— Siz yorulmayın... ben vereyim...

— Yiyemiyeceğim...

— Bir parça sütlâç...

— Mümkün değil... Rica ederim ısrar etmeyin...

Ve bana dönüyor:

— Eskiden beri yemekle başım hoş değildir... (...) Şimdi doktorlar zorla ye, deyip duruyorlar... Zorla ne olur ki, yemek yenebilsin?..

Tekrar yatağına geçince, ben de vedaya hazırlanıyorum. Ve ayak üstünde soruyorum:

—Neler yazacaksınız?

— Biraz kendime gelirsem, yazacak şeylerim hazır...

Eliyle birkaç defa başına vuruyor:

— Var kafamda hazırlanmış mevzularım...

— Ya en son yazınız?

— Mısır'da geçen sene bir resmimi çekmişlerdi. Güneşli bir hava idi, gölgem de upuzun, kumlarda duruyordu. Bu resmin altına şöyle yazmıştım:

Hepsi göçmüş, hani yoldaşlarının hiç biri yok
Sen mi kaldın yalnız, kafileden böyle uzak
Postu sermekse meramın yola, serdirmezler
Hadi, gölgenle beraber silinip gitmene bak.

Ve kupkuru kalın dudaklar biribirine yapışıyor...

Kandemir
Güzel Yazılar Röportajlar
Hazırlayan: İsmail Parlatır ve diğerleri

Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları

asude : Rahat, sakin.
beka : Kalıcılık, ölmezlik.
beşer : İnsanoğlu, insan.
bilhassa : Özellikle.
emel : Gerçekleştirilmesi zamana bağlı istek.
helecan : Kalp çarpıntısı.
kudret : Güç.
meram : İstek, amaç, gaye, maksat.
mevzu : Konu.
muazzam : Çok büyük, çok iri, koskoca.
muzdarip : Acı çeken.
mücahede : Çalışma, gayret.
münzevi : Yalnız başına kalmayı seven.
müşahede : Görme, gözlem.
revan olmak : Yola koyulmak.
tab'an : Yaratılış olarak.
tekerrür : Tekrarlanma.
uryan : Çıplak.
velvele : Gürültü ve heyecan.
ye's : Ümitsizlik.

Metin ve Türle İlgili Açıklamalar

Okuduğunuz metin bir röportajdır. Röportaj, Mehmet Âkif Ersoy'un Mısır'dan dönüşü sonrasındaki dönemini aydınlatıcı bilgiler içermektedir.

Yazarın bir konu, eşya, yer ya da bir eserle ilgili olarak yaptığı araştırma, inceleme ve soruşturmaya dayanan bilgileri kendi bakış açısından aktardığı gazete ve dergi yazılarına **röportaj** denir.

Röportajın özellikleri şunlardır:

- Röportajda yazar, edindiği bilgilere kendi görüş, düşünce ve izlenimlerini de katar.
- Röportajlar toplumun geniş kesimini ilgilendiren konular üzerine yapılır.
- Röportajın düzenlenmesinde toplumun ilgisi temel alınır.

- Röportajlar genellikle önce ses kayıt cihazlarına kaydedilir, daha sonra yazıya geçirilir. Yazı, belge ve fotoğraflarla desteklenir.
- Röportajlar yüz yüze yapılabileceği gibi soruların verilip daha sonra cevapların yazılı olarak alınması yöntemiyle de yapılabilir.
- Röportaj tek bir yazı olabileceği gibi yazı dizisi şeklinde de olabilir.
- Soru-cevap yönteminin kullanılması bakımından röportajla mülakat arasında benzerlik vardır. Fakat mülakatlar soru sorulan kişinin sorularıyla mülakat yapılan kişinin cevaplarından oluşur. Bu bakımdan mülakat yapan kişinin görüş, düşünce ve izlenimleri yazıda etkili olmaz. Röportajda ise yazar, röportaj yapılan kişinin verdiği cevapları kendi izlenim ve yorumlarıyla birlikte aktarır.
- Röportaj konularına göre bir yeri konu alan, eşyayı konu alan ve insanı konu alan röportajlar olmak üzere üç grupta toplanır.
- Türk edebiyatında modern anlamda bu türün ilk örneğini Ruşen Eşref Ünaydın vermiştir.
- Bu tür, Türk edebiyatında 1960'tan sonra yaygınlık kazanmıştır. Hikmet Feridun Es, Oktay Akbal, Gavsi Ozansoy, Mustafa Baydar, Abdi İpekçi, Yaşar Kemal, Yaşar Nabi Nayır gibi yazarlar bu türde eserler vermişlerdir.

Metni Anlama ve Çözümleme

1. Metnin konusu, amacı ve hedef kitlesi nedir? Bu unsurlar arasında nasıl bir ilişki vardır?

2. Okuduğunuz metnin konusunun toplum açısından önemi nedir?

3. Okuduğunuz metinden hareketle röportaj türünün ortaya çıkmasıyla yayın organları ve teknoloji arasında nasıl bir ilişki olduğunu açıklayınız.

4. a. Mehmet Âkif Ersoy'un hastanede tedavi görmekte oluşu metnin içeriğini nasıl etkilemiştir?

b. Mehmet Âkif Ersoy dile getirdikleriyle hangi toplumsal değerlere vurgu yapmıştır?

5. Mülakat ve röportaj türlerinin benzer ve farklı yönlerini söyleyiniz.

6. Röportaj yapan kişinin Mehmet Âkif'e karşı saygılı bir tutum içinde olduğunu gösteren ifadelere metinden örnekler veriniz.

7. Metinden hareketle Mehmet Âkif Ersoy'un "Toplumu önemseme, çalışkan olma, tarihî mirasa duyarlı olma, dayanışma" gibi değerleri önemsediğini söyleyebilir misiniz? Niçin?

Yazarın Biyografisi

Kandemir Bey

Dönemin gazetecilerindendir. Bu röportaj, Mehmet Âkif Ersoy'la yapılan son röportaj olması sebebiyle Türk edebiyatı tarihi açısından önemlidir. Yedi Gün dergisi (1 Temmuz 1936) adına Mehmet Âkif Ersoy'la son röportajı yapmıştır. Yazılarında Kandemir imzasını kullanmıştır.

Dil Bilgisi

Anlatım Bozuklukları

1. Etkinlik

☞ Aşağıdaki cümlelerde bulunan anlatım bozukluklarını belirleyiniz.

- *“Bir anlatım biçimini bulmamış, bir sözcük düzeninin kesin, güçle söylenmemiş bir duygu, bir düşünce var olabilir mi?”*
- *“Aşağı yukarı bir kırk elli yıl geriden, ulaştığı alanı, türlü yoldan, sırasına göre bilimden, sırasına göre bir yaşam ortamından, ya da başka sanatlar yolundan şiir okuru olmayan kişinin de içine sindirir.”*
- *“Yüzyıl önce, o günün sayısı belirli birkaç müzikseveri için var olan bir symphonique ezginin, ses uyumunun bir ya da bu ezginin birkaç motifinin bugün opera yoluyla sokaklara döküldüğü gibi.”*

☞ Belirlediğiniz anlatım bozukluklarının sebeplerini söyleyiniz.

İmla ve Noktalama

2. Etkinlik

☞ Aşağıda verilen uzun çizgi (—), virgül (,), iki nokta (:) ve soru işaretinin (?) işlevlerini söyleyiniz.

— Siz şiirle başladınız, öyküler, oyunlar yazdınız, gene de bugüne değin şiiri sürdürdünüz. Bunun anlamı sizin için şiirin öbür sanat kollarından daha üstün olduğu mu?

— Daha üstün mü, değil mi? diye düşünmeyeceğim. Şöyle diyeceğim: Edebiyatı başka sanatlarla, örneğin resim, yontu, müzik, bale gibi sanatlarla karşılaştırdığım zaman beni üstünde düşündüren bir sorun çıkıyor ortaya. Biliyoruz, resim sanatımn öğeleri renklerle çizgiler, yontu sanatının öğeleri belirli cisimler, müzik sanatının öğeleri, sesler, bale sanatının da öğeleri insan bedeninin devineğidir. Edebiyatınsa öğeleri sözcüklerdir.

YAZMA

a. Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma

Mülakatta, her şeyden önce mülakat yapılacak kişinin isabetli sorularla yeterli düzeyde konuşturulması gerekir. Bu nedenle mülakat yapan kişi, sorularını titizlikle hazırlamalıdır. Konunun can alıcı noktalarının ortaya çıkmasını sağlayacak sorular sormalıdır. Konuşmanın konu dışına kaydığı durumlarda gerekli sorularla konuya dönülmesini sağlamalıdır. Mülakat yapan kişi sabırlı ve kibar olmalı, muhatabını konuşturmaya odaklanmalıdır.

Mülakat yapılan kişinin konuşmasının olduğu gibi yazıya geçirilmesi mülakat türünün önemli özelliğidir. Mülakat yapan kişinin yorum ve görüşlerinin mülakata eklenmesi söz konusu değildir.

Mülakatın düzenlenişi sırasında konuşma çizgisi, tırnak işareti ve iki nokta yerli yerinde kullanılmalıdır.

b. Uygulama

Aşağıdaki aşamaları izleyerek siz de bir mülakat yapınız.

- Mülakat yapılacak kişiyi, bu kişiyle hangi amaçla mülakat yapılacağını ve bu mülakatın konu ve hedef kitlesini belirleyiniz.
- Mülakat yapılacak konu ve kişiyle ilgili araştırma yapınız.
- Sorularınızı, tarafsız bir anlayışla hazırlayınız, sorularınızın konunuzun sınırlarına uygun olmasına dikkat ediniz.
- Mülakat yapacağınız kişiden randevu alınız.
- Muhatabınızın söylediklerini hiçbir değişiklik yapmadan ve eksiksiz biçimde kayıt altına almak önemlidir. Bunun için ses ve görüntü kaydı almayı unutmayınız.
- Görüşme esnasında konuşmacının sözünü kesmeyiniz.
- Görüşme bittikten sonra muhatabınızdan izin isteyip teşekkür ediniz.
- Ses ve görüntü kayıtlarından yararlanarak mülakatınızı yazıya aktarınız.

SÖZLÜ İLETİŞİM

a. Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma

Mülakatınızın hedef kitlesi sınıf arkadaşlarınızdır. Bu hedef kitleye uygun olarak mülakatın konu ve amacı başlangıçta belirlenmelidir.

Mülakat sırasında konu dışına çıkılmamasına özen gösterilmelidir.

b. Uygulama

Mülakatınızı sınıfta gerçekleştiriniz.

Görüşülen kişinin sözleri, anlam ve maksadı değiştirilmeden yazıya geçirilmelidir.

Görüşme, görüşülen kimseye teşekkür edilerek sonuçlandırılmalıdır.

Arkadaşlarınızdan mülakatınızdaki temel kavram ve ayrıntıları belirlemelerini isteyiniz.

ÜNİTE DEĞERLENDİRME ÇALIŞMALARI

A. Aşağıdaki cümlelerin bildirdiği yargılar doğru ise yay ayraç içine "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. ( ) Mülakat iki kişi ya da bir kişi ile bir grup arasında sözlü yapılan bilgi alışverişidir.

2. ( ) Mülakat belli bir amaç doğrultusunda yüz yüze yapılır.

3. ( ) Mülakat genellikle planlanmadan ve olayların gelişimine bağlı olarak yapılır.

B. Aşağıdaki cümlelerde noktalı yerlere uygun kelimeleri yazınız.

1. Mülakat genel anlamda .... tekniğine dayanır.

2. Mülakatta genellikle .... ve .... anlatım biçimleri kullanılır.

3. İki veya daha fazla görüşmecinin tek bir kişiyle yaptığı mülakatlara .... denir.

C. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplandırınız.

1. Mülakatla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi doğru değildir?

A) Görüşmenin konusu toplumun ilgisini çekecek nitelikte olmalıdır.
B) Görüşmeyi yapan kişi konu ile ilgili sorularını önceden hazırlamalıdır.
C) Görüşme yapılan kişinin söyledikleri olduğu gibi yazıya geçirilmelidir.
D) Görüşme teyp ya da video kasetine alınmalıdır.
E) Sözün akışı görüşme yapılan kişinin iradesine bırakılmalıdır.

2. Aşağıdakilerden hangisi röportaj türünün özelliklerinden biri değildir?

A) Toplumun geniş kesimini ilgilendiren konular üzerinde yapılır.
B) Tek bir yazı olabileceği gibi yazı dizisi de olabilir.
C) Türk edebiyatında bu türün modern ilk örneğini Ceyhun Atuf Kansu vermiştir.
D) Genellikle önce ses kayıt cihazına kaydedilir, sonra yazıya geçirilir.
E) Röportaj yapılan kişinin verdiği cevaplara görüş ve izlenimler de eklenerek röportaj yazıya geçirilebilir.

3. Aşağıdakilerden hangisi mülakatın hazırlık aşaması içinde yer almaz?

A) Mülakat konusuyla ilgili bilgi edinmek
B) Mülakat yapılacak kişi hakkında bilgi edinmek
C) Konu ile ilgili sorular hazırlamak
D) Muhatabın söylediklerini eksiksiz biçimde kayda geçirmek
E) Mülakat yapılacak kişiden randevu talebinde bulunmak

4. Bu tip mülakatlarda, mülakat yapılan kişinin teknik özellik ya da becerileri birden fazla görüşmeci tarafından ele alınır.

Yukarıdaki ifade hangi mülakat türüyle ilgilidir?

A) Bire bir mülakat
B) Paralel mülakat
C) Çalışma arkadaşları grubu
D) Sıralı mülakat
E) Telefon mülakatı

5. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir imla yanlışı yoktur?**

A) O sınavda onbir kişi birinci olmuştu.
B) Bencede o bu konuda bilgisiz değil.
C) Anladımki beraberinde beni de götürmek istedi.
D) Bizimle gelmiyeceğini telefonda söyledi.
E) Sınavda, Türkçeden epey zor sorular sormuşlardı.

6. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük harflerin kullanımı ile ilgili imla yanlışı vardır?**

A) Karadeniz'in doğusu, ülkemizin en çok yağış alan bölümüdür.
B) İlk psikolojik romanımız, Mehmet Rauf'un "Eylül" adlı eseridir.
C) Şili, bir Güney Amerika ülkesidir.
D) Kimse, Batı'nın bu tavrını olumlu bulmuyor.
E) Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yazları çok sıcak geçer.

7. Kısaltmalara getirilen ekler, uzun okunuşa göre değil, kısa okunuşa göre yazılır.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde kısaltmaya getirilen ekin yazımında yanlışlık yapılmıştır?

A) AB'ne girmek için ne mücadeleler veriyoruz.
B) Eşi TELEKOM'da teknisyen olarak çalışıyormuş.
C) MEB'in çıkardığı ders cdleri çok güzel hazırlanmış.
D) Bu yıl TÜBİTAK'ın açtığı yarışmaya katılacağım.
E) NASA'da Türk araştırmacıların da çalıştığını biliyor muydun?

8. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde noktalama yanlışı yoktur?**

A) Yazma eylemi (kişisel) olduğu kadar (toplumsal) bir gerekliliktir.
B) Çevremizdeki, kişilerle sürekli ilişkiler kurarız: Onların sorunlarını çözmek isteriz.
C) Bir yapıt, nasıl olur da bir insanın; bir toplumun düşüncelerini içermez...
D) Kimi yazarlar vardır, yaşamın içindedirler ve yaşamı dile getirirler.
E) Bundan dolayı başkalarının sevinçlerine; acılarına katlanmak bizim için, görevdir.

9. Kızın ağzı sulanmıştı( ) Babası çıktıktan sonra( ) Limon da al deseydin be anne( ) ( )dedi( )

Bu cümlede ayraçlarla boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdaki noktalama işaretlerinden hangileri getirilmelidir?

A) (.) (“) (,) (”) (.)

B) (.) (“) (”) (!) (.)

C) (.) (,) (,) (,) (.)

D) (.) (“) (!) (”) (.)

E) (;) (.) (,) (.) (.)

10. I. Yazımları aynı, anlam ve okunuşları ayrı olan bazı sözcükleri birbirinden ayırmak için kullanılır.

II. Önemli olduğunu vurgulamak için, özgün biçimiyle aktarılan sözlerin başında ve sonunda kullanılır.

III. Bir olayın, durumun başlangıcını ve sonunu gösteren tarihler, sözcükler arasına konur.

IV. Bir cümle ya da sözcükle ilgili açıklamaları vermek için kullanılır.

Bu açıklamalarda aşağıdaki noktalama işaretlerinin hangisinden söz edilmemiştir?

A) Tırnak işareti

B) Kısa çizgi

C) Ayraç

D) Düzeltme işareti

E) Noktalı virgül

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili kelime yanlış anlamda kullanılmıştır?

A) Öğretmenlerin uyarılarına karşılık çocuklar açıkta satılan yiyecekler almayı sürdürüyorlar.

B) Gördüğün bunca iyiliğe karşılık, şimdi de senin ona yardım etmen gerekirdi.

C) Bu kadar güçlü olmasına karşın, o amansız hastalığa yenik düştü.

D) Babasının sözlerine karşılık vermesi, herkes tarafından ayıplanmıştır.

E) Tüm koşulların aleyhine geliştiğini görüyor, buna karşın direniyordu.

Ç. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Mülakatın işlevleri nelerdir? Maddeler hâlinde yazınız.

2. Mülakat yapanla mülakat yapılan kişi arasında duygu, düşünce, tutum ve davranış uyuşmasının olması gerekir mi? Niçin?

DEĞERLENDİRME FORMLARI

1. METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME DEĞERLENDİRME FORMU

Bu form, metni anlama ve çözümleme becerilerinin değerlendirilmesi amacıyla hazırlanmıştır. Formda verilen maddeleri okuyunuz. Dinleme becerinizle ilgili en uygun dereceye (X) işareti koyunuz.

		EVET	KISMEN	HAYIR
1.	Metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını sözlüklerden ya da metnin bağlamından hareketle belirlediniz mi?			
2.	Metnin temasını/ana düşüncesini ve konusunu belirlediniz mi?			
3.	Metnin alt temalarını ve yardımcı düşüncelerini belirlediniz mi?			
4.	Metindeki açık ve örtük iletileri tespit ettiniz mi?			
5.	Metnin tür özelliklerini, metin türlerinin ortaya çıkması ve çeşitlenmesinde etkili olan unsurları belirlediniz mi?			
6.	Metin türünün edebiyat tarihi içindeki gelişimini ve bugünkü durumunu kavradınız mı?			
7.	Edebî türlerin Türk ve dünya edebiyatındaki önemli eserlerini tanıdınız mı?			
8.	Metindeki anlatım biçimlerinin ve anlatım tekniklerinin işlevlerini tespit ettiniz mi?			
9.	Metnin anlam özelliklerini etkileyen kültürel ve mitolojik unsurları belirlediniz mi?			
10.	Metnin dil bilgisi özelliklerini belirlediniz mi?			
11.	Metin yazarının üslup özellikleri ile ilgili değerlendirmeler yaptınız mı?			
12.	Şiirde ahengi sağlayan unsurları belirleyip ahenk unsurlarının şiire katkısını değerlendirdiniz mi?			
13.	Şiirin nazım biçimini ve nazım türünü tespit ettiniz mi?			
14.	Şiirin şekil özellikleriyle içeriği arasındaki ilişkiyi açıkladınız mı?			
15.	Şiirdeki mazmun, edebî sanat ve imgelerin işlevlerini belirlediniz mi?			

16.	Şiirde söyleyici ile hitap edilen kişi/varlık arasındaki ilişkiyi değerlendirdiniz mi?			
17.	Öyküleyici metinlerde olayların birbirleriyle olan ilişkisini açıkladınız mı?			
18.	Öyküleyici metinlerde şahıs kadrosunun özelliklerini ve olay akışı içindeki rollerini belirlediniz mi?			
19.	Öyküleyici metinlerde zaman ve mekânın özellikleriyle kahramanların ruh hâli arasındaki ilişkiyi tespit ettiniz mi?			
20.	Öyküleyici metinlerde temel çatışmayı belirlediniz mi?			
21.	Öyküleyici metinlerde anlatıcı ve anlatıcı bakış açısını belirleyip işlevlerini açıkladınız mı?			
22.	Öyküleyici metinlerdeki gösterme, özetleme, geriye dönüş gibi anlatım teknikleri ile pastiş, parodi, ironi gibi anlatım ögelerinin işlevlerini kavradınız mı?			
23.	Edebiyat ve fikir akımlarının, edebî toplulukların kendine özgü sanat anlayışlarının metne etkilerini tespit ettiniz mi?			
24.	Metnin, yazıldığı dönemin siyasi, toplumsal ve kültürel şartlarının esere etkilerini belirleyip açıkladınız mı?			
25.	Metnin kurmaca dünyası ile eserde anlatılan dönemin gerçekliği arasındaki ilişkiyi değerlendirdiniz mi?			
26.	Metinle yazarının/şairinin yaşamı, sanatı ve siyasi görüşleri arasındaki ilişkiyi açıkladınız mı?			
27.	Metni olay, bilgi ve düşünceler arasındaki tutarlılık açısından değerlendirdiniz mi?			
28.	Metni tür, biçim, üslup, anlatım teknikleri ve içerik bakımından başka metinlerle karşılaştırdınız mı?			
29.	Metni, kendi hayatınız veya çevrenizdeki olay ve durumlar açısından değerlendirdiniz mi?			
30.	Metindeki değerleri, içinde yaşadığınız toplumun toplumsal ve kültürel değerleriyle karşılaştırdınız mı?			
31.	Öyküleyici metinlerde öne çıkan yapı unsurlarının kurgudaki işleviyle haber metinlerindeki bilgilerin güvenirliğini sorguladınız mı?			

2. YAZMA DEĞERLENDİRME FORMU

Aşağıdaki form, öğrencilerin yazma becerilerini değerlendirmeleri amacıyla hazırlanmıştır. (X) işareti öğrenci tarafından yazma becerileri ile ilgili en uygun dereceye koyulacaktır.

		EVET	KISMEN	HAYIR
1.	Yazacağınız metnin konusunu, amacını, hedef kitlesini ve türünü belirlediniz mi?			
2.	Metinde yer alacak olay, düşünce, yorum ve bilgileri ayırt ettiniz mi?			
3.	Yazacağınız metnin konusuyla ilgili araştırmalar yaptınız mı?			
4.	Metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirleyip konusunu sınırlandırdınız mı?			
5.	Yazacağınız metni planladınız mı?			
6.	Yaptığınız plan doğrultusunda taslak metin oluşturdunuz mu?			
7.	Metninizi ait olduğu türün özelliklerine uygun olarak yazdınız mı?			
8.	Taslak metni oluştururken düşünceyi geliştirme yollarına başvurdunuz mu?			
9.	Metinde kullanacağınız anlatım biçimlerini tespit ettiniz mi?			
10.	Metninizde farklı yapıda cümleler kurmaya özen gösterdiniz mi?			
11.	İfadelerinizde "açıklık" ilkesine uymak Için çaba harcadınız mı?			
12.	Metninizin birimleri arasındaki bağlantılara dikkat ettiniz mi?			
13.	Metninizin türüne uygun anlatım biçimlerini ve anlatım tekniklerini kullandınız mı?			
14.	Yazma esnasında farklı kaynaklardan yararlandınız mı?			
15.	Taslak metninizi gözden geçirip zenginleştirdiniz mi?			
16.	Metninizi dil ve anlatım bakımından düzelttiniz mi?			
17.	Metninizi öğretmen ve arkadaşlarınızla paylaştınız mı?			
18.	Metninizin sorumluluğunu üstlendiniz mi?			

3. KONUŞMA DEĞERLENDİRME FORMU

Aşağıdaki form, öğrencilerin konuşma becerilerini değerlendirmeleri amacıyla hazırlanmıştır. (X) işareti öğrenci tarafından konuşma becerileri ile ilgili en uygun dereceye koyulacaktır.

		EVET	KISMEN	HAYIR
1.	Konuşmamın amacını, konusunu, hedef kitlesini, türünü belirledim.			
2.	Konuyla ilgili ön hazırlık yaptım.			
3.	Konuşma öncesi hazırlıkları kontrol ettim.			
4.	Konuşmamda faydalanacağım görsel ve işitsel araçları hazırladım.			
5.	Konuşma provası yaptım.			
6.	Konuşmama etkili bir şekilde başladım.			
7.	Konuşmam esnasında kelime ve cümle vurgusuna dikkat ettim.			
8.	Konuşurken gereksiz ses ve kelimeler kullanmaktan kaçındım.			
9.	Konuşmam esnasında beden dilini yerinde kullandım.			
10.	Konuşmam esnasında dinleyici ile yeteri kadar göz teması kurdum.			
11.	Konuşmanın içeriğini zenginleştirdim.			
12.	Konuşmam esnasında teknolojik araçları etkili bir şekilde kullandım.			
13.	Konuşmamı etkili bir biçimde bitirdim.			
14.	Konuşmamı planladığım sürede tamamladım.			
15.	Sorulan sorulara açık ve anlaşılır biçimde cevaplar verdim.			

4. DİNLEME DEĞERLENDİRME FORMU

Aşağıdaki form, öğrencilerin dinleme becerilerini değerlendirmeleri amacıyla hazırlanmıştır. (X) işareti öğrenci tarafından dinleme becerileri ile ilgili en uygun dereceye koyulacaktır.

		EVET	KISMEN	HAYIR
1.	Dinleme tekniklerini kullanabiliyorum.			
2.	Dinlemeye odaklanabiliyorum.			
3.	Ön yargılardan uzak bir dinleme gerçekleştirebiliyorum.			
4.	Dinlediğim konuşmadaki temel kavramları ve ayrıntıları belirleyebiliyorum.			
5.	Dinleme sırasında duymadığım ya da anlamadığım yerleri kendim akışa uygun olarak tamamlayabiliyorum.			
6.	Dinlediğimi beden dilimle de belli edebiliyorum.			
7.	Dinlediğim konuşmadaki iletileri belirleyebiliyorum.			
8.	Konuyu ve önemli mesajları kendi cümlelerimle ifade edebiliyorum.			
9.	Konuşmanın tutarlılığını sorgulayabiliyorum.			
10.	Jest, mimik ve ses tonundaki mesajları algılayabiliyorum.			

CEVAP ANAHTARI

1. ÜNİTE					
A	1. D	2. Y	3. Y	4. D	5. D

B	1. 19.	2. Baudelaire	3. İzlenimcilik	4. fütürizm	5. realist

C	1. E	2. A	3. E	4. A	5. C	6. E	7. C	8. C	9. C	10. D	11. D	12. B

2. ÜNİTE					
A	1. D	2. Y	3. D	4. Y	5. Y

B	1. yalındır	2. toplumcu gerçekçi	3. Çehov	4. psikoloji / psikiyatri

C	1. A	2. E	3. A	4. C	5. A	6. E	7. E	8. C	9. B	10. A	11. E	12. A

3. ÜNİTE										
A	1. D	2. D	3. D	4. D	5. Y	6. D	7. Y	8. Y	9. Y	10. D
	11. D	12. D	13. Y	14. D	15. D	16. Y	17. D	18. D	19. Y	20. D
	21. Y	22. Y	23. D	24. Y	25. D	26. D	27. Y	28. D	29. D	

B	1. Gülhane Hattı Hümayunu	2. Namık Kemal / Ziya Paşa	3. Sanat, toplum içindir.
	4. Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin	5. Parnasizm / Sembolizm	6. sone, terzerima
	7. serbest nazım	8. konu	9. şahsi / muhterem
	10. Yahya Kemal	11. hece ölçüsü	12. Mehmet Emin Yurdakul
	13. Millî Edebiyat	14. Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Ali Canip Yöntem	

C	1. C	2. E	3. B	4. C	5. B	6. E	7. D	8. E	9. C	10. D	11. C
	12. D	13. E	14. E	15. D	16. B	17. C	18. C	19. C	20. D	21. A	22. A
	23. D	24. D	25. B	26. B	27. A	28. D	29. D	30. C	31. C	32. B	

4. ÜNİTE				
A	1. D	2. Y	3. Y	4. Y

B	1. makale	2. açıklama, tartışma	3. ispatlanmak

C	1. C	2. E	3. E	4. D	5. D	6. B	7. A	8. A	9. E	10. A	11. C

5. ÜNİTE		
A	1. D	2. Y

B	1. gazete, dergi	2. köşe yazısı

C	1. E	2. C	3. E	4. B	5. B	6. E	7. D	8. A	9. C	10. A	11. C	12 E.	13. B	14. E

6. ÜNİTE				
A	1. D	2. Y	3. D	4. D

B	1. bilinç akışı, iç çözümleme	2. üst kurmaca	3. pastiş
	4. tarihe yönelmek	5. parodi	

C	1. E	2. A	3. A	4. A	5. E	6. D	7. C	8. D	9. A	10. E	11. D

7. ÜNİTE				
A	1. Y	2. D	3. D	4. D

B	1. Muhsin Ertuğrul	2. şiirle	3. tarihî / sosyal
	4. tarihî	5. Ahmet Kutsi Tecer	6. yerli

C	1. A	2. E	3. D	4. A	5. A	6. A	7. E	8. C	9. B	10. E	11. D	12 A.	13. A	14. E	15. E

8. ÜNİTE					
A	1. D	2. D	3. D	4. Y	5. D

B	1. sanatçıya dönük, esere dönük, eserle dış dünyaya dönük, okura dönük	2. öznel / nesnel
	3. nesnel eleştiri	4. izlenimci eleştiri

C	1. E	2. E	3. E	4. B	5. D	6. E	7. A	8. E	9. C	10. D

9. ÜNİTE			
A	1. D	2. D	3. Y

B	1. soru cevap	2. açıklayıcı / öyküleyici	3. paralel mülakat

C	1. E	2. C	3. D	4. D	5. E	6. E	7. A	8. D	9. D	10. E	11. A

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

A

anlatıcı : Bir metinde anlatılanları, olayları, olguları, durumları, hikâye eden kişi.

anlatım tutumu : Anlatmaya bağlı eserlerde yazarın anlattıklarına karşı takındığı, anlatılan olayların akışını yönlendiren mizahi, eleştirel, alaycı, olumlayıcı vb. tavır.

B

bakış açısı : Roman veya hikâyelerde, anlatıcının aktardığı olayla ilgili ayrıntılara hâkimiyeti ve ayrıntıları aktarma biçimi.

betimleyici anlatım : Dış dünyadaki varlıkların, nesnelerin belirgin özelliklerinin ve ayrıntılarının göz önünde canlandırıldığı anlatım biçimi.

C

cinas : Çok anlamlı bir kelimeye, her defasında başka bir anlam yükleyerek birbirine yakın birkaç yerde kullanma.

Ç

çağrışım : Sözcüklerin, düşüncelerin, hayallerin aralarında bulunan benzerlik, birlik, yakınlık ya da karşıtlık gibi bağlantılarla birbirlerini anımsatması.

D

diyalog : Oyun, roman, hikâye vb. eserlerde iki veya daha çok kimsenin konuşması.

dram : Yaşamı olduğu gibi vermeyi amaçlayan oyun türü.

dramatik : Dram ile ilgili; çok acıklı, heyecan verici olan. Tiyatroda temsil edilmek üzere yazılan eser.

dramatik örgü : Tiyatro eserlerindeki olay örgüsü.

durum hikâyesi : Varlıkları, nesneleri veya doğayı birer tablo, resim veya fotoğraf görünümünde okuyucunun karşısına çıkarma amacı ile yazılan hikâye.

düğüm : Hikâye, roman, masal vb. yazı türlerinde olayların gelişiminde oluşturulan tıkanıklık.

E

edebî tür : Hikâye, roman, masal, şiir vb. edebiyat değeri taşıyan yazı türlerinin genel ismi.

estetik : Genel olarak sanat ya da güzellik ile ilgili değerleri, yargıları ve kavramları konu alan; özel olarak sanatsal yaratıcılık, sanat eseri ve sanat eserinin algılanması ve sanat eleştirisi ile ilgili olan felsefi disiplin.

H

hüsnütalil : Herhangi bir olayı, asıl sebebinden daha başka bir sebebe bağlama sanatı.

I

– –

İ

içerik : Eserin kapsadığı duygular, imgeler ve hayaller; muhteva.

iç konuşma : 20. yüzyıl başlarında, İngiliz romancısı James Joyce ve onun yarattığı akıma bağlanan sanatçıların anlatı sanatının en önemli ögelerinden biri durumuna getirdikleri ve genellikle bilinçaltını yansıtan düşünce ve izlenimler.

ileti : Bir edebiyat yapıtında sanatçının asıl iletmek istediği temel düşünce, mesaj.

imge : Bir şeyi daha canlı ve daha duygulu bir hâlde anlatmak için onu başka şeylerin çizgileri ve şekilleri içinde tasarlayış.

J

– –

K

kelime grubu : Tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelime topluluğu.

komedi : İnsanların ve olayların gülünç taraflarını ortaya koyan sahne eseri.

konu : Hikâye veya romanda işlenen, üzerinde durulan düşünce, durum veya sorun.

kurgu : İmgesel tasarım.

kurmaca : Belirtilen, dile getirilen anlam ya da anlam katmanlarıyla metin dışı gerçek yaşamın somut olguları, olay ve durumları arasında doğrudan doğruya bir özdeşlik ilişkisi kurulmasına elverişli olmayan söylem biçimi ve bu tür bir söylemin niteliği.

L

– –

M

manzume : Nazım hâlinde yazılan imge ve sanat değeri taşımayan dil ürünlerine verilen isim.

metin : Bir yazıyı oluşturan ses, kelime, cümle, birbirini izleyen cümleler bütünü ve bunlarla ilgili dilsel düzenlemelerin tümü.

mimik : Duyguları, düşünceleri belirtecek biçimde yüzde beliren kımıldanışlar, hareketler.

mitoloji : Çok eski zamanlarda yaşamış milletlerin inandıkları tanrıların, kahramanların, perilerin, devlerin hayat ve maceralarından söz eden hikâyeler.

mizahi : Güldürme amacı güden, gülmece niteliği taşıyan.

monolog : Oyun, roman, hikâye vb. eserlerde kişilerden birinin kendi kendine yaptığı konuşma.

N

nazım : Duygu, düşünce ve istekleri ölçülü, ahenkli bir biçimde iletmeyi amaçlayan anlatım biçimi.

nazım birimi : Nazım biçimindeki eserlerde anlam ve biçim bakımından aynı özelliklere sahip en küçük birime verilen isim.

nazım şekli : Nazımda dizelerin kümelenişinden, kafiyelerin sıralanış düzeninden doğan örgü.

nesir : Ölçü, kafiye gibi ögelere yer verilmeyen düz anlatım biçimi.

O

olay : Hikâye, roman, masal gibi edebiyat ürünlerinde konuyu geliştiren, boyutlandırıp konunun akışını sağlayan olguların tümü.

olay hikâyesi : Bir olay etrafında gelişen hikâye tarzı.

olay örgüsü : Konuyu oluşturan olaylar dizisinin birbiri ile bağlantısına verilen isim.

oyun : Sahnede oynanmak üzere yazılmış yapıt.

Ö

ölçü : Bir şiirdeki dizelerin hece ve durak bakımından denk oluşu, vezin.

öyküleyici anlatım : Roman ve hikâyede olayı mekân, zaman ve kişi kavramlarıyla ilişkilendirerek veren anlatım biçimi.

P

perde : Sahne eserlerinde, sahnedeki perdenin açılmasıyla başlayıp kapanmasıyla biten bölüm.

R

redif : Şiirde dize sonlarındaki kafiyelerden sonra tekrarlanan eş sesli ve görevli ekler ya da kelimeler.

ritim : Şiirde hecelerin vurgu, uzunluk, yükseklik gibi ses özelliklerinden, durakların düzenli bir biçimde tekrarlanmasından doğan ses uyumu.

roman : Genellikle insanların serüvenlerini, karakterlerini, düşünce ve duygularını imgesel ya da gerçek olaylara dayanarak ayrıntılarıyla kendine özgü bir biçimde anlatan, açıklayan uzun düzyazı sanatı.

S

sahne : Bir tiyatro yapısında oyun için ayrılmış olan bölüm.

satirik şiir : Bir kimseyi, bir olayı ya da bir düşünüş biçimini yermeye, toplumun ya da düzenin aksayan, kusurlu yanlarını iğnelemeye, alaycı bir dille anlatmaya yönelik olarak yazılmış şiir.

serim : Oyun, roman, hikâye, masal vb. anlatı türlerinde kişilerin ve çevrenin tanıtıldığı, konunun, olayın anlatılmaya başlandığı bölüm.

söyleyici : Şairin sesini ve söyleyişini emanet ettiği kişi.

Ş

– –

T

tecahüliarif : Bir anlam inceliği yaratmak ya da nükte yapmak için, şairin çok iyi bildiği bir şeyi bilmiyor görünerek söz söylemesi.

telmih : Bir dizede veya beyitte bilinen bir olay, bir atasözü, fıkra vb.ni hatırlatma sanatı.

temel çatışma : Anlatıma dayalı edebî metinlerde gerilimi sağlayan, olayların dayandığı asıl unsur. Eserin bütününde işlenen temel sorun.

tenasüp : Birbirleriyle ilgili söz veya kavramların dizelerde toplanması sanatı.

tevriye : Birden çok anlamı olan bir sözün yakın anlamının değil de uzak anlamının kastedilmesi sanatı.

tip : Hikâye, roman, masal gibi anlatısal türlerde, oyunlarda benzer özelliklerle belirlenip sınıflandırılabilen kişilerin, bu ortak özelliklerini en belirgin ve somut bir biçimde, sivriltilmiş ve abartılmış olarak yansıtan ve bunları kendinde toplayan kişi.

trajedi : Yüceltilmiş sözlerle yazılan, bir kahramanın iyi bir durumdan kötü bir duruma düşmesiyle duygusal arınmayı sağlayacak acıma ve korku duygularına yönelen oyun türü.

U

– –

Ü

üslup : Her yazarın, her hatibin fikrini, duygularını anlatmak için kullandığı özel anlatış tarzı.

V

– –

Y

– –

Z

– –

KAYNAKÇA

Abasıyanık, Sait Faik. *Semaver*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.

Ahmet Hâşim. *Bize Göre*. Haz. M. Fatih Andı ve Nuri Sağlam. İstanbul: Alkım Yayınları, 2006.

----------------. *Piyâle*. Haz. M. Fatih Andı ve Nuri Sağlam. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008.

----------------. Şiirler. Haz. Kenan Akyüz. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, 1973.

Ahmet Rasim Eserlerinden Seçmeler. Haz. M. Emre Karaörs. İstanbul: Morpa Yayınları, 2006.

Aksan, Doğan. *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Ankara: Engin Yayınları, 1995.

Arat, Reşit Rahmeti. *Eski Türk Şiiri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996.

Asena, Orhan. *Toplu Oyunları 2, Kanuni Sultan Süleyman Dörtlemesi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.

Atatürk'le Konuşmalar. Haz. Mustafa Baydar. İstanbul: Çağdaş Yayınları, 2000.

Atay, Oğuz. *Tutunamayanlar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

Banarlı, Nihad Sâmi. *Türkçenin Sırları,* İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2004.

Berk, İlhan. *Eşik*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.

Beserek, Ahmet. *Doğru Yazmak İçin Kompozisyon Bilgileri*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1993.

Beyatlı, Yahya Kemal. *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, 2017.

Buğra, Tarık. *Öyküler 1*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.

Cenab Şahabeddin. Bütün Şiirleri. Der. Birol Emil ve diğerleri. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011.

Cendrars, Blaıse. *Yolculuk Notları*. Çev. Sinan Fişek. İstanbul: Can Yayınları, 2011.

Cengiz, Metin. *Eleştirel Çağdaş Büyük Türk Şiiri Antolojisi*, İstanbul: Şiirden Yayınları, 2016.

Ceylan, Alpaslan. "*Doğu Anadolu'da İlk Türk İzleri*", XV. Türk Tarih Kongresi 11 – 15 Eylül (2006).

Çağdaş Azeri Şiiri Antolojisi. Haz. Fethi Gedikli ve Yusuf Gedikli. İstanbul: Burçak Yayınları, 1983.

Çamlıbel, Faruk Nafiz. *Akın, İstanbul:* Yapı Kredi Yayınları, 2017.

--------------------------. *Han Duvarları*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015.

Çelik, Ejder. *Edebiyat Eseri Toplumun Aynasıdır: Edebiyat ve Sosyoloji İlişkisi Üzerine. Ankara:* Türk Dili, 201. sayı 737. sayfa 59-64.

Çetişli, İsmail. *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2016.

Dıranas, Ahmet Muhip. *Şiirler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

Elmas, Nazım. “*Toplum ve Edebiyat Bağlamında Sabahaddin Ali*”. Bartın: Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu Bildiriler Kitabı. 28 - 30 Nisan 2016.

Enginün, İnci. *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2009.

Ergin, Muharrem. *Azeri Türkçesi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1971.

-------------------- *Orhun Abideleri*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1970.

Ersoy, Mehmet Âkif. *Safahat*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.

Fransız Şiir Antolojisi. Haz. İlhan Berk. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001.

Goethe, Johann Wolfgang Van. Faust. Çev. Vasfi Mahir Kocatürk. İstanbul: Edebiyat Yayınvi, 1968.

Güntekin, Reşat Nuri. *Çalıkuşu*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2013.

Güntekin, Reşat Nuri. *Leylâ ile Mecnun*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2018.

Gürpınar, Hüseyin Rahmi. *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2018.

Güzel Yazılar Denemeler. Haz. İsmail Parlatır ve diğerleri. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

Güzel Yazılar Hikâyeler. Haz. İsmail Parlatır ve diğerleri. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011

Güzel Yazılar Röportajlar. Haz. İsmail Parlatır ve diğerleri. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011

Hamsun, Knut. *Dünya Nimeti*. Çev. Behçet Necatigil. İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.

İnan, Abdülkadir. *Makaleler ve İncelemeler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998.

Joyce, James. *Oda Müziği*. Çev. Osman Çakmakçı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.

Kafka, Franz. *Dönüşüm*. Çev. Ahmet Cemal. İstanbul: Can Yayınları, 2014.

Kahraman, Hasan Bülent. *Türk Şiiri – Modernizm – Şiir*, İstanbul: Büke Yayınları, 2000.

Kanık, Orhan Veli. *Şairin İşi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2014.

Kaplan, Mehmet. *Şiir Tahlilleri 1,* İstanbul: Dergâh Yayınları, 1984.

Karaalioğlu, Seyit Kemal. *Edebiyat Sanatı*, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevi, 1980.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri. *Yaban*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

-----------------------------------. *Millî Savaş Hikâyeleri*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.

Karay, Refik Halit. *Ago Paşa’nın Hatıratı*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2017.

Kemal, Orhan. *Grev*, İstanbul: Everest Yayınları, 2017.

Kısakürek, Necip Fazıl. *Çile*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2005.

Kurdakul, Şükran. *Çağdaş Türk Edebiyatı 4*, İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2013.

Kutlu, Mustafa. *Toprak Dede’nin Sesi*, Yeni Şafak gazetesi, 2 Ocak 2013.

Levend, Agâh Sırrı. *Türk Edebiyat Tarihi Dersleri*, İstanbul: Kanaat Kitabevi, 1938.

Mallarme, Stephan. *Şiirler*. Çev. Erdoğan Alkan. İstanbul: Varlık Yayınları, 2015.

Mehmet Emin Yurdakul'un Eserleri 1 Şiirler. Haz. Fevziye Abdullah Tansel. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1989.

Naci, Fethi. *Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1981.

Özçelebi, Betül. *Cumhuriyet Döneminde Edebî Eleştiri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

Özdemir, Emin. *Edebiyat Bilgileri Sözlüğü,* İstanbul: Remzi Kitabevi, 2008.

Özkırımlı, Atilla. *Tarih İçinde Türk Edebiyatı*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 1995.

Parlatır, İsmail. *Şinas*i, Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.

Polat, Nâzım Hikmet ve Hülya Argunşah. II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2019.

Ran, Nazım Hikmet. *Seçme Şiirler.* Haz. Ülkü Tamer. İstanbul: Ararat Yayınları, 1972.

Recaizade Mahmut Ekrem. *Nijad Ekrem ve Tefekkür. Der.* Hakan Sazyek, Esra Sazyek ve Tolga Bayındır. Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2014.

Safa, Peyami. Sanat – Edebiyat – Tenkit. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1970.

Şaheserler Antolojisi. Haz. Vasfi Mahir Kocatürk. Ankara: Edebiyat Yayınevi, 1967.

Şinasî Bütün Eserleri. Haz. Prof. Dr. İsmail Parlatır ve Doç. Dr. Nurullah Çetin. Ankara: Ekin Kitabevi, 2015.

Tahir, Kemal. *Devlet Ana*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2005.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı*, Ankara: 2018.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. *Huzur,* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi Cilt 1-2. Haz. Komisyon. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010.

Tarancı, Cahit Sıtkı. *Otuz Beş Yaş*. Der. Asım Bezirci. İstanbul: Can Yayınları, 2015.

Tarhan, Abdülhak Hamid. *Bütün Şiirleri – 2*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1982.

Tecer, Ahmet Kutsi. *Bütün Oyunları 1*, İstanbul: Mitos - Boyut Yayınları, 2009.

Tevfik Fikret. *Bütün Şiirleri*. Haz. Prof. Dr. İsmail Parlatır ve Doç. Dr. Nurullah Çetin. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2001.

Toyran, Kubilay ve İrfan Albayrak. "*Avrasya Su Samuru Lutra Lutra (Linnaeus, 1758)'nın Türkiye'deki Yayılış Kayıtları*". Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, cilt 20. sayı 3. 2016.

Türk Dili. Türk Şiiri Özel Sayısı, IV, Sayı: 481-482, Ocak - Şubat, 1992.

Türkçe Sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2012.

Türklük Bilimi Araştırmaları. Sayı 31. 2012.

Tzara, Tristan. *Dada Şansonları*. Çev. Deniz Kurt. İstanbul: Sub Yayınları, 2017.

Uçak, Salih. “*Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Nasreddin Hoca Fıkraları ve Halk Türkülerimizin Yeri*”. IX. Büyük Türk Dil Kurultayı Bildiriler Kitabı, Ankara: Bilkent Üniversitesi Yayınları, 2014.

Ünaydın, Ruşen Eşref. *Diyorlar ki*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1972.

Yazım Kılavuzu Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2012.

Yüksel, Süheyla. Yahya Kemal’in Şiirlerinde Bir Duygu İfadesi Olarak ‘Yaz’ ve ‘Geçmiş Yaz’ Üzerine. Türklük Bilimi Araştırmaları. 2012. C 31, S 337.

GENEL AĞ KAYNAKLARI

http://turkoloji.cu.edu.tr/pdf/salih_ucak_turkce_ogretimi_nasrettin_hoca_halk_turkuleri.pdf

https://www.academia.edu/38620668/Do%C4%9Fu_Anadoluda_%C4%B0lk_T%C3%BCrk_%-C4%B0zleri_First_Turkish_Traces_in_Eastern_Anatolia

https://dergipark.org.tr/tr/pub/sdufenbed/issue/27060/284781

https://doi.org/10.16990/SOBIDER.4150

GÖRSEL KAYNAKÇA

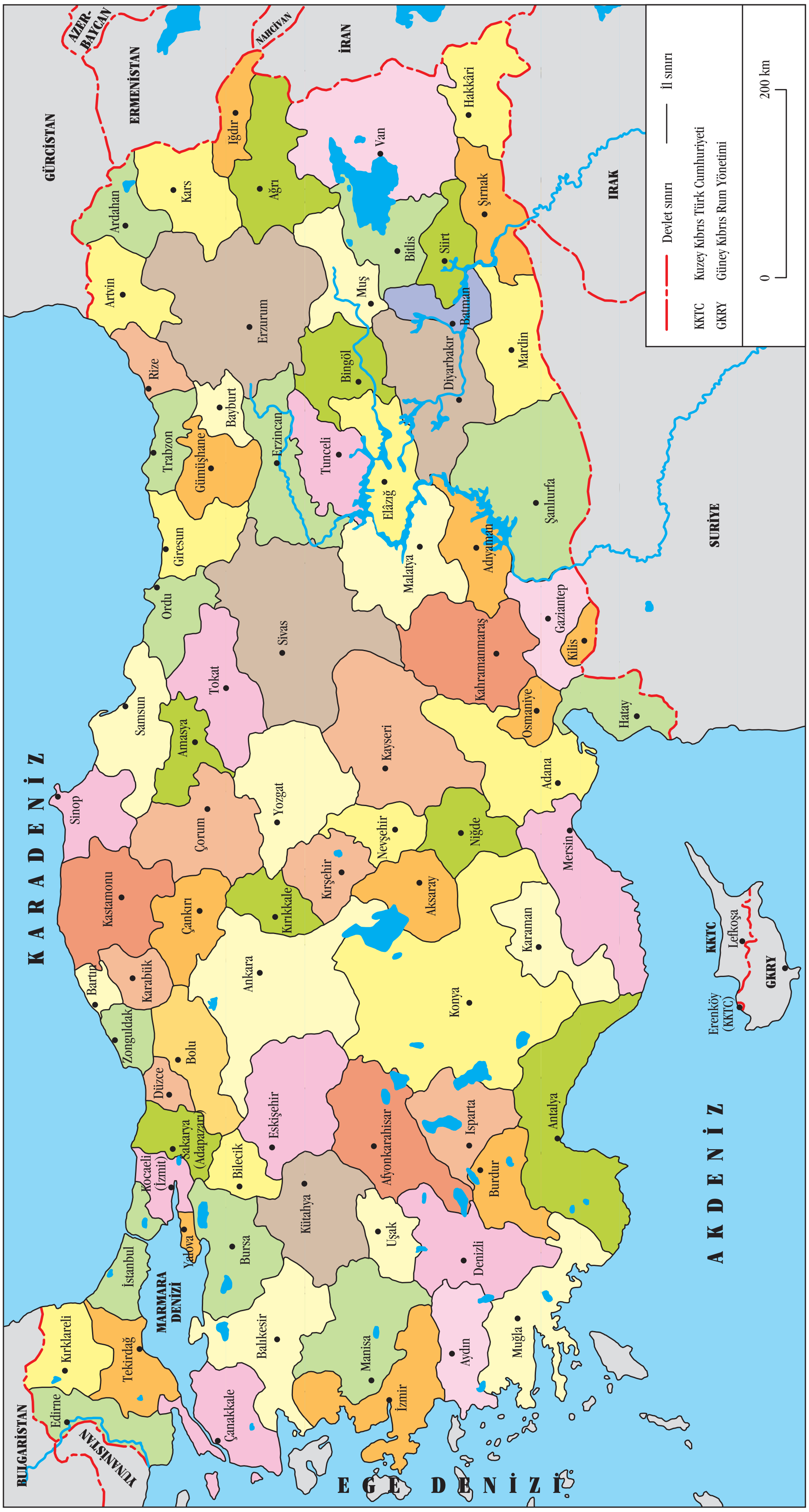
Bu kitap içerisinde kullanılan görseller aşağıdaki web sitelerinden alınmıştır.

Sayfa Numarası	Görselin Alındığı Adres	Erişim Tarihi
13	http://www.shutterstock.com/605035310	10.10.2017
37	https://www.istanbulsanatevi.com/wp-content/uploads/2015/11/claude-monet-karda-saint-simeon-ciftligine-giden-at-arabasi.jpg	13.04.2021
38	https://www.istek.k12.tr/kemal-ataturk-kampusu/kemal-atat-urk-anaokulu/haberler/anaokulu-piknik-etkinligi#gallery_10286-13	13.04.2021
43	http://images.tsa.org.tr/photos/huseyin_rahmi_gurpinar_11238/huseyinrahmigurpinar3.jpg	14.10.2017
44	http://www.shutterstock.com/662843503	10.10.2017
48	http://www.leblebitozu.com/wp-content/uploads/2015/10/sait-faik-4.jpg	13.09.2017
49	http://www.hayatagaci.biz.tr/wp-content/uploads/2014/08/Abdullah-Meri%C3%A7adal%C4%B1-K%C3%B6y-Custom.jpg	12.04.2021
53	https://www.edebiyatogretmeni.org/wp-content/uploads/Yakup-Kadri.jpg	02.10.2017
54	http://www.shutterstock.com/744043063	10.10.2017
58	https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/madde/EK-1/bugra-tarik-1.jpg	07.08.2018
63	http://www.orhankemal.org/galery/Orhan_Kemal_11.jpg	23.09.2017
71	http://www.shutterstock.com/334009583	30.11.2017
76	https://www.edebiyatogretmeni.org/wp-content/uploads/Namık-Kemal.jpg	19.09.2017
77	http://www.shutterstock.com/ 719610364	10.10.2017
80	https://www.edebiyatogretmeni.org/wp-content/uploads/Abdülhak-Hamit-Tarhan.jpg	15.10.2017
85	https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/91/Tevfik_Fikret.jpg	12.04.2021
89	https://1.bp.blogspot.com/-I24FHaR-nKo/XcMIcpAABsI/AAAAAAAAIZA/KiZApkaFxGkWTiDWt6TTU4rwq_P2ch-6gCLcBGAsYHQ/s1600/cenab-sahabeddin-1.jpg	28.05.2022
93	https://im.haberturk.com/2020/05/18/ver1589831969/2683946_e7b487641db91595d484b975d862a875.jpg	12.04.2021
94	http://www.shutterstock.com/713775514	10.10.2017
96	https://www.edebiyatogretmeni.org/wp-content/uploads/Yahya-Kemal-Beyatlı.jpg	01.11.2017
100	https://img.antoloji.com/media/sair_resimleri/66/5566_b_5714.jpg	12.04.2021

101	http://www.leblebitozu.com/yildiz-moran-hayati-ve-fotograflari/	14.10.2017
104	https://aregem.ktb.gov.tr/Resim/11804,mehmet-akif-ilk-foto-basajpg.png?0	02.10.2017
107	https://i.hbrcdn.com/haber/2021/06/23/faruk-nafiz-camlibel-siirl-eri-en-guzel-kisa-20-14219245_4938_amp.jpg	28.05.2022
109	https://qha.com.tr/wp-content/uploads/2021/02/Bahtiyar-Vahap-zade.jpeg	12.04.2021
111	https://cdn.karar.com/other/2018/01/27/sehriyar-5.jpg	12.04.2021
127	https://www.wallpaperpimper.com/wallpapers/5cb7yy/imac-21-retina-4k/ireland.jpg	19.09.2017
130	https://i.pinimg.com/originals/8a/28/8f/8a-288f70ea23008329147de40ea43030.jpg	12.04.2021
132	https://i.pinimg.com/originals/56/74/88/5674884e70c-9ca3455ad2b4752509371.jpg	12.04.2021
137	http://im.haberturk.com/yerel_haber/2017/04/05/ver1491373205/52670527_620x410.jpg	15.10.2017
139	http://dergipark.gov.tr/download/article-file/267037	05.10.2017
159	http://www.shutterstock.com/1179932260	06.04.2021
160	http://www.shutterstock.com/1660784320	06.04.2021
163	http://admin.biyografya.com/_docs/photos/e922f92acd-8c8a15e14dd33c945717f7.jpg	17.10.2017
164	http://www.shutterstock.com/149736146	10.10.2017
166	https://www.edebiyatogretmeni.org/wp-content/uploads/Nurullah-Ata%C3%A7.jpg	01.11.2017
167	https://lh3.googleusercontent.com/proxy/9-fRcqCFoQtR8V-duN75sZ1xYNWla-EK5zUcNSgfsc-I2uBtZCZazHGl-6SADPkeFnuFInmV-vITaqKnRxlbhXyOkhLnNKM5N2YJuEoR6 https://i.dr.com.tr/cache/600x600-0/originals/0001893520001-1.jpg https://www.peramezat.com/peramezat/dosyalar/yeni-urun/491/319.JPG?m=1508575446	13.04.2021
169	http://www.kimdirr.com/uploads/images/biyografiler/ahmet_rasim.jpg	12.11.2017
172	https://kirmizibisiklet.files.wordpress.com/2014/04/mustafa-kutlu.jpg	08.08.2017
179	http://2.bp.blogspot.com/-LSToqOR6yVQ/U3TXkZUMspI/AAAAAAABxcQ/WaW99chXtaA/s1600/julien-dupre-1.jpg	09.10.2017
181	https://i.pinimg.com/originals/26/16/2d/26162d715b0b05a6bcf2c-8cfb3d02fe1.jpg	09.09.2017
185	http://www.shutterstock.com/714314761	30.05.2022
191	http://listeko.com/wp-content/uploads/2017/04/ahmet-ham-di-tanp%C4%B1nar-10.jpg	05.09.2017
192	http://www.shutterstock.com/581892721	10.10.2017

195	https://www.insanokur.org/wp-content/2017/01/kemal-tahir.jpg	31.09.2017
196	http://www.shutterstock.com/ 174765170	10.10.2017
195	http://llcdn.listelist.com/listeliststatic/2017/05/16154649/oguz-atay-fotograf-15.jpg	17.11.2017
202	http://1.bp.blogspot.com/-927_McSV2oc/T6q7n9jpIcI/AAAAAAAAEbI/rLYz9ev0PXI/s1600/Atd.Jpg	27.11.2017
206	https://listekitap.com/static/img/2017/02/knut-hamsun2-600x418.jpeg	29.10.2017
213	http://www.shutterstock.com/153216959	06.04.2021
214	http://www.shutterstock.com/87903411	10.10.2017
224	https://mehmetaliarslanname.files.wordpress.com/2016/11/254l13401_6nyph.jpg?w=1108	13.10.2017
227	http://www.oktayaras.com/images/yazarfoto/ahmetkutsite-cer000111yk.jpg	22.10.2017
232	http://admin.biyografya.com/_docs/photos/c66e38791575730cf-1cd71b29cd2196e.jpg	03.09.2017
233	http://www.shutterstock.com/144212842	10.10.2017
237	http://en.qantara.de/sites/default/files/uploads/2015/06/25/goetheundderorient.jpg	27.11.2017
243	http://www.shutterstock.com/471286484	10.10.2017
244	https://www.peramezat.com/peramezat/dosyalar/yeni-urun/770/18.JPG?m=1523374464; http://sebeder.org/images/icerik/Siir_Duz_Yazi_Ve_Ani_Yazari_Cahit_Kulebi_sesli_betimleme_dernegi_731.jpg	06.09.2017
247	https://img.antoloji.com/media/sair_resimleri/18/118_b_3069.jpg	11.11.2017
248	https://savaska.files.wordpress.com/2010/09/saritraktor.jpg; http://koyenstituleriegitim.org/wp-content/uploads/0011.jpg	12.10.2017
250	http://i.idefix.com/pimages/Content/Uploads/ArtistImages/art-ist_68608.jpg	05.09.2017
253	http://www.mehmetcelalbey.com/images/gallery/10.jpg	08.09.2017
259	http://www.shutterstock.com/1021495030	06.04.2021
260	https://uskuna.files.wordpress.com/2012/08/omer-seyfettin.jpg; http://www.oktayaras.com/images/kitapgorsel/0097330001.jpg	09.10.2017
262	http://www.nkfu.com/wp-content/uploads/2012/09/rusen-es-ref-unaydin.jpg	23.09.2017
263	http://www.siirparki.com/skaksaladair1.jpg	29.09.2017

TÜRKİYE SİYASİ HARİTASI

TÜRK DÜNYASI HARİTASI

İ Ş A R E T L E R

- Devlet sınırı
- Özerk cumhuriyet ve vilayet sınırı
- Bağımsız Türk devletleri
- Özerk cumhuriyet, eyalet ve vilayetler
- Özerk olmayan Türk bölgeleri

BAĞIMSIZ DEVLETLER

a) Azerbaycan	Bakü
b) Kazakistan C.	Astana
c) Kırgızistan C.	Bişkek
ç) Kuzey Kıbrıs Türk C.(KKTC)	Lefkoşa
d) Özbekistan C.	Taşkent
e) Türkiye Cumhuriyeti	Ankara
f) Türkmenistan C.	Aşkabad

ÖZERK CUMHURİYETLER

a) Başkurdistan C.	Ufa
b) Çuvaşistan C.	Çeboksarı
c) Dağıstan C.	Mahaçkala
ç) Gagavuz C.	Komrat
d) Kabardin-Balkar C.	Nalçik
e) Karakalpakistan C.	Nökis
f) Nahcivan C.	Nahcivan
g) Saha (Yakutistan) C.	Yakutsk
ğ) Tuva C.	Kızıl
h) Uygur (D. Türkistan) C.	Urumçi
ı) Tataristan C.	Kazan

ÖZERK VİLAYETLER

a) Altay C.	Krasnoyarsk
b) Hakasya C.	Abakan
c) Karaçay-Çerkes C.	Çerkesk

1. Türkiye Türkleri
2. Balkan Türkleri
3. Gagavuz Türkleri
4. Kazaklar
5. Özbekler
6. Kırgızlar
7. Türkmenler
8. Karakalpaklar
9. Uygurlar
10. Sarı Uygurlar ve Salarlar
11. Tatarlar
12. Çuvaşlar
13. Başkurtlar
14. Kırımçaklar
15. Ahıska Türkleri
16. Azerbaycan Türkleri
17. Dağıstan Türkleri
18. Kumuklar
19. Karaçaylar
20. Balkarlar (Malkarlar)
21. Nogaylar
22. Stavropol Türkmenleri
23. Saha (Yakut) Türkleri
24. Altay Türkleri
25. Hakaslar
26. Tuva Türkleri
27. Tobol Tatarları
28. Barabalar
29. Şorlar
30. Çulım
31. Kumandı
32. Kandak
33. Karagas
34. Uranhay
35. Irak Türkleri
36. Suriye Türkleri
37. Kıbrıs Türkleri
38. Kaşgaylar
39. Hamse Türkmenleri
40. Karaim Türkleri
41. Kırım Türkleri
42. Avrupa'daki Türkler
43. Kabardin-Balkar Türkleri